॥ બે બોલ ॥

સુજ્ઞ બધુઓ ? પરમપવિત્ર વિશાલ જૈન દર્શનના વિશાલ ઔપદેશિક ગ્રથોમા આ શ્રી સિદૂર પ્રકર નામનો અપૂર્વ ગ્રથ-ભવ્ય જીવોને ઘણોજ ઉપકારક હોવાથી પ્રથમાવૃત્તિ વિ૦ સ૦ ૧૯૮૪ મા શેઠ લાલભાઈ દલપતભાઇની આર્થિક સહાયથી મે બહાર પાડી હતી જણાવતા ઘણોજ હર્ષ થાય છે કે, તેની તમામ નકલો થોડાજ વખતમા ખપી જવા સાથે આ બુક-અભ્યાસિઓને ઘણીજ ઉપયોગી જણાઈ એમા તેઓની હજુપણ વારવાર થતી માગણીજ સાક્ષી પૂરે છે તેને માન આપીને મે આ બીજી આવૃત્તિ બહાર પાડી છે ગ્રથ સબધિ તમામ હકીકત પ્રસ્તાવનામા આપેલી છે

બીજી આવૃત્તિ છપાવવામા મહોપાધ્યાયજી મહારાજ શ્રીમાન્‌પદ્મવિજયજીગણીના ઉપદેશથી અને અહીના ઝવેરી મારફતીયા શા ચીમનલાલ મનસુખરામ તથા શા મોહનલાલ દલસુખરામની પ્રેરણાથી ધર્મિષ્ઠ શા ઘેલાભાઈ ચુનીલાલે આર્થિક મદદ કરી છે તેથી તે સર્વેનો આભાર માનવા પૂર્વક-બીજાને તેમનું અનુકરણ કરવા સૂચન કરૂ છુ

તીર્થોદ્ધારક પરમારાધ્ય સદાધ્યેય, સુગૃહીતનામધેય પૂજ્યપાદ, પ્રાતઃસ્મરણીય, સૂરિચક્રચક્રવર્તિ, તપોગચ્છાધિપતિ, શાસનસમ્રાટ્‌, જગદ્‌ગુરૂ આચાર્યવર્ય શ્રીમાન્‌ વિજય નેમિસૂરીશ્વરજીના શિષ્ય રત્ન, શાસ્ત્ર વિશારદ કવિદિવાકર મહોપાધ્યાય શ્રીમાન, પદ્મવિજયજીગણિએ ભવ્ય જીવોના ઉપકારને માટે આ ગ્રથના શ્લોકોના તથા તમામ ટીકાના ભાવથી ભરેલી ગૂર્જર ભાષામા સરલ છદોબદ્ધ ટીકા બનાવી આપી ગ્રથને અપૂર્વ ઉપયોગી અને સરલ બનાવ્યો છે પ્રસગે ગુરૂવાણીનો પણ અપૂર્વ સ્વાદ આપ્યો છે સશોધન આદિ કાર્ય પણ તેઓશ્રીની દેખરેખમાજ થયુ છે તેથી અભ્યાસિ વર્ગને પહેલાની આવૃત્તિ કરતા આમા ઘણોજ સુધારો વધારો નજરે પડશે તેઓશ્રીનો ઉપકાર માની આવા ઉત્તમ અનેક ગ્રથો બનાવી ભવ્ય જીવોને લાભ આપે એમ હુ પ્રાર્થના કરૂં છુ ખરચ વધી જવાથી પડતર કીંમતથી પણ ઓછી કીંમત રાખી છે જેમાથી બીજા ગ્રથો બ્હાર પાડવામા આવશે

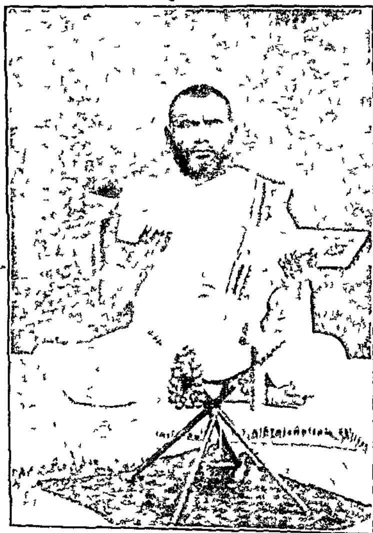
દૃષ્ટિદોષથી અથવા પ્રેસદોષથી થયેલી ભૂલો શુદ્ધિપત્રકમા જણાવી છે તે વાચીને સુધારી લેવા ભલામણ કરૂ છુ

લી

પ્રસિદ્ધકર્તા

तपोगच्छाधिपति-भट्टारक

आचार्य महाराज श्री विजयनेमिसूरीश्वरजी

जन्म सं १९२९ दीक्षा सं १९४५ गणिपद सं १९६०
कार्तिक सु० १ ज्येष्ठ सु० ७ कार्तिक कृष्ण ७
पन्यासपद सं १९६० मागशर सु० ३ सूरिपद सं १९६४ ज्येष्ठ सु० ५

॥ णमो सिद्धचक्काण ॥

॥ प्रस्तावना ॥

પરમોપકારિ શિરોમણિ પૂજ્યપાદ સદ્‌ગુરુભ્યો નમોનમ
(લેખક-મહોપાધ્યાય શ્રીમાન્ પદ્મવિજયગણી)

(હરિગીત છંદ)

જે રાત દિવસો જાય કરતા ધર્મની આરાધના
તેહીજ સફલા જાણ ચેતન રાખ ના તેમા મણા,
રત્નો કરોડો આપતાં પણ ક્ષણ ગયેલો ના મલે
ઉપદેશ આ પ્રભુવીરનો સંભારજે તુ પલ પલે-૧

સર્વજ્ઞ શાસન રસિક પ્રિય બધુઓ ! આયુષ્યની ચપલતા અનુભવ સિદ્ધ છતા અનેક ભાગ્યશાલિ ભવ્યજીવો સમ્યગ્દર્શન, સમ્યગ્ જ્ઞાન, અને સમ્યક્ ચારિત્રની યથાર્થ આરાધના કરી, આ ભવને સફલ કરવા ઉપરાત પરલોકની પણ સફલતા સાધી રહ્યા છે તે કેવલ આત્મન્તોપકારિ પ્રભુ શ્રી મહાવીર પ્રભુના ત્રિકાલભાવિ શ્રી તીર્થંકર દેવોના વચનને અનુસરનાર અવિચ્છિન્ન પ્રભાવશાલિ-ત્રિ કાલા બાધિત પરમપૂજ્ય-પવિત્ર-શ્રી પ્રવચનનોજ પ્રતાપ છે ધન્ય છે તેવા ત્રિપુટીશુદ્ધ પ્રવચનના પ્રકાશ- પવિત્ર પુરૂષોને નમસ્કાર હો તેઓને, તથા તેઓશ્રીના પ્રવચનને આવા પ્રભાવશાલિ પવિત્ર પ્રવચનમા ભવ્યજીવોને બોધ પમાડવાના જે દ્રવ્યાનુયોગાદિ અનેક સાધનો કહ્યા છે, તે વ્યાજબીજ છે કારણકે-જેમ- રોગો જુદાજુદા પ્રકારના હોવાથી, તેઓના પ્રતીકાર રૂપ ઓસડો પણ જુદાજુદા હોય છે, તેવી રીતે જીવોની અધ્યવસાય પરિણતિ પણ જુદી જુદી હોવાને લઈને કાયિક ચેષ્ટાઓ, અને વાચિક ભાષામા પણ ફેરફાર દેખાય છે તેવા જુદા જુદા અધ્યવસાયવાળા અને જુ । જુ । વચનો બોલનાર, તથા જુદી જુદી ચેષ્ટાઓ વાળા જીવોને બોધ પમાડવાના પ્રકારો પણ એક સરખા નહિ પણ જુ । જુ ।જ હોવા જોઇએ

કારણકે-વચનભેદ અને પ્રવૃત્તિભેદનું મુખ્ય કારણ જે વિભાવ દશાની અધ્યવસાય પરિણતિ, તેજ દરેક જીવની એક સરખી નથી

પણ જુદી જુદીજ છે દ્રવ્યરોગ કે ભાવ રોગ તેપણ નિર્મલ અધ્યવસાયોમા વિકાર થવાથીજ થાય છે એટલે મલિન અધ્યવસાયોને લઇને દ્રવ્યરોગ અને ભાવરોગ પ્રકટ થાય છે તેમા પણ ભાવરોગ જે રાગાદિમય પરિણતિ તેને લઇનેજ દ્રવ્યરોગ જે આપણે પ્રત્યક્ષ દેખીએ છીએ તે-વૃદ્ધિને પામે છે અન્યદર્શનિયોની ગીતા પણ આ બાબતને ટેકો આપે છે ત્યા કહેલ છે કે-જીવને વિષયના સાધનોની ચિંતવના કરવાથીજ જીવતા છતા મરેલાના જેવી સ્થિતિનો અનુભવ કરવાનો સમય આવે છે

એજ કારણથી બીજ બુદ્ધિના ધણી પૂજ્ય શ્રી ગણધર ભગવંતોએ જ્ઞાનોપયોગથી અનેક સાધનોની જરૂરીયાત જાણી, જેને લઇને શ્રી તીર્થંકર પ્રભુ પાસેથી, જે ચાર અનુરોગના અર્થગર્ભિત દેશના સાંભલી હતી, તેવાજ રૂપમા સુત્રની રચના કરી એટલે ૧ શ્રી તીર્થંકર ભગવંતે એકજ અનુયોગના અર્થ ગર્ભિત દેશના કેમ ન આપી ? અને ૨ ગણધરશ્રીજીએ તેવાજ રૂપમાં રચના કેમ ન કરી આ બે પ્રશ્નોનું સમાધાન એકે જેમ એકજ ઔષધથી વિવિધરોગોનો નાશ ન થઇ શકે તેવી રીતે એક અનુયોગના અર્થ ગર્ભિત એવી દેશનાથી અથવા તેવી સૂત્રની રચનાથી જુદીજુદી ભાવનાવાળા દરેક જીવને બોધ થવો અશક્ય છે માટે ચાર અનુયોગના અર્થ ગર્ભિત દેશના અને તેવીજ સૂત્રની રચના સહેતુકજ છે તથા જેવી રીતે અસખ્યાતા ગુણસ્થાનકો છતા મુખ્યપણે ૧૪ ગુણ સ્થાનકો કહ્યા, તેવીજ રીતે અધિક અનુયોગો ન કહેતા ચારજ અનુયોગો કહેવામા સમજીલેવું બીજુ જુદાજુદા પદાર્થોને જાણવાની પ્રગટ થયેલી જુદીજુદી જિજ્ઞાસારૂપિ પિપાસાને શાંત કરવાને માટે સાધનો પણ જુદાજુદાજ હોવા જોઇયે દાખલા તરીકે કોઇને દ્રવ્યનું સ્વરૂપ સમજવાની રૂચિથાય વિગેરે અને આ કારણથી પણ અનુયોગો ચાર કહેલા છે માટે ચાર અનુયોગો પૈકી દરેક અનુયોગનુ ફલ પણ જુદુ જુદુ કહેલ છે જ્યારે શરૂઆતના બે અનુયોગો-દર્શન અને જ્ઞાનની નિર્મલતા કર છે ત્યારે છેવટના બે અનુયોગો ચારિત્રને નિર્મલ કરે છે આ સમજથી પણ ચારે અ-

નુયોગના ભાવગર્ભિત દેશના અને સૂત્રની રચના નિર્હેતુક નથીજ આ અનુયોગના સબંધમા વિસ્તારથી સ્પષ્ટ માહીતી મારા શ્રુતાદિપાઠક પરમોપકારિ પૂજ્યપાદ સિદ્ધાન્તવાચસ્પતિ ન્યાય વિશારદ-શ્રીમદ્ વિજયોદય સૂરિજીએ સયોજેલા શ્રી નવતત્ત્વ વિસ્તરાર્થની મે લખેલી પ્રસ્તાવનાને વાચવાથી મલી શકે તેમ છે આવુ પવિત્ર શ્રી પ્રવચન મહામહિમાનુ નિધાન, અને અપૂર્વ તત્ત્વોનું સૂક્ષ્મજ્ઞાન, વિદ્યા, મત્ર અને વૈરાગ્યાદિ પવિત્ર ભાવોના સ્વરૂપ આત્મનિર્મલતાના અસાધારણ સાધનો ઇત્યાદિ ભાવરત્નોનો પણ ખજાનો છે એમ સમજી, સયમધારિ થઇને, વિધિ પૂર્વક અધ્યયનાદિનો અધિકાર મેલવી, ગુરૂગમથી તેનો યથાર્થ ભાવ સમજી પરમોપકારિ પ્રાત સ્મરણીય શ્રી હરિભદ્રસૂરિશ્વરજી આદિ પૂજ્ય પુરૂષોએ ભવ્યજીવોના ઉદ્ધારને માટે પ્રવચનનો સાર ટુકામા મગ્રહી-ઉપદેશ પદ વગેરે અનેક ગ્રથો બનાવ્યા જેઓમાના કેટલાએક ગ્રથો દ્રવ્યના સ્વરૂપને અને કેટલાએક ગ્રથો-ગણિતના સૂક્ષ્મ સ્વરૂપને અને કેટલાએક ગ્રથો ચરિત્રના સ્વરૂપને અને કેટલાએક ગ્રથો-પ્રાચીન પુરૂષોના બોધદાયક નિર્મલ ચરિત્રને સમજાવી રહ્યા છે વ્યાજબીજ છે કે હિતોપદેશ દેવા સમાન આત્માની ઉન્નતિનું અસાધારણ કારણ બીજુ નથી આ બાબત પૂર્વધર શ્રી ઉમાસ્વાતિ વાચક મહારાજા એટલેસુધી ભાર દઇને સમજાવે છે કે આર્હત પ્રવચનના ઉપદેશક પુરૂષે પોતાના શ્રમની દરકાર કર્યા વગર શક્તિને અનુસારે-નિસ્પૃહભાવથી ભવ્યજીવોને પ્રવચનનો ઉપદેશ દેવોજ જોઇયે કારણકે તે પુરુષ બીજાને ઉપકાર કરવા ઉપરાત પોતાનો પણ ઉદ્ધાર કરે છે. તેમા પણ કદાચ શ્રોતાઓને પ્રમાદ, અભવ્યપણું, દુર્ભવ્યપણુ ઇત્યાદિ પોતાના દોષોને લઇને હિતોપદેશની અસર ન થાય, તો પણ અનુગ્રહબુદ્ધિથી નિસ્પૃહભાવે પ્રવચનોપદેશકપુરૂષને તો જરૂર આત્મકલ્યાણરૂપ લાભ મલેજ, આવા ઉત્તમ વિચારો ધ્યાનમા લઇને સૂક્ષ્મબુદ્ધિવાના જીવોને જાણવાને લાયક અને મોટા પ્રમાણવાના એવા તે પૂર્વે કહેના ગ્રથોમાથી સાર સાર ભાવ ગ્રહણ કરી, આશ્રીસોમપ્રભસૂરિશ્વરજી મહારાજાએ શ્રી સિદૂર પ્રકર નામનો અપૂર્વ ઔપદેશિક કાવ્ય ગ્રથ

બનાવેલ છે જેમ આવશ્યક સૂત્રોને તે તે સૂત્રના આદિપ થી ઓળખાવવામા આવે છે દૃષ્ટાંત જેમ સિદ્ધસ્તવનું "સિદ્ધાણ બુદ્ધાણ એવુ નામ છે કારણકે તે સૂત્રની શરૂઆતમા તે પદ છે વગેરે, તેવી રીતે આ ગ્રન્થની શરૂઆતમાં કહેના મગલાચરણના શ્લોકમા 'सिंदूर प्रकर' આ પદ હોવાથી પ્રસ્તુત કાવ્યને તે નામથી ઓળખાવેલ છે આ ગ્રથમા—અપૂર્વ કાવ્ય રચના, અને થોડા શબ્દોમાં વ્યવહારિક ઉપમાઓ સહિત ગોઠવેન ઘણોભાવ વિગેરે દેખતાની સાથેજ ગ્રથકારના અપૂર્વ બુદ્ધિશાલિપણું, કાવ્ય બનાવવામા કુશલતા અસરકારક ઉપદેશ દેવાની પ્રભાવશાલિ શક્તિ ઇત્યાદિ ગુણો હર્ષ પૂર્વક જાણી શકાય છે ગ્રથકારે પ્રસ્તુત ગ્રથમા નિર્મલ એવા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપ મોક્ષના માર્ગને વિસ્તારથી સમજાવવાને માટે ૨૦ બાબતો પર વિવેચન કરેલ છે તે બાબતો ગ્રથકારે ૮ મા શ્લોકમા પોતેજ જણાવેલ હોવાથી અને તે દરેક બાબતની સમજ ગુજરાતી ષ્ટોબદ્ધ ટીકા દ્વારા, અને અર્થ દ્વારા, થઇ શકે તેમ હોવાથી અહીં વિશેષ વિવેચન કરવાની જરૂર નથી

ગ્રન્થકારના પરિચય પરત્વે 'તેઓશ્રી શ્રીઅજિતદેવ સૂરીશ્વરજીના શિષ્ય વિજયસિંહ સુરિશ્વરજીના શિષ્ય હતા

એમ છેવટના શ્લોકના ઉપરથી જાણી શકાય છે પરતુ જન્મક્ષેત્ર, દીક્ષાક્ષેત્ર સૂરિપદક્ષેત્ર તથા માતા પિતા વિગેરે સબધિ વર્ણન અવશ્ય છે કારણ કે તે સબધિ હકિકત અહીં તેમજ અન્યત્ર પોતે જણાવેલ હોય એમ સભવતુ નથી

આ ગ્રંથકારના દાદા ગુરૂ શ્રીમાન્—અજિતદેવસૂરિજી વિ૰ સ૰ ૧૨૭૪ મા હયાત હતા એમ વિચારરત્નસગ્રહમા કહ્યું છે અનુમાન સભવે છે કે—આ ગ્રથ ૧૩ મા સૈકામા રચાયો હશે એમ આજ ગ્રથકારે બનાવેલા કુમારપાલ પ્રતિબોધ (જિનધર્મ પ્રતિબોધ) તથા સુમતિનાથ ચરિત્ર ગ્રથ, જોવાથી જાણી શકાય છે ઉપરના બન્ને ગ્રથો પાટણમા શ્રીપાલ કવિનાં પુત્ર કુમારપાલના માનીતા સિદ્ધપાલકવિની પૌષધશાલામા વિ૰ સ૰ ૧૨૪૧ મા બનાવ્યા છે

પ્રસ્તુત ગ્રંથકારે-શતાર્થ કાવ્ય-હેમકુમાર ચરિત્ર શૃંગાર વૈરાગ્ય તરંગિણી વગેરે પણ બનાવ્યા છે આ નામના બીજા પણ અનેક આચાર્યો થયા છે, બીજા શ્રી સોમપ્રભસૂરિજીએ-પાણીના ઉપદ્રવ હોવાથી કોકણ દેશમાં અને શુદ્ધ પાણી નહિ મલવાથી મારવાડમા મુનિ વિહાર બંધ કરાવ્યો હતો

આવા અત્યુત્તમ લોકોપકારક ગ્રંથનો લાભ બાલજીવો પણ લઈ શકે એ હેતુથી શરૂઆતમાં-(૧) મૂલ શ્લોક-(૨) છુટા છુટા શબ્દોના અર્થો-(૩) ગુજરાતી ભાષાના છંદો બદ્ધ ટીકા (૪) મૂલ શ્લોકનો અર્થ આ અનુક્રમે પ્રસ્તુત ગ્રંથને પ્રકટ કરવામા આવેલ છે

પ્રસ્તુત ગ્રંથની ઉપર શ્રી હર્ષકીર્તિ સૂરિજીએ ટુંકામા નાની ટીકા પણ રચેલ છે અને તે છપાવેલ પણ છે પરંતુ તેનો તમામ ભાવ મે પરમ કરૂણા નિધાન, મારા આત્મોદ્ધારક પરમોપકારિ શ્રી ગુરૂ મહારાજના પસાયથી બનાવેલ "છંદો બદ્ધ ગુર્જર ભાષા-ટીકામા" સમાયેલ હોવાથી અહીં તે ટીકાને છપાવવાનો પ્રયાસ કર્યો નથી

આવા બોધદાયક ગ્રંથો છપાવી અનેક ભવ્યજીવોને જ્ઞાનદાનનો લાભ આપી કૃતાર્થ બનાવવા તે ચપલ લક્ષ્મીને સફલ કરવા સાથે આત્માના કલ્યાણનું પણ પરમસાધન છે આ વાત, સુજ્ઞપુરૂષોને ધ્યાન બ્હાર હોઇ શકે જ નહિ કારણકે જે જીવ પોતાની લક્ષ્મીને જ્ઞાનદાનાદિ સત્કાર્યમા વાપરતો નથી, તેની લક્ષ્મી, છેવટે અગ્નિ, રાજા, અને ચોર આ ત્રણમાથી એકને સ્વાધીન થાય છે તથા નીતિ વેત્તાઓએ કહેલ લક્ષ્મીની ત્રણ ગતિઓ પૈકી ઉત્તમગતિ દાનજ છે એટલે ન્યાયોપાર્જિત લક્ષ્મીને જ્ઞાનદાનાદિ સત્કાર્યમા જોડવાથી અક્ષય ફલ જે મોક્ષ તે જરૂર મળી શકે છે

મારા બાલ્યાવસ્થાના ધાર્મિક શિક્ષક રતલતીર્થનિવાસી માસ્તર ઉમેદચંદ રાયચંદે આ ગ્રંથને કાળજી પૂર્વક શોધેલ છે છતા પણ છાપવાના દોષથી અથવા અનુપયોગ ભાવથી સુધારવા રહી ગયેલા સ્થલોને શુદ્ધિપત્રક ઉપરથી સુધારી લેવા ભલામણ કરૂ છુ છેવટે

બનાવેલ છે જેમ આવશ્યક સૂત્રોને તે તે સૂત્રના આદિપદથી ઓળખાવવામાં આવે છે દૃષ્ટાંત જેમ સિદ્ધસ્તવનું " સિદ્ધાણં બુદ્ધાણં એવું નામ છે કારણકે તે સૂત્રની શરૂઆતમાં તે પદ છે વગેરે તેવી રીતે આ ગ્રન્થની શરૂઆતમાં કહેલા મંગલાચરણના શ્લોકમાં 'सिंदूर प्रकर' આ પદ હોવાથી પ્રસ્તુત કાવ્યને તે નામથી ઓળખાવેલ છે આ ગ્રંથમાં—અપૂર્વ ભવ્ય રચના, અને થોડા શબ્દોમાં વ્યવહારિક ઉપમાઓ સહિત ગોઠવેલ ધર્મોભાવ વિગેરે દેખતાની સાથેજ ગ્રંથકારના અપૂર્વ બુદ્ધિશાલિપણું, કાવ્ય બનાવવામાં કુશળતા અસરકારક ઉપદેશ દેવાની પ્રભાવશાલિ શક્તિ ઇત્યાદિ ગુણો હર્ષ પૂર્વક જાણી શકાય છે ગ્રંથકારે પ્રસ્તુત ગ્રંથમાં નિર્મલ એવા દર્શન, જ્ઞાન, ચારિત્રરૂપ મોક્ષના માર્ગને વિસ્તારથી સમજાવવાને માટે ૨૦ બાબતો પર વિવેચન કરેલ છે તે બાબતો ગ્રંથકારે ૮ મા શ્લોકમાં પોતેજ જણાવેલ હોવાથી અને તે દરેક બાબતની સમજ ગુજરાતી છંદોબદ્ધ ટીકા દ્વારા અને અર્થ દ્વારા, થઇ શકે તેમ હોવાથી અહીં વિશેષ વિવેચન કરવાની જરૂર નથી

ગ્રન્થકારના પરિચય પરત્વે 'તેઓશ્રી શ્રીઅજિતદેવ સૂરીશ્વરજીના શિષ્ય વિજયસિંહ સૂરિશ્વરજીના શિષ્ય હતા

એમ છેવટના શ્લોકના ઉપરથી જાણી શકાય છે પરંતુ જન્મક્ષેત્ર, દીક્ષાક્ષેત્ર સૂરિપદક્ષેત્ર તથા માતા પિતા વિગેરે સંબંધિ વર્ણન અત્રબ્ય છે કારણ કે તે સંબંધિ હકિકત અહી તેમજ અન્યત્ર પોતે જણાવેલ હોય એમ સંભવતુ નથી

આ ગ્રંથકારના દાદા ગુરૂ શ્રીમાન્—અજિતદેવસૂરિજી વિ૦ સં૦ ૧૨૭૦ માં હયાત હતા એમ વિચારરત્નસંગ્રહમાં કહ્યું છે અનુમાન સંભવે છે કે—આ ગ્રંથ ૧૩ મા સૈકામાં રચાયો હશે એમ આજ ગ્રંથકારે બનાવેલા કુમારપાલ પ્રતિબોધ (જિનધર્મ પ્રતિબોધ) તથા સુમતિનાથ ચરિત્ર ગ્રંથ, જોવાથી જાણી શકાય છે ઉપરના બંને ગ્રંથો પાટણમાં શ્રીપાલ કવિના પુત્ર કુમારપાલના માનીતા પાલકવિની પૌષધશાલામાં વિ૦ સં૦ ૧૨૪૧ મા બનાવ્યા છે

પ્રસ્તુત ગ્રથકારે-શતાર્થ કાવ્ય-હેમકુમાર ચરિત્ર શૃગાર વૈરાગ્ય તર ગિણી વગેરે પણ બનાવ્યા છે આ નામના બીજા પણ અનેક આચાર્યો થયા છે, બીજા શ્રી સોમપ્રભસૂરિજીએ-પાણીનો ઉપદ્રવ હોવાથી કોકણ દેશમા અને શુદ્ધ પાણી નહિ મલવાથી મારવાડમા મુનિ વિહાર બધ કરાવ્યો હતો

આવા અત્યુત્તમ લોકોપકારક ગ્રથનો લાભ બાલજીવો પણ લઈ શકે એ હેતુથી શરૂઆતમા-(૧) મૂલ શ્લોક-(૨) છુટા છુટા શબ્દોના અર્થો (૩) ગુજરાતી ભાષાના છદો બદ્ધ ટીકા (૪) મૂલ શ્લોકનો અર્થ આ અનુક્રમે પ્રસ્તુત ગ્રથને પ્રકટ કરવામા આવેલ છે

પ્રસ્તુત ગ્રથની ઉપર શ્રી હર્ષકીર્તિ સુરિજીએ ટુ કામા નાની ટીકા પણ રચેલ છે અને તે છપાવેલ પણ છે પરતુ તેનો તમામ ભાવ મે પરમ કરૂણા નિધાન, મારા આત્મોદ્ધારક પરમોપકારિ શ્રી ગુરૂ મહારાજના પસાયથી બનાવેલ "છ દો બદ્ધ ગુર્જર ભાષા-ટીકામા" સમાયેલ હોવાથી અહીં તે ટીકાને છપાવવાનો પ્રયાસ કર્યો નથી

આવા બોધદાયક ગ્રથો છપાવી અનેક ભવ્યજીવોને જ્ઞાનદાનનો લાભ આપી કૃતાર્થ બનાવવા તે ચપલ લક્ષ્મીને સફલ કરવા સાથે આત્માના કલ્યાણનું પણ પરમસાધન છે આ વાત, સુજ્ઞપુરૂષોને ધ્યાન બ્હાર હોઇ શકે જ નહિ કારણકે જે જીવ પોતાની લક્ષ્મીને જ્ઞાનદાનાદિ સત્કાર્યમા વાપરતો નથી, તેની લક્ષ્મી, છેવટે અગ્નિ, રાજા, અને ચોર આ ત્રણમાથી એકને સ્વાધીન થાય છે તથા નીતિ વેત્તાઓએ કહેલ લક્ષ્મીની ત્રણ ગતિઓ પૈકી ઉત્તમગતિ દાનજ છે એટલે ન્યાયોપાર્જિત લક્ષ્મીને જ્ઞાનદાનાદિ સત્કાર્યમા જોડવાથી અક્ષય ફલ જે મોક્ષ તે જરૂર મળી શકે છે

મારા બાલ્યાવસ્થાના ધાર્મિક શિક્ષક રત્નભતીર્થનિવાસી માસ્તર ઉમેદચદ રાયચદે આ ગ્રથને કાળજી પૂર્વક શોધેલ છે છતા પણ છાપવાના દોષથી અથવા અનુપયોગ ભાવથી સુધારવા રહી ગયેલા સ્થલોને શ [illegible]

આ ગ્રથના અધિકારિ તમામ જીવો ગ્રથકારે વર્ણવેલા વીશે દ્વારોનો યથાર્થ ભાવ સમજી પોતાની પ્રમાદને લઇને થતી ભૂલો, સુધારી માનવ જીવનને ઉચ્ચ કોટીમા જોડી ભોગતૃષ્ણાનો ત્યાગ કરી નિર્મલ સયમની આરાધના કરી સચ્ચિદાનન્દ સ્વરૂપ મુક્તિ પદને પામે એમ હાર્દિક નિવેદન કરી હવે હું આ ટુક પ્રસ્તાવનાને સક્ષેપી લઇશ

નિવેદક

મુક્તિ માર્ગ દાયક આત્મોદ્ધારક મહા પરમોપકારી શિરોમણિ શ્રી ગુરૂ વિજયનેમિ સૂરીશ્વર ચરણકિંકર શ્રીમાન્ શાસ્ત્રવિશારદ

કવિ દિવાકર મહોપાધ્યાય પદ્મવિજયગણી.

आ पुस्तकनी आवकमाथी वीजा ग्रथो छपाशे

आवृत्ति बीजी प्रत १०००

सं १९९० वीर स २४६० सने १९३४

श्री 'वीरविजय' प्रीन्टिंग प्रेसमां शा मणीलाल छगनलाले छाप्युं कालुपुर, टकशाळ अमदावाद

શુદ્ધિપત્રક

પૃ૦	પ૦	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨–	૬–	रा	रो
૨–	૭	या	यो
,–	,	मा'	मो
૬–	૩–૪	કરે પૂર્વભવમા સાધના જે ધર્મની તે પરભવે, પામે જ રહેજે અર્થને વલિ કામ ઇમ શ્રુત દાખવે " આ બે કડી કાઢી નાખવી ભૂલથી વધારે છપાઇ છે	
૬–	૫–	મ	મં
,–	,	લ	લે
૬–	૨૦	ह	हु
,–	૨૪	घ	घ
૮–	૪–	ધોવે	ધોવે
૯–	૧૧–	મુ	મૂ
૧૦–	૧૨	स्या	स्यो
૧૨–	૧૨	મમતાથી	મમતા વિગેરેથી
૧૫–	૧૮–	ઙ	૦ વધારાનો 'ઙ' છે
૧૭–	૯	પુ	પૂ
,–	૧૯	ध्वै	ध्पै
,–	,	ला	लो
૧૮–	૨–	જ	જે
,–	૬	सु	सु
૧૯–	૧૨–	रू:	रु
,–	૧૫–	ब	घ
,–	૧૮	प	म
,–	૨૦	२५	२५

પૃ૦ પં૦	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
, – ૨૧	ह्राम	ह्रामा
૨૧– ૨૧	ज	ट
૨૩– ૧	मा	र्मा
૨૫– ૩	गु	र्गु
, – ૧૮	भ	भ
૨૬– ૪–	शु	शु
, – ,	मा	मा
, – ૧૪	गृ	गृ
, – ૧૧	ङि	ङ्के
૨૬– ૧૧–	कर्णा-तिथि	कर्णातिथि
૨૮– ૧૯	विषधिः	विधिः
૨૮– ૨૦–	त्याय	त्यायय
૨૯– ૭–	उपयपम्	उपयम्
, – ૧૩–	મિથ્યાત્વની બુદ્ધિનો—પોતાના	મિથ્યાત્વનો (તે)
૨૯– ૬	शु	ष
, – ૧૨	(જીવે)	(ભાવે)
, – ૧૩	અભ્યાસ કરે છે	અભ્યાસ કરે (જીવે) છે
૩૦– ૬–	ता	तो
, – ૭–	ग	ग्य
, – ૯	त्पिता	त्पता
૧૧–	ना	नैः
૧૫–	ङाणाम	णाणाम्
૩૩– ૫–	ष्या	ष्या
૩૯– ૪–	दग पामम्	दगपगमम्
, – ૧૨–	तृ	तृ
૧૧–	કસે	કશે

પૃ૦ પં૦	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૫ ૧૭–	દેવતા	દેવો
૪૭– ૮	तृ	तृ
૪૯– ૧–	ધા	ઘા
, – ૬	પદાર્થ લેતો	પદાર્થ માલીકની રજા શિવાય લેતો
, – ૯	ધા	ઘા
, – ૧૦–	પુરૂષને સેવે છે	પુરૂષની પાસે આવે છે
૪૯– ૧૧–	અદત્તના	ચોરીના
, – ૧૪–	ता	त
, – ૧૬	ह्रा	ह्री
, – ૧૮–	ધન	ધન (ચોરી)
૫૦– ૧૨–	દ્રય	દ્રય
૫૧– ૪–	મા	ના
૫૧– ૨૩–	ક્રા	કા
૫૨– ૧૮–	कूर्चे	कूर्चे
, – ૧૧–	ના	રૂપ
, – ૧૨	ને	મા
, – ૧૩–	આપ્યો	સળગાવ્યો
૫૩– ૧૨–	અને	અથવા
૫૪– ૧૨	પાસે	પાસે (મદદ)
,, ૨૩	વૃદ્ધિપામે	વધે
,, ,,	સહાય્ય	મદદ
૫૫– ૧	વિસ્તાર પામે	ફેલાય
,,– ,,–	પોપણ (વૃદ્ધિ) પામે	વધ છે
,, – ૧૯–	થે	ઘે
૫૬– ૧–	પ્રશસાનો વિસ્તાર કરે	પ્રશસાને ફેલાવે

पृ० पं०	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
, - २१	हास	हास'
२१- २१	ञ	ट
२३- १	मा	माँ
२४- ४	ष्टु	ष्टृ
, - १८	भ	भ
२६- ४-	गु	गृ
, - ,	मा	माँ
, - १४	मू	मृ
- ११	मि	मँ
२७- ११-	कर्त्री -तिथि	कर्न्तिथि
२८- १५	विश्वादि	विश्वादि
२८- २०-	स्थाप	स्थापय
२९- ७-	ज्ञापयन्	ज्ञापयन्
- १३-	ભિન્નતાની બુદ્ધિને —બોધ	વિશ.રો (ને)
२९- १	ग्रु	ग्र
, - १२	(ભ્વે)	(ભૂ.ે)
, - १३	અભ્યાસ કરે છે	અભ્યાસ કરે (કરો) છે
३०- १-	वा	वो
, - ७-	श	श्य
- ६	च्चिता	ध्वर्ता
११-	ना	नेः
१५-	वाणाम	वाणाम्
३३- ५-	ट्या	ठ्या
३६- ४-	दम पानाम्	दमपानाम्
, - १२-	तृ	तृ
- ११-	કરે	કરે

પૃ૦ પં૦	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪૫ ૧૭–	દેવતા	દેવો
૪૭– ૮	वू	वू
૪૯– ૧–	ધા	ઘા
,– ૬	પદાર્થ લેતો	પદાર્થ માલીકની રજા શિવાય લેતો
,– ૯	ધા	ઘા
,– ૧૦–	પુરૂષને સેવે છે	પુરૂષની પાસે આવે છે
૪૯– ૧૧–	અદત્તના	ચોરીના
,– ૧૪–	त्ता	त्त
,– ૧૬	द्धा	द्धी
,– ૧૮–	ધન	ધન (ચોરી)
૫૦– ૧૨–	દ્રય	દ્રપ
૫૧– ૪–	મા	ના
૫૧– ૨૩–	કા	કો
૫૨– ૧૮–	कूर्च	कूर्चे
,– ૧૧–	ના	રૂપ
,– ૧૨	ને	મા
,– ૧૩–	આપ્યો	સળગાવ્યો
૫૩– ૧૨–	અને	અથવા
૫૪– ૧૨	પાસે	પાસે (મદદ)
, ૨૩	વૃદ્ધિપામે	વધે
,, ,,	સહાય્ય	મદદ
૫૫– ૧	વિસ્તાર પામે	ફેલાય
,,– ,,–	પોષણ (વૃદ્ધિ) પામે	વધ
,,– ૧૯–		
૫૬– ૧–		

પૃ૦ પં૦	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
७६—१०—	नी	नीं
७७—१०—	કમલ પુષ્પને	કમલ પુષ્પને (બાળવાને)
	હિમ સમાન	હિમના સમૂહ જેવી
,—१६	પ્રત્યેને	ને
,—१६—	આચરે	કરે
७८— १—	नुं	ना
,— ५—	था	थी
—१५—	ला	लो
,—२०	ह	ढ
८०— २—	જીર્ણ થાય	જીર્ણ થાય (રહે)
,—१६—	પચતું	પચતું (રહેતું)
८१— २—	हू	हु
,— ५—	ल्ला	ल्लो
८४—१२	घ	घ्र
८५—१५—	मे	मे
८६—२०—	छे	०
८१— १	ति	ति
८३— ८	ट्ट	ट्ट
८४—१६—	સંતોષને	ઉત્સાહને
८५— ५—	સંતોષ	ઉત્સાહ
,—१२—	,,	,,
८६— ४—	षा	सा
,— ८—	ह्री	ह्रीं
८७—२०—	निर्गुणियोनी	निर्गुणिजनोनी
८८—१३—		
८८—२४—		

પૃ૦ પં૦	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૦૧—૫—	।ह	हि
,, —૧૩	અકાર્યોને વિષે મતિ ધારણ કરે છે	અકાર્યો કરવાની ઇચ્છા કરાવે છે
૧૦૩— ૫-	જેવા એવોજે ઈંદ્રિયોનો સમૂહ તેને	જેવા ઈંદ્રિયોના સમૂહને
,, — ૬-	પરાજય કરવાનું	જીતવાનું
૧૦૪-૧૬-	ચાલનાર	ચલાવનાર
,, — ,,	વર્ત્તનારો	વર્ત્તાવનારો
,, — ૧૭	જનારો	લઇ જનારો
૧૦૬— ૯—	रा	रो
૧૦૭—૧૪—	અવતરણ	હવે ધનને ઇચ્છનારનું જીવન જણાવે છે
૧૦૯— ૧-	,,	હવે ગ્રંથકાર લક્ષ્મીનો સ્વભાવ જણાવવા પૂર્વક સદુપયોગ કરવા ભલામણ કરે છે
૧૦૯—૧૨-	र्गा	र्गी
,, —૧૪	કાંટા વડે	કાંટા (શત્રુ) વડે
૧૧૦—૫—	।ध	धि
૧૧૧—૧૬—	દ્રવ્ય	દ્રવ્ય (ઉપકરણાદિ)
,, —૨૦—	।ध	धि
૧૧૨— ૭—	द्रय	द्रय
૧૧૩— ૩—	य	याम्
૧૧૪— ૨	मो	मी
,, ૭	ति	ति
૧૧૫— ૫—	श्रा	श्री
,, — ૬	ार	रि

પૃ૦ પં૦	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૧૧૧—૧૮	व	वे
,,—૧૮	प	पि
૧૧૭—૪	ढ	ढ
—૫	ह	हूँ
૧૧૮—૮	प	पि
,,—૧૩—	ष्ट	ष्ट
૧૧૯—૨૪—	-	मी
૧૨૧—૪—	मा	मां
૧૨૨—૨૫—	मा	मां
૧૨૩—૧૦	मां	मों
૧૨૬—૧૧—	पु	पू
૧૩૧—૪—	(२५)	०
૧૩૬—૪—	न	ने
૧૩૭—૧૧—	र	र
,,—૨૧—	सि	सि
૧૩૮—૧—	मा	मी
૧૪૦—૧૪—	मां	म
,,—૧૬—	श्या	श्या
૧૪૧—૨૦—	स	सें
૧૪૪—૨૧	शिता	सीता

સમાપ્ત.

॥ मुक्तिमार्गदायकारमोद्धारक श्रीमद् गुरुभ्यो नम ॥

परमोपकारि पूज्यपाद तपोगच्छाधिपति आचार्य श्रीमद् विजय-
नेमि सूरीश्वर विनेयाणु शास्त्रविशारद कवि दिवाकर-
महोपाध्याय श्री पद्मविजयगणि प्रणीत.

सिंदूरप्रकर छन्दोबद्ध गूर्जरभाषानुवादः—

(મંગલાચરણ). હરિગીત છંદ.

જસધ્યાન આપે સિદ્ધિને સવિ કાર્યની પાયક સદા,
નૃપ મોહના પઝા થકી શ્રી સિદ્ધચક્ર થુણી સદા,
નાભેય પ્રભુ શ્રી શાંતિનેમિ પાસ સિરિ મહાવીરને;
પ્રણુમી પ્રણયથી પચને ચિત્તે ધરીને ધ્યાનને. १

શ્રુત યોગની સંપદ તણા દાયક પરમ ઉપકારકા,
ભંડાર સદ્ગુણ રયણુના પ્રભુ શાસનોન્નતિકારકા,
ગુરૂ નેમિસૂરીશ ચરણુને સમરી તથા વંદન કરી,
સિંદૂર પ્રકરતણો સરલ પરભાવ વહું કવિતા કરી. ૨

॥ अथ श्री सिन्दूर प्रकर. ॥

मूल ग्रंथ-कर्त्ता मंगल करे छे

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

सिंदूरप्रकर[2]स्तप करिशिर.क्रोडे[1] कषायाऽटवी,–
दावार्चिर्निचय.[3] प्रबोधदिवसप्रारम्भसूर्योदय[4] ।
मुक्तिस्त्रीकुचकुम्भकुङ्कुमरसः[5] श्रेयस्तरो[6] पल्लव–
प्रोल्लासः[7] क्रमयो[9]र्नखद्युतिभर[10] पार्श्वप्रभो[8] पातु[12] वः[11]॥१॥

श्लोक शब्दानामर्थ प्रारभ्यते

॥ श्लोक १ ॥	
सिन्दूरप्रकर સિન્દૂના સમૂહ જેવો	मुक्ति स्त्री મુકિત રૂપી સ્રીના
तप करि તપરૂપી હાથીના	कुच कुम्भ સ્તનરૂપી કળશને વિષે
शिर क्रोडे મસ્તકના મધ્ય ભાગે	कुङ्कुमरस કંકુ(કેસર)ના રસ જેવો
कषाय अटवी કષાયરૂપી જંગલમાં	श्रेयस्तरो કલ્યાણરૂપી વૃક્ષના
दावार्चिर्निचय દાવાનલના સમૂહ જેવો	पल्लव प्रोल्लास અંકુરના ફુલગા જેવો
प्रबोधदिवस प्रारंभ-જ્ઞાનરૂપી દિવસને ઉગાડના	क्रमयो બે ચરણના
सूर्योदय સૂર્યના ઉદય સરખો	नखद्युतिभर નખોની કાન્તિનો સમૂહ
	पार्श्वप्रभो પાર્શ્વપ્રભુના
	पातु રક્ષણ કરો
	वः તમોને

કુંભસ્થલે તપરૂપ કરિના પુંજસમ સિંદૂરના,
છે જેહ-વલિ ક્રોધાદિરૂપ અરણ્યને પણ બાલવા,

દાવાગ્નિની જ્વાલા તણા જત્થા તણી જેવા સહી,
રવિ ઉદયની સમ નાણદિન પ્રગટાવવાને જે અહીં ૧
જે મુક્તિરૂપ નારી તણા કુચ રૂપ કલશ દીપાવવા,
કુંકુમ તણા રમની સમે કલ્યાણ તરૂ નિપજાવવા;
[3]નવ પાંદડાંની જેહવા તે પાર્શ્વ પ્રભુના ચરણની,
નખ કાંતિના સમુદાય તમને [4]રક્ષજો ભવજલ તરી. ૨

અર્થ —તપરૂપી હસ્તીના કુંભસ્થલને વિષે સિંદૂરના[1] સમૂહ સમાન, કષાયરૂપી[2] અટવીને બાળી નાખવાને અગ્નિના સમૂહ સમાન, જ્ઞાનરૂપી દિવસને ઉગાડવામા સૂર્યના ઉદય સમાન, મુક્તિરૂપ સ્રીના કુચકુંભ (સ્તનરૂપ ઘડા) ને વિષે —અથવા मुक्तिस्त्रीवदनैककुंकुमरस એવા પણ પાઠ છે, તેથી મુક્તિરૂપ સ્રીના મુખકમલને વિષે કુંકુમના લેપ સમાન, અને કલ્યાણરૂપી વૃક્ષના નવપલ્લવ (નવા અંકુરા)નું ઉત્પત્તિ-સ્થાન, એવા શ્રી પાર્શ્વનાથ પ્રભુના ચરણના નખના કાંતિ-સમૂહ તમારૂ રક્ષણ કરો

હવે ગ્રંથકર્ત્તા સજ્જન પુરૂષોને વિનતિ કરે છે

३ १ ४ ५ १ २
सन्तः सन्तु मयि प्रसन्नमनसो वाचां विचारोद्यताः
१० ८ ९ १२ ११ १३ ७
सूतेऽम्भः कमलानि तत्परिमलं वाता वितन्वंति यत् ।
१७ १४ १६ १५ १८ २० २१ १९ २२ २३ २४
किंवाभ्यर्थनयानया यदि गुणोऽस्त्यासां ततस्ते स्वयं,
२६ २५ २९ २८ २७ ३० ३१ ३२
कर्त्तारः प्रथनं न चेदथ यशःप्रत्यर्थिना तेन किम् ? ॥२॥

---

૧ નખની કાંતિસમૂહ રાતા હોવાથી તેને સિંદૂરના સમૂહની ઉપમા આપેલી છે ૨ ક્રોધ, માન માયા, અને લોભ ૩ નવા. ૪ બચાવજો

॥ શ્લોક ૨ ॥
सन्त સજ્જન પુરૂષો
सन्तु હો
मयि મારી ઉપર
प्रसन्न मनस પ્રસન્ન મનવાળા
वाचाम् વાણી(ચો)નો
विचारोद्यता વિચારકરવામા તત્પર એવા
सूते ઉત્પન્ન કરે છે
अम પાણી
कमलानि કમળો
तत् परिमलम् તે કમળોના સુગ ધને
घाता વાયરાઓ
वितन्वन्ति, यत् જે કારણ માટે વિસ્તાર કરે છે
किंवा અથવા શુ
अभ्यर्थनया પ્રાર્થનાથી
अनया આવા પ્રકારની
यदि, गुण , अस्ति જોગુણ છે
आसा વાણીનો (મા)
तत ते, स्वयम् તો, તે પો
कर्तार કરનારા થશે
प्रथनम् પ્રસિદ્ધીને
नचेत् જો ગુણ નહિ હોય તો,
यश'प्रत्यर्थिना યશના શત્રુરૂપ
तेन किम् તે પ્રમિદ્ધિથી શુ ?

કવિ લોકના સારા તથા નરસા વચનના જાણતા,
તે પ્રવર પુરૂષો ઉપર મારી રાખજો સુપ્રસન્નતા,
જલ જેમ નિપજાવે કમલને પવન ફેલાવે સદા,
તસગ ધને તિમ કવિ બનાવે ગ્રથ સજ્જનગણ તદા ૧
વિસ્તાર કરતા તેહનો વા કામની શુ પ્રાર્થના,
ફેલાવશે તે વિણ કહ્યા ગુણ પારખીને તેહના
હોશે નહિ જો એક ગુણ તો વાણીના વિસ્તારથી,
શો લાભ કારણ યશ ન હોવે તેહથી ખોટુ નથી. ૨

અર્થ —કવિઓની વાણીના સારા નરતા વિચારને વિષે સાવધાન એવા સત પુરૂષો મ્હારા ઉપર પ્રસન્નચિત્તવાળા કારણ કે જળ તો કમલોને ઉત્પન્ન કરે છે, પરતુ ...સુગધનો વિસ્તાર કરનાર તો પવનજ હોય છે અથવા

મ્હારે તે (સજ્જનોને) આવી પ્રાર્થના કરવાની શી જરૂર છે! એટલે કઈ જરૂર નથી કારણ કે જો આ (મ્હારી વાણી) મા ગુણ હશે, તો તે (સજ્જનો) પોતેજ વિસ્તારને કરશે, નહિ તો યશના વૈરી[1] સમાન એવા એ વિસ્તારે કરીને શુ ? અર્થાત્ કાંઈ નહીં

હવે ગ્રંથકર્તા આગમને અનુસારે ધર્મોપદેશ આપે છે.

(उपजातिवृत्तम्)

१ २ ३ ४ ६ ७ ५
त्रिवर्गससाधनमंतरेण, पशोरिवायुर्विफलं नरस्य ।
८ ९ १० ११ १२ १७ १५ १३ १८
तत्राऽपि धर्म्मं प्रवरं वदंति, न तं विना यद्भवतोऽर्थ कामौ ॥

॥ श्लोक ३ ॥

त्रिवर्ग ધર્મ, અર્થ, નેકામના	तत्र, अपि તેમા પણ
ससाधनम् ઉત્તમ સાધન	धर्म्मम् ધર્મને
अन्तरेण વિના	प्रवरम् શ્રેષ્ઠ
पशो इव પશુની પેઠે	वदन्ति બોલે છે
आयु विफलम् આયુષ નિષ્ફલ છે	न નહિ
नरस्य માણસનુ	तं, विना તે ધર્મ વિના
	यत् શાથી કે
	भवत થાય છે (મળે નહી)
	अर्थकामौ અર્થ અને કામ

ધુર ધર્મ બીજો અર્થ ત્રીજો કામ ચોથો મોક્ષ એ,
છે ચાર વર્ગો હાલ ભરતે ના સધાયે મોક્ષને;
ત્રણ વર્ગને સાધ્યા વિનાનું નરતણું જીવિત કહ્યું,
પશુના સમુ તેમાંહિ ઉત્તમ ધર્મ ઇમ પ્રભુએ કહ્યુ. ૧

[1] યશનો નાશ કરનાર.

તે ધર્મને સાધ્યા વિના નહિ અર્થને વલિ કામને.
પામે કહી તે કારણે ઉત્તમ કહ્યો છે ધર્મને,
કરે પૂર્વ ભવમા સાધના જે ધર્મની તે પરભવે,
પામેજ સ્હેજે અર્થને વલિ કામ ઇમ શ્રુત દાખવે;
સુ દર બનાવો જેહ જગમા તેહ ધર્મ બલ કરી,
ઝટ સ પજે ઇમ નિશ્ચયે આરાધ તે તુ ફરી કરી. ૨

અર્થ —ધર્મ, અર્થ અને કામરૂપ ત્રણ વર્ગના સાધન વિના મનુષ્યનુ આયુષ્ય પશુના આયુષ્યની માફક નિષ્ફળ છે, તે ત્રણને વિષે પણ પ્રભુ ધર્મને શ્રેષ્ઠ કહે છે, કારણ કે, તે (ધર્મ) વિના અર્થ અને કામ મેળવી શકાતા નથી

હવે નરભવનુ દુર્લભપણુ જણાવે છે

(इन्द्रवज्रावृत्तम्)

य प्राप्य दुष्प्राप्यमिद नरत्व,
धर्म न यत्नेन करोति मूढः ।
क्लेशप्रबंधेन स लब्धमब्धौ,
चिंतामणिं पातयति प्रमादात् ॥ ४ ॥

॥ श्लोक ४ ॥
य' જે માણસ
प्राप्य મેળવીને
दुष्प्राप्यम् દુખે કરી મળી શકે એવુ
इदम् नरत्वम् આ મનુષ્ય પણાને
धर्मम् ધર્મને
न, यत्नेन करोति નથી, પ્રયાસવડે કરતો
मूढ' મોહ પામેલો માનવી
क्लेश प्रबंधेन દુખની પર પરાવડે
स' તે માણસ
लब्धम् મેળવેલા
अब्धौ સમુદ્રમા
चिन्तामणिम् ચિન્તામણી રત્નને
पातयति ગુમાવે છે (પાડે છે)
प्रमादात् આળસથી

જે ભૂરિ મ્હેનતથી મળે માનવપણુ તે પામિને,
ઉત્તમ વિવેકે જેહ ના આરાધતો જિન ધર્મને,
તે અધિક કષ્ટો વેઠીને લાધેલ રત્ન ગુમાવતો,
પાડી સમુદ્રે જેમ બ્રાહ્મણ તેમ જીવ તુ ના થતો. ૧

અર્થ—દુખે પ્રાપ્ત થઈ શકે તેવુ મનુષ્યપણુ પામીને જે મૂઢ પુરૂષ ઉદ્યમથી ધર્મ કરતો નથી, તે ઘણી મહેનતે પ્રાપ્ત કરેલા ચિંતામણિ (રત્ન) ને આળસથી સમુદ્રને વિષે નાખી દે છે (નાખવા જેવુ મૂર્ખતા ભરેલુ કામ કરે છે)

હવે મનુષ્યભવને ફોગટ ગુમાવનાર જીવ કેવો હોય તે કહે છે

(मन्दाक्रान्तावृत्तम्)

९ ८ १० ७ ६ १२ १३
स्वर्णस्थाले क्षिपति स रजः पादशौच विधत्ते,
११ १४ १६ १५
पीयूषेण प्रवरकरिणं वाहयत्यैधभारम् ।
२९ ३० १८ १७
चिंतारत्न विकिरति कराद्वायसोड्डायनार्थं,
१ ३ ६ ५ ९ ४ २
यो दुष्प्राप गमयति मुधा मर्त्यजन्म प्रमत्तः ॥९॥

॥ શ્લોક ૯ ॥
स्वर्ण स्थाले સોનાના સ્થાળમા
क्षिपति નાખે છે
स તે માણસ
रज ધૂળ
पादशौचम् પગની પવિત્રતા
विधत्ते કરે છે
पीयूषेण અમૃતવડે
प्रवर करिण ઉત્તમ હાથીની પાસે
वाहयति ઉપડાવે છે
ऐन्धभारम् લાકડાના ઢગલાને
चिन्तारत्नम् ચિંતામણીને
विकिरति ફેંકે છે
करात् હાથ થકી
वायस उड्डायनार्थम् કાગડાને ઉડાવવા માટે
य જે માણસ
दुष्प्रापम् દુખે મલી શકે એવુ
मुधा ફોગટ
गमयति ગુમાવે છે
मर्त्यजन्म મનુષ્ય
प्रमत्त પ્રમ

ચોનિ તણા ચક્રે ભમતા જેહ મોટા કષ્ટથી,
નરજન્મ પામી બદ્ધ થઇને ઘોર પચ પ્રમાદથી,
ફોગટ ગુમાવે તેહ માણી થાલમા સોના તણા,
ધૂલને ઠવે નિજ પાદ ધોવે પાણિથી અમૃત તણા ૧
જે બારણે બાધેલ પણ રોભા દિયે તે હાથીની,
દ્વારા મગાવે લાકડા બુદ્ધિ ગઇ કયા તેહની,
ચિતામણિને હાથથી ફેકી ઉડાવે કાકને,
આ વ્યાજબી નહિ તેમ ચેતન ¹ સેવવો ન પ્રમાદને ૨

અર્થ—જે માણસ દુખે પામવા યોગ્ય એવા આ મનુષ્યભવને પ્રમાદનો વશ થઈ ફોગટ ગુમાવે છે તે માણસ સોનાના થાળને વિષે રજ (ધૂળ) નાખે છે અમૃતથી પગ ધૂએ છે, શ્રેષ્ઠ હાથીની પાસે લાકડાનો ભાર ઉપડાવે છે, અને કાગડાને ઉડાડી મૂકવા માટે હાથમાથી ચિતામણિ રત્નને ફેકી દે છે (આ કામના જેવુ પ્રમાદ સેવન એ મૂર્ખનુ કામ છે)

હવે જે સસારના વિષયસુખને માટે ધર્મનો ત્યાગ કરે છે, તેનુ મૂર્ખપણુ બતાવે છે

(शार्दूलविक्रीडित वृत्तम्)

८ १२ १३ ९ ११ १०
ते धत्तूरतरु वपति भवने प्रोन्मूल्य कल्पद्रुम,
१६ १७ १८ १९ १४ १५
चिंतारत्नमपास्य काचशकलं स्वीकुर्वते ते जडाः ।
२३ २२ २१ २५ २० २४
विक्रीय द्विरद गिरींद्रसदृशं क्रीणाति ते रासभ,
१ ३ ५ ४ २ ७ ६
ये लब्ध परिहृत्य धर्म्ममधमा धावंति भोगाशया ॥६॥

---

१ મદ્ય વિષય કષાય નિદ્રા અને વિકથા.

|| શ્લોક ૬ ||

તે તે માણુસો	છિરદમ્ હાથીને
ધત્તૂરતરુમ્ ધતુરાનુ ઝાડ	ગિરીન્દ્ર, સદ્દશમ્ મેરૂ પર્વત જેવા
વપન્તિ વાવે છે	ક્રીણન્તિ ખરીદે છે
સદને મકાનમા	તે તે મૂઢ માણુસો
પ્રોન્મૂલ્ય ઉખેડીને	રાસભમ્ ગધેડાને
કલ્પદ્રુમમ્ કલ્પવૃક્ષને	યે જે મૂઢ માણુસો
ચિન્તારત્નમ્ ચિંતામણિને	લબ્ધમ્ મેળવેલા
અપાસ્ય તજીને	પરિહૃત્ય છોડી દઇને
કાચશકલમ્ કાચના કકડાને	ધર્મમ્ ધર્મને
સ્વીકુર્વતે સ્વીકાર કરે છે	અધમા મુર્ખાઓ
તે, જડા તે મૂર્ખાઓ	ધાવન્તિ દોડે છે
વિક્રીય વેચીને	ભોગ આશયા ભોગની ઇચ્છાએ

ઇચ્છાવશે ભોગો તણી પામેલ જિનના ધર્મને,
છોડી નરા–જે વિષય કાજે દોડધામ કરે અને,
તે ઘર વિષે પોતાતણા વાવેલ સુર તરૂને ખણી,
છે રોપનારા ઝાડને ધત્તૂરના મતિને હણી ૧
ચિંતામણિ તજીને અરે તે કાચનો કડકો ગ્રહે,
વેચી અમરગિરિના સરીખા હાથિને ખરિદી કરે,
ગર્ભદ તણી ઘટના ઇહાં ભોગો ધત્તૂરાના સમા,
છે કલ્પતરૂ સમ ધર્મ પ્રભુનો જાણ ધમ પર ઉપમા. ૨

અર્થ—જે મૂર્ખ પુરૂષો પ્રાપ્ત થએલા ધર્મનો ત્યાગ કરીને ભોગની ઇચ્છાથી દોડધામ કરે છે, અર્થાત્ વિષયોમા અવર્તે છે, તે મૂર્ખ પુરૂષો પોતાના ઘરને વિષે ઉત્પન્ન થએલા કલ્પવૃક્ષને ઉખેડી નાખીને ધતુરાના વૃક્ષને વાવે છે, (વાવવા

જેવુ કામ કરે છે); તે જડબુદ્ધિવાળા પુરૂષો ચિંતામણિ રત્નને ફેંકી દઈને કાચનો કડકો ગ્રહણ કરે છે, અને મેરૂ પર્વત સમાન ઉંચા હસ્તીને વેચી દઈને ગધેડાને ખરીદ કરે છે (જેમ આવુ કામ-મૂર્ખ કરે તેમ ભોગને ચાહે તે મૂર્ખ કહેવાય)

હવે મનુષ્યજન્મનુ તેમજ ધર્મસામગ્રીનુ દુર્લભપણું દર્શાવી ભોગતૃષ્ણાને આધીન થઈ ધર્મની આરાધનામા બેદરકારી રાખનાર જીવ કેવો હોય તે બતાવે છે

(शिखरिणीवृत्तम्)

३ ४ ५ ६ ८ ७

अपारे संसारे कथमपि समासाद्य नृभवं,

१० ९ १ ११ २

न धर्मं यः कुर्याद्विषयसुखतृष्णातरलितः ।

१६ १५ ११ १७ १९ १८

ब्रुडन् पारावारे प्रवरमपहाय प्रवहणं,

१४ १३ १२ २० २१ २२

स मुख्यो मूर्खाणामुपलमुपलब्धुं प्रयतते ॥ ७ ॥

॥ श्लोक ७ ॥

अपारे અગાધ
संसारे સંસારમા
कुर्यात् કરે
विषयसुख વિષયના સુખની
तृष्णा तरलित તૃષ્ણા થકી ચલાયમાન
ब्रुडन् ડુબતો
पारावारे સમુદ્રમા
प्रवरम् ઉત્તમ
अपहाय તજીને

कथम् अपि મહા કષ્ટે
समासाद्य મેળવીને
नृभवम् મનુષ્યભવને
न, धर्मं, यः નહિ, ધર્મને, જે
प्रवहणम् વહાણને
सः તે માણસ
मुख्य પ્રથમ
मूर्खाणाम् મૂર્ખાઓમા
उपलम् પાષાણને
उपलब्धुम् મેળવવાને
प्रयतते યત્ન કરે છે (મથે છે)

છે પાર નહિ જસ તેહ ભવમા પામિને બહુ કષ્ટથી
આ મનુજભવને જેહ ધારી વિષય સુખ અભિલાષથી,
વ્યાકુલ બનીને ધર્મ ન કરે તેહ મૂર્ખ શિરોમણી,
બુડતો સમુદ્ર વિષે તજી વર વ્હાણુને પાષાણની. ૧
ગ્રહણ ક્રિયાને આદરે ના તેહવુ જ્ઞાની કરે,
ઉપનય સમજજે તુ સમુદ્ર સમાન ભવ આ છે ખરે;
છે વ્હાણ જિનનો ધર્મ પત્થર જેહવા શબ્દાદિને,
જાણી ભરોસો રાખ નહી તેઓ તણો હુ કહુ તને. ૨

અર્થ —જે માણસ આ અનત સસારને વિષે મહાકષ્ટે મનુષ્યભવ પામીને વિષયસુખની[1] તૃષ્ણાથી વ્યાકુલ થઈ, ધર્મ કરતો નથી, તે મૂર્ખ શિરોમણિ સમુદ્રને વિષે બૂડતો છતો ઉત્તમ વહાણને તજી દઈ પત્થરને ગ્રહણ કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે (તેવુ મૂર્ખના જેવુ કામ કરનાર સમજવો)

હવે આ ગ્રથમા જે જે ઉપદેશદ્વારો કહેવાના છે તે કહે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

११ ६ ७ ८ १० ९
भक्तिं तीर्थकरे गुरौ जिनमते सघे च हिंसाऽनृत-
१२ १३ १४
स्तेयाब्रह्मपरिग्रहाद्युपरम क्रोधाद्यरीणा जयम् ।
१५ १६ १७ १८ १९ २०
सौजन्य गुणिसगमिन्द्रियदम दान तपो भावना,
२२ २१ १२ २ १ ५ ३ ४
वैराग्य च कुरुष्व निर्वृतिपदे यद्यस्ति गतु मनः ॥८॥

---

૧ શબ્દ રૂપ, રસ, ગંધ અને સ્પર્શ

॥ શ્લોક ૮ ॥	जयम् જીતને
भक्तिम् ભક્તિને	सौजन्यम् સુજનતાને
तीर्थकरे તીર્થંકરમા	गुणि सगम् સદ્‌ગુણીયોનો સગને
गुरौ ગુરૂને વિષે	इन्द्रिय दमम् ઇન્દ્રીયોને કબજે રાખવી
जिनमते જીનેશ્વરના મતમા	दानम् દાન
सघे સઘમા	तप તપ
हिंसा હિસા	भावनाम् ભાવનાને
अनृतम् અસત્ય	वैराग्यम् વૈરાગ્યને
स्तेय ચોરી	कुरुष्व કર
अब्रह्म શીલ નહિ તે	निर्वृतिपदे મોક્ષ સ્થાનમા
परिग्रह આદિ સ્ત્રી, ધન વિગેરેની મમતાથી	यदि, अस्ति જો, છે
उपरमम् અટકવુ	गतुम् જવાને
क्रोध आदि अरीणा ક્રોધ વિગેરે શત્રુઓની	मन મન

જો મોક્ષ જાવા તાહરૂ મન જીવ-તો-કરજે મુદા,
ભક્તિ પ્રભુ ગુરૂરાજ જિનમત પૂજ્ય સઘ તણી સદા,
હિસા અને જુઠ છોડ ચોરી કર ન શીલને પાલજે,
પરિગ્રહ તજી ક્રોધાદિ અરિ બલ આત્મબલથી જીતજે. ૧
તુ ધાર મૈત્રીભાવ ગુણિનો સગ કર દમ કરણને,
દે દાન તપકર ભાવનાને ભાવજે વૈરાગ્યને,
ધર જાણીને ક્ષણુ ભાવ ભવભાવો તણો નિશ્ચલપણે,
ગર્ભિતપણે ઇમ વીશ દ્વારો સૂચવ્યા શ્રી કવિપણે ૨

અર્થ —હે ભવ્યજનો ! જો તમારી મોક્ષપદ પામવાની ઈચ્છા હોય તો ૧ શ્રી તીર્થંકર મહારાજા ૨ ગુરૂ ૩ જીન શાસન અને ૪ સઘ-એ ચારેની તમે ભકિત કરો પ

હિંસા, ૬ અસત્ય, ૭ ચોરી, ૮ મૈથુન, અને ૯ પરિગ્રહ-એ પાંચનો ત્યાગ કરો, વળી ૧૦ ક્રોધ, ૧૧ માન, ૧૨ માયા અને ૧૩ લોભ-એ ચાર શત્રુઓને જીતો. ૧૪ (સર્વ જીવને) વિષે મૈત્રીભાવ (મિત્રતા) કરો, તથા ૧૫ ગુણવાન જનોની સોબત, ૧૬ પાંચે ઇન્દ્રિયોનું દમવું ૧૭ (પાત્રને વિષે) દાન, ૧૮ તપશ્ચર્યા, ૧૯ શુભભાવ અને ૨૦ સંસારથકી વિરકતભાવ (વૈરાગ્ય) એટલા વાના કરો.

હવે પ્રથમ ચાર કાવ્યોથી તીર્થંકરભક્તિદ્વાર વર્ણવે છે.

पापं लुंपति दुर्गतिं दलयति व्यापादयत्यापदं,
पुण्यं संचिनुते श्रियं वितनुते पुष्णाति नीरोगताम्।
सौभाग्यं विदधाति पल्लवयति प्रीतिं प्रसूते यशः,
स्वर्गं यच्छति निर्वृतिं च रचयत्यर्चार्हतां निर्मिता॥९॥

॥ શ્લોક ૯ ॥

पापम् પાપને
लुम्पति દૂર કરે છે
दुर्गतिम् નરક ગતિને
दलयति દળી નાખે છે
व्यापादयति નાશ કરે છે
आपदम् આપત્તીનો
पुण्यम् પુણ્યનો
संचिनुते સંગ્રહ કરે છે
श्रियम् લક્ષ્મીને
वितनुते વિસ્તારે છે
पुष्णाति પોષે છે
नीरोगताम् નીરોગીપણાને
सौभाग्यम् સૌભાગ્યપણાને
विदधाति કરે છે
पल्लवयति વિસ્તાર કરે છે
प्रीतिम् પ્રેમને
प्रसूते ઉત્પન્ન કરે છે
यश કીર્તિને
स्वर्गम्, यच्छति સ્વર્ગને આપે છે
निर्वृतिम्, रचयति મોક્ષ પમાડે છે
अर्चा પુજા
अर्हताम् અરિહન્તોની
निर्मिता

હે ભવ્ય જીવો આદરો પૂજન પ્રભુનુ ભાવથી,
દૂરે કરે જે પાપ ન લહે દુર્ગતિને જેહથી,
આપત્તિનો સહાર કરતુ પુણ્યની વૃદ્ધિ કરે,
લક્ષ્મી તણો વિસ્તાર કરતુ રોગ સવલા સહરે ૧
લોકે પ્રશસાને કરાવે પ્રેમ ઉપજાવે ખરે,
યશને વધારે સ્વર્ગ આપે જીવને નિર્મલ કરે,
હે ભાઇ સમજી એમ પૂજા સાત્વિકી કરજો મુદા,
ને રાજસીને તામસી પૂજા ન આદરજો કદા ૨

અર્થ—અરિહત ભગવતની કરેલી ભાવપૂજા પાપને દૂર કરે છે દુર્ગતિનુ નિવારણ કરે છે આપત્તિનો (દુખનો) વિનાશ કરે છે, પુણ્યને વધારે છે લક્ષ્મીનો વિસ્તાર કરે છે આરોગ્યતાનુ પોષણ કરે છે (શરીરે સુખી રાખે છે) સર્વજનોને વિષે પ્રશસા પમાડે છે પ્રીતિ ઉત્પન્ન કરે છે અને યશને વધારે છે, તેમજ દેવતાની પદવી આપે છે અને પરપરાએ મોક્ષપદ પણ આપે છે

હવે જીનેશ્વર ભગવાનની ભાવપૂજાનુ ફળ બતાવે છે.

८ ७ ९ १२ ११ १०
स्वर्गस्तस्य गृहागण सहचरी साम्राज्यलक्ष्मी शुभा,
१४ १६ १५ १३
सौभाग्यादिगुणावलिर्विलसति स्वैरं वपुर्वेश्मनि ।
१७ १८ १९ २१ २० २२
ससार सुतरः शिव करतलक्रोडे लुठत्यजसा,
१ ३ ४ ५ ६ २
य श्रद्धाभरभाजन जिनपते पूजा विधत्ते जनः ।१०।

॥ શ્લોક ૧૦ ॥	સંસાર' સુતરં સંસાર, સુખ પૂર્વક તરાય
સ્વર્ગ સ્વર્ગ	શિવમ્ મોક્ષ
તસ્ય તે પુરૂષને	કરતલ ક્રોડે હાથના તળીયામાં
ગૃહ અંગણમ્ ઘરનું આગણું	લુઠતિ આળોટે છે
સહચરી સાથે રહેનારી	અજસ્રા હંમેશ
સામ્રાજ્યલક્ષ્મી ચક્રવર્તીની લક્ષ્મી	ય જે માણસ
શુભા સુંદર	શ્રદ્ધાભર ભાજનમ્ શ્રદ્ધાના પાત્રરૂપ થઈને
સૌભાગ્ય આદિ સૌભાગ્ય વિગેરે	જિનપતે જીનેશ્વરની
ગુણાવલિ ગુણોની પંક્તિ	પૂજામ્ પૂજાને
વિલસતિ વિલાસ કરે છે	વિધત્તે કરે છે
સ્વૈરમ્ સ્વતંત્ર પણે	જન માણસ
વપુર્વેશ્મનિ શરીરરૂપી મકાનમાં	

શુભ ભાવનાએ જિનપતિની જે કરે પૂજા સદા,
સુર લોક તાસ નજીક ઘરના આંગણાની જિમ તદા,
વલિ રાજ્યલક્ષ્મી જેહ મનોહર તેહ નિત સાથે રહે,
સૌભાગ્ય આદિ ગુણોતણી શ્રેણિ શરીર વને લહે.
સંસાર લીલાએ તરે તે હાથમાં શિવપદ કલે,
જો ચિત્તમાથી સર્વથા ઇચ્છા નિદાન તણી ટલે;
સિદ્ધાન્ત પ્રભુનો એમ બોલે હોય જેવી ભાવના,
નિજ કાર્યસિદ્ધિ તેહવી દૃષ્ટાન્ત શ્રુત માંહે ઘણા

અર્થ —જે માણસ અત્યંત શ્રદ્ધા સહિત શ્રી વીતરા
ભાવપૂજા કરે છે તેને દેવલોક ઘરના આગણાની

છે મનોહર રાજરૂદ્ધિ તેની સાથે રહેનારી છે તેના શરીર રૂપ ઘરને વિષે સૌભાગ્યાદિ ગુણોની શ્રેણી પોતાની ઇચ્છાએ (આવીને) વિલાસ કરે છે, તેને સંસાર-સુખેથી તરી શકાય એવો થાય છે, અને મોક્ષ તો ઝટ તેના હાથ તળે આવીને આળોટે છે

(शिखरिणीवृत्तम्)

६ ८ ३ ४ ५ ९ ७
कदाचिन्नातंक' कुपित इव पश्यत्यभिमुख,
१६ १० ११ १२ १५ १३
विदूरे दारिद्र्यं चकितमिव नश्यत्यनुदिनम् ।
१७ १८ १९ २१ १६ २२ २३
विरक्ता कांतेव त्यजति कुगति. सगमुदयो,
२६ २७ २५ २४ १ २
न मुंचत्यभ्यर्णं सुहृदिव जिनार्चां रचयत ॥११॥

॥ શ્લોક ૧૧ ॥

कदाचित्, ન કોઈ સમયે, नथी
आतंक ભય, (રોગ)
कुपित' इव કોપાયમાન હોય તેમ
पश्यति જુએ છે
अभिमुखम् સ મુખ
विदूरे દૂર
दारिद्र्यम् દરિદ્રપણુ
चकितम् इव ભયભીત હોય તેમ
નાશ પામે છે

अनुदिनम् હંમેશા
विरक्ता કોપાયમાન થયેલી
कांताइव સ્રીની પેઠે
त्यजति તજે છે
कुगति નરક ગતિ
सगम् સોબતને
उदय ઉદય
नमुञ्चति નથી છોડતો
अभ्यर्णम् નજીકપણુ
सुहृद् इव મિત્રની પેઠે
जिन अर्चाम् જીનેશ્વરની પૂજાને
रचयत કરનાર એવા પુરૂષને

હૃદયે વિવેક ધરી કરે જે ભાવ પૂજા પ્રભુ તણી,
ઉપસર્ગ કાલે પણ રહે નિશ્ચલ વિભાવ દશા હણી;
દેખે ન મુખને આપણા ક્રોધાયમાન નરા યથા,
ભય તાસ સામી ના કદાચે દૃષ્ટિ નાંખે સહી તથા. ૧
ભયભીત જિમ નિત દૂર ભાગે તેમ નિર્ધનતા મુણો,
નિઃસ્નેહ નારી પરિહરે જિમ સંગ નિજ સ્વામિતણો;
તિમ કુગતિ તેનો સંગ છોડે મિત્ર જિમ તિમ ઉદયતે,
તજતો નથીજ સમીપતા તેની ન કરતુ સદાય તે ૨

અર્થ—જીનેશ્વર ભગવાનની ભાવપુજા કરનારા જનોને ભય તો કોપ પામ્યો હોય તેમ કયારે પણ સામુ જોતો નથી દારિદ્રય તો ભયભ્રાત થયું હોય તેમ નિરંતર દૂર નાસે છે કુમતિ તો વિરક્ત થએલી સ્રીની પેઠે સંગત તજી દે છે, અને અભ્યુદય (પ્રતાપ-ઐશ્વર્યાદિ) મિત્રની પેઠે (તેના) સમીપપણાને મૂકતો નથી અર્થાત્ તેની પાસેજ રહે છે

હવે ભાવપૂજાનું મહાત્મ્ય કહે છે.

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

१ २ ३ ४ ६ ५ ७
यः पुष्पैर्जिनमर्चति स्मितसुरस्त्रीलोचनैः सोऽर्च्यते,
८ ९ ११ १० १३ १२ १४ १५
यस्तं वंदत एकशस्त्रिजगता सोऽहर्निशं वंद्यते ।
१६ १७ १८ २० २१ १९ २२
यस्तं स्तौति परत्र वृत्रदमनस्तोमेन स स्तूयते,
२३ २४ २५ २७ २६ २९
यस्तं ध्यायति वलृप्तकर्म्मनिधनः स ध्यायते ...

२

॥ શ્લોક ૧૨ ॥
य જે માણસ
पुष्पे પુષ્પોથી
जिनम्, अर्चति જિનેશ્વરને પૂજે છે
स्मितसुरस्त्री लोचनै વિકસ્વર દેવાગનાઓના નેત્રથી
स अर्च्यते તે પૂજાય છે
य तम् જે માણસ, તે જીનેશ્વરને
वन्दते વાદે છે
एकशः એકવાર
त्रिजगता ત્રણે જગતથી
स તે માણસ
अहर्निशम् (દિવસ, રાત્રિ,) રોજ
वन्द्यते વદાય છે
य तम् જે માણસ તે જીનેશ્વરની
स्तौति સ્તુતિ કરે છે
परत्र પરલોકમા
वृत्रदमन स्तोमेन ઇદ (આદિદેવો)ના સમૂહથી
स स्तूयते તે માણસ સ્તુતિ કરાય છે
य तम् જે માણસ તે જીનેશ્વરનું
ध्यायति ધ્યાન કરે છે
कृतकर्म निधन કર્યો છે કર્મનો નાશ જેણે
स તે માણસ
ध्यायते ધ્યાન કરાય છે
योगिभि યોગીયોવડે

ફૂલો વડે જે પૂજતા જિનરાજને જોવાય તે,
દેવાગનાઓના વિકસ્વર ચક્ષુઓથી દિન પ્રતે;
વદન કરે એકવાર પ્રભુને જેહ જન સાચે મને,
દિન રાત તે ત્રણ ભુવનના જીવો વડે વદાય છે. ૧
સ્તવના કરે જે નાથની તસ ઇદ્ર ગણ સ્તવના કરે,
પરભવ વિષે પણ પ્રેમથી આ ધન્ય જીવ ઇમ ઉચ્ચરે;
જે પૂજ્યનુ દીલ ધ્યાન ધરતા ચાર ભેદે ઉલ્લસી,
નિર્મલ બનેલા તેહને યોગીશ્વરો ધ્યાવે હસી ૨

અર્થ —જે પુરૂષ પુષ્પોવડે શ્રી વીતરાગ ભગવાનની પૂજા કરે છે તે દેવાગનાઓના વિકસ્વર (પ્રફુલ્લિત) થએલા

નેત્રોથી પૂજાય (જોવાય) છે, જે વીતરાગ ભગવાનને એકવાર પણ વંદન કરે છે, તે રાત્રી દિવસ ત્રણે જગતના જનોથી વંદન પામે છે જે તેમની સ્તુતિ કરે છે તે પરલોકને વિષે ઇંદ્રોના સમૂહથી સ્તુતિ પામે છે, અને જે તેમનુ ધ્યાન ધરે છે તે આઠ કર્મનો ક્ષય કરીને અર્થાત્ સિદ્ધ અવસ્થા પામીને યોગી પુરૂષોથી ધ્યાન કરાય છે, અર્થાત્ યોગી પુરૂષો તે પુરૂષનુ ધ્યાન કરે છે

હવે ચાર કાવ્યે કરી ગુરૂભક્તિદ્વાર વર્ણવે છે

(વંશસ્થવૃત્તમ્)

२ ३ १ ४
अवद्यमुक्ते पथि य प्रवर्तते,
७ ६ ५ ८
प्रवर्त्तयत्यन्यजन च निःस्पृहः ।
१४ १५ १८ १७ १६
स एव सेव्यः स्वहितैषिणा गुरुः,
९ १० १२ १३ ११
स्वय तरस्तारयितु क्षमः परम् ॥ १३॥

॥ શ્લોક ૧૩ ॥

अवद्यमुक्ते દોષ રહિત
पथि માર્ગમા
य' प्रवर्त्तते જે પ્રવૃત્તિ કરે છે
पवर्तयति પ્રવૃત્તિ કરાવે છે
अन्यजनम् બીજા માણસને
नि'स्पृह' સ્પૃહા રહિત
स' एव તેજ ગુરૂ
सेव्य સેવા કરવા યોગ્ય
स्वहितैषिणा પોતાનુ હિત ઈચ્છનારે
गुरु ગુરૂ
स्वयम् પોતે
तरन् તરતા એવા
तारयितुम्
क्षम સમર્થ છે
१८ બીજાને

નિજ આત્માનુ હિત ચાહનારે તેજ ગુરૂને સેવવા,
પોતે તરે જે સમર્થ પરને તારવા જિમ જહાઝવા,
નિર્દોષ પ્રભુના માર્ગમા પોતે ચલતા અન્યને,
નિસ્પૃહ બનીજ ચલાવતા તુ ના જઈશ કુગુરૂ કને ૧

અર્થ —જે ગુરૂ પોતે પાપરહિત માર્ગને વિષે પ્રવર્તે છે અને બીજા માણુસને પણુ (તેવા માર્ગે) પ્રવર્તાવે છે પોતે જાતે નિસ્પૃહ છે (પરિગ્રહાદિકની વાછા રહિત છે), પોતે તરે છે અને બીજા માણુસને પણુ તારવાને સમર્થ છે, તેજ ગુરૂની હિતવાછક પુરૂષોએ સેવા કરવી યોગ્ય છે

વળી ગુરૂસેવાનુ ફળ જણાવે છે

(मालिनीवृत्तम्)

४ ३ १ ५
विदलयति कुबोधं बोधयत्यागमार्थं,
७ ८ ९
सुगतिकुगतिमार्गौ पुण्यपापे व्यनक्ति ।
११ १० २ १
अवगमयति कृत्याकृत्यभेदं गुरुर्यो,
१४ १२ १३ १६ १७ १५
भवजलनिधिपोतस्तं विना नाऽस्ति कश्चित् ॥१४॥

॥ श्लोक १४ ॥
विदलयति નાશ કરે છે
कुबोधम् મિથ્યાત્વનો
बोधयति જણાવે છે
आगमार्थम् આગમોનાઅર્થને
सुगति ઉત્તમ ગતિ
कुगति નરકાદિગતિ
मार्गौ કારણરૂપ
पुण्यपापे પુણ્ય તથા પાપને
व्यनक्ति સ્પષ્ટ કરે છે
अवगमयति બતાવે છે
कृत्यअकृत्यभेदम् કૃત્ય અકૃત્યના વિવેકને
गुरु य જે ગુરૂ
भव जलनिधि સંસારરૂપી સમુદ્રમાં

પોત વહાણ જેવા | નાસ્તિ નથી
તમ્ વિના તે ગુરૂ વિના | કશ્ચિત્ કોઇપણ

મિથ્યાત્વને દૂરે કરે જે શ્રુતરહસ્ય જણાવતા,
કારણ સુગતિને કુગતિના પુણ્ય પાપ પ્રકટ બતાવતા;
આ યોગ્ય કરવા એહ બીજુ ભેદ ઇમ સમજાવતા,
ભવ રૂપ દરિયે વ્હાણ જેવા તેજ ગુરૂવિણ કોઇના. ૧

અર્થ—જે ગુરૂ મિથ્યાત્વનો નાશ કરે છે, સિદ્ધાંતોના અર્થને જણાવે છે, 'પુણ્ય એ સુગતિનો માર્ગ છે અને પાપ એ કુગતિનો માર્ગ છે,' એમ પ્રગટ કરે છે, અને વળી જે કરવા યોગ્ય અને નહી કરવા યોગ્ય કાર્યનો વિવેક સમજાવે છે, તે ગુરૂ વિના બીજા કોઈ ભવસાગરને વિષે વહાણની પેઠે તારનાર નથી

(शिखरिणीवृत्तम्)

१० ११ १२ १३ १४
पिता माता भ्राता प्रियसहचरी सूनुनिवहः,
१५ १७ १६ १८
सुहृत्स्वामी माद्यत्करिभटरथाश्वः परिकरः ।
२ ३ १ ४ २०
निमज्जत जतु नरककुहरे रक्षितुमल,
६ ५ ८ ९ १९ ७
गुरोर्धर्माऽधर्मप्रकटनपरात्कोऽपि न परः ॥ १५ ॥

॥ श्लोक १५ ॥

पिता બાપ
माता મા
भ्राता ભાઈ
प्रिय सहचरी વહાલી સ્રી
सूनुनिवहः પુત્રોનો સમૂહ
सुहृद् મિત્ર
स्वामी ધણી
माद्यत्करिभटरथाश्व ઉન્મત્ત હાથી, સુભટ, રથ તથા અશ્વવાળો
परिकरः નોકર વર્ગ

निमज्जतम् પડતા એવા	धर्माधर्मं પુણ્ય તથા પાપને
जन्तुम् પ્રાણીને	प्रकटनपरात् પ્રકટ કરવામા તત્પર
नरककुहरे નરકની ગુફામા	
रक्षितुम् બચાવવાને	
अलम् સમર્થ	कथपि કોઈપણ
गुरो: ગુરૂથકી	न पर બીજો નથી

માતાપિતાને ભાઈ નારી મિત્ર પુત્રો નાથ તે,
જે ગજ સુભટ રથ અશ્વ શખે તેમ ચાકર વર્ગ તે;
પડતા નરક રૂપ ખાણમા આ જીવનુ રક્ષણ કરે,
ઇમ કિમ બને જે હોય જેવા તેહ નિજ જેવા કરે ૧
પુણ્ય પાપને સમજાવતા ગુરૂરાજ વિણુ અન્યને,
ના સમજનેજ બચાવનારા નરકજાતા જીવને,
ગણિ કેશિના સુપસાયથી રાજા પ્રદેશી દેખને,
પામ્યા અમરના સ્થાનને ઇમિ જાણજે નિર્મલ મને ૨

અર્થ —નરકરૂપખાણને વિષે પડતા જીવોને પુણ્ય અને પાપ કહી દેખાડનારા ગુરૂવિના બીજા કોઈ પિતા માતા, ભાઈ, પ્રિય સ્ત્રી પુત્રનો સમૂહ, મિત્ર, મહોન્મત્તહાથી, સુભટ, અશ્વ, રથવાળો સ્વામી કે સેવકાદિ વર્ગ રક્ષણ કરવાને સમર્થ નથી

હવે ગુરૂની આજ્ઞાનું મહાત્મ્ય બતાવે છે

(शार्दूलविक्रीडित वृत्तम्)

किं ध्यानेन भवत्वशेषविषयत्यागैस्तपोभि कृतं,
पूर्णं भावनयाऽलमिन्द्रियदमैः पर्याप्तमाप्तागमैः ।

१३ १४ १५ ११ २० १९ १७ १८
किं त्वेक भवनाशान कुरु गुरुप्रीत्या गुरोः शासन,
२३ २१ २२ २५ २६ २७ २८ २४
सर्वे येन विना विनाथबलवत् स्वार्थाय नाऽल गुणाः
॥ १६ ॥

॥ શ્લોક ૧૬ ॥
किम्, ध्यानेन ધ્યાન કરવાથી
भवतु હો, સર્યું, [શુ
अशेष विषय त्यागै બધા વિષયો તજવાથી
तपोभि र्कृतम् તપશ્ચર્યાથી થયુ
पूर्णं સંપૂર્ણ થયુ (સર્યું)
भावनया સારી ભાવનાથી
अलम् બસ છે
इन्द्रियदमै ઈન્દ્રિયોને દમવાથી
आप्तागमै આગમોના જ્ઞાનથી
किंतुपकम् પણ એક
भवनाशनम् સંસારને નાશ કરનાર
कुरु कर
गुरुप्रीत्या અતિશય પ્રેમથી.
गुरोशासनम् ગુરૂના હુકમને
सर्वे બધા
येन विना ગુરની આજ્ઞાવિના
विनाथ बलवत् નાયક વિનાના સૈન્યની જેમ
स्वार्थाय પોતાનુ કામ સાધી આપવાને
नअलम् નથી સમર્થ
गुणा ગુણો

આણા વિણા ગુરૂરાજની કર્યું ધ્યાન તપને આદર્યું,
છોડયા બધા વિષયો તથા ઇંદ્રિયદમનને તે કર્યું,
ભાવી તથા વર ભાવના જૈનેન્દ્ર આગમને ભણ્યો,
સૈનિક વિનાના સૈન્યની જિમ લાભ તેથી શું થયો. ૧
ગોશાલ મંખલિ પુત્ર કુલ વાલક જમાલિ નિન્હવો,
ઈત્યાદિ બહુ દૃષ્ટાન્ત છે હેવાલ શ્રુતથી જાણવો,
ભવને હણુંતી આણુ ગુરૂની ઓલવી ધ્યાનાદિને,
કરતાં છતાં પણ ફલ ન પામે "કલ્પસૂત્ર" તુ દેખને. ૨

અર્થ—ધ્યાન કરવાથી શું ? સર્વ વિષયનો ત્યાગ કરવાથી પણ શું ? તપશ્ચર્યા કરવાથી પણ શું ? શુભ ભાવે કરીને પણ શું ? ઇન્દ્રિઓના દમવાથી પણ શું ? તથા સિદ્ધાન્તના અભ્યાસથી પણ શું ? (અર્થાત્ એ સર્વ એકલા એટલે ગુરૂની આજ્ઞાવિના નિષ્ફલ છે) માટે અધિક પ્રીતિવડે સંસારના ભ્રમણને નાશ કરનારા એવા ગુરૂના ફક્ત શિક્ષા વચનો અંગીકાર કર કે જેનાવિના અધિપતિ (નાયક) વિનાની સેનાની પેઠે (એ ઉપર કહેલા) સર્વે પોતપોતાના ફલ આપવા માટે સમર્થ નથી અર્થાત્ નિષ્ફલ છે

હવે ચાર કાવ્યે કરીને જિનોક્ત સિદ્ધાંતનું મહાત્મ્ય જણાવે છે

(शिखरिणीवृत्तम्)

४ ३ ६ ५ ८ ७ ९ ११ १०
न देवं नादेवं न शुभगुरुमेवं न कुगुरुं,
१३ १२ १५ १४ १७ १६ १९ १८
नधर्म्मं नाऽधर्म्मं न गुणपरिणद्धं न विगुणम् ।
२१ २० २३ २२ २६ २४ २५ २९ २८ २७
न कृत्यं नाऽकृत्यं न हितमहितं नापि निपुणं,
३० २ १
विलोकंते लोका जिनवचनचक्षुर्विरहिताः ॥ १७ ॥

॥ श्लोक १७ ॥

न, देवम् ઉત્તમ દેવને (જો તા) નથી

न, अदेवम् કુદેવને (જોતા) નથી

न, शुभगुरुम् ઉત્તમ ગુરૂને (જોતા) નથી

न, कुगुरुम् કુગુરૂને નથી જાણતા

न, धर्मम् ધર્મને (જાણતા) નથી

न, अधर्म्मम् અધર્મને (જા- ણતા) નથી

न, गुण परिणद्धम् પૂર્ણ ગુણ વાળાને (જાણતા) નથી

ન, विगुणम् ગુણ રહિતને (જાણતા) નથી	ન, अपि, निपुणम् સારી રીતે (જાણતા) નથી
ન, कृत्यम् કરવા યોગ્ય (જાણતા) નથી	विलोकन्ते, જાણતા
ન, अकृत्यम् નહિ કરવા યોગ્ય (જાણતા) નથી	लोका લોકો
न हितम् હિતને (જાણતા) નથી	जिनवचनचक्षु જીનેશ્વરના વચનરૂપી ચક્ષુથી
न अहितम् અહિતને (જાણતા) નથી	विरहिता રહિત એવા

પ્રભુના વચન તે આંખ સાચી તેહથી અલગા નરા,
જાણે સુદેવ કુદેવને ના તિમ કુગુરૂ શુભગુરૂ ખરા;
જાણે ન ધર્મ અધર્મને ગુણવંતને ગુણહીનને,
શું ઉચિત કરવાને અનુચિત શર્મ દુઃખના હેતુને ૧

સુણનાર પ્રભુના વચનને જાણે કહેલા ભાવને,
માટેજ દશવૈકાલિકે ઇમ ઉચ્ચરૂ તે ભાવને.
જિન વચન મીઠાં સાભળી કલ્યાણને વલિ પાપને
બને પિછાણે પૂર્ણ રીતે દક્ષ સાધે ભદ્રને. ૨

અર્થ—જૈનશાસ્ત્રરૂપ ચક્ષુથી રહિત એવા લોકો નથી દેવને જાણતા કે નથી કુદેવને જાણતા નથી સુગુરૂને ઓળખતા કે નથી કુગુરૂને ઓળખતા નથી જાણતા ધર્મ અધર્મને કે નથી જાણતા ગુણી નિર્ગુણીને વળી કરવા યોગ્ય કાર્ય શું છે? અને નહિ કરવા યોગ્ય શું છે? તે પણ નથી જાણતા વળી પોતાને શું સુખનું કારણ છે? અને શું દુ ખનું કારણ છે? તે પણ તેઓ સારી રીતે જાણતા નથી

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

९ १० ११ १२ १३ ११ १४
मानुष्य विफल वदति हृदय न्यर्थं वृथा श्रोत्रयो-
१५ ११ ८ १५ १७
र्निर्माण गुणदोपभेदकलना तेपामसभाविनीम् ।
१९ १८ २० ७ २१
दुर्वार नरकाधकूपपतन मुक्ति सुधा दुर्लभा,
२ ३ १ ४ ६ ५
सार्वज्ञ. समयोदयारसमयो येपा न कर्णांतिथि ॥१८॥

॥ श्लोक १८ ॥	दुर्वारम् न રોકાય એવું છે
मानुष्यम् મનુષ્યપણુ	नरकअधकूप નરકરૂપી અંધ કૂવામાં
विफलम् નિષ્ફળ	पतनम् પાત, પડવુ તે
वदन्ति બોલે છે	मुक्तिम् મોક્ષને
हृदयम् હૃદય	सुधा ડાહ્યા માણસો
व्यर्थम् નકામુ	दुर्लभाम् ન મળીશકે તેવા
वृथा નિષ્ફળ	सार्वज्ञ સર્વજ્ઞએ કહેલો
श्रोत्रयो બે કાનની	समय સિદ્ધાંત
निर्माणम् રચના	दयारसमय દયારૂપી રસવાળો
गुणदोप भेद कल्नाम् ગુણ દોપના ભેદનો વિચાર	येपाम् જે પુરૂપોને
तेपाम् તે પુરૂપોની	न, कर्णा—तिथि, કાને
असमाविनीम् ન સંભવે એમ	સાભળવામા આવ્યો નથી

કરૂણા સ્વરૂપ સિદ્ધાન્ત જિનનો જેમણે ના સાભલ્યો,
ડાહ્યાજનો બોલે મનુજભવ તેમનો એળે ગયો,
મન શુન્ય તેઓનુ નકામા કાન પણ તેઓ તણા,
ગુણદોપની ન વિચારણા હોવેજ ચિત્તે તેમના

૨૦ ॥	वैराग्यम् વૈરાગ્યને
ને	वितनोति વિસ્તારે છે
જ્વલ કરે છે	पुष्यति પુષ્ટ કરે છે
	कृपाम् દયાને
ળી નાંખે છે	मुष्णाति હરણ કરે છે
ઉખેડી નાખે છે	तृष्णाम् તૃષ્ણાને
માર્ગને	यत् જે મત
નાખે છે	तत् जैन मतम् તે જીનેશ્વ
ને	રના મતને
નાશ કરે છે	अर्चति પૂજા કરે છે
ન્યાયનો	प्रथयति વિસ્તારે છે
શ કરે છે	ध्यायति ધ્યાન કરે (ભણે) છે
મિથ્યાત્વની	अधीते અભ્યાસ કરે છે
બુદ્ધિનો	कृती કાર્ય કુશળ પુરૂષ

સન નાથનુ જે ધર્મને વિકસાવતું,
દૂરે કરે આચાર અવળો વારતુ,
ના દ્વેષને અન્યાયને ઉચ્છેદતુ,
દૂરે કરે વૈરાગ્યને વિસ્તારતુ. ૧
કરૂણાતણું વલિ લોભને દૂરે કરે,
ઉદય પૂરો તોજ સેવા તસમલે
એ માગજે ... તરાગને,
વચમા ન ... કવચણને. ૨

स મનુતે તે માણસ માને છે	अन्य दर्शन समम् બીજા મતના સરખો
कारुण्य पण्य आपण દયા-રૂપી કરિયાણાની દુકાન	य दुर्मति જે મૂર્ખ માણસ
जैनेंद्र मतम् જીનેશ્વરના મતને	मन्यते માને છે

કરિયાણુ કરૂણારૂપ તેનુ હાટ જિનમત જાણુને,
પરમત સમાન ગણે નરા જે મૂર્ખતાએ તેહને;
તે ઝેર જેવુ અમૃત માને અગ્નિસરખુ પાણિને,
અધકારના જત્થા સરીખા લેખતા સુપ્રકાશને ૧
નિજશત્રુમાને મિત્રને તિમસર્પ ફૂલની માલને,
પત્થર ગણે ચિતામણિને ચન્દ્રકેરી કાતિને,
આતપ ઉનાલાનો ગણે અમૃત પ્રમુખ સમનાથનો,
મત જાણજે વિષ આદિ સરખો અન્યમત હરિ આગ્નિનો ૨

અર્થ —જે મૂર્ખજન કરૂણારૂપી વસ્તુના હાટ (દુકાન) સમાન એવા જીનેંદ્રના શાસનને અન્યદર્શન સમાન માને છે તે અમૃતને ઝેર સમાન, જળને અગ્નિ સમાન, પ્રકાશને અધકારના સમૂહ સમાન, મિત્રને વૈરી સમાન, ફૂલની માળાને સર્પ સમાન, ચિતામણિ રત્નને પત્થર સમાન, અને ચદ્રમાની કાતિને ઉનાળાના તાપ સમાન માને છે અહી અમૃતાદિક સમાન જૈનશાસન અને વિષયાદિક સમાન અન્યદર્શન જાણવુ

धर्म्मं जागरयत्यघं विघटयत्युत्थापयत्युत्पथं,
भिन्ते मत्सरमुच्छिनत्ति कुनयं मथ्नाति मिथ्यामतिम् ॥
वैराग्यं वितनोति पुष्यति कृपां मुष्णाति तृष्णां च य-
त्तज्जैनं मतमर्चति प्रथयति ध्यायत्यधीते कृती ॥ २० ॥

॥ श्लोक २० ॥	
धर्म्मम् ધર્મને	वैराग्यम् વૈરાગ્યને
जागरयति ઉજ્વલ કરે છે	वितनोति વિસ્તારે છે
अघम् પાપને	पुष्यति પુષ્ટ કરે છે
विदलयति દળી નાખે છે	कृपाम् દયાને
उत्थापयति ઉખેડી નાખે છે	मुष्णाति હરણ કરે છે
उत्पथम् કુમાર્ગને	तृष्णाम् તૃષ્ણાને
भिन्ते ભેદી નાખે છે	यत् જે મત
मत्सरम् દ્વેષને	तत् जैन मतम् તે જીનેશ્વરના મતને
उच्छिनत्ति નાશ કરે છે	अर्चति પૂજા કરે છે
कुनयम् અન્યાયનો	प्रथयति વિસ્તારે છે
मथ्नाति નાશ કરે છે	ध्यायति ધ્યાન કરે (ભણે) છે
मिथ्यामतिम् મિથ્યાત્વની બુદ્ધિનો	अधीते અભ્યાસ કરે છે
	कृती કાર્ય કુશળ પુરૂષ

હે જીવ શાસન નાથનુ જે ધર્મને વિકસાવતુ,
વલિ પાપને દૂરે કરે આચાર અવળો વારતુ,
ભેદેજ ગુપ્તિના દ્વેષને અન્યાયને ઉચ્છેદતું,
મિથ્યામતિ દૂરે કરે વૈરાગ્યને વિસ્તારતુ ૧
પોષણુ કરે કરૂણાતણુ વલિ લોભને દૂરે કરે,
જો પુણ્યકેરો ઉદય પૂરો તોજ સેવા તસમલે.
પ્રભુપાસ તુ એ માગજે હુ યાચુ જિનમતરાગને,
મુક્તિજતા વચમા ન ભૂલજે વિશદ વાચક વચણને. ૨

અર્થ—પંડિત પુરૂષ જે જીનશાસનની પૂજા કરે છે, જેનો વિસ્તાર કરે છે, જેનું ધ્યાન કરે છે, અને વળી જેને પઠન કરે (ભણે) છે, તે જૈનશાસન ધર્મનો ઉદ્યોત કરે છે,

પાપને દૂર કરે છે, અનાચારનુ નિવારણુ કરે છે દ્વેષ ભાવનો વિનાશ કરે છે, અન્યાયનો ઉચ્છેદ (નાશ) કરે છે, મિથ્યામતિને દૂર કરે છે, વૈરાગ્યનો વિસ્તાર કરે છે, દયાનું પોષણુ કરે છે, અને લોભને દૂર કરે છે

હવે ચાર કાવ્યે કરીને સઘના મહિમાનુ વર્ણન કરે છે

२ ३ १ ४ ५ ६
रत्नानामिव रोहणक्षितिधर खं तारकाणामिव ।
७ ८ ९ १० ११ १२
स्वर्ग' कल्पमहीरुहामिव सर पंकेरुहाणामिव ।
१३ १४ १५ १७ १९ १८ १६
पाथोधि पयसामिवं× दुमहसास्थान गुणानामसा,
२० २१ २५ २२ २३ २४
वित्यालोच्य विरच्यतां भगवन' सघस्य पूजाविधिः

॥ २१॥

॥ श्लोक २१ ॥
रत्नानाम् इव રત્નોના જેમ
रोहण क्षितिधर રોહણાચલ પર્વત
खम् આકાશ
तारकाणाम તારાઓનો
इव જેમ
स्वर्ग સ્વર્ગ
कल्प महीरुहाणा કલ્પવૃક્ષોનુ
इव જેમ
सर સરોવર
पंकेरुहाणाम् કમળોનુ
पाथोधि સમુદ્ર
पयसा જલોનુ
शशीव ચદ્રમા જેમ
महसाम् તેજનુ
स्थानम् સ્થાન
गुणानाम् ગુણોનુ
असौ આ સઘ
इति आलोच्य એ પ્રમાણે વિચારીને
विरच्यताम् કરો
भगवत પુજ્ય એવા
सघस्य ચાર પ્રકારના સઘની
पूजाविधि વિધિપૂર્વક પૂજા

× 'शशीव महसा इति पाठ ।

જિમ ઠાણ રોહણ ગિરિરયણનુ ગગન તારાઓતણું.
વલિ કલ્પવૃક્ષોનુ સુરાલય જિમ સરોવર કમલનુ,
જિમ જલધિ શશિસમ વિમલજલનુ સ્થાન સર્વ ગુણો
તણો, આધાર તિમ આ સંઘ ભવ્યો પૂજનવિધિ તસ
આદરો. ૧

અર્થ—હે ભવ્ય જીવો ! જેમ રોહણાચળ પર્વત રત્નોનુ, આકાશ તારાઓનુ, સ્વર્ગ કલ્પવૃક્ષનુ, સરોવર કમલ પુષ્પનુ, સમુદ્ર ચંદ્રમા સમાન નિર્મળ જળનુ, અથવા ચંદ્રમા તેજનુ નિવાસ સ્થાનક છે, તેમ આ (સંઘ)* સર્વ ગુણોનુ નિવાસ સ્થાન છે એમ ધારીને એ પૂજન કરવા યોગ્ય સંઘનો પૂજાવિધિ કરો

२ १ ३ ४
यः संसार निरासलालसमतिर्मुक्त्यर्थमुत्तिष्ठते,
६ ७ ८ ५ ९ १३ १२ ११ १०
यं तीर्थं कथयंति पावनतया येनाऽस्ति नाऽन्यः समं ।
१५ १४ १६ १८ १७ १९ २०
यस्मै तीर्थपतिर्नमस्यति सतां यस्माच्छुभं जायते,
२३ २१ २२ १७ २४ २६ २५ २८ २९ ३०
स्फूर्तिर्यस्य परा वसंति च गुणा यस्मिन्स संघोऽर्च्यताम्
॥२२॥

॥ श्लोक २२ ॥
यः જે સંઘ
संसार निरास સંસારના ત્યાગમાં
लालसमति ઇચ્છાયુક્ત બુદ્ધિવાળો
मुक्त्यर्थम् મુક્તિને માટે
उत्तिष्ठते સાવધાન થાય છે
यम् જે સંઘને
तीर्थम् તીર્થ જેવું
कथयन्ति કહે છે
पावनतया પવિત્ર

येन જે તીર્થની	शुभ जायते કલ્યાણ થાય છે
अस्ति છે	स्फूर्त्ति મહિમા
न, अन्य બીજો નથી	यस्य જે સંઘનો
सम તુલ્ય	परा ઘણોજ
यस्मै જે સંઘને	वसन्ति વસે છે
तीर्थपति તિર્થંકર	गुणा ગુણો
नमस्यति નમસ્કાર કરે છે	यस्मिन् જે સંઘમા
सताम् સજ્જનોનુ	स संघ તે સંઘ
यस्मात् જે સંઘથી	अर्च्यताम પૂજાઓ

જે સંઘ ભવ છોડાવનારી ચાહના વાલી મતિ,
ધારણ કરી તત્પર રહે શિવસાધવાને નિતઅતિ,
નિર્મલપણાના ગુણ થકી બુધ તીર્થ બોલે જેહને,
જેના સરીખો અવર નાહી જેહને જિનપતિ નમે ૧
આરાધનાથી જેહની કલ્યાણ સાધે સજ્જના,
ઉત્કૃષ્ટ મહિમા જેહનો જેમા રહે ગુણ નિર્મલા,
તે સંઘને હે ભવ્યજીવો ભાવના ઉત્તમ ધરી,
પૂજો કરો સન્માન હોશે સમય નાવે ફરી રી ૨

અર્થ—હે ભવ્યાત્માઓ ! જે સંઘ, સંસારના ત્યાગને વિષે ઇચ્છાવાળી છે બુદ્ધિ જેની એવો છતા મુક્તિના સાધનને માટે સાવધાન થાય છે, વળી જે પવિત્રપણાએ કરીને તીર્થરૂપ કહેવાય છે, જેના સમાન બીજો કોઇ નથી, જેને તીર્થંકર મહારાજા પણ વ્યાખ્યાનને અવસરે "नमो तित्थस्स એમ કહી નમસ્કાર કરે છે, જેનાથી સજ્જનોનુ કલ્યાણ થાય છે, જેનો ઉત્કૃષ્ટ મહિમા છે, અને જેને વિષે (અનેક) ગુણો રહે છે, એવા તે (ચતુર્વિધ) સંઘની પુજા કરો

लक्ष्मीस्त स्वयमभ्युपैति रभसा कीर्त्तिस्तमालिंगति,
प्रीतिस्त भजते मतिः प्रयतते त लब्धुमुत्कठया ।
स्वः श्रीस्त परिरब्धु मिच्छति मुहुर्मुक्तिस्तमालोकते,
यः सघ गुणराशिकेलिसदनं श्रेयोरुचिः सेवते ॥२३॥

॥ श्लोक २३ ॥
लक्ष्मी લક્ષ્મી
तम् તે માણસને
स्वयम् પોતાની મેળે
अभ्युपैति સામી આવે છે
रभसा જલ્દી
कीर्ति યશ
तम् आलिंगति તે માણસનો આશ્રય કરે છે
प्रीति પ્રીતિ
त भजते તેને સેવે છે
मति મતિ
प्रयतते યત્ન કરે છે
तम् लब्धुम् તેને મેળવવાને
उत्कठया ઉત્સાહથી
स्व श्री સ્વર્ગની લક્ષ્મી
तम् તે માણસને
परिरब्धुम् મેળવવાને
इच्छति ઇચ્છા કરે છે
मुहु वारवार
मुक्ति મોક્ષ
तम् आलोकते તેને જુએ છે
य सघम् જે માણસ સંઘને
गुणराशि ગુણના સમૂહને
केलि सदनम् ક્રીડાનું સ્થાન
श्रेयोरुचि કલ્યાણની ઇચ્છા-વાળો
सेवते સેવે છે

આ સંઘ ક્રીડા ઘર સરીખો ગુણ સમૂહ તણા કલી,
કલ્યાણમાં રૂચિવંત સેવે જેહ તેને રીત ભલી,
તે પુરૂષની સન્મુખ આવે સકલ સંપત્તિ મલી,
કરે કીર્તિ આલિંગન તથા તેને ભજે પ્રીતિવલી.

વર બુદ્ધિ ઉત્સુકતા ધરી કરે યત્ન તેને પામવા,
ચાહેજ વારવાર લક્ષ્મી સ્વર્ગ કેરી ભેટવા;
એવેજ વારવાર નેહે મુક્તિ રમણી તેહને,
રોમાંચ થાય વિકસ્વરા શ્રી સઘ દેખી ભવ્યને. ૨

અર્થ -ગુણોના સમૂહના ક્રીડાઘર એવા શ્રીસઘને કલ્યાણને વિષે રૂચિવાળો એવો જે પુરૂષ સેવે છે, તે પુરૂષને સંપત્તિ ઝટ પોતાની મેળે સન્મુખ આવે છે, કીર્તિ આલિંગન દે છે, પ્રીતિ સેવે છે, બુદ્ધિ ઉત્સુકતાથી તેને પ્રાપ્ત કરવાને પ્રયત્ન કરે છે સ્વર્ગલક્ષ્મી તેને વારવાર આલિંગન દેવાને ઇચ્છે છે અને મુક્તિસ્ત્રી તેને જોયા કરે છે

यद्भक्तेः[१] फल[६]मर्हदादिपदवी[२]मुख्यं[५] कृषेः[३] शस्यवत्[४],
चक्रित्वं[७] त्रिदशेन्द्रतादि[८] तृणवत्[९] प्रासंगिकं[१०] गीयते[११] ।
शक्तिं[११] यन्महिमस्तुतौ[१५] न[१७] दधते[१८] वाचो[१३]ऽपि[१४] वाचस्पतेः[१२],
संघ[२१] सोऽघहर[२०] पुनातु[१९] चरणन्यासैः[२५] सतां[२२] मन्दिरम्[२४] ॥२४॥

॥ श्लोक २४ ॥

यद्भक्ते જે સઘની ભકિતનુ	चक्रित्वम् ચક્રિપણુ
फलम् ફળ	त्रिदशइन्द्रतादि દેવોમા ઇંદ્રપણુ વિગેરે
अर्हत् आदि पदवी તીર્થંકર વિગેરેની પદવી	तृणवत् ઘાસ જેવુ
मुख्यम् વિગેરે	प्रासङ्गिकम् પ્રસગોપાત મળેલુ
कृषे ખેતીનુ	गीयते ગવાય છે
शस्यवत् ધાન્યની માફક	शक्तिम् શક્તિને

यत् महिम स्तुतौ જે સઘ	अघहर પાપને હરણ કરનાર
ના પ્રભાવની સ્તુતિ કરવામા	पुनातु પવિત્ર કરો
न, दधते નથી, ધારણ કરતી	चरण न्यासै પગલા કરવા
वाच अपि વાણી પણ	વડે
वाचस्पते બૃહસ્પતિની	सताम् સજ્જનોના
सघ स તે સઘ	मन्दिरम् ઘરને

ખેતીતણુ ફ્લ ધાન્ય જિમ તિમ ભકિતનુ ફલજેહની,
પદવી જિનેશાદિક તણી એ મુખ્ય લાભ મુણોવલી;
વચમા અમરપતિ ચક્રિપદવી પ્રમુખ વિણમ્હેનત મલે,
જિમ વાવતા કણ ઘાસ નિપજે તે અનાયાસે ફ્લે ૧.

મહિમા તણા વર્ણન વિષે જસ વાણી વાચસ્પતિતણી,
પણ ના સમર્થ બને દુરિત હરનાર તે શ્રી સઘની;
આગલ વદે ઉત્તમજનો પગલા કરી મુજગેહને,
પાવન કરો પાવન કરો શિવદાયિ સમકીતને મને ૨.

અર્થ—ધાન્યપ્રાપ્તિ જેમ ખેતીનુ મુખ્ય ફળ છે, તેમ અરિહંતાદિકની પદવી એજ જે (સઘ)ની ભક્તિનુ મુખ્ય ફળ છે, વળી જે સઘને ક્ષેત્રનાઘાસની પેઠે ચક્રવર્તિપણુ, દેવેન્દ્રાદિકની પદવી વિગેરે તો પ્રસગથીજ (અનાયાસે-વગર મહેનતે) મળતી કહેવાય છે, અને વળી જેના મહિમાના વર્ણનને વિષે બૃહસ્પતિની વાણી પણ સમર્થ થતી નથી, એવો પાપને હરણ કરનારો શ્રીસઘ પોતાના પગલા સ્થાપન કરીને ઉત્તમ જનોના ઘરને પવિત્રકરો

હવે ચાર કાવ્યે કરીને સર્વ જીવોની દયા કરવાનુ ફરમાવે છે,

क्रीडाभूः सुकृतस्य दुष्कृतरज संहारवात्या भवो-
दन्वन्नौर्व्यसनाग्निमेघपटली संकेतदूती श्रियाम् ।
निःश्रेणिस्त्रिदिवौकसः प्रियसखी मुक्ते कुगत्यर्गला,
सत्त्वेषु क्रियतां कृपैव भवतु क्लेशैरशेषैः परै. ॥२५॥

॥ श्लोक २५ ॥

क्रीडाभू ક્રીડાનુ સ્થાન
सुकृतस्य પુણ્યનુ
दुष्कृतरज પાપરૂપી ધૂળને
संहार वात्या સંહાર કરવા
મા વાયુના સમૂહ જેવી
भव, उदन्वन्, नौ સંસારરૂપિ
સમુદ્રમા નાવ જેવી
व्यसन अग्नि કષ્ટરૂપી અ
ગ્નિને ઠારવાને
मेघ पटला મેઘના સમૂહ જેવી
संकेत दूती સંકેત સ્થાનમા
લઈ જનારી દૂતિ જેવી
श्रियाम् સંપત્તિઓને

नि श्रेणि નીસરણી
त्रिदिवौकस સ્વર્ગની
प्रिय सखी વહાલી સખી
જેવા
मुक्ते મુક્તિની
कुगति अर्गला દુર્ગતિને રો
કવામા, ભૂંગળ જેવી
सत्त्वेषु પ્રાણીયોમા
क्रियताम् કરો
कृपाएव દયાજ
भवतु પૂર્ણ છે, બસ છે
क्लेशै કલેશોવડે
अशेषै સંપૂર્ણ એવા
परै બીજા કાય કલેશાદિ

જિનધર્મનો એ સાર કરૂણા પાલવી તે સાધવા,
બીજા બધા વ્રત નિયમ ભાખ્યા પ્રવચને જિનરાજના;
તપ જપ નિયમ જે સાંખ્ય કષ્ટે આચરે પણ નવિ કરે,
કરૂણા ઉભય ભેદે કરી શો લાભ તેઓથી મલે ૧

એવા અભિપ્રાયે કહે પર કષ્ટ સાધ્ય ક્રિયાભલે,
ના થાય પણ પાલે દયા જો સાધ્ય સઘલા ઝટ ફલે;
પુણ્યકેરૂં ક્રીડાસ્થાન તે છે પાપ ધૂલ વિખેરવા,
વટોલિઆ સમ ભવસમુદ્રે નાવ તસપારે જવા
કે તેહ મેઘઘટાસમી દુ ખરૂપ અગ્નિ શમાવવા,
સંકેત દૂતી સારિખી દ્રવ્ય ભાવ લક્ષ્મી પામવા,
વલિ સ્વર્ગરૂપિ મ્હેલમાં ચઢવા નિસરણી તે ભલી,
મુકિતતણી વ્હાલી સખી ભુ ગળ કુગતિદ્વારે વલી. ૬૨

અર્થ–હે ભવ્ય જીવો ! અન્ય સર્વ કાયાના દુઃખોને રહેવા દઇને (અર્થાત્ અન્ય સર્વ કાયાને કષ્ટ આપનાર તપ જપાદિ ન થાય તો રહ્યુ પણ) સારા કૃત્યોનુ ક્રીડાસ્થાન, પાપરૂપી રજને દૂર કરવામા વાયુના સમૂહ (વટોળીયા વાયરા) સમાન, ભવસમુદ્રને વિષે નાવ સમાન, કલેશરૂપી અગ્નિને મેઘની ઘટા સમાન, સંપત્તિઓને સંકેતસ્થાન વિષે પહોચાડનારી દૂતી સમાન, સ્વર્ગની નિસરણી સમાન અને મુક્તિસ્ત્રીની પ્રિય સખી એવી જે જીવદયા તેજ કરો.

(शिखरिणीवृत्तम्)

यदि ग्रावा तोये तरति तरणिर्यद्युदयति,
प्रतीच्यां सप्तार्चिर्यदि भजति शैत्यं कथमपि ।
यदि क्ष्मापीठं स्यादुपरि सकलस्याऽपि जगतः,
प्रसूते सत्त्वानां तदपि न वधः क्वाऽपि सुकृतम् ॥२६॥

॥ શ્લોક ૨૬ ॥

यदिग्रावा જો પથ્થર	कथमपि કોઇ પણ પ્રકારે
तोये પાણીમા	यदि क्षमापीठम् જો પૃથ્વી મડળ
तरति તરે	स्यात થાય
तरणि સૂર્ય	उपरि ઉપર
यदि, उदयति જો ઉદય પામે	सकलस्यअपि સપૂર્ણ એના
प्रतीच्याम् પશ્ચિમ દિશામા	जगत જગતની
सप्तार्चि અગ્નિ	प्रसूते ઉત્પન્ન કરી શકે
यदि भजति જો પામે	सत्त्वानाम् પ્રાણીયોનો
शैत्यम् ઠડાશને	तदपि क्वापि તો પણ કોઇ જગ્યાએ
	न, वध, નથ નહિ [પણ
	सुकृतम् પુણ્યને

પત્થર કદી જલમા તરે ઊગે સૂરજ પશ્ચિમ દિશે,
શીતલ બને અગ્નિ કદી વલિ સવિ જગતની ઉપરે,
હોવેય ભૂમડલ કદી પણ પ્રાણિનો વધ પુણ્યને,
ઉત્પન્ન કરે ના કોઇ ક્ષેત્રે કોઇ કાલે કોઇને ૧

અર્થ -જો કદી પત્થર જળને વિષે તરે સૂર્ય પશ્ચિમ દિશાએ ઉદય પામે અગ્નિ કોઈ પણ રીતે શીતલપણું પામે, અને પૃથ્વીમડળ સર્વ જગતની ઉપર આવે, તોપણ જીવ હિંસા રૂપકાય કયાય પણ પુણ્ય ઉત્પન્ન કરતુ નથી

(मालिनीवृत्तम)

स कमलवनमग्नेर्वासर भास्वदस्ता-
दमृतमुरगवक्रात्साधुवादं विवादात् ।

१९ ११ १८ १७
रुगपगममजीर्णाज्जीवितं कालकूटा-
१९ ३ १ २ ४ ५
दभिलषति वधाद्यः प्राणिनां धर्ममिच्छेत् ॥२७॥

॥ શ્લોક ૨૭ ॥
स તે માણસ
कमलवनम् કમળોના વનને
अग्ने અગ્નિ પાસેથી
वासर દિવસને
भास्वद स्तात् સૂર્યના અસ્ત
अमृतम् અમૃત [થયા પછી
उरगवक्त्रात् સર્પના મુખથી
साधुवादम् કીર્તિને
विवादात् કલેશ થકી
रुग पगमम् રોગના નાશને
अजीर्णात् અપચાથી
जीवितम् જીવનને
काल कूटात् વિષથકી
अभिलषति ચાહે છે
वधात् य હણવાથી જે
प्राणिनाम् પ્રાણીયાને
धर्मम् ધર્મને
इच्छेत् માને છે.

જે આચરીને જીવહિંસા ધર્મને ઇચ્છે અરે,
તે દેખવા વનને કમલના અગ્નિ પાસેથી ખરે,
ચાહે તથા સૂર્યાસ્તકાલે દિવસ જોવા ચાહતો
વલિ સર્પના મુખથી અમૃતને કલેશથી યશ ચાહતો ૧

છે ઉદરમાંહિ અજીર્ણ ચાહે તેથી રોગ વિનાશને,
વલિ ઝેર ખાઈ જીવન ઇચ્છે કાર્ય મૂર્ખ તણુ કરે,
હે જીવ જેવા પ્રાણ વ્હાલા તાહરા જિમ છે તને,
તિમ જાણજે જનમાત્રને ન કરીશ દુખિયો અન્યને. ૨

અર્થ -જે પુરૂષ જીવહિંસા થકી ધર્મને વાંછે છે, તે પુરૂષ અગ્નિ પાસેથી કમળના વનને (જોવાને) ઇચ્છે છે સૂર્યના અસ્ત થયા પછી દિવસને જોવાની ઇચ્છા કરે છે. વળી સર્પના

સુખ થકી અમૃત, કલેશ થકી કીર્તિ, અજીર્ણ થકી રોગનો નાશ, અને ઝેર ખાવાથી જીવિતને ઈચ્છે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

आयुर्दीर्घतर वपुर्वरतर गोत्र गरीयस्तर,
वित्त भूरितर वल वहुतर स्वामित्वमुच्चैस्तरम् ।
आरोग्य विगतातर त्रिजगति श्लाघ्यत्वमल्पेतर,
ससाराम्बुनिधि करोति सुतर चेत कृपार्द्रातरम्॥२८॥

॥ श्लोक ॥ २८ ॥

आयु આયુષને
दीर्घतरम् લાબા
वपु શરીરને
वरतरम् અતિશ્રેષ્ઠ
गोत्रम् કુળને
गरीयस्तरम् ઘણા મોટા
वित्तम् ધનને
भूरितरम् અતિશય
वलम् બળને
वहु तरम् ઘણાજ
स्वामित्वम् પ્રભુપણાને
उच्चैस्तरम् મોટા
आरोग्यम् નીરોગીપણ
विगता तरम દુ:ખો
त्रिजगति ત્રણે જગતમા
श्लाघ्यत्वम् વખાણ કરવા લાયક પણાને
अल्पेतरम् અતિશય
ससाराम्बुनिधिम् સસારસાગરને
करोति કરે છે
सुतरम् સુખે તરાય એવો
चेत મન
कृपार्द्रा तरम् દયાથી ભીજા યેલો છે મધ્ય ભાગ જેનુ

મધ્યભાગ ભીનો જેહનો કરૂણાથકી નરચિત્ત તે,
આયુષ્યને વટવા દીર્ઘના કરત સુદર શરીરને,
મોટાઇ નિજ કુલની વધારે દ્રવ્યને તનુશક્તિને,
સ્વામિપણુ ઉત્કૃષ્ટ આપે નિતહરે સવિરોગને ૧

લોકે પ્રશંસા બહુ પમાડે જન્મ મરણ જલે કરી;
ભરિયો સદા સંસાર જલનિધિ તે તરાવે જિમતરી,
દ્રષ્ટાન્ત રાજા મેઘરથનું જાણ હરિબલ મચ્છીનું,
રક્ષણ કરે પ્રભુ વીર તારા દ્વેષિ મંખલિ પુત્રનું. ૨

અર્થ –કૃપા (દયા) થકી ભીનો છે મધ્યભાગ જેનો એવું જે મનુષ્યનું ચિત્ત, તે આયુષ્યને ઘટવાહેતું નથી શરીરને સુંદર બનાવે છે, કુળને મ્હોટું કરે છે, દ્રવ્યને વધારે છે, બળમાં વૃદ્ધિ કરે છે, મ્હોટાઈનો વધારો કરે છે, નિરંતર નિરોગી રાખે છે, ત્રણ જગતમાં માણસોની પ્રશંસા પ્રાપ્ત કરાવે છે, અને સંસારરૂપ સમુદ્રને સુખે તરી શકાય એવો બનાવે છે.

હવે ચાર કાવ્યે કરીને સત્યનો મહિમા કહે છે

१ २ ३ ४
विश्वासायतनं विपत्तिदलनं देवैः कृताराधनं,
५ ६ ७ ८ ९
मुक्तेः पथ्यदनं जलाग्निशमनं व्याघ्रोरगस्तम्भनम् ।
१० ११ १२
श्रेयःसंवननं समृद्धिजननं सौजन्यसंजीवनं,
१३ १४ १५ १७ १८ १९
कीर्त्तेः केलिवनं प्रभावभवनं सत्यं वचः पावनम् ॥२९॥

॥ श्लोक २९ ॥	मुक्ते મોક્ષના
विश्वासायतनम् વિશ્વાસનું સ્થાન	पथि अदनम् માર્ગમાં ખાવાનું ભાતું
विपत्तिदलनम् આપત્તિને દળી નાખનાર	जल अग्नि शमन પાણીતથા અગ્નિના ભયને શાન્ત કરનાર
देवै દેવતાઓએ	व्याघ्र, उरग વાઘ તથાસર્પને
कृताराधनम् કરી છે સેવા જેની	स्तंभनम् અટકાવનાર

શ્રેય સવનનમ્ કલ્યાણનુ વશી કરણ	કેલિવનમ્ ક્રીડાનુ સ્થાન
	પ્રભાવ ભવનમ્ પ્રભાવનુ ઘર.
સમૃદ્ધિ જનનમ્ ઋદ્ધિને	સત્યમ્ વચ સત્ય વચન
કીર્ત્તે-કીર્તિનુ [આપનાર	પાવનમ્ પવિત્ર

તુ વચન સાચુ બોલજે વિશ્વાસનુ તે સ્થાન છે,
આપત્તિનો પણ નાશ તેથી સેવતા સુર તેહને,
ભાતા સ્વરૂપ શિવપથ જાતા જલ અનલની બીકને.
દૂરે કરે અટકાવનારૂ વાઘને વલિ સર્પને ૧.
વલિ મોક્ષને સ્વાધીન કરવા હેતુ ઉત્તમ તેહ છે,
સમૃદ્ધિને નિપજાવનારૂ સુજનતાના લાભને,
આપેજ ક્રીડાવન વલિને કીર્તિનુ મહિમાતણુ
તે ગેહ જાણ પ્રમાણમા હિત બોલ સાચુ નિતભલુ ૨.

અર્થ-હે ભવ્યજનો ? વિશ્વાસના સ્થાનરૂપ આપત્તિઓનો નાશ કરનારૂ, દેવતાઓએ પણ જેનું આરાધન કરેલુ છે એવુ, મોક્ષમાર્ગને વિષે ભાતારૂપ, જળ તથા અગ્નિના ભયને શમાવનારૂ, વાઘ તથા સર્પને થભાવનારૂ, મોક્ષનુ વશીકરણ સમૃદ્ધિને ઉત્પન્ન કરનારૂ, સુજનતાને નિપજાવનારૂ, કીર્તિનું ક્રીડાવન અને મહિમાના ઘરરૂપ એવુ જે પવિત્ર સત્યવચન તેજ બોલો

यशो यस्माद्भस्मीभवति वनवह्नेरिव वनं,
निदानं दुःखानां यदवनिरुहाणां जलमिव ।
न यत्र स्याच्छायाऽऽतप इव तपःसंयमकथा,
कथंचित्तन्मिथ्यावचनमभिधत्ते न मतिमान् ॥६०॥

॥ श्लोक ३० ॥

यश જશ	अवनिरुहाणाम् વૃક્ષોનું કારણ
यस्मात् જે અસત્ય વચનથી	जलम् इव જલ જેમ
भस्मीभवति નષ્ટ થઈ જાય છે	न, यत्र, स्यात्, જે અસત્યમા નથી હોતી
वनवह्नेः દાવાનલથી	छाया છાયો, પડછાયો
इव જેમ	आतपे इव સૂર્યના તાપમા જેમ
वनम् જંગલ	तप संयम कथा તપ સંયમની વાત
निदानम् કારણભૂત	कथंचित् કોઇ વખત પણ
दुःखानाम् દુ ખોનું	तत् मिथ्यावचन તે અસત્ય વચનને
यत् જે અસત્ય	अभिधत्ते न બોલતો નથી
	मतिमान् ડાહ્યો માણસ

જિમ વન બળે દાવાગ્નિ યોગે તેમ યશ જેથી બળે
વૃક્ષોનું કારણ જેમ જલ છે તેમ દુઃખનો હેતુ જે,
જિમ સૂર્યના તડકા વિષે છાયા ન હોવે તિમ જિહાં,
તપની વિમલ સંયમતણી ના વાત પણ હોવે જરા. ૧
જુઠા વયણને બોલતા તપની તથા સંયમતણી,
આરાધના નિષ્ફલ બને હોવે કરેલ ભલે ઘણી;
એ ભાવ સાચો દીલ ધારી કષ્ટ આવે તો ભલે,
પણ વચન ખોટું ના વદે મતિમંત વસુરાજા સ્મરે. ૨.

અર્થ–જેમ દાવાગ્નિથી વન ભસ્મ થાય છે, તેમ જે અસત્ય વચનથી યશ ભસ્મ થાય છે (નાશ પામે છે), વળી જે અસત્યવચન જળ જેમ વૃક્ષોના કારણરૂપ છે, તેમ દુ ખોના હેતુરૂપ છે, અને વળી જે અસત્ય વચનને વિષે

સૂર્યના તડકાને વિષે જેમ છાયા ન હોય, તેમ તપ અને સંયમની કથાપણુ હોતી નથી, એવા અસત્ય વચનને બુદ્ધિમાન પુરૂષો કષ્ટ આવે છતે પણુ બોલતા નથી

હવે અસત્યપણાના દોષો બતાવે છે

(વંશસ્થવૃત્તમ્)

असत्यमप्रत्ययमूलकारणं,
कुवासनासद्म समृद्धिवारणम् ।
विपन्निदानं परवचनोर्जितं,
कृतापराधं कृतिभिर्विवर्जितम् ॥३१॥

॥ श्लोक ३१ ॥	विपन् निदानम् આપત્તિનુ કારણ
असत्यम् જુઠુ વચન	पर वचन ऊर्जितम् પરાયાને છેતરવામા ચતુર
अप्रत्यय मूल कारण અવિશ્વાસનુ મુખ્ય કારણ	कृता पराधम् અપરાધવાળુ
कुवासना सद्म પાપનુ ઘર	कृतिभि પંડિતોએ
समृद्धि वारणम् ઋદ્ધીનુ વારણ કરનાર	विवर्जितम् તજેલુ છે

વિશ્વાસપાત્ર બને ન લોકે પુરૂષ જેને ઉચ્ચરી,
ઘર પાપ બુદ્ધિ તણુ જ જે છે ઋદ્ધિને રોકે વલી,
આપત્તિનુ કારણ અને બલવંત ઠગવા અપરને,
કરનાર ગુનો સર્વનો જે બુધ તજે તે વિતથને ૧

અર્થ –અવિશ્વાસનું મૂળકારણ, માઠી વાસના એટલે પાપ બુદ્ધિનુ ઘર, લક્ષ્મીને વારનારૂ, આપત્તિઓનુ કારણ. અન્ય-

જનોને છેતરવામા બળવાન અને અપરાધી એવુ જે અસત્ય વચન, તેને પંડિત જનોએ તજેલુ છે

હવે સત્ય વચનનો પ્રભાવ જણાવે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

५ ६ ७ ८ ८ १० ११ १२ १३
तस्याऽग्निर्जलमर्णवः स्थलमरिर्मित्र सुराः किंकराः,
१४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
कान्तार नगर गिरिर्गृहमहिर्माल्य मृगारिर्मृगः ।
२२ २३ २४ २५ २६ २७ २८
पाताल बिलमस्त्रमुत्पलदल व्यालः शृगालो विष,
२९ ३१ ३२ ३० ३ २ ४ १
पीयूष विषम सम च वचन सत्याश्चित वक्ति यः ॥३२॥

॥ શ્લોક ૩૨ ॥

तस्य તે સત્ય બોલનારને
अग्नि દેવતા
जलम् પાણી જેવો
अर्णव સમુદ્ર
स्थलम् જમીન જેવો
अरि શત્રુ
मित्रम् ભાઈબંધ જેવો
सुरा દેવતા
किंकरा નોકરો જેના
कान्तारम् જંગલ
नगरम् નગર જેવુ
गिरि પર્વત
गृहम् ઘર જેવો
अहि સર્પ
माल्यम् માલા જેવો
मृगारि સિંહ
मृग હરણ જેવો
पातालम् પાતાળ
बिलम् બીલ જેવુ
अस्त्रम् અસ્ત્ર
उत्पल दलम् કમલના પત્ર જેવુ
व्याल દુષ્ટ હાથી
शृगाल શિયાળ જેવો
विषम् ઝેર
पीयूषम् અમૃતજેવુ
विषमम्, समम् કઠીન સ્થાન પણ સુખ કારક થાય છે
सत्याश्चितम् સત્યતા યુક્ત વચનને
वक्ति य જે માણસ બોલે છે

જે વચન સાચા બોલતા તેને અનલ જલરૂપ બને,
સ્થલ રૂપ થાય સમુદ્ર શત્રુ જેહ મિત્ર સમ તે બને,
દેવો કરે તસ સેવના વલિ વન નગર રૂપે બને,
ઘરરૂપ પર્વત સપજે વલિ સર્પ પણ માલા બને ૧

સિંહ હરિણ સમ થાયે વલી પાતાલ છિદ્ર સમુ બને,
હથિયાર પત્ર સમુ કમલના ગજ શિયાલ સમો બને,
વિષ થાય અમૃતરૂપ દુ ખનુ સ્થાન સુખદાયક બને,
હરિશ્ચંદ્ર રાજા ટેક રાખી સત્યની સુખિયો બને. ૨.

અર્થ –જે પુરૂષ સત્યતાયુક્ત વચન બોલે છે, તેને અગ્નિ જળસમાન, સમુદ્ર સ્થળસમાન, શત્રુ મિત્રસમાન, દેવતા સેવકસમાન વન નગરસમાન, પર્વત ઘરસમાન, સર્પ ફૂલની માળાસમાન, સિંહ હરિણસમાન પાતાળ છિદ્રસમાન શસ્ત્ર કમળપત્રસમાન, હાથી શિયાળસમાન, વિષ અમૃતસમાન, અને વિષમ સ્થાન સંપત્તિના સ્થાન સમાન થાય છે,

હવે અદત્તાદાન વ્રત વર્ણવે છે

(मालिनीवृत्तम्)

१ ७ ५ ९ १० ८
तमभिलषति सिद्धिस्तं वृणीते समृद्धि-
१२ १३ ११ ११ १५ १४
स्तमभिसरति कीर्तिर्मुञ्चते तं भवार्तिः ।
१९ १७ १८ २२ २३ २० २१
स्पृहयति सुगतिस्तं नेक्षते दुर्गतिस्तं,
२६ २४ २५ १ ३ ४ २
परिहरति विपत्तं यो न गृह्णात्यदत्तम् ॥३३॥

॥ શ્લોક ૩૩ ॥	ભવાર્તિ સંસારની પીડા
તમ્ તે માણસની	સ્પૃહયતિ ઈચ્છે છે
અભિલષતિ ઈચ્છા કરે છે	સુગતિ ઉત્તમ ગતિ
સિદ્ધિ મુક્તિ	તમ્ તે માણસને
તમ્ વૃણીતે તે પુરૂષને વરે છે	ન, ઈક્ષતે નથી જોતી
સમૃદ્ધિ સંપત્તિ	દુર્ગતિ ખરાબ ગતિ
તમ્ અભિસરતિ તેની પાસે આવે છે	પરિહરતિ ત્યાગ કરે છે
	વિપત્ આપત્તિ
	ય ન જે માણસ, નહિ
કીર્તિ જશ	ગૃહ્ણાતિ ગ્રહણ કરે
મુઞ્ચતે તજી દે છે	અદત્તમ્ ન આપેલું (ચોરી)

દીધા વિનાની વસ્તુ જે નર ગ્રહણ કરતો ના જરી,
મુક્તિ ચહે તેને વરે ભવલી મલી સંપદ વલી,
યશ જાય તેની પાસ પીડા ભવતણી તેને તજે,
વાંછે સુગતિ તેને સદા તિમ કુગતિ સામું ના જુએ. ૧

આપત્તિ છોડે તેહને દીધેલ વસ્તુ જે ગ્રહે,
મહિમા વણે વ્રત નિયમ કેરો જે ધરે તે શિવ લહે;
લેતા વગર આપેલ વસ્તુ દુઃખ હોવે અન્યને,
સુખ આપતા બુધ ઉષ્ણ જલ જિમ ભોગવીને દુઃખને ૨.

અર્થ—જે પુરૂષ નહિ આપેલું અર્થાત્ પારકું (કાંઈ પણ) નથી ગ્રહણ કરતો તે પુરૂષની મુક્તિ ઈચ્છા કરે છે, સમૃદ્ધિ તેને વરે છે, યશ તેની પાસે જાય છે, સંસારના દુઃખ તેને તજી દે છે, સુગતિ તે પુરૂષની વાંછા કરે છે, દુર્ગતિ તેના સામું જોતી નથી, અને વિપત્તિ તો તેનો ત્યાગ જ કરે છે

હવે અદત્ત નહિ ગ્રહણ કરનારને ફાયદો જણાવે છે

(शिखरीणीवृत्तम्)

५ ६ ७ १ ३ ४ २
अदत्त नाऽऽदत्ते कृतसुकृतकाम किमपि य,
१२ ८ १३ १० ११ ९
शुभश्रेणिस्तस्मिन् वसति कलहंसीव कमले ।
१८ १४ १९ २० १६ १७ १५
विपत्तास्माद्दूर व्रजति रजनीवाम्बरमणे-
२२ २३ २४ २५ २६ २१
विनीत विद्येव त्रिदिवशिवलक्ष्मीर्भजति तम्॥३४॥

॥ શ્લોક ૩૪ ॥
अदत्तम् નહિ આપેલી વસ્તુ
न आदत्ते નથી ગ્રહણ કરતો
कृत सुकृत काम પુણ્યની ઈચ્છા રાખનાર
किमपि કંઈપણ
य જે માણસ
शुभश्रेणि કલ્યાણની પરંપરા
तस्मिन् તે પુરૂષને વિષે
वसति વસે છે
कलहंसी इव રાજહંસી જેમ
कमले કમળમાં
विपद् આપત્તિ
तस्मात् તે પુરૂષથી
दूर व्रजति વેગળી જતી રહે છે
रजनी इव રાત્રીની પેઠે
अम्बर मणे સૂર્ય થકી
विनीतम् વિનયવાળા માણસને
विद्याइव વિદ્યા જેમ તેમ
त्रिदिव સ્વર્ગની
शिव મોક્ષની
लक्ष्मी લક્ષ્મી જે તે
भजति ભજે છે
तम् તે માણસને

કરનાર ઈચ્છા પુણ્યની જે અણ દિધેલુ ના લિયે,
જિમ કમલ ઉપર રાજહંસી મોઝથી વાસો કરે,
તે જન વિષે ગણ પુણ્ય કેરો તિમ સકલ ભાવે વસે,
વલિ સૂર્યથી જિમરાત ભાગે તેમ તેથી દુ:ખ ખસે ૧૦

વિદ્યા વિનયિનરને ભજે જિમ તેમ લક્ષ્મી સ્વર્ગની,
વલિ મોક્ષની તેને ભજે નિત ઉચિત મેલાપે કરી;
સઘલા ગુણો ભાખ્યા બુધે હિતકાજ ત્રીજાવ્રત તણા,
પચ્ચ્યખાણુ કર તુ જીવ જાણી ઇમ અદત્તાદાનના. ૨.

અર્થ –પુણ્યની ઇચ્છા કરનારો જે મનુષ્ય, કોઈપણુ અદત્ત પદાથ લેતો નથી, તે પુરૂષને વિષે, કમલને વિષે જેમ રાજહંસી રમે છે, તેમ કલ્યાણુનો સમૂહ વાસ કરે છે, વળી સૂર્યથી જેમ રાત્રી નાસી જાય છે, તેમ તે પુરૂષથી વિપત્તિ દૂર જતી રહે છે, અને જેમ વિદ્યા, વિનયિ પુરૂષ પાસે આવે છે, તેમ સ્વર્ગ અને મોક્ષની લક્ષ્મી તે પુરૂષને સેવે છે

હવે બે કાવ્યોમા અદત્તના દોષો બતાવે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

[१] यन्निर्वर्तितकीर्तिधर्मनिधनं[२] सर्वागसां[३] साधनं,[४]
प्रोन्मीलद्वधबंधनं[५] विरचितक्लिष्टाशयोद्बोधनम्[६] ।
दौर्गत्यैकनिबंधनं[७] कृतसुगत्याश्लेषसंरोधनं,[८]
प्रोत्सर्पत्प्रधनं[९] जिघृक्षति[१५] न[१४] तद्[११] धीमान्[१०] अदत्तं[१२] धनम्[१३] ॥३५॥

॥ श्लोक ३५ ॥
यत् જે નહિ આપેલુ ધન
निर्वर्त्तित કર્યો છે
कीर्तिधर्म કીર્ત્તિ તથા ધર્મનો
निधनम् નાશ જેણે
सर्वागसाम् સમગ્ર આપત્તિ
યોનુ
साधनम् કારણુ
प्रोन्मीलत् પ્રગટ થતા છે
[જેથી
वध बंधनम् વધ તથા બંધન
विरचित કર્યો છે
क्लिष्ट आशय દુષ્ટ અભિપ્રાય
उद्बोधनम् પ્રગટ જેણે
दौर्गति દુર્ગતિનુ

एक निवधनम् અસાધારણ કારણ	जिघृक्षति ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છે
कृत કર્યું છે	न નહિ
सुगति आश्लेष સુગતિના મેલાપનું	तत् તે
रुगोधन નિવારણ જેણે	धीमान् બુદ્ધિમાન
प्रोत्सपत् प्रधनम् મરણને પ્રાપ્ત કરાવનાર	अदत्तम् धनम् ન આપેલું ધન, ચોરી

કીર્તિ તણો ધનનો વલી સંહાર જે કરવા થકી,
કારણ સકલ અપરાધનું જે પ્રકટ હોવે જે થકી;
વધ તેમ બંધન પ્રકટ કરતું જેહ નીચ અભિપ્રાયને,
દારિદ્રયનું જે મુખ્ય કારણ રોકતું જે સુગતિને ૧
વલિ મરણ હોવે જેહથી તે અણદિધેલ ધનાદિને,
ના ગ્રહણ કરવા ઇચ્છતા મતિમંત રસિયા નિજહિતે,
આ કાર્યથી શો લાભ ને વલી ઘેર લાભ થશે મને,
એવો કરી સુવિચાર આદર નિત્ય સુંદર કાર્યને. ૨

અર્થ-જેનાથી કીર્તિ તથા ધનનો નાશ થાય છે, જે સર્વ અપરાધોનું કારણરૂપ છે, જેનાથી પ્રહાર બંધન આદિ પ્રગટ થાય છે, જે દુષ્ટ અભિપ્રાયને પ્રગટ કરે છે, જે દરિદ્રતાનું અસાધારણ કારણ છે, જે સુગતિને પ્રાપ્ત કરતા નિવારણ કરે છે અને જેનાથી મરણ થાય છે, એવું જે અદત્ત ધન, તેને બુદ્ધિમાન પુરૂષો ગ્રહણ કરતા નથી

(हरिणीवृत्तम्)

परजनमनःपीडाक्रीडावनं वधभावना-
भवनमवनिव्यापिव्यापल्लताघनमण्डलम्

૪ ૫ ૬
કુગતિગમને માર્ગં સ્વર્गાપવર્ગપુરાર્ગલં,
૧૦ ૧૧ ૭ ૯ ૮
નિયતમનુપાદેય સ્તેયં નૃણાં હિતકાંક્ષિણામ્ ॥૩૬॥

॥ શ્લોક ૩૬ ॥

પરજનમન – પરાયા માણસોના મનના
પીડાક્રીડાવનમ્ દુ ખને રમવા ક્રીડાના વન જેવુ
વધ ભાવના, ભવનમ્ હિંસાના વિચારનુ ઘર
અવનિ વ્યાપિ પૃથ્વીમા ફેલાયલી
વ્યાપત્ લતા આપત્તિરૂપી વેલોમા
ઘનમડલમ્ મેઘના સમૂહ જેવુ
કુગતિ ગમને નરકાદિ ગતિમા
માર્ગં રસ્તા જેવુ
સ્વર્ગ અપવર્ગપુર સ્વર્ગ અથવા મોક્ષરૂપી નગર(ના બારણા)ને
અર્ગલમ્ ભુ ગળ જેવુ
નિયતમ્ નિશ્ચયે
અનુપાદેયમ્ ગ્રહણ કરવા લાયક નથી
સ્તેયમ્ ચોરીનુ ધન
નૃણામ્ મનુષ્યોને
હિત કાંક્ષિણામ્ હિતની ઇચ્છાવાળા

રમવા બગીચો પીડને જે પરજનોના મનતણી,
હિંસા તણી તિમ ભાવનાનુ ગેહ ફેલાઈ રહી,
જે વિશ્વમાં આપત્તિઓ તે રૂપ લતાઓ સિંચવા,
આ અવ્રત તીજુ ગણ સરીખુ દીસતુ વલી મેઘના. ૧
કુગતિ જવાનો માર્ગ દ્વારે સ્વર્ગમુક્તિ નગરતણા,
ભુ ગળ સરીખુ જેહ ક્રીધુ તે ધનાદિક ચોરીના;
હિત વાંછનારા માનવોને જોઈયે લેવુ નહીં,
બહુકાલ વસ્તુ તે ટકે છે ન્યાય રીતે જે લહી. ૨

અર્થ –અન્ય જનોના મનની પીડાને રમવાના વન સમાન, હિંસાની ચિંતવનાના ઘરરૂપ, પૃથ્વીને વિષે ફેલાઈ

રહેલી જે આપદારૂપી લતાઓ, તેને વધારવામા મેઘના સમૂહ સમાન, કુગતિને વિષે જવાના માર્ગરૂપ, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષપુરીના બારણે આગળીઆ (ભોગળ) રૂપ એવુ જે અદત્ત (ચોરી) તે નિશ્ચે હિતવાછક જનોએ ગ્રહણ કરવા યોગ્ય નથી

હવે પર સ્ત્રીગમન કરનારને ગેરફાયદા દેખાડે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

१२ ९ १० ११ १३ १४
दत्तस्तेन जगत्यकीर्तिपटहो गोत्रे मपीकूर्चक.,
१५ १६ १७ १८
चारित्रस्य जलाजलिर्गुणगणारामस्य दावानलः ।
२० १९ २१ २३ २२
सकेत सकलापदा शिवपुरद्वारे कपाटो दृढ.,
१ ८ ५ ६ ३ ७ ४ २
*कामार्त्तस्त्यजति प्रबोधयति वा स्वस्त्रीं परस्त्री न यः ॥३७

॥ श्लोक ३७ ॥

दत्त વગાડ્યો
तेन તે માણસે
जगति જગતમા
अकीर्तिपटह અપજશનો ઢોલ
दत्त ફેરવ્યો
गोत्रे પોતાના કુલમા
मपी कूर्चक રૂશણાઈનો કુચો
चारित्रस्य ચારિત્રને
जल अजली જલની અજલી આપી, બગાડયુ
गुणगण ગુણ સમૂહના
आरामस्य બગીચાને
दावानल દાવાનલ આપ્યો
सकेत આવવાની સજ્ઞા કરી
सकल आपदाम् બધી આપત્તિઓને
शिवपुरद्वारे મોક્ષનગરના બારણે
कपाट કપાટ, કમાડ (જડયા)
द्रढ મજબુત
शीलम् શીલ, બ્રહ્મચર્ય
येन જે માણસે
निजम् પોતાનુ

* शील येन निज विलुप्तमखिल त्रैलोक्यचिन्तामणि इति पुस्तकातरे पाठ ॥

विलुप्तम् લોપ્યુ, ખોયુ	त्रैलोक्यचिंतामणि ત્રણે લોકમા ચિંતામણિ જેવુ
अखिलम् બધુ	

નિજનાર બોલાવે ન તિમ જે નાર પરની ના તજે,
અપકીર્તિ કેરો ઢોલ વગડાવ્યો જગતમા તે જને;
નિજગોત્ર ઉપરે ફેરવ્યો કૂચો મશીનો ચરણને,
આપી જલાજલિ મૂલથી શુ કાર્ય સૂઝ્યુ તેહને ૧.
દાવાગ્નિ સળગાવ્યો અરે ગુણ સમૂહરૂપ આરામમાં,
નિજ પાસ બોલાવી વિપત્તિ સકલ તેણે પલકમાં,
વલિ મોક્ષરૂપ નગરી તણા દેઈ કમાડો બારણાં,
તે મૂર્ખ જીવે બધ કીધા ભૂલમા શુ છે મણા. ૨.

અર્થ -કામથી પીડાએલો જે માણસ પોતાની સ્રીને બોલાવતો નથી અને પરસ્રીને તજતો નથી, તેણે જગતને વિષે અપકીર્તિરૂપ ઢોલ વગડાવ્યો છે પોતાના ગોત્રની ઉપર રૂશનાઈ(મેશ) નો કૂચડો ફેરવ્યો છે સયમને જલાજલિ આપી છે–અર્થાત્ ચારિત્ર તેનાથી દૂર રહે છે, ગુણ સમૂહરૂપી ઉદ્યાનને વિષે દાવાનળ સળગાવ્યો છે, સર્વ આપત્તિઓને પોતાની પાસે બોલાવી છે, અને મોક્ષરૂપી નગરીના દ્વારને વિષે કમાડ મજબુત બધ કર્યા છે

હવે ત્રણ કાવ્યે કરીને શીલવ્રતનો મહિમા કહે છે

व्याघ्रव्यालजलानलादिविपदस्तेषां व्रजन्ति क्षय,
कल्याणानि समुल्लसन्ति विबुधाः सान्निध्यमध्यासते।
कीर्तिः स्फूर्तिमियर्ति यात्युपचय धर्मः प्रणश्यत्यघ,
स्वर्निर्वाणसुखानि संनिदधते ये शीलमाबिभ्रते ॥३८॥

॥ શ્લોક ૩૮ ॥

વ્યાઘ્ર વાઘ
વ્યાલ હાથી અથવા સર્પ
જલ, અનલ પાણી, અગ્નિ
આદિ વિપદ વિગેરેની આપ
તેષામ્, તે પુરૂષોની [તિયો
વ્રજન્તિ પામે છે
ક્ષયમ્ નાશને
કલ્યાણાનિ ઉત્તમ કાર્યો
સમુલ્લસન્તિ વૃદ્ધિને પામે છ
વિબુધા દેવતાઓ
સાન્નિધ્યમ્ નજીકમા, પાસે
અભ્યાસતે બેસે છે, સહાય કરેછે
કીર્તિ યશ
સ્ફૂર્તિમ વિસ્તારને
ઇયર્તિ પામે છે
યાતિ પામે છે
ઉપચયમ્ વૃદ્ધિને
ધર્મ ધર્મ
પ્રણશ્યતિ નાશ પામે છે
અઘમ્ પાપ
સ્વ નિર્વાણ સુખાનિ સ્વર્ગ તથા મોક્ષના સુખ
સન્નિદધતે પાસે આવે છે
યે શીલ આશ્રિતે જે માણ
સો શીલને ધારણ કરે છે

જે ભાગ્યવ તા માનવો શીલ નિર્મલુ ધારણુ કરે,
સર્પો તથા ગજ દુષ્ટ સિંહો વાઘ જલ અગ્નિ સવે.
આપત્તિ તેઓની હઠે કલ્યાણુ સાધન વલિ વધે,
કીર્તિ લહે વિસ્તાર પામે ધર્મ પુષ્ટિ દુરિત ટલે ૧
સુખ સ્વર્ગના તિમ મુક્તિના આવે નજીક તેઓ તણી,
તેજસ્વિઓ તેઓ બને બલવ ત ચિરજીવિત ઘણી,
સ સ્થાનને સ ચયણુ પામે પ્રવર શીલને સાધતા,
વ દન કરાયે હરિગણોથી નિત સિ હાસન બેસતા ૨

અર્થ —જે માણસો શીલ વ્રતને ધારણ કરે છે તેમની વાઘ, સર્પ જળ અગ્નિ પ્રમુખની આપત્તિઓ નાશ પામે છે કલ્યાણ વૃદ્ધિ પામે છે, દેવતાઓ સહાય્ય કરે છે, કીર્તિ

વિસ્તાર પામે છે, ધર્મ પોષણ (વૃદ્ધિ) પામે છે, પાપ નાશ પામે છે, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખ પાસમા આવે છે

(मालिनीवृत्तम्)

४ ३ ६ ५
हरति कुलकलङ्क लुपते पापपङ्क,
७ ८ ९ १०
सुकृतमुपचिनोति श्लाघ्यतामातनोति ।
१२ ११ १४ १३
नमयति सुरवर्ग हन्ति दुर्गोपसर्ग,
१७ १ २ १५ १६
रचयति शुचिशील स्वर्गमोक्षौ सलीलम् ॥ ३९ ॥

॥ श्लोक ३९ ॥

हरति દૂર કરે છે
कुलकलङ्कम् કુલના કલંકને
लुपते નાશ કરે છે
पाप पङ्कम् પાપરૂપી કાદવને
सुकृतम् પુણ્યને
उपचिनोति વધારે છે
श्लाघ्यताम् પ્રશંસાને
आतनोति ફેલાવે છે
नमयति નમાવે છે
सुरवर्गम् દેવતાઓના સમૂહને
हन्ति હણે છે
दुर्ग उपसर्गम् ભયંકર ઉપ[દ્રવને
रचयति આપે છે
शुचि शीलम् પવિત્ર શીલ
स्वर्गमोक्षौ સ્વર્ગ તથા મોક્ષને
सलीलम् રમત માત્રમા

કુલનું કલંક હરે વિમલશીલ પાપ રૂપ કાદવતણો,
કરેનાશ પુણ્ય વધારનારૂ ભયંકર ઉપસર્ગનો,
સંહાર કરનારૂ પ્રશંસાના કરે વિસ્તારને,
સુરગણ નમાવે રમત માત્રે દે અમર ઘર મુકિતને ૧

અર્થ-નિર્મળ એવુ શીલવ્રત-કુળના કલંકનુ હરણ કરે છે, પાપરૂપી કાદવનો નાશ કરે છે, પુણ્યનો વધારો કરે છે.

પ્રશંસાનો વિસ્તાર કરે છે, દેવતાઓના સમૂહને નમાવે છે, ભયકર ઉપસર્ગોને હણે છે તથા રમત માત્રમા સ્વર્ગ અને મોક્ષને આપે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

१ ४ ५ ६ ७ ८ १० ११ १२
तोयत्यग्निरपि स्रजत्यहिरपि व्याघ्रोऽपि सारंगति,
१३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१
व्यालोऽप्यश्वति पर्वतोऽप्युपलति क्ष्वेडोऽपि पीयूषति।
२२ २३ २४ २७ २५ २६ ३०
विघ्नोऽप्युत्सवति प्रियत्यरिरपि क्रीडातडागत्यपा,-
२८ २९ ३३ ३१ ३२ १ २ ३
नाथोऽपि स्वगृहत्यटव्यपि नृणां शीलप्रभावाद्ध्रुवम्॥४०॥

॥ શ્લોક ૪૦ ॥

तोयति પાણી જેવો થાય છે
अग्नि अपि અગ્નિ પણ
स्रजति પુષ્પની માળા જેવો થાય છે
अहि अपि સર્પ પણ
व्याघ्र अपि વાઘ પણ
सारंगति હરિણ જેવો થાયછે
व्याल अपि દુષ્ટ હાથી પણ
अश्वति ઘોડા જેવો થાય છે
पर्वत अति પર્વત પણ
उपलति પથ્થર જેવો થાય છે
क्ष्वेड अपि ઝેર પણ
पीयूषति અમૃત જેવુ થાય છે
विघ्न अपि વિઘ્ન પણ
उत्सवति ઉત્સવ જેવુ થાય છે
प्रियति સગા જેવો થાય છે
अरि अपि શત્રુ પણ
क्रीडा तडागति રમવાના તળાવ જેવો થાય છે
अपानाथ अपि સમુદ્ર પણ
स्वगृहति પોતાના ઘર જેવુ થાય છે
अटवी अपि જગલ પણ
नृणाम् મનુષ્યોને
शीलप्रभावात् શીલના પ્રભા- [વથી
ध्रुवम् નિશ્ચયે

શીલના પ્રભાવે નિશ્ચયે જનને અનલ જલસમ બને,
સર્પો બને માલા સરીખા વાઘ હરિણુ સમો બને,
હાથી બને ઘોડા સરીખો અચલ પત્થર સમ બને,
વિષ અમિય હોવે હર્ષદાયક વિઘ્ન પણ હોવેક્ષણે. ૧.
નિજશત્રુ હોવે મિત્ર જલધિ વર તળાવ સમો બને.
નિત ખેલવાને તેમ નિજ ઘર સારિખી અટવી બને,
સ્થૂલિ ભદ્ર મુનિરાજે તથા તે શ્રાદ્ધશેઠ સુદર્શને,
અનુકૂલ ઉપસર્ગો સહીને સાચવ્યુ નિજશીલને ૨.

અર્થ –શીલવ્રતના પ્રભાવથી મનુષ્યને નક્કી અગ્નિ જળ-સમાન, સર્પ પુષ્પની માળાસમાન, વાઘ હરિણુસમાન, હાથી ઘોડાસમાન, પર્વત પત્થરસમાન, ઝેર અમૃતસમાન, વિઘ્ન ઉત્સવસમાન, શત્રુ મિત્રસમાન, સમુદ્ર ક્રીડા કરવાના સરો-વરસમાન અને અટવી પોતાના ઘરસમાન થાય છે

હુવે ચાર કાવ્યે કરીને પરિગ્રહનુ વિવેચન કરે છે

२ ३ १ ५ ४
कालुष्यं जनयन् जडस्य रचयन् धर्मद्रुमोन्मूलनं,
७ ६ ८ ९
क्लिश्यन्नीतिकृपाक्षमाकमलिनीं लोभाम्बुधिं वर्द्धयन् ।
१० ११ १२ १३
मर्यादातटमुद्रुजन् शुभमनोहंसप्रवासं दिशन्,
१७ १९ १८ १४ १५ १६
किं न क्लेशकरः परिग्रहनदीपूरः प्रवृद्धिं गतः ॥४१॥

॥ श्लोक ४१ ॥
कालुष्यम् ખરાબ વિચાર
जनयन् ઉત્પન્ન કરનાર
जडस्य જડ માણસને
रचयन् કરનાર
धर्मद्रुमोन्मूलनम् ધર્મ રૂપી વૃક્ષનુ ઉખેડવુ

क्लिश्यन् વિખેરનાર
नीति, कृपा, क्षमा, ન્યાયદયા ને ક્ષમારૂપી
कमलिनी કમલીનીયોને
लोभाम्बुधिम् લાભરૂપી સમુદ્રને
वर्द्धयन् વધારનાર
मर्यादातटम् મર્યાદારૂપી તટને
उद्रुजन् પીડા કરતો
शुभमनोहंसप्रवासं શુભ મનરૂપી હંસને દેશવટો
दिशन् આપનાર
किं न क्लेशकर શું ક્લેશ કરતો નથી?
परिग्रह नदीपूर પરિગ્રહરૂપી નદીનો પ્રવાહ
प्रवृद्धिम् વૃદ્ધિને
गत પામેલો

વધતું નદીનું પૂર બગાડે જેમ નિર્મલ નીરને,
મૂર્છા નદીનું પૂર બગાડે તેમ જડના ચિત્તને,
વધતું નદીનું પૂર જિમ કાઠે રહેલા વૃક્ષને,
મૂર્છા નદીનું પૂર ઉખાડે તેમ ધર્મ વૃક્ષને ૧.
વધતું નદીનું પૂર પીડે પોયણીઓને યથા,
મૂર્છા નદીનું પૂર કરૂણા ક્ષાંતિ નીતિને તથા,
વધતું નદીનું પૂર પમાડે વૃદ્ધિ જેમ સમુદ્રને,
પરિગ્રહ નદીનું પૂર વધારે તેમ લોભ સમુદ્રને ૨.
વધતું નદીનું પૂર ભાગે જેમ કાંઠાઓ સહી,
પરિગ્રહ નદીનું પૂર મર્યાદા સ્વરૂપ તટને અહીં,
વધતું નદીનું પૂર ઉડાડે જેમ મધલા હંસને,
પરિગ્રહ નદીનું પૂર ઉડાડે તેમ શુભ મનહંસને ૩.
મમ્મણ અને નૃપ નંદ ધસતા હાથનં ચાલ્યા ગયા
મૂર્છા પરિગ્રહ એમ દશવૈકાલિકે ગુરૂ કહી ગયા,
જ્યાં લાભ લોભ વધે તિહાં જે અધિક માત્ર સોહતો,
અવળો કરીને લોભને તું થા ભલો સંતોષિયો ૪.

અર્થ—જેમ વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનું પૂર નિર્મળ જળને મલીન કરે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ પરિગ્રહરૂપી નદીનુ પૂર પણ મૂર્ખ મનુષ્યોના ચિત્તને મલાન કરે છે જેમ વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર કાંઠે રહેલા વૃક્ષોને ઉખેડી નાખે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ પરિગ્રહરૂપી નદીનું પૂર પણ ધર્મરૂપી વૃક્ષને ઉખેડી નાખે છે જેમ વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર કમલિનીઓને પીડા કરે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ પરિગ્રહરૂપી નદીનુ પૂર પણ નીતિ દયા અને ક્ષમારૂપ કમલિનીને પીડા કરે છે જેમ વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર સમુદ્રને વૃદ્ધિ પમાડે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ પરિગ્રહરૂપી નદીનુ પૂર પણ લોભરૂપી સમુદ્રને વૃદ્ધિ પમાડે છે જેમ વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર કાંઠાઓને તોડી નાખે છે તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ પરિગ્રહરૂપી નદીનુ પૂર પણ ધર્મરૂપ મર્યાદાના તટરૂપ ચારિત્રને ઉખેડી નાખે છે તેમજ વૃદ્ધિ પામેલુ નદીનુ પૂર જેમ હંસોને ઉડાડી મૂકે છે, તેમ વૃદ્ધિ પામેલુ પરિગ્રહરૂપી નદીનુ પૂર પણ શુભ મનરૂપી હંસને ઉડાડી મૂકે છે એવુ જે નવવિધ[1] પરિગ્રહરૂપી નદીનું પૂર, તે વૃદ્ધિ પામે છતે શુ ક્લેશકારી નથી ? અર્થાત્ છે જ

(मालिनीवृत्तम्)

कलहकलभविंध्य[1] क्रोधगृध्रश्मशान[2],
व्यसनभुजगरंध्र[3] द्वेषदस्युप्रदोषः[4] ।

---

૧ ધન, ધાન્ય, ક્ષેત્ર, ઘર રૂપુ, સોનું, ત્રાંબુ, પીતળ દ્વીપદ અને ચતુષ્પદ

ઉપશમ તણો જે શત્રુ અણુ સંતોષનો છે મિત્ર જે,
વિશ્રામ ભૂમિ મોહની વલિ પાપની જે ખાણ છે;
આપત્તિઓનું ઠાણ ક્રીડાવન તથા દુર્ધ્યાનનું,
અભિમાનનો મંત્રી તથા કારણ વલી જે શોકનું ૧.
ભંડાર વ્યાકુલતા તણો ઘર કલેશને રમવા તણું,
તેવો પરિગ્રહ જાણ કીધું પંડિતે થોડે ઘણું;
વલિ વિઘ્ન હોવે સાધવામાં ધર્મને તેના વરો,
છે છોડવાને યોગ્ય તે ઇમ વર વિવેકી માનજો ૨

અર્થ—ઉપશમના શત્રુરૂપ, અસંતોષના મિત્રસમાન, મોહની વિશ્રામભૂમિ, પાપની ખાણ, આપત્તિઓનું સ્થાન, અશુભ ધ્યાનનું ક્રીડાવન, વ્યાકુળતાનો ભંડાર, અહંકારનો મંત્રી, શોકનો હેતુ અને કલેશને રમવાનું ઘર એવો જે પરિગ્રહ છે, તે વિવેકી પુરૂષોએ ત્યાગ કરવા લાયક છે

३ ६ ५ ४ २ १ ९ ८ ७
वह्निस्तृप्यति नेन्धनैरिह यथा नाम्भोभिरम्भोनिधि,
१० ११ १३ १४ १५ १२ १६ १७
स्तद्वन्मोहघनो घनैरपि धनैर्जंतुर्न संतुप्यति।
२० १८ १९ २१ २५ २४ २३ २६ २७
न त्वेव मनुते विमुच्य विभवं नि शेषमन्य भव,
२८ २२ २९ ३० ३५ ३३ ३२ ३४
यात्यात्मा तदहं मुधैव विदधाम्येनासि भूयासि किम्?॥४४॥

॥ श्लोक ४४ ॥
वह्नि અગ્નિ
तृप्यति, ન તૃપ્ત થતો નથી
લાકડાથી
इह, यथा અહીં જેમ
न, નહિ
अम्भोभि: જલ વડે
अम्भोनिधि સમુદ્ર

तद्वत् તેની માફક	विभवम् વૈભવને
मोहघन ઘણા મોહવાળો	निःशेषम् બધા
घनै अपि ઘણા પણ	अन्यम भवम् બીજા ભવ
घनै ધનવડે	याति જાય છે [પ્રત્યે
जन्तु જીવ	तद्, अहम् તેટલા માટે, હું
न सतुष्यति નથી સંતોષ પામતો	मुधा एव ફોગટ જ,
न तु एव मनुते એ પ્રમાણે જાણતો નથી કે	विदधामि કરૂં છું
विमुच्य છોડીને, તજીને	एनांसि પાપોને
	भूयांसि ઘણા
	किम् શા માટે

બહુ લાકડાઓ નાખતા પણ અગ્નિ તૃપ્તિ લહે નહી,
બહુ નીરથી પણ તૃપ્તિ પામે ના સમુદ્ર યથા સહી.
ધનઆદિમાં આસક્તિનો ધરનાર માનવ ના લહે,
સંતોષને દ્રવ્યાદિ જે પામે ગણાયે તો ભલે. ૧.

તે એમ માને ના અરે આ સર્વ દ્રવ્યાદિક તજી,
પરભવ જવાનો એકલો હું પોઠ પાપ તણી સજી,
ના આવશે લવલેશ સાથે યાદ પણ ના આવશે,
તો કાજ કેના પાપ ફોગટ બહુ કરૂં હું મદ વશે. ૨.

અર્થ—જેમ આ લોકને વિષે ઘણા કાષ્ટોથી અગ્નિ અને જળથી સમુદ્ર તૃપ્તિ પામતો નથી, તેમ મોહથી વ્યાપ્ત એવો જીવ ઘણા દ્રવ્યથી પણ સંતોષ પામતો નથી પરંતુ તે એમ નથી માનતો કે આત્મા તો સમસ્ત વૈભવને તજી દઈને બીજો જન્મ પ્રાપ્ત કરે છે, માટે હું શામાટે નકામા વધારે પાપ કરૂં ?

હવે ક્રોધને જીતવાને બે કાવ્યોમા ઉપદેશ આપે છે

यो मित्र मधुनो विकारकरणे सन्त्राससपादने,
सर्पस्य प्रतिबिंबमगदहने ससार्चिपः सोदर ॥
चैतन्यस्य निषूदने विपतरो सब्रह्मचारी चिरं,
स क्रोधः कुशलाभिलापकुशलैः प्रोन्मूलमुन्मूल्यताम्॥

॥ श्लोक ४५ ॥

य જે ક્રોધ
मित्रम् મિત્ર
मधुन મદિરાનો
विकार करणे વિકાર ઉત્પન્ન કરવામા
सत्रास सपादने ત્રાસ ઉત્પન્ન કરવામા
सर्पस्य સર્પના
प्रतिबिम्बम् જેવો
अंगदहने શરીરને બાળવામા
ससार्चिष અગ્નિનો
सोदर ભાઇ
चैतन्यस्य જ્ઞાનનો
निपूदने નાશ કરવામા
विपतरो ઝેરી ઝાડના
सब्रह्मचारी જેવો
चिरम् ઘણા કાળથી
क्रोध स તે ક્રોધ
कुशल કલ્યાણને
अभिलाप ચાહવામા
कुशलै ચતુર માણસોએ
प्रोन्मूलम् મૂળમાથી
उन्मूल्यताम् ઉખેડી નાખવો જોઇએ

ત્રણ યોગમાં કરવા વિકારો દારૂનો જે મિત્ર છે,
ઉપજાવવામા બીકને જે સર્પ જેવો ક્રોધ છે,
ભ્રાતા અનલનો બાલવાને અ ગને જે તાહરા,
સાધર્મિ જેવો નાણુને વિણુસાવવા. ૧

તે ક્રોધને હિત ચાહવામાં કુશલ પુરૂષે છેદવો,
ઝટ મૂલથીજ ન તિમ કરે જો વધત વ્યાધિ જેહવો;
સુખ કાજ નાંહી તેમ વધતા અગ્નિ જેવો જાણજે,
વલિ ચંડકૌશિક સર્પને પણ આ સમય સંભાલજે. ૨

અર્થ -જે ક્રોધ (ચિત્તને વિષે) વિકાર કરવામા મદ્યનો મિત્ર છે, તથા ત્રાસ ઉત્પન્ન કરવામા સર્પની જેવો, શરીરને બાળવાને અગ્નિની જેવો, અને જ્ઞાનનો નાશ કરવામા અતિશયપણે વિષ વૃક્ષની જેવો છે, તે ક્રોધનો પોતાના હિતને ચાહવામા કુશળ એવા પુરૂષોએ મૂળથીજ ઉચ્છેદ કરવો

(हरिणीवृत्तम्)

फलति कलितश्रेयःश्रेणिप्रसूनपरंपरः,
प्रशमपयसा सिक्तो मुक्तिं तपश्चरणद्रुमः ।
यदि पुनरसौ प्रत्यासत्तिं प्रकोपहविर्भुजो,
भजति लभते भस्मीभावं तदा विफलोदयः ॥४६॥

॥ શ્લોક ૪૬ ॥

फलति ફળે છે, ફળ આપે છે
कलित ઉત્પન્ન કરી છે
श्रेयः श्रेणि કલ્યાણની પંક્તિ રૂપ
प्रसून परंपर પુષ્પોની શ્રેણિ જેણે
प्रशम पयसा શાંતિરૂપી [જલવડે
सिक्त છંટાયેલો
મુक्तिम् મોક્ષને
तपश्चरणद्रुम તપશ્ચર્યા અને ચારિત્ર રૂપી [વૃક્ષ
यदि पुन જો વળી
असौ એ તપ અને ચરિત્ર રૂપી વૃક્ષ
प्रत्यासत्ति નજીકપણાને (પાસે)
प्रकोप हविर्भुज ક્રોધરૂપી અગ્નિની
भजति ભજે, સેવે (આવે)

ક્ષમતે પામે છે ભસ્મી ભાવમ્ ભસ્મપણાને તદા ત્યારે	વિફલોદય ફલના દેખાવથી રહિત એવો

કલ્યાણની શ્રેણિ સ્વરૂપ ઉત્તમ ફૂલોની શ્રેણિને,
જેણે કરી ઉત્પન્ન-સિંચાયુ પ્રશમ જલથીજ જે,
તપને ચરણરૂપ ઝાડ તે વર-મોક્ષ ફલને આપતુ,
પણ ક્રોધ રૂપી અગ્નિની જો નજીકમા તે આવતુ. ૧
તો પામતુ ફલને નહીંને શીઘ્ર રાખોડી થતુ,
અગ્નિ દીપે દુ:ખ આજ ભવમા ભેદ આ ના ભૂલ-તુ;
આ ક્રોધ આ ભવમા તથા પરભવ વિષે દે દુ:ખને,
જેને લઇને ક્રોધ પ્રગટે દૂર કરજો તેહને ૨.

અર્થ-જેણે કલ્યાણની પંક્તિરૂપ પુષ્પની શ્રેણિને ઉત્પન્ન કરી છે, અને જે શાંતિરૂપી જળથી સિંચાયું છે એવું જે તપ અને ચારિત્રરૂપી વૃક્ષ છે, તે મોક્ષને આપે છે, પરંતુ જો એ વૃક્ષ ક્રોધરૂપી અગ્નિની પાસે જાય, તો તે ફળ નહિ પ્રાપ્ત કરતા રાખ થઇ (બળી) જાય છે "હવે બે કાવ્યે કરીને ક્રોધના દોષો જણાવે છે"

કારણ આગળના શ્લોકની અવતરણ છે —

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

संतापं तनुते भिनत्ति विनयं सौहार्दमुत्सादय-
त्युद्वेगं जनयत्यवद्यवचनं सूते विधत्ते कलिम् ॥
कीर्त्तिं कृन्तति दुर्मतिं वितरति व्याहन्ति पुण्योदयं,
दत्ते यः कुगतिं स हातुमुचितो रोषः सदोषः सताम्॥४७॥

॥ શ્લોક ૪૭ ॥	कृन्तति નાશ કરે છે
सतापम् ચિત્તના ઉદ્વેગને	दुर्मतिम् દુષ્ટ બુદ્ધિને
तनुते વિસ્તારે છે	वितरति ફેલાવે છે
भिनत्ति નાશ કરે છે	व्याहन्ति હણે છે
विनयम् વિવેકને (નો)	पुण्योदयम् પુણ્યના ઉદયને
सौहार्दम् મિત્રતાનો	दत्ते આપે છે
उत्सादयति નાશ કરે છે	य જે રોષ
उद्वेगम् ઉચાટને	कुगतिम् ખરાબ ગતિને
जनयति ઉત્પન્ન કરે છે	स તે (રોષ)
अवद्यवचनम् ખરાબ વચનને	हातुम् તજવાને
सूते ઉત્પન્ન કરે છે	उचित યોગ્ય છે
विधत्ते પેદા કરે છે	रोष ક્રોધ
कलिम् કજીયાને	सदोष દોષવાળો
कीर्तिम् કીર્તિનો	सताम् સજ્જનોને

તે ક્રોધ તજવા યોગ્ય છે ઉત્તમ પુરૂષને નિત સહી,
જે સહિત દોષે ચિત્તમાંહે ખેદ વિસ્તારે વલી;

સંહાર વિનયતણો કરે તિમ મિત્રતાનો જે વલી,
ઉચ્ચાટને ઉપજાવનારો વચનને જૂઠા વલી ૧.

કજીયા તણો પ્રકટાવનારો છેદનારો કીર્તિને,
દેનાર નીચી બુદ્ધિને જે પુણ્યના વલિ ઉદયને;

હણનાર આપે દુષ્ટ ગતિને ક્રોધ તે શું ના કરે,
તત્વો તણીજ વિચારણા કરનાર ક્રોધ સદા હરે ૨.

અર્થ–જે ક્રોધ સતાપને વિસ્તારે છે, વિવેકનો નાશ કરે છે, મિત્રતાનો નાશ કરે છે, ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન કરે છે, અસત્ય વચનને પેદા કરે છે, કલેશ કરાવે છે, કીર્તિનું ઉચ્છેદન કરે છે દુષ્ટમતિ ફેલાવે છે, પુણ્યના ઉદયનો નાશ કરે છ અને કુગતિમાં લઇ જાય છે એવો જે દોષયુકત ક્રોધ, તે સત્પુરૂષોએ તજવા યોગ્ય છે (ક્ષમા રાખવી)

यो घर्मं दहति द्रुमं दव इवोन्मथ्नाति नीतिं लतां,
दंती वेन्दुकलां विधुंतुद इव क्लिश्नाति कीर्तिं नृणाम्॥
स्वार्थं वायुरिवांबुदं विघटयत्युल्लासयत्यापदं,
तृष्णां घर्म इवोचितः कृतकृपालोपः स कोपःकथम्॥४८॥

॥ श्लोक ४८ ॥

य જે કોપ
धर्मम् ધર્મને
दहति બાળે છ
द्रुमम् વૃક્ષને
दव इव દાવાનલ જેવી રીતે
उन्मथ्नाति ઉખેડી નાખે છ
नीतिम् ન્યાય રૂપ
लताम् વેલડીને
दंतीइव ગજ જેવી રીતે
इन्दुकलाम् ચંદ્રનીકલાને
विधुंतुदइव રાહુ જેવી રીતે
क्लिश्नाति કલેશ આપે છ
કીર્તિને

नृणाम् મનુષ્યોની
स्वार्थम् સ્વાર્થને
वायु इव વાયુ જેમ
अम्बुदम् મેઘને
विघटयति વિખેરી નાખે (ભગાડે) છ
उल्लासयति વધારે છ
आपदम् આપત્તિને
तृष्णाम् તરસને
घर्म इव તડકો જેમ
उचित કરવાને યોગ્ય ગણાય?
कृत कृपालोप દયાનો લોપ કરનાર
स कोप તે ક્રોધ
कथम् કેવા રિતે

તે કોપ કરવો છે ઉચિત શું અગ્નિ વનનો વૃક્ષને,
બાલે યથા તિમ જેહ બાલે પલકમાં જિનધર્મને;
હાથી ઉખાડે વેલડીને જેમ તિમ તે નીતિને,
રાહુ કલાને ચંદ્રની જિમ પીડતો વલિ દિન દિને ૧.
તિમ કીર્ત્તિનો સંહાર કરતો ક્રોધ જે માનવ તણી,
કરે સ્વાર્થનો જે નાશ વાયુ જિમ ઘટાનો મેઘની,
તરસા વધારે જિમ ઉનાલો તેમ જે આપત્તિને,
કરનાર નાશ દયા તણો તે ક્રોધને તું છોડને. ૨

અર્થ—જેમ દાવાગ્નિ વૃક્ષને બાળે છે તેમ જે ક્રોધ ધર્મને બાળી નાખે છે, જેમ હાથી ઝાડની વેલડીને ઉખેડી નાખે છે, તેમ જે ક્રોધ નીતિરૂપી વેલડીને ઉખેડી નાખે છે, જેમ રાહુ ચદ્રની કલાને ક્લેશ પમાડે છે, તેમ જે ક્રોધ મનુષ્યની કીર્તિને નાશ પમાડે છે, જેમ વાયુ મેઘનો વિનાશ કરે છે તેમ જે ક્રોધ સ્વાર્થનો વિનાશ કરે છે જેમ ઉનાળો તરસ (તૃષા) ને વધારે છે, તેમ જે ક્રોધ આપત્તિને વધારે છે, અને જે દયાનો લોપ કરે છે, એવો તે ક્રોધ કરવો યોગ્ય કેમ હોય ? (ક્રોધ નજ કરવો જોઇએ)

હવે ચાર કાવ્યે કરી અહંકારનું સ્વરૂપ વર્ણવે છે

(मन्दाक्रान्तावृत्तम्)

यस्मादाविर्भवति विततिर्दुस्तरापन्नदीनां,
यस्मिन् शिष्टाभिरुचितगुणग्रामनामापि नास्ति ॥
यश्च व्याप्तं वहति वधधीधूम्यया क्रोधदावं,
तं मानाद्रिं परिहर दुरारोहमौचित्यवृत्तेः ॥ ४९ ॥

અર્થ–જે ક્રોધ સતાપને વિસ્તારે છે, વિવેકનો નાશ કરે છે, મિત્રતાનો નાશ કરે છે, ઉદ્વેગ ઉત્પન્ન કરે છે, અસત્ય વચનને પેદા કરે છે, કલેશ કરાવે છે, કીર્તિનું ઉચ્છેદન કરે છે દુષ્ટમતિ ફેલાવે છે, પુણ્યના ઉદયનો નાશ કરે છે અને કુગતિમા લઇ જાય છે એવો જે દોષયુક્ત ક્રોધ, તે સત્પુરૂષોએ તજવા યોગ્ય છે (ક્ષમા રાખવી)

यो धर्मं दहति द्रुमं दव इवोन्मथ्नाति नीतिं लतां,
दती वेन्दुकला विधुतुद इव क्लिश्नाति कीर्तिं नृणाम्॥
स्वार्थं वायुरिवांबुदं विघटयत्युल्लासयत्यापद,
तृष्णा घर्म इवोचितःकृतकृपालोप स कोपःकथम्॥४८॥

॥ श्लोक ४८ ॥

य જે કોપ
धर्मम् ધર્મને
दहति બાળે છે
द्रुमम् વૃક્ષને
दव इव દાવાનલ જેની રીતે
उन्मथ्नाति ઉખેડી નાખે છે
नीतिम् ન્યાય રૂપ
लताम् વેલડીને
दतीइव ગજ જેવી રીતે
इन्दुकलाम् ચંદ્રનીક્લાને
विधुतुदइव રાહુ જેવી રીતે
क्लिश्नाति કલેશ આપે છે
કીર્તિને

नृणाम् મનુષ્યોની
स्वार्थम्સ્વાર્થને
वायुः इव વાયુ જેમ
अम्बुदम् મેઘને
विघटयति વિખેરી નાખે (બગાડે) છે
उल्लासयति વધારે છે
आपदम् આપત્તિને
तृष्णाम् તરસને
घर्मं इव અફારો જેમ
उचित કરવાને યોગ્ય ગણાય ?
कृत कृपालोप દયાનો લોપ કરનાર
स कोप તે ક્રોધ
कथम् કેવા રિતે

તે કોપ કરવો છે ઉચિત શું અગ્નિ વનનો વૃક્ષને,
બાલે યથા તિમ જેહ બાલે પલકમા જિનધર્મને;
હાથી ઉખાડે વેલડીને જેમ તિમ તે નીતિને,
રાહુ કલાને ચંદ્રની જિમ પીડતો વલિ દિન દિને ૧.
તિમ કીર્ત્તિનો સંહાર કરતો ક્રોધ જે માનવ તણી,
કરે સ્વાર્થનો જે નાશ વાયુ જિમ ઘટાનો મેઘની,
તરસા વધારે જિમ ઉનાલો તેમ જે આપત્તિને,
કરનાર નાશ દયા તણો તે ક્રોધને તું છોડને. ૨.

અર્થ–જેમ દાવાગ્નિ વૃક્ષને બાળે છે તેમ જે ક્રોધ ધર્મને બાળી નાખે છે, જેમ હાથી ઝાડની વેલડીને ઉખેડી નાખે છે, તેમ જે ક્રોધ નીતિરૂપી વેલડીને ઉખેડી નાખે છે, જેમ રાહુ ચંદ્રની કલાને કલેશ પમાડે છે, તેમ જે ક્રોધ મનુષ્યની કીર્તિને નાશ પમાડે છે, જેમ વાયુ મેઘનો વિનાશ કરે છે તેમ જે ક્રોધ સ્વાર્થનો વિનાશ કરે છે જેમ ઉનાળો તરસ (તૃષા) ને વધારે છે, તેમ જે ક્રોધ આપત્તિને વધારે છે, અને જે દયાનો લોપ કરે છે, એવો તે ક્રોધ કરવો યોગ્ય કેમ હોય ? (ક્રોધ નજ કરવો જોઇએ)

હવે ચાર કાવ્યે કરી અહંકારનું સ્વરૂપ વર્ણવે છે

(मन्दाक्रान्तावृत्तम्)

यस्मादाविर्भवति विततिर्दुस्तरापन्नदीनां,
यस्मिन् शिष्टाभिरुचितगुणग्रामनामापि नास्ति ॥
यश्च व्याप्तं वहति वधधीधूम्यया क्रोधदावं,
तं मानाद्रिं परिहर दुरारोहमौचित्यवृत्तेः ॥ ४९ ॥

॥ શ્લોક ૪૯ ॥

यस्मात् જે અભિમાનથી
आविर्भवति પ્રગટ થાય છે
वितति સમુદાય
दुस्तर દુ ખે તરી શકાય એવો
आपद् नदीनाम् આપત્તિ રૂપી નદીયોનો
यस्मिन् જે અભિમાન રૂપ પર્વતમા
शिष्ट अभिरुचित ઉત્તમ જનોને પસદ પડે તેના
गुणग्राम ગુણના સમૂહનુ
नाम अपि નામ પણ
नास्ति નથી
य જે માન
व्यासम् યુક્ત
वहति ધારણ કરે છે
वधधीधूम्यया હિંસાની બુદ્ધિ
રૂપી ધૂમાડાના સમૂહ વડે
क्रोध दावम् ક્રોધરૂપી દાવા
तम् તેવા પ્રકારના [નથ
मानाद्रिम् માનરૂપી પર્વતને
परिहर ત્યાગ કર
दुरारोहम् દુ ખે ચઢી શકાય તેવ
औचित्यवृत्ते નમ્રતા ગુણને ધારણ કરવાથી

આ માન ગિરિના જેહવો છે એમ નિશ્ચય જાણજે,
તસ ત્યાગને અનુકૂલ વૃત્તિ નમ્રતાને ધારજે;
તજ તેહને વિનયે કરી જિમ ગણ નદીનો ગિરિથકી,
પ્રકટે તથા આપત્તિરૂપ 'તે' માનરૂપ પર્વત થકી ૧
સરિતા તણો ગણ ગ્રહણ કરજે તેહ શબ્દ થકી સહી,
જિમ પર્વતે ગુણવંત જનનુ નામ પણ હોવે નહી,
સત્પુરૂષને દે પ્રીતિ જેઓ તે ગુણોના ગણ તણુ,
ના નામ પણ તિમ માનરૂપી પર્વતે શુ કહુ ઘણુ ૨
ગિરિ જેમ દાવાનલ ધરે ધૂમ ગણ નીકલતો જેહથી,
તિમ માન પર્વત ક્રોધ દાવાનલ ધરે ખોટુ નથી,
હિંસાતણી મતિરૂપ ધૂમના ગણ સહિત તે જાણને,
છે કઠણ ચઢવાનેજ તે તુ ના જઇશ તેની કને ૩

અર્થ –જેથી ન તરી શકાય એવી આપત્તિરૂપી નદીઓની પંક્તિ પ્રગટ થાય છે. તથા જેને વિષે ઉત્તમ પુરષોને

પ્રીતિકર એવા ગુણોના સમૂહનું નામ પણ નથી, વળી જે હિંસાની બુધ્ધિરૂપી ધૂમાડાના સમૂહથી વ્યાપ્ત એવા ક્રોધરૂપી દાવાનલને ધારણ કરે છે, અને જે ચઢવાને પણ કઠણ છે એવો જે માનરૂપી પર્વત તેનો યોગ્ય વિનયથી ત્યાગ કરો.

(शिखरिणिवृत्तम्)

१ २ ३ ४
शमालान भजन् विमलमतिनाडीं विघटयन्,
९ ५ ८ ७
किरन् दुर्वाक्पाशूत्करमगणयन्नागमसृणिम् ।
११ ६ १० १२ १३
भ्रमन्नूर्व्यां स्वैरं विनयनयवीथीं विदलयन्,
१५ १८ २० १९ २१ १४ ११ १७
जनः क नाऽनर्थं जनयति मदान्धो द्विप इव ॥५०॥

॥ श्लोक ५० ॥

शम શાંતિ રૂપ
आलानम् હાથીને બાંધવાના થાંભલાને
भजन् ભાંગતો
विमलमति નિર્મલબુદ્ધિ રૂપ
नाडीम् દોરડાને
विघटयन् તોડનારો
दुर्वाक् पाशु દુષ્ટ વચનરૂપી ધૂળના
उत्करम् સમૂહને
किरन् વિખેરતો
अगणयन् નહિ ગણતો
आगमसृणिम् સિદ્ધાંત રૂપી અંકુશને
भ्रमन् ભમતો
ऊर्व्याम् પૃથ્વીમાં
स्वैरम् પોતાની મરજી પ્રમાણે
विनयनयवीथीम् વિવેકરૂપિ ન્યાય માર્ગને
विदलयन् ઉખેડી નાખતો
जन માણસ
कम् કયા એવા
न નથી
अनर्थम् અનર્થને
जनयति ઉત્પન્ન કરતો
मदान्ध મદ થકી અંધ થયેલ
द्विप इव હાથીની પેઠે

મદથી બનેલો મત્ત હાથી જેમ બધન થભને,
તોડે તથા "મદથી બનેલો અંધ માનવ આ"—કરે;
દૂરે ઉખાડી શાતિ રૂપી થાભલાને તોડતો,
ગજ જેમ સાકલને તથા જન સુમતિ સાકલ તોડતો.૧.
ગજ જેમ ધૂલિ સમૂહને તિમ દુર્વચન રૂપ ધૂલને,
માનવ મદાન્ધ ઉડાડતો જિમ-મત્ત ગજ અ કુશ ગણે;
ના-તેમ 'મદથી અ ધ જન સિદ્ધાન્ત અ કુશને અણે,
ન કદી'-ખરેખર અ ધ સાચો વસ્તુ ન કલે આગણે. ૨
ગજ જેમ સારા માર્ગને તોડી ભમે જગતી તલે,
મરજી પ્રમાણે અ ધજન તિમ વિનય રૂપ સન્માર્ગને,
તોડી ભમે જગમા સહી-તુ જાણ ચેતન એહને,
ભ ડાર દોષ તણો વલી કરનાર સર્વ અનર્થને ૩.

અર્થ —જેમ મદોન્મત્ત હાથી આલાન સ્થભને તોડીનાખે છે, તેમ અહ કારથી અ ધ થએલો માણુસ પણુ શાતિરૂપી આલાન સ્થભને તોડી નાખે છે, જેમ મદોન્મત્ત હાથી મજબુત સાકળને તોડી નાખે છે, તેમ અહ કારથી અ ધ થએલો માણુસ પણુ નિર્મળ બુદ્ધિરૂપ સાકળને તોડી નાખે છે, જેમ મદોન્મત્ત હાથી ધૂળના સમૂહને ઉડાડે છે, તેમ અહ કારથી અ ધ થએલો માણુસ પણુ દુર્વચનરૂપ ધૂળને ઉડાડે છે જેમ મદોન્મત્ત હાથી અ કુશને ગણુતો નથી, તેમ અહ કારથી અ ધ થએલો માણુસ પણુ આગમરૂપી અ કુશને ગણુતો નથી, વળી મદોન્મત્ત હાથી જેમ સારા માર્ગને તોડી નાખીને પોતાની મરજી પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર ભમે છે, તેમ અહ કારથી અ ધ થએલો માણુસ પણુ વિનયરૂપી ન્યાય-

માર્ગને તોડી નાખીને પોતાની મરજી પ્રમાણે પૃથ્વી ઉપર ભમે છે, એવો તે અહંકારથી અંધ થએલો માણસ કયા પ્રકારના અનર્થને નથી ઉત્પન્ન કરતો? અર્થાત સર્વ અનર્થને ઉત્પન્ન કરે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

૫ ૧ ૩ ૨ ૪
औचित्याचरणं विलुम्पति पयोवाहं नभस्वानिव,
૧૨ ૧૧ ૧૩ ૭ ૧૦ ૮ ૯
प्रध्वंसं विनयं नयत्यहिरिव प्राणस्पृशां जीवितम् ।
૧૭ ૧૫ ૧૪ ૧૬ ૧૯ ૧૮
कीर्त्तिं कैरविणीं मतंगज इव प्रोन्मूलयत्यंजसा,
૧ ૨૦ ૨૨ ૨૧ ૨૫ ૨૪ ૨૩
मानो नीच इवोपकारनिकरं हन्ति त्रिवर्गं नृणाम् ॥૫૧॥

॥ શ્લોક ૫૧ ॥

औचित्याचरणम् યોગ્ય આચારનો
विलुम्पति નાશ કરે છે
पयोवाहम् મેઘને
नभस्वान् इव પવન જેમ
प्रध्वंसम् નાશ
विनयम् વિનયનો
नयति કરે છે
अहिः इव સર્પ જેમ
प्राणस्पृशाम् પ્રાણીઓના
जीवितम् પ્રાણનો
कीर्तिम् કીર્તિને
कैरविणीम् પોયણીને
मतंगज इव હાથીની જેમ
प्रोन्मूलयति ઉખેડી નાખે છે
अंजसा તુરત
मान અભિમાન જે તે
नीच इव નીચ માણસની પેઠે
उपकार निकरम् ઉપકારના
हन्ति હણે છે [સમૂહને
त्रिवर्गम् ધર્મ અર્થ કામને
नृणाम्

જિમ પવન મેઘ ઘટા હણે તિમ માન ઉચિતાચારને,
જિમ સર્પ જનના જીવિતને તિમ માન હણતો વિનયને;
મદમત્તગજ જિમ પોયણીને મૂલથીજ ઉખેડતો,
તિમ માન પણ આ જન તણી વર કીર્તિનેજ ઉખેડતો ૧

જિમ નીચ નર પરના કરેલા ભૂરિ પણ ઉપકારને,
હણતો તથા આ માન ઝટ ધર્માર્થને વલિકામને,
મા નામ છે લક્ષ્મી તણું બોલે નકાર નહીં રહે,
ધરનાર નર જે માનનો ધર તાસ લક્ષ્મી ના ગ્રહે ૨.

અર્થ—જેમ વાયરો વાદળને હઠાવે તેમ જે અહંકાર લાયક આચારનો નાશ કરે છે, સર્પની પેઠે માન-મનુષ્યના જીવિતરૂપ વિનયનો નાશ કરે છે, મદોન્મત્ત હાથીની પેઠે કીર્ત્તિરૂપ પોયણીને ઉખેડી નાખે છે અને નીચ પુરૂષ જેમ ઉપકારના સમૂહને હણે છે, તેમ માન મનુષ્યોના ધર્મ-અર્થ-કામ-રૂપી ત્રણે વર્ગનો નાશ કરે છે

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

मुष्णाति य कृतसमस्तसमीहितार्थं,
सजीवन विनयजीवितमंगभाजाम् ।
जात्यादिमानविषजं विषम विकार,
त मार्दवामृतरसेन नयस्व शान्तिम् ॥ ५२ ॥

॥ શ્લોક ૫૨ ॥	अगमाजाम् પ્રાણિયોના
मुष्णाति ચોરે છે	जात्यादि જાતિ વિગેરેના
य' જે માન	मान विपजम् માનરૂપી ઝેરથી ઉપજેલા
कृत કર્યું છે	विपमम् ઘોર
समस्त બધા	विकारम् ઉપદ્રવને
समीहितार्थ વાંછિત અર્થોનું	मार्दव મૃદુતારૂપી
सजीवनम् જાગ્રતપણું (પ્રાપ્તિ) જેણે	अमृतरसेन અમૃત રસવડે
विनय जीवितम् વિનયરૂપી જીવિતને	नयस्व કર
	शान्तिम् શાંત

જે સર્વ વાંછિત અર્થ આપે તે વિનયરૂપ જીવનને,
જીવો તણા હણનાર જે તે જાતિ આદિક માનને,
તું જાણ ઝેર સમાન તેના તેહ ઘોર વિકારને,
કર શાંત કોમલતા સુધારસ સિંચતો નિશ્ચલમને. ૧.

જે બાહુ બલિજી માન કરતાં નાણ કેવલ ના લહે,
અભિમાન છોડી બેનના વચને ક્ષણે કેવલ લહે;
લંકા ગઇ રાવણ તણી હાર્યોજ દુર્યોધન સવિ,
વલિ દેખ નંદીષેણને માને તજ્યું સંયમ સવિ ૨

અર્થ –જે સમસ્ત વાછિતાર્થને સજીવન કરનાર (પમાડનાર) એવા મનુષ્યોના વિનયરૂપી જીવિતને ચોરે (બગાડે) છે, એવા જાતિ–કુલ પ્રમુખના માનરૂપી વિષથી ઉત્પન્ન થતા ભયંકર વિકારને, કોમલતારૂપી અમૃતરસથી શાંતિ પમાડો

હવે કપટને છોડવાનો ઉપદેશ આપે છે

(मालिनीवृत्तम्)

कुशलजननवध्या सत्यसूर्यास्तसंध्या,
कुगतियुवतिमाला मोहमातंगशालाम् ॥
शमकमलहिमानीं दुर्यशोराजधानीं,
व्यसनशतसहाया दूरतो मुंच मायाम् ॥ ५३ ॥

॥ શ્લોક ૫૩ ॥
કુશલ કલ્યાણને
જનન ઉત્પન્ન કરનામા
વન્ધ્યામ્ વાઝણી સ્રીની જેવી
કુગતિ યુવતિ કુગતિ રૂપી સ્રીને પામવા
માલામ્ વરમાળા જેવી
મોહ માતઙ્ગ મોહરૂપી હાથી (ચ ડાળ)ને
શાલામ્ રહેવાનાસ્થાન જેવી
શમ કમલ શાંતિરૂપી કમલને બાળવામા
હિમાનીં હિમના સમૂહ જેવી
દુર્યશ અપજશની
રાજધાની રાજધાની જેવી
વ્યસનશત સેંકડો દુઃખોને
સહાયામ્ સહાય કરનારી
દૂરત દૂર થકી [(પમાડનારી)
મુઞ્ચ છોડી દે
માયામ્ માયાને

જિમ વાઝણી નારી જણે ના પુત્રને માયા સહી,
તિમ કુશલને ઉત્પન્ન 'ન' કરે સૂર્ય જિમ સાઝે નહી;
તિમ બોલવા દે નાજ માયા વચન સાચુ જીવને,
વરવા પતિને ચાહનારી યુવતિ જિમ વર માલને. ૧.

કહે હવે પતિના મુદા તિમ કુગતિ યુવતિ પામવા,
વરમાલ જેવી જાણુ–માયા છોડ તેને શિવ જવા;
હાથી વસે શાલા વિષે જિમ–તેમ માયા મોહને,
વસવા સદા શાલા સમી છે–સરલતાને ધારને. ૨.
જથ્થો યથા હિમનો કમલને બાલતો માયા તથા,
બાલેજ ઉપશમ ભાવને વલિ ઠાણુ ભૂપતણુ યથા;
છે રાજધાની તેમ માયા જાણુતુ અપયશ તણી,
તજ દૂર માયા આપનારી સેકડો બધ દુઃખની. ૩.

અર્થ–કુશલ (કલ્યાણ)ને ઉત્પન્ન કરવામા વાઝણી સ્ત્રીસમાન, સત્ય વચનરૂપી સૂર્યને અસ્ત થવાને સધ્યાસમાન, કુગતિરૂપી યુવતીની વરમાળાસમાન, મોહરૂપી હસ્તીની શાળાસમાન, ઉપશમરૂપી કમળપુષ્પને હિમસમાન અપયશની રાજધાની, અને સેકડોબધ દુખોને મદદ કરનારી (પમાડનારી) એવી જે માયા, તેનો દૂરથીજ ત્યાગ કરો

(उपेन्द्रवज्रावृत्तम्)

५ ४ २ ३ ६ १ ७ ८
विधाय मायां विविधैरुपायैः, परस्य ये वचनमाचरंति ।
१० १४ ११ ९ १२ १३
ते वचयंति त्रिदिवापवर्ग-सुखान्महामोहसखा स्वमेव ॥

॥ श्लोक ५४ ॥	परस्य બીજા માણસ પ્રત્યેને
विधाय કરીને	ये જે માણસો
मायाम् માયાને	वचनम् ઠગનાપણુ
विविधै અનેક પ્રકારના	आचरन्ति આચરે છે (ઠગે છે)
उपायै ઉપાયો વડે	ते वचयन्ति તેઓ–ઠગે છે

त्रिदिव સ્વર્ગનું અને
अपवर्गसुखात् મોક્ષના સુખથી

महा मोह सखा મોટા મોહના મિત્ર એવા
स्वम् एव પોતાના આત્માને

માયા કરી પરને ઠગે જેઓ અનેક ઉપાયથી,
અજ્ઞાનના તે મિત્ર મોટા સ્વર્ગ કેરા શર્મથી;
તિમ મોક્ષના સુખથી અરે પોતેજ નિત્ય ઠગાય છે.
કપટે કરી સુખ સ્વર્ગનુ કે મોક્ષનુ ન પમાય છે. ૧.

અર્થ–જેઓ વિવિધ પ્રકારના ઉપાયથી કપટ કરીને બીજાને છેતરે છે, મહા અજ્ઞાનના ભાઈબધ એવા તેઓ પોતેજ સ્વર્ગના અને મોક્ષના સુખથી પોતાના આત્માને છેતરે છે

(इंद्रवज्रावृत्तम्)

५ ४
मायामविश्वासविलासमंदिरं,
१ २ ६ ३
दुराशयो यः कुरुते धनाशया ॥
७ ९ १५ ८
सोऽनर्थसार्थं न पतंतमीक्षते,
१४ १२ १३ १० ११
यथा बिडालो लकुटं पयः पिबन् ॥ ५५ ॥

॥ श्लोक ५५ ॥

मायाम् કપટને
अविश्वास અણુભરોસાને
विलास मन्दिरम् ક્રીડાનુ ઘર
दुराशय દુષ્ટ હૃદયવાળો

यः कुरुते જે માણસ કરે છે
धनाशया ધનની આશાથી
सः તે માણસ
अनर्थ सार्थम् દુ ખોના સમૂહને

पतन्तम् આવતા એવા	बिडाल બીલાડો
न ईक्षते નથી જોતો	लकुटम् લાઠીના પ્રહારને
यथा જે પ્રમાણે	पय पिबन् દૂધને પીતો

જે દુષ્ટ આશયનો ધણી લેવા ચહીને દ્રવ્યને,
માયા કરે જોનાર નહિ તે ભાવિ દુઃખ સમૂહને;

દૂધ પાન કરતો જિમ બિલાડો લાકડીના મારને,
તું અણુભરોસાનેજ રમવા ગેહ માયા જાણને. ૧.

અર્થ —જે દુષ્ટ આશયવાળો માણસ દ્રવ્યની આશાથી અવિશ્વાસને રમવાના ઘરરૂપ એવી માયા (કપટ)ને કરે છે, તે માણસ બિલાડી જેમ દૂધ પીતી છતી દંડનો પ્રહાર (થશે એમ) જાણતી નથી, તેમ કષ્ટનો સમૂહ આવી પડશે એમ જાણતો નથી

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

मुग्धप्रतारणपरायणमुज्जिहीते,
यत्पाटव कपटलपटचित्तवृत्तेः ।
जीर्यत्युपप्लवमवश्यमिहाऽप्यकृत्वा,
नाऽपथ्यभोजनमिवामयमायतौ तत् ॥ ५६ ॥

॥ श्लोक ५६ ॥	उज्जिहीते ઉલ્લાસ પામે છે
मुग्धप्रतारण ભોળાઓને છેતરવામાં	यत् पाटवम् જે, ચતુરાઈ
परायणम् તત્પર	कपट लपट કપટમાં લંપટ

કંજૂસ સ્વામિને ભજે ગજ યૂથ પાસે માસમાં
રહેવા થકી પેસાય નહિ જેમા જઇ તે યુદ્ધમાં,
નિજ પ્રાણને પણ હોમતા ના આચકો ખાયે જરી,
હે જીવ કામો 'તે કરાવે' લોભ પાપી ખૂબ જરી ૫૨.

અર્થ—ધનના લોભથી અંધ થઈ છે બુદ્ધિ જેની એવા પુરૂષો જે ભયકર અટવીને વિષે ભ્રમણ કરે છે, બહુ દૂર પરદેશને વિષે ફરે છે ઉંડા એવા સમુદ્રનું ઉલ્લંઘન કરે છે, બહુ દુ ખવાળી ખેતી કરે છે, કૃપણ પતિની સેવા કરે છે, અને હાથીઓના સમૂહ પાસે પાસે રહેવાથી અદર પ્રવેશ ન થઈ શકે એવા સંગ્રામને વિષે પણ જાય છે એ સર્વ લોભનો પ્રતાપ છે (ધનની તીવ્ર મૂર્છાવાળા જીવો ઉપરના કામો કરે છે)

मूल मोहविषद्रुमस्य सुकृताम्भोराशिकुम्भोद्भव,
क्रोधाग्नेररणि. प्रतापतरणिप्रच्छादने तोयदः ।
क्रीडासद्म कलेर्विवेकशशिन. स्वर्भानुरापन्नदी-
सिंधु कीर्तिलताकलापकलभो लोभः पराभूयताम् ॥૫૮॥

॥ શ્લોક ૫૮ ॥	કુમ્ભોદ્ભવ અગસ્ત્ય મુનિ જેવો
મૂલમ્ મૂળિયુ	ક્રોધ અને ક્રોધ રૂપી અ
મોહવિષ મોહરૂપી ઝેરી	ગ્નિને
દ્રુમસ્ય ઝાડનુ	અરણિ અરણી લાકડાની જેવો
સુકૃત પુણ્યરૂપ	પ્રતાપતરણિ પ્રતાપરૂપી સૂ-
અંભોરાશિ સમુદ્રને શોષવા	-પ્રચ્છાદને ઢાકવામાં [ર્યને
(ખાલી કરવા)મા	તોયદ મેઘ જેવો

ક્રીડા ક્ષ્મ રમવાનુ ઘર	સિન્ધુઃ સમુદ્ર જેવો
કલ્લે કલ્પાંતે	કીર્તિલતા કીર્તિરૂપી વેલડીના
વિવેક શશિન વિવેકરૂપી ચ દ્રને	કલાપ સમૂહને (ઉખેડવામા)
સ્વર્ભાનુ રાહુ જેવો	કલભ હાથીના બચ્ચા જેવો
આપદ્નદી આપત્તિરૂપી નદીઓના	લોભ લોભ
	પરાભૂયતામ્ દૂર કરો

અજ્ઞાન આ છે ઝાડ ઝેરી જાણુ મૂલ તસ લોભને,
ઋષિ જિમ અગસ્તિ સમુદ્ર શોષે લોભ શોષે પુણ્યને;
જિમ અગ્નિ અરણિકાષ્ટથી તિમ ક્રોધ લોભ થકી હુવે,
જિમ મેઘ ઢાંકે સૂર્યને તિમ દુષ્ટલોભ પ્રતાપને ૧.

ઘર ખેલવાને કલેશને આ લોભ ઇમ તુ જાણને,
રાહુ ગલે જિમ ચ દ્રને તિમ લોભ ગ્રસત વિવેકને,
નદીઓ તણુ જિમ ઠાણુ જલધિ લોભ કષ્ટોનુ તથા,
કરિબાલ વેલડીઓ ઉખાડે લોભ કીર્તિને તથા. ૨.

તે લોભ સ તોષે તજે જિમ શેલડીને ચાવતા,
આવે સમય ઝટ થૂ કવાનો લોભ ખાવાનો થતાં,
ઇમ લોભ બોલે અધિકમાત્ર હુ જ છુ ના લાભ છે,
સવળો સબલ છુ દાસ તેનો જે મને અવલો કરે. ૩.

અર્થ —હે ભવ્ય જીવો ! અજ્ઞાનરૂપી ઝેરી ઝાડના મૂળીયા જેવો, પુણ્યરૂપી સમુદ્રને (શોષણ કરવાને) અગસ્ત્યઋષિસમાન, ક્રોધરૂપી અગ્નિને (સળગાવવાને) અરણિના લાકડા સમાન, પ્રતાપરૂપી સૂર્યને ઢાંકવામા મેઘસમાન,

ક્લેશનું ક્રીડાગૃહ, વિવેકરૂપી ચદ્રમાને (ગળી જવાને) રાહુસમાન, આપત્તિરૂપી નદીઓના સમુદ્રસમાન, અને કીર્તિરૂપી વેલડીના સમૂહનો નાશ કરવામા હાથીના બચ્ચા સમાન એવો જે લોભ, તેને દૂર કરો

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

निःशेषधर्मवनदाहविजृम्भमाणे,
दुःखौघभस्मनि विसर्पदकीर्तिधूमे ।
बाढं धनेंधनसमागमदीप्यमाने,
लोभानले शलभतां लभते गुणौघः ॥ ५९ ॥

॥ श्लोक ५९ ॥

निःशेष બધા	बाढं અતિશય
धर्मवन ધર્મરૂપી જેવન તેને	धन इन्धन ધનરૂપી લાકડાના
दाह विजृम्भमाणे બાળવાથી વિસ્તાર પામતા	समागम સબધથી
दुःख ओघ દુઃખના સમૂહરૂપ	दीप्यमाने ધગધગતા, સળગતા
भस्मनि રાખવાળા	लोभ अनले લોભરૂપી અગ્નિમા
विसर्पत् રેલાતી એવી	शलभताम् પતગીયાના સ્વરૂપને
अकीर्ति ખરાબ કીર્તિરૂપ	लभते પામે છે
धूमे ધૂમાડાવાળા	गुणौघ ગુણનો સમૂહ

આ લોભ અગ્નિ રૂપ છે ઇમ જાણજે સાચે મને,
સવિ ધર્મરૂપ વન બાળવાએ કરી લહત વિસ્તારને,
દુઃખરૂપ રક્ષા, જેહમા અત્યત રેલાતી સદા,
અપકીર્તિરૂપ છે ધૂમ જેમા દ્રવ્યરૂપ કાષ્ઠો તણા. ૧.

સંગમ વશે જે દીપતો તે લોભરૂપ અગ્નિ વિષે,
જ્ઞાનાદિ ગુણનો ગણ લહે છે ઝટ પતંગ સ્વરૂપને,
જિમ હોય નષ્ટ પતંગિયો દીવા વિષે ઝંપલાઇને,
તિમ લોભ દુર્ગુણના વરો ગુણ સર્વ પામે નાશને. ૨.

અર્થ—અધા ધર્મરૂપી વનને બાળવાથી વિસ્તાર પામતા, દુ ખોના સમૂહરૂપી રાખવાળા, ફેલાતી અપકીર્તિરૂપી ધૂમાડાવાળા, અને ધનરૂપી લાકડાના સંબંધથી અત્યંત જ્વાજલ્યમાન એવા લોભરૂપી અગ્નિને વિષે (સર્વ) સદ્ગુણોનો સમૂહ પતંગપણાને પ્રાપ્ત થાય છે, અર્થાત્ એવા લોભરૂપ અગ્નિમા પડીને સદ્ગુણોનો સમૂહ બળી જાય છે

હવે સંતોષના ગુણો કહે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

जातः कल्पतरुः पुरःसुरगवी तेषां प्रविष्टा गृहे,
चिंतारत्नमुपस्थितं करतले प्राप्तो निधिः सन्निधिम् ।
विश्वं वश्यमवश्यमेव सुलभाःस्वर्गापवर्गश्रियो,
ये संतोषमशेषदोषदहनध्वंसांबुदं बिभ्रते ॥ ६० ॥

॥ श्लोक ६० ॥

जातः ઉત્પન્ન થયો
कल्पवृक्ष કલ્પવૃક્ષ
पुरः આગળ
सुरगवी કામધેનુ
तेषाम् તે પુરૂષોના
प्रविष्टा પેઠી
गृहम् ઘરમા
चिंतारत्नम् ચિંતામણિ રત્ન
उपस्थितम् પ્રાપ્ત થયુ
करतले હાથના તળીયામા
प्राप्त પ્રાપ્ત થયો
निधिः ભંડાર

सनिधिम् નજીકપણાને	ये જે માણસો
विश्वम् જગત	सतोषम् સંતોષને
वश्यम् આધીન થાય છે	अशेष બધા
अयत्नमेव નક્કી	दोषदहन દોષરૂપી અગ્નિને
सुलभा સુખેથી મેળવવા યોગ્ય	ध्वंस ઠારવામાં
स्वर्गापवर्गश्रिय સ્વર્ગ તથા મોક્ષની લક્ષ્મી	अम्बुदम् મેઘ જેવા
	बिभ्रते ધારણ કરે છે

જે મેઘ જેવો ઠારવા સવિ દોષરૂપિ અગ્નિને,
વૈરાગ્ય રંગી જે નરા ધરનાર તે સંતોષને;
સુરવૃક્ષ આગલ તેમની સાક્ષાત આવીને રહે,
દાખલ થયેલી જાણવી સુરગાય તેઓના ગૃહે ૧.

ચિંતામણિ કર્યું પ્રાપ્ત કરમાં તે જનોએ ગુણધરી,
ધનનો નિધાન મહ્યોજ સ્હેજે તેમને તૃષ્ણાહરી;
આધીન હોવે જગત કેરા પ્રાણિયો વલિ તેમને,
તેઓ લહે હરખે સુરોની મોક્ષની તિમ લક્ષ્મિને ૨.

અર્થ—બધા દોષરૂપી અગ્નિને ઠારવામાં મેઘસમાન એવો જે સંતોષ, તેને જે પુરૂષો ધારણ કરે છે, તેમની આગળ કલ્પવૃક્ષ ઉત્પન્ન થયું સમજવું તેમના ઘરમાં કામધેનુએ પ્રવેશ કર્યો છે, તેમના હાથના તળીયામાં ચિંતામણિ રત્ન આવ્યું એમ સમજવું છે, તેમજ તેમને સ્વર્ગ અને મોક્ષની લક્ષ્મી અવશ્ય સુલભ છે (એમ સમજવું)

હવે સૌજન્યતા (મૈત્રી ભાવ) રાખવાનો ઉપદેશ આપે છે

(शिखरिणिवृत्तम्)

५ ३ ४ १ २
वरं क्षिप्तः पाणिः कुपितफणिनो वक्त्रकुहरे,
६ ८ ९ ७
वरं झंपापातो ज्वलदनलकुंडे विरचितः ।
१४ १३ १० ११ १२
वरं प्रासप्रांतः सपदि जठरांतर्विनिहितो,
२१ २२ २० १५ १६ १८ १९ १७
न जन्यं दौर्जन्यं तदपि विपदां सद्म विदुषा ॥६१॥

॥ श्लोक ६१ ॥

वरं ઉત્તમ, શ્રેષ્ઠ, સારૂ
क्षिप्त નાખવો
पाणि હાથ
कुपित ક્રોધાયમાન
फणिन સર્પના
वक्त्र कुहरे મુખના છિદ્રમા
झंपापात કૂદકો મારીને પડવુ
ज्वलदनलकुण्डे સળગતા અગ્નિના કુંડમા
विरचित રચેલો, કરેલો
प्रास प्रान्त ભાલાની અણી
सपदि તુરત
जठरान्त પેટની અંદર
विनिहित નાખેલો, ભોંકયો
न जन्यम् ન કરવુ જોઇએ
दौर्जन्यम् દુર્જનપણુ
तदपि તો પણ
विपदाम् વિપત્તિયોનુ
सद्म ઘર
विदुषा પંડિત માણસે

કોપાયમાન થયેલ અહિના વદનમાં કર નાંખવો,
બળતાજ અગ્નિકુંડમાં વર ભૂસકો ઝટ મારવો,
સારી અણી ભાલાતણી ઝટ ઉદરમાંહે ભોંકવી,
પણ આપદાનું ઠાણ વિજ્ઞે પિશુન ટેવ ન પાડવી ૧.

અર્થ–કોપાયમાન થયેલા સર્પના મુખને વિષે હાથ નાખવો તે સારો, જ્વાજલ્યમાન અગ્નિના કુંડને વિષે ઝંપાપાત કરવો તે સારો, ઉદરના મધ્યભાગને વિષે ભાલાનો અગ્રભાગ નાખવો તે સારો, પણ પંડિત પુરૂષે આપત્તિનુ સ્થાનક એવુ દુર્જન પણુ કરવુ તે વ્યાજબી (ઠીક) નહી

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

सौजन्यमेव विदधाति यशश्चयं च,
स्वं श्रेयसं च विभवं च भवक्षयं च ।
दौर्जन्यमावहसि यत् कुमते तदर्थं,
धान्येऽनलं दिशसि तज्जलसेकसाध्ये ॥ ६२ ॥

॥ श्लोक ६२ ॥

सौजन्यम् एव सुજનતાજ	आवहसि ધારણ કરે છે
विदधाति પમાડે છે	यत् જે
यशश्चयम् યશના સમૂહને	हे कुमते હે દુષ્ટ બુદ્ધિવાળા ?
स्वं श्रेयसम् પોતાના કલ્યાણને	तदर्थम् તે વસ્તુઓને માટે
विभवम् ધનને	धान्ये ધાન્યના ક્ષેત્રમા
भवक्षयम् સંસારના ક્ષયને (મોક્ષ)	अनलम् અગ્નિને
दौर्जन्यम् દુર્જનપણુ	दिशसि આપે છે (દેવા જેવુ કામ કરે છે
	तत् તે તો
	जलसेकसाध्ये પાણિના સિંચનથી થનાર એવા

આચારને સત્પુરૂષના જે પાલવા સૌજન્ય તે,
યશનો સમૂહ પમાડતુ વલિ કરત નિજ કલ્યાણને;
ધનને પમાડે ક્ષય કરે સંસારના યશ આદિને,
કાજેજ દુર્જનતા ધરે હે દુર્મતિ તુ શીદને. ૧૦

જલ સિંચવાથી પામવાને યોગ્ય ખેતર ધાન્યનુ,
તેમાં ઠવે છે અગ્નિને તુજ કાર્ય આ મૂરખતણુ,
જિમ અગ્નિ બાલે સર્વથા વાવેલ પણ સવિ ધાન્યને,
પામેલ પણ યશ આદિને દૌર્જન્ય તેમ ક્ષણે હણે. ૨.

અર્થ—સદાચારિપણુ જ પુરૂષોને યશનો સમૂહ પમાડે છે, તેમનુ શ્રેય કરે છે, વૈભવ પમાડે છે, અને સંસારનો ક્ષય કરે છે, હે દુર્બુદ્ધિ ? તું તે કારણ (યશ, વૈભવ અને સંસારનો ક્ષય કરવા) ને અર્થે દુરાચાર સેવે છે, તે તો તું જળસિંચન (પાવા)થી મેળવવા યોગ્ય એવા ધાન્યના ક્ષેત્રને વિષે અગ્નિ મૂકવા જેવુ ભૂલ ભરેલું કામ કરે છે

(पृथ्वीवृत्तम्)

४ ३ २
वरं विभववन्ध्यता सुजनभावभाजां नृणा-
६ ८ ५ ७ ८
मसाधुचरितार्जिता न पुनरूर्जिताः सपदः ।
१३ १४ १५ १२ १० ११
कृशत्वमपि शोभते सहजमायतौ सुंदरं,
१७ २० १६ १८ १९
विपाकविरसा न तु श्वयथुसंभवा स्थूलता ॥६३॥

॥ श्लोक ६३ ॥

वरम् સારૂ
विभव वन्ध्यता ધન રહિત પણુ (દારિદ્રય)
सुजन भाव भाजाम् સદાચાર પાલનાર
नृणाम् મનુષ્યોને
असाधु चरितार्जिता અન્યાયથી મેળવેલી
नपुन નહી, પરંતુ
ऊर्जिता ઘણી
सपद લક્ષ્મી
कृशत्वम् अपि દુર્બલપણુ
शोभते શોભે છે [પણ

सहजम् સ્વાભાવિક आयतौ ભવિષ્યમા सुन्दरम् સુન્દર विपाक विरसा ભવિષ્યમા દુઃખ દેનાર	ધર્મયુ સમેથા. સોઝાથી ઉત્પન્ન થયેલી સ્ફૂર્ત્તા જાડાશ

આચારને ઉત્તમ પુરૂષના સેવનારા જે નરા,
દારિદ્રય સારૂ તેમને છે ના ભલી તે સપદા,
જે મેળવેલી દુષ્ટ વ્યાપરે કરી પુષ્કલ વલી,
ના તે ટકે બહુકાલ જાવે મૂલ મીલ્કતને લઈ ૧.
દુર્બલપણુ પણ સહજ સોહે લાભકારિ ભવિષ્યમા,
સોહે ન પણ જાડાશ સોજાની વિપત્તિ ભવિષ્યમાં
સોજાતણી જાડાશ જેવી સપદાને જાણવી,
દુર્બલપણાના જેહવો નિર્ધન દશાને જાણવી ૨.

અર્થ–સદાચારિ મનુષ્યોને નિર્ધનપણુ અર્થાત્ દારિદ્રય એજ સારૂ છે; પણ દુષ્ટ આચરણ વડે મેળવેલી ઘણી પણ સપત્તિ સારી નથી, કારણ કે ભવિષ્યકાળને વિષે સુંદર એવુ જે સ્વાભાવિક દુર્બળપણુ (કૃશપણુ) તે શોભે છે પણ પરિણામે ભયકર એવી જે સોજો ચઢવાથી થએલી પુષ્ટતા તે શોભતી નથી

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

३ १ ६ ८ ४ ५ ७
न ब्रूते परदूषण परगुण वक्त्यल्पमप्यन्वह,
१० ११ ९ १२ १४ १३
सतोष वहते परर्द्धिषु पराबाधासु धत्ते शुचम् ।

१५ १६ १७ १९ २० १८ २२ २१ २३
स्वश्लाघां न करोति नोज्झति नयं नौचित्यमुल्लंघयं-
२५ २६ २४ २७ २८ २९ ३० ३२ ३१
त्युक्तोप्यप्रियमक्षमा न रचयत्येतच्चरित्रं सताम् ॥६४॥

॥ श्लोक ६४ ॥
न वूते નથી બોલતા
परदूषणम् પરાયા દોષોને
परगुणम् પરાયા ગુણને
वक्ति બોલે છે
अल्पम् अपि થોડા પણ
अन्वहम् નિરંતર
संतोषम् સંતોષને
वहते ધારણ કરે છે
पर ऋद्धिषु બીજાની સંપત્તિમો
पराबाधासु બીજાના દુઃખમા
धत्ते ધારણ કરે છે
शुचम् શોકને

स्वश्लाघाम् પોતાનાં વખાણ
न करोति નથી કરતા
न उज्झति નથી તજતા
नयम् નીતિને
औचित्यम् યોગ્યતાને
न નથી
उल्लघयति તજતા
उक्त अपि કહ્યુ (હોય) તોપણ
अप्रियम् (સામુ) કડવુ વેણ
अक्षमाम् ક્રોધને
न रचयति નથી કરતા
एतत् એ સર્વે
चरित्रम् આચાર, (ગુણો)
सताम् સજ્જન પુરૂષોનો

આચાર આ સત્પુરૂષનો જાણી સુધરજે જીવરે,
બોલે ન અવગુણ અન્યના તે સ્હેજ પણ પરગુણ વદે;
ઇચ્છે ન પરની ઋદ્ધિને પરજીવને દુઃખિયો કલી,
ચિત્તે ધરે તે શોકને ન કરે પ્રશંસા આપની ૧.

પંથ ન્યાયનો છોડે નહીં નિજ યોગ્યતા ન અતિક્રમે,
સામો વદે કડવુ છતાં પણ ક્રોધથી ના ધમ ધમે;

શમતા અને દયા વિના તપની, અલ્પમતિવાળો છતા શાસ્ત્રના અધ્યયનની, નેત્ર વિના વસ્તુઓને જોવાની, અને ચચળ ચિત્તવાળો છતા ધ્યાનની ઇચ્છા કરે છે (એમ સમજવુ) એટલે દયા વિગેરે ન હોય તો જેમ પુણ્યાદિનો લાભ ન મલી શકે, તેમ ગુણિજનની સોબત વિના કલ્યાણ થાયજ નહીં

(हरिणीवृत्तम्)

हरति कुमतिं भित्ते मोहं करोति विवेकितां,
वितरति रतिं सूते नीतिं तनोति गुणावलिम् ।
प्रथयति यशो धत्ते धर्मं व्यपोहति दुर्गतिं,
जनयति नृणां किं नाभीष्टं गुणोत्तमसंगमः ॥६६॥

॥ श्लोक ६६ ॥

हरति હરણ કરે છે
कुमतिम् ખરાબ બુદ્ધિને
भित्ते નાશ કરે છે
मोहम् અજ્ઞાનનો
करोति કરે છે
विवेकिताम् વિવેકીપણાને
वितरति આપે છે
रतिम् સંતોષને
सूते ઉત્પન્ન કરે છે
नीतिम् નીતિને
तनोति વિસ્તારે (પ્રસારે) છે
गुणावलिम् ગુણોની પંક્તિને
प्रथयति ફેલાવે છે
यशः જશને
धत्ते ટકાવે છે
धर्मम् ધર્મને
व्यपोहति નાશ કરે છે
दुर्गतिम् નરકાદિ ગતિનો
जनयति પમાડે
नृणाम् મનુષ્યોને
किं શું
न अभीष्टम् ઇચ્છિત વસ્તુ નહીં
गुण उत्तम ગુણોવડે ઉત્તમ
संगमः સોબત [જનોની

ગુણ ગણધરી ઉત્તમ બનેલા ભવ્યકેરી સંગતિ,
વાંછિત દીયે શુ ના નરોના ઇષ્ટ સઘલા દે અતિ,
દુર્બુદ્ધિને દૂરે કરે અજ્ઞાનને તે સહરે,
તેહી કરાવે ભાન તત્વાતત્વનુ સત્સંગિને. ૧.
સંતોષ વૃત્તિને પ્રમાડે ન્યાયવૃત્તિની વલી,
વૃદ્ધિ કરે ગુણ ગણતણી યશને વધારે જે વલી;
નિજ ધર્મમા સ્થિર નિત કરે તે દુર્ગતિને સંહરે,
એ લાભ સત્સંગતિ તણો જે ભવ્ય તે તેને કરે. ૨.

અર્થ—ગુણો વડે ઉત્તમ એવા જનોની સોબત મનુષ્યોને શું શુ ઇચ્છિત વસ્તુ નથી ઉત્પન્ન કરતી? (દેતી નથી?) તે(સોબત) કુમતિને દૂર કરે છે, મોહને હઠાવે છે, તત્વ અને અતત્વનુ ભાન કરાવે છે, સંતોષ આપે છે, નીતિને પ્રકટાવે છે ગુણોના સમૂહને વિસ્તારે છે, યશને ફેલાવે છે, ધર્મમા સ્થિર કરે છે અને દુર્ગતિને દૂર કરે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

लब्धुं बुद्धिकलापमापदमपाकर्त्तुं विहर्तुं पथि,
प्राप्तुं कीर्तिमसाधुता विधुवितुं धर्मं समासेवितुम् ।
रोद्धुं पापविपाकमाकलयितुं स्वर्गापवर्गश्रियं,
चेत्त्वं चित्त समीहसे गुणवतां संगं तदङ्गीकुरु ॥६७॥

॥ श्लोक ६७ ॥	आपदम् આફત (૬ ખ) ને
लब्धुम् મેળવવાને	अपाकर्त्तुम् દૂર કરવાને
बुद्धिकलापम् બુદ્ધિના સમૂહને	विहर्तुम् ચાલવાને

નિર્ગુણ નરોની સોબતે હોનાર દોષો કવિ કહે,
બાલે કમલને જેમ હિમ મોટાઇને તિમ જે દહે;
વ ટોલિયો જિમ વાદલાને તેમ નિર્ગુણ સગ રે,
ધન ધાન્ય કેરી વૃદ્ધિને પલવારમાંહે—સહરે ૧
હાથી બગીચાને ઉખાડે તિમ દયાને જે સહી,
તોડે ગિરિને વજ્ર જિમ જે કુશલને છેદે સહી;
કાષ્ઠો થકી અગ્નિ વધે જેથી કુમતિ વાધે વલિ,
મૂલ વેલડીનુ કદ જિમ અન્યાયનુ મૂલ જે વલી. ૨.
તે સગ રે નિર્ગુણ તણા કરવો ઉચિત શુ તે જને,
કલ્યાણને જે ઇચ્છનો ના બેસવુ તેની કને;
મીઠો છતા પણ આમ્ર કડવો નિબ સગે નિપજે,
દ્રષ્ટાન્ત સિરિશુક પુષ્પ શુકનુ ગુરૂ મુખે તે જાણજે. ૩

અર્થ—જે (નિર્ગુણી જનની સોબત) મોટાઈરૂપી કમલની ઉપર હિમ જેવી છે, આબાદીરૂપી મેઘને વિષે કઠોર વાયરા જેવી છે, દયારૂપી બગીચાને વિષે હાથીની જેવી છે, કલ્યાણરૂપી પર્વતને વિષે વજ્ર જેવી છે, ખરાબ બુદ્ધિરૂપી અગ્નિને વિષે લાકડા જેવી છે, અને અન્યાયરૂપી વેલડીયોને વિષે કદ જેવી છે, એવી જે નિર્ગુણી મનુષ્યની સોબત, તે શું કલ્યાણની ઈચ્છાવાળા પુરૂષોએ કરવી યોગ્ય છે? અર્થાત્ નથી

હવે ઇદ્રિયોનો જય કરવા બોધ કરે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

आत्मानं कुपथेन निर्गमयितुं यः शूकलाश्वायते,
कृत्याकृत्यविवेकजीवितहृतौ यः कृष्णसर्पायते ।

य: पुण्यद्रुमखडखडनविधौ स्फूर्जत्कुठारायते,
त लुप्तव्रतमुद्रमिंद्रियगण जित्वा शुभ्युर्भव ॥ ६९ ॥

॥ श्लोक ६९ ॥

आत्मानम् આત્માને
कुपथेन ખરાબ માર્ગે
निर्गमयितुम् લઇ જવાને
य જે ઇદ્રિયોનો સમૂહ
शुकल તોફાની, જક્કી
अश्वायते ઘોડાની જેવો છે
कृत्याकृत्य કરવા લાયક તથા ન કરવા લાયક કાર્યના
विवेक जीवित વિવેકરૂપિ જીવનને
हर्तौ હરણ (નાશ) કરવામા
य જે ઇદ્રિયોના સમૂહ
कृष्ण सर्पायते કાળા સર્પ જેવો છે
पुण्यद्रुम પુણ્યરૂપિ ઝાડના
खड વનને
खंडन विधौ નાશ કરવામા
स्फूर्जत् ચ્યણીદાર
कुठारायते કુહાડાની જેવો છે
तम् તે
लुप्तव्रत मुद्रम् વ્રતની મર્યાદા લોપનારા
इन्द्रिय गणम् ઇદ્રિયોના [સમૂહને
जित्वा જીતીને
शुभयु સુખીયો
भव થા

હે જીવ? ગણુનેઇન્દ્રિયોના જીતીને સુખિયો થજે,
તે છેદનારો વાડને વ્રતની-હઠીલા [1]હય પરે,
લઇ જાય આત્માને કુમાર્ગે-શ્યામ સર્પ તણી પરે,
તે કૃત્ય'ને' અપ કૃત્યના સુવિવેક જીવનને હરે ૧.
દેદીપ્યમાન કુઠાર જિમ છેદેજ વનને ઝાડના,
તિમ છેદતો વનનેજ ઝટ તે પુણ્ય રૂપી ઝાડના,
[1]કરી [2]મીન [3]ષટ્પદ [4]શલભ [5]મૃગએ તેહના પાશે જતાં,
નિજ પ્રાણ પણ છેવટ ગુમાવે કર્મ આડાં આવતાં. ૨.

૧ હાથી ૨ માછલું ૩ ભમરો ૪ પતંગિયું ૫ હરિણ ૬ ઘોડા:

અર્થ.—હે ભવ્યજીવ ! વ્રતની મર્યાદાને છેદનારો એવો જે ઇદ્રિયોનો સમૂહ, તે આત્માને કુમાર્ગે લઈ જવાને હઠીલા ઘોડાની જેવો (જેવુ આચરણ કરે) છે, કૃત્ય અને અકૃત્યના વિવેકરૂપી જીવિતનું હરણ કરવામા કાળાસર્પ જેવો (જેવું આચરણ કરે) છે અને ધર્મરૂપી ઝાડના વનને છેદવામા અણીદાર કુહાડી જેવો (જેવુ આચરણ કરે) છે, તે ઇદ્રિયના સમૂહને જીતીને સુખી થા

(शिखरिणीवृत्तम्)

२ १ ३ ४ ५ ६
प्रतिष्ठा यन्निष्ठा नयति नयनिष्ठा विघटय
७ ९ ८ ९ १० ११
त्यकृत्येष्वाधत्ते मतिमतपसि प्रेम तनुते ।
१२ १३ १४ १७ १५ १६
विवेकस्योत्सेकं विदलयति दत्ते च विपद,
२० १८ १९ २१ २३ २२
पद तद्दोषाणा करणनिकुरम्ब कुरु वशे ॥ ७० ॥

॥ श्लोक ७० ॥

प्रतिष्ठाम् मोटाइनो
यत् जे इद्रियोनो समुदाय
निष्ठाम् नाश
नयति करे छे
नयनिष्ठाम् न्याय मार्गनी श्रद्धा
(विचार) नो
विघटयति नाश करे छे
अकृत्येषु न करवा योग्य
कार्यो करवामा (नी)

आधत्ते करावे छे
मतिम् इच्छा (ने)
अतपसि अविरतिमा
प्रेम प्रेम (ने)
तनुते विस्तारे (वधारे) छे
विवेकस्य विवेक (नी)
उत्सेकम् उन्नति वृद्धि (नो)
विदलयति नाश करे छे
दत्ते आपे छे
विपदम् आपत्तिने

तत् તે | कुरु કર | [સમૂહને
दोषाणाम् દોષોના | वशे વશ |
करण निकुरम्बम् ઇંદ્રિયોના | |

હે ભવ્ય વશ કર ઇંદ્રિયોના શીઘ્ર તેહ સમૂહને,
મોટાઇનો ક્ષય જે કરે કરે નષ્ટ ન્યાય વિચારને;
દુષ્કાર્ય સઘલા સાધવામા જેહ જોડે બુદ્ધિને,
કરે નેહ અવિરતિમા હણે તિમ જેહ વધત વિવેકને. ૧.
વધ મરણ આદિક કષ્ટને આપેજ છે જે સર્વદા,
દોષો તણુ જે સ્થાન ના-ધા-તેહને વશ તુ કદા;
તે ઇંદ્રિયોને કાબુમા રાખેજ જે ધાર્મિક નરા,
તે શક્રથી પણ અધિક સુખિયા સાધ્યને સાધેખરા ૨.

અર્થ -હે ભવ્ય જીવ! સર્વ દોષોનું સ્થાનક એવો જે ઇંદ્રિયોનો સમુદાય તે મોટાઇનો નાશ કરે છે, ન્યાયની ભાવના તોડી નાખે છે, અકાર્યોને વિષે મતિ ધારણ કરે છે, (અકાર્ય કરાવે છે) અવિરતિને વિષે સ્નેહ કરે (કરાવે) છે, વધતા વિવેકનો વિનાશ કરે છે, અને વિપત્તિ (દુ ખ)ને આપે છે, તે ઇંદ્રિયોના સમુદાયને તું પોતાને સ્વાધીન કર (ઇંદ્રિયો ચપલ છે તેને વશ કરી ધર્મ આરાધવો)

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

२ १ ३ ४ ५ ६
धत्ता मौनमगारमुज्झतु विधिप्रागल्भ्यमभ्यस्यता-
८ ७ ९ १० ११ १२
मस्त्वंतर्गणमागमश्रममुपादत्ता तपस्तप्यताम् ।
१४ १७ १३
श्रेयःपुंजनिकुंजभंजनमहावात न चेदिंद्रिय-
१५ १६ १८ २१ २२, २३ २० १९
व्रात जेतुमवैति भस्मनि हुत जानीत सर्वं ततः॥७१॥

॥ श्लोक७१ ॥

घत्ताम् ધારણ કરો
मौनम् મૌનપણું
अगारम् ઘરને (નો)
उज्झतु ત્યાગ કરો, છોડો
विधि प्रागल्भ्यम् ધર્મક્રિયા કરવાની શક્તિનો (ને)
अभ्यस्यताम् અભ્યાસ કરો, કેળવો
अस्तु હો
अन्तर्गणम् ગચ્છની અંદર (રહેવું)
आगम श्रमम् સિદ્ધાન્તોના (અભ્યાસના) પરિશ્રમને
उपादत्ताम् અંગીકાર કરો
तप તપને
तप्यताम् તપો (કરો)
श्रेय पुञ्ज કલ્યાણના સમૂહ રૂપ
निकुञ्ज भञ्जन ઘાટાવનને ભાંગવામાં
महावातम् મોટા પવન (વંટોળીયાની) જેવો
इन्द्रिय ग्रातम् ઇંદ્રિયોનો
जेतुम् જીતવાને [સમૂહને
न, चेत् अवैति જો જાણતા નથી
भस्मनि ભસ્મમાં, રાખમાં
हुतम् હોમ્યું (એમ)
जानीत જાણો
सर्वम् બધું (અહીં કહેલું)
तत તો

કલ્યાણના ગણ રૂપ વનને ભાંગવાને મૂલથી,
વંટોલિયા સમ ઇન્દ્રિયોનો છે સમૂહ વિતથ નથી,

જો જીતવાનું તેહને જાણ્યું ન તો આ વ્યર્થ જે
નિત મૌન વ્રત ધારણ કરે વૈરાગ્યથી ઘરને તજે ૧

આચાર સઘલા પાલવામાં હુંશિયારી વાપરે,
વલિ ગચ્છમાં વાસો કરે સિદ્ધાન્ત ભણવા શ્રમ કરે;

તપને તપે રખ્યા વિષે હોમેલ ઘી જેવું જ એ,
ઇંદ્રિય દમન પૂર્વક કરેલા કાર્ય સઘલા સફલ છે ૨

અર્થ—હે સાધુ ? મૌનવ્રત ધારણ કરો, ઘરનો ત્યાગ કરો, ધર્મક્રિયા કરવાના સામર્થ્યને કેળવો, ગચ્છવાસ કરો, સિદ્ધાન્તના પાઠનો અભ્યાસ કરો તીવ્ર તપશ્ચર્યા કરો (એ બધું ગમે એટલું કરો) પણ જ્યા સુધી કલ્યાણના સમૂહરૂપ ઘાટાવનને ભાગવાને મહાવાયુ (વટોળીયો) જેવો એવો જે ઈંદ્રિયોનો સમૂહ તેને પરાજય કરવાનું જાણ્યું નથી ત્યા સુધી તે સર્વ (મૌનવ્રત આદિ) રખ્યાને વિષે હોમેલા (ઘી વિગેરે) જેવુ (વૃથા) જાણો

धर्मध्वसधुरीणमभ्रमरसावारीणमापत्प्रथा-
लकर्मीणमशर्मनिर्मितिकलापारीणमेकाततः ।
सर्वान्नीनमनात्मनीनमनयात्यतीनमिष्टे यथा,
कामीन कुमताध्वनीनमजयन्नक्षौघमक्षेमभाक् ॥७२॥

॥ શ્લોક ૭૨ ॥

धर्मध्वसधुरीणम् ધર્મનો નાશ કરનારમા મુખ્ય
अभ्रमरस સત્ય જ્ઞાનના સ્વભાવને, સાચા આનંદને
आवारीणम् ઢાંકનાર
आपत् प्रथा આપત્તિને ફેલાવવામા
अलकर्मीणम् પુરૂષાર્થ (શક્તિ) વાળો
अशर्मनिर्मिति ... કરવામાં
कलापारीणम् ચતુર એવા
एकान्तत નિશ્ચયથી
सर्वान्नीनम् સર્વ (ના) અન્નને ખાનારો
अनात्मनीनम् આત્માનુ અહિત કરનાર
अनय અન્યાયના રસ્તે
अत्यतीनम् અત્યંત ગમન ...નારો
इष्टे ...

यथाकामीनम् ઈચ્છા પ્રમાણે વર્તનારો	अजयन् નહિ જીતતો છતો
कुमत ખરાબ વિચારના	अक्षौघम् ઇંદ્રિયોના સમૂહને
अध्वनीनम् રસ્તે જનારો	अक्षेमभाक् ઉપદ્રવને પામનાર

જે ધર્મ કેરો નાશ કરવા મુખ્ય પદ ધારણ કરે;
તિમ જેહ બલિયો ઢાકવાને શીઘ્ર સાચા નાણુને,
આપત્તિને ફેલાવવામાં કષ્ટને નિપજાવવા,
જે છે ચતુર સવિ વાન્ય ખાવે દક્ષ અહિત પમાડવા ૧.

અન્યાય રસ્તે બહુજનારો ઇષ્ટ વસ્તુમા વલી,
સ્વેચ્છા પ્રમાણે વર્તનારો જાય દુષ્ટ મને વલી;
ના જીતનારો ઇંદ્રિયોના-તેહ ગણુને જીન જે,
કલ્યાણુને તે પામનારો હોય ના કોઈ ક્ષણે ૨.

અર્થ-ધર્મનો નાશ કરવામા અગ્રેસર, સત્ય જ્ઞાનને ઢાકનાર, આપત્તિને ફેલાવવામા સમર્થ, દુઃખ ઉપજાવવામા હુશિયાર, એકાત સવ-અન્ન ભક્ષક, આત્માને અહિતકારી, અન્યાય માર્ગમા ચાલનાર ઇષ્ટમાર્ગે સ્વેચ્છાએ વર્તનારો, અને ખરાબ વિચારને રસ્તે જનારો એવો જે ઇંદ્રિયોના સમૂહ છે, તેને નહિ જીતનારો પ્રાણી કલ્યાણુને ભજનારો થતો નથી, અર્થાત્ એવા મનુષ્યનુ કલ્યાણુ થતું નથી

હવે લક્ષ્મીના સ્વભાવનું વર્ણન કરે છે

५ १ २ ३ ४ ७ ८ १०
निम्नं गच्छति निम्नगेव नितरां निद्रेव विष्कम्भते,
९ ११ १२ १४ १३ १५ १६ १८ १७
चैतन्यं मदिरेव पुष्यति मदं धूम्येव दत्तेऽन्धताम् ।

२१ १९ २० २२ २३ २४ २५ २७
चापल्य चपलेव चुंबति दवज्वालेव तृष्णां नय-
२६ २८ २९ १ ३० ३१
त्युल्लास कुलटांगनेव कमला स्वैरं परिभ्राम्यति ॥७६॥

॥ श्लोक ७२ ॥
निम्न नीચાણવાળા પ્રદેશમાં
गच्छति જાય છે
निम्नगा इव નદીની જેમ
नितराम् અત્યન્ત
निद्रा इव ઉંઘની પેઠે
विष्कभते નાશ કરે છે, રોકે છે
चैतन्यम् જ્ઞાનનો (ને)
मदिरा इव દારૂની પેઠે
पुष्यति પુષ્ટ કરે (વધારે) છે
मदम् અહંકારને, મદને
धूम्या इव ધૂમાડાના સમૂહની
दत्ते આપે છે, [પેઠે

अन्धताम् અંધપણાને
चापल्यम् ચપલતાને
चपला इव વીજળીની પેઠે
चुंबति ભજે છે [જ્વાલાની પેઠે
दव ज्वाला इव દાવાનલની
तृष्णाम् લોભને તરસને
नयति પમાડે છે.
उल्लासम् વધવુ (વૃદ્ધિ)
[સ્ત્રીની પેઠે
कुलटा अगना इव ખરાબ
कमला લક્ષ્મી
स्वैरम् ઈચ્છા પ્રમાણે
परिभ्राम्यति ભટકે છે

નીચાણવાલા માર્ગમાં નિત આ નદી જિમ જાય છે,
તિમ આજ લક્ષ્મી નીચ જનના ગેહ માહે જાય છે,
નિદ્રા હણે ચૈતન્યને–લક્ષ્મી હણે ચૈતન્યને,
મદિરા વધારે ગાંડછાને–તેમ લક્ષ્મી માનને.

અંધારા ધૂમ સમૂહ જેમ કરે તથા લક્ષ્મી કરે,
લક્ષ્મી ચપલ–જિમ વીજલી–તરસા વધારે જીવને;
જ્વાલા યથા દાવાગ્નિની લક્ષ્મી વધારે લોભને,
ઈચ્છાનુસારે ભમત લક્ષ્મી દેખ અવળી નારને,

અર્થ–લક્ષ્મી નદીની પેઠે નીચ પ્રત્યે (હલકા જનને ઘેર) જાય છે, નિદ્રાની પેઠે ચૈતન્યનો વિનાશ કરે છે, મદિરાની પેઠે ગાડછા (અહંકાર)નું પોષણ કરે (વધારે) છે, ધૂમાડાના સમૂહની પેઠે અંધપણું આપે છે, વીજળીની પેઠે અસ્થિરપણાને ભજે છે, દાવાગ્નિની પેઠે લોભ (તરસ) વધારે છે, અને અવળી સ્ત્રીની પેઠે મરજી પ્રમાણે ફરે છે

હવે ધનના સ્વભાવન વર્ણવે છે

१ २ ३ ४ ५
दायादाः स्पृहयन्ति तस्करगणा मुष्णन्ति भूमीभुजो,
६ ९ ७ ८ ११ १०
गृह्णन्ति च्छलमाकलय्य हुतभुग्भस्मीकरोति क्षणात् ।
१२ १३ १५ ११ १४ १६ १७
अम्भः प्लावयति क्षितौ विनिहितं यक्षा हरन्ते हठात्,
१९ २० २२ २१ २५ २३ २४
दुर्वृत्तास्तनया नयन्ति निधनं धिग्बह्वधीनं धनम् ॥७४॥

॥ શ્લોક ૭૪ ॥

दायादा વારસાના હકદાર
स्पृहयन्ति ચાહે છે
तस्करगणाः ચોરોનો સમૂહ
मुष्णन्ति ચોરે છે
भूमीभुजः રાજાઓ
गृह्णन्ति ગ્રહણ કરે છે
छलम् કપટને
आकलय्य કરીને
हुतभुक् અગ્નિ
भस्मी करोति રાખ કરે છે
क्षणात् ક્ષણવારમા, પલકમા
अम्भः પાણી
प्लावयति પલાળે છે
क्षितौ પૃથ્વીમા
विनिहितम् દાટેલુ
यक्षा યક્ષ જાતિના દેવો
हरन्ति ઉપાડી જાય છે
हठात् હઠથી, બલાત્કારે
दुर्वृत्ता ખરાબ આચરણ
तनया પુત્રો (સેવનારા
नयन्ति પમાડે છે
निधनम् નાશ
धिक् ધિક્કાર છે
बहु अधीनम् ઘણાઓને તાબે રહેલા
धनम् દ્રવ્યને

નીચે નીચ માણસોને
નતિમ્ નમસ્કાર
શત્રો અપિ શત્રુના પણ
અગુણાત્મન અપિ નિર્ગુણ
વિદધાતિ કરે છે [એવા
उच्चै ઉચે સ્વરે (ઘાંટા પાડીને)
ગુણોત્કીર્તનમ્ ગુણોના વખાણ
નિર્વેદમ્ ખેદને
ન વિન્દન્તિ નથી પામતા
કિંચિદ્ જરા
અકૃતજ્ઞસ્ય અપિ ગુણ નહિ માનનાર એવા પુરૂષની
સેવાક્રમે સેવા કરવામા
કષ્ટમ્ મુશ્કેલી ભરેલુ કામ
કિમ્, ન, શુ નથી
મનસ્વિન ઉત્તમ (સ્વાધીન) મનવાળા પણ
મનુજા મનુષ્યો
કુર્વન્તિ કરતા
વિત્તાર્થિન ધનની ઈચ્છાવાળા

જે ભાઈ ધનને ચાહનારા બુદ્ધિશાલિ પણ નરા,
હલકા જનોની પાસ પણ ધન 'માગતા થઈ કિ કરા,
વચનો વદે બહુ કાલ મીઠા નીચ જનને પણ નમે,
ગુણ ગાન કરતા ગુણરહિત પણ શત્રુનુ મોટે સ્વરે. ૧.
જાણે ન જેહ કરેલ ગુણને તેહવા સ્વામિતણી,
ન ગણે હૃદયમા દુ ખ કરતા સેવના ક્રમસર ઘણી;
જાયે નરકમા તીવ્ર મૂર્છા જેહ દ્રવ્ય વિષે કરે,
ઠાણાગ સૂત્ર તણુ વચન એ ભવ્ય જન ના વિસ્મરે ૨

અર્થ -ઉત્તમ (સ્વાધીન) મનવાળા મનુષ્યો પણ દ્રવ્યના અર્થી થઈને નીચ પુરૂષોની આગળ ઘણો ટાઈમ મિષ્ટ વચન બોલે છે (ખુશામત કરે છે), નીચ પુરૂષોને નમસ્કાર કરે છે, નિર્ગુણી શત્રુનુ (ના) પણ ઉચે સ્વરે ગુણવર્ણન (વખાણ) કરે છે, અને કરેલા ગુણને નહિ જાણનારા સ્વામીની સેવા કરવામા પણ કાઈ કટાળો પામતા નથી, આમ તેઓ શું શું કષ્ટ (મુશ્કેલી ભરેલું કામ) નથી કરતા ?

लक्ष्मीः सर्प्पति नीचमर्णवपयः सगादिवांभोजिनी-
संसर्गादिव कंटकाकुलपदा न क्वाऽपि धत्ते पदम् ॥
चैतन्यं विषसन्निधेरिव नृणामुज्झासयत्यंजसा,
धर्मस्थाननियोजनेन गुणिभिर्ग्राह्यं तदस्याः फलम् ॥७६॥

॥ श्लोक ६७ ॥

लक्ष्मी ધન
सर्पति જાય છે
नीचम् નીચ પ્રત્યે (ને ત્યા)
अर्णव સમુદ્રના
पय सगात् इव પાણીના સંગથી જાણે હોય નહિ તેમ
अमोजिनी પોયણીની
संसर्गात् इव સોબતથી જાણે હોય નહિ તેમ
कटक કાંટાવડે [વાળી
आकुल पदा યુક્ત પગ (સ્થાન)
क्वापि કોઈ જ ચાએ પણ
नधत्ते નથી સ્થિર કરતી
पदम् પગને
चैतन्यम् જ્ઞાનને
विष सन्निधे इव વિષની સાથે એક સ્થાનમા રહેવાથી જાણે હોયની તેમ
नृणाम् મનુષ્યોના
उज्झासयति નાશ કરે છે
अजसा તુરત
धर्मस्थान ધર્મના કામમા
नियोजनेन વાપરવા એ કરી
गुणिभि ગુણિ પુરૂષોએ
ग्राह्यम् ગ્રહણ કરવુ (લેવુ)જોઈએ
तत् તેટલા માટે
अस्या આ લક્ષ્મીનુ
फलम् ફળ

જો ભાઇ લક્ષ્મી નીચ જન ઘર જાય કવિ બોલે અહીં,
જલના જલધિના સંગથી ઇમ હોયની જાણે સહી,
લક્ષ્મી તણુ છે ઠાણ જલધિ એમ અન્યમતી વદે,
સંસગથી ગુણ દોષ હોવે તેહથી કવિ ઇમ વદે. ૧.

કોઈસ્થલે થીર પગ ન મૂકે પોયણીના સંગથી,
પગમાય કાંટો વાગવાથી તેમ જાણે હોયની;
રહેવા થકી વિષ સાથ જાણે હોયની તિમ તે હણે,
ચૈતન્યને ઝટ માનવોના જોરથી હિત ના મુણે[1] ૨.

લક્ષ્મી તણુ ને ઝેરનુ છે ઠાણ જલાધ પરમતે
એ ભાવ ચિત્તે રાખનારો જાણશે આ ભાવને,
લક્ષ્મી તણો એ ભાવ જાણી ગુણિજનોએ—સર્વદા.
લક્ષ્મી સુપાત્રે વાપરી કરવી સફલ દૂર આપદા. ૩

અર્થ—લક્ષ્મી સમુદ્રના પાણીની સોબતથી જ હોયની ? તેમ નીચ પ્રત્યે (ઘેર) જાય છે, પોયણીની સોબતથી પગમા કાંટો વાગ્યો હોયની ! તેમ કોઈ સ્થળે સ્થિર પગ મૂકતી નથી અને વિષની સાથે એક સ્થાનમા રહેવાથીજ જાણે હોયની ! તેમ મનુષ્યોના ચૈતન્યનો એકદમ નાશ કરે છે; માટે ગુણિજનોએ તેને (લક્ષ્મીને) ધર્મના કામમા વાપરીને (ધર્મ કાર્યમા ખરચીને) તેનુ ફળ (પુણ્ય, કર્મનિર્જરાદિ) ગ્રહણ કરવુ

હવે દાનનો ઉપદેશ આપે છે

५ ६ ८ ७ ९ ११ १०
चारित्र चिनुते धिनोति विनयं ज्ञानं नयत्युन्नतिं,
१३ १२ १४ १५ १७
पुष्णाति प्रशमं तपः प्रबलयत्युल्लासयत्यागमम् ।
१८ १९ २० २१ २२ २३ २४
पुण्यं कन्दलयत्यघं दलयति स्वर्गं ददाति क्रमात्,
२५ २१ २ १ ३ ४
निर्वाणश्रियमातनोति निहितं पात्रे पवित्रं धनम्॥७७।

[1] मुणे—जाणे

॥ શ્લોક ૬૮ ॥
चारित्रम् સંયમને
चिनुते વધારે છે, એકઠું કરે છે
धिनोति ખૂશ (વૃદ્ધિ) કરે છે
विनयम् વિનયને (ની)
ज्ञानम् જ્ઞાનને (ની)
नयति પમાડે છે, કરે છે
उन्नतिम् ઉન્નતિ (વધારો)
पुष्णाति પોષણ (પુષ્ટ) કરે છે
प्रशमम् ઉપશમને (નું)
तप માસ ક્ષમણાદિ તપને
प्रबलयति મજબૂત (મદદ)કરે છે
उल्लासयति આનંદ પમાડે (વધારે) છે
आगमम् શ્રુત જ્ઞાનને
पुण्यम् પુણ્યને
कन्दलयति પ્રફુલ્લિત કરે છે
अघम् પાપને (નો)
दलयति નાશ કરે (દળી નાખે) છે
स्वर्गम् સ્વર્ગને
ददाति આપે છે
क्रमात् અનુક્રમે (છેવટે)
निर्वाणश्रियम् મોક્ષની લક્ષ્મીને
आतनोति વિસ્તારે (આપે) છે
निहितम् નાખેલું, (દીધેલું)
पात्रे પાત્રને વિષે (સુપાત્ર-મુનિ આદિને)
पवित्रम् પવિત્ર, ન્યાયથી મેળવેલું
धनम् દ્રવ્ય

જે ન્યાયથી પેદા કરેલુ તેહ નિર્મલ દ્રવ્યને,
દેતા સુપાત્રે બહુ વધારે દાન તે ચારિત્રને,

તિમ વિનયને વલિ નાણને વૃદ્ધિ પમાડે પ્રશમને,
ઉત્સાહ આપે અધિક તપને સાધવાને પ્રતિદિને. ૧.

સિદ્ધાન્તના પઠનાદિને તેથી કરે ઉલ્લાસથી,
વલિ પુણ્યને નિપજાવતુ પાપો હઠાવે વેગથી,

દે સ્વર્ગને વલિ મોક્ષ કેરી લક્ષ્મીને પણ અનુક્રમે,
એ સર્વ તેને સંપજે જે ધન સુપાત્ર વિષે દિયે. ૨.

અર્થ—અરિહંતાદિ પાત્રને વિષે આપેલું એવું પવિત્ર દ્રવ્ય–ચારિત્રની વૃદ્ધિ કરે છે, વિનયને વધારે છે, જ્ઞાનને ઉત્પન્ન કરે છે, સમતારસનું પોષણ કરે છે, તપને પ્રબળ કરે છે, શ્રુતજ્ઞાનને વધારે છે, પુણ્યને ઉત્પન્ન કરે છે, પાપનો વિનાશ કરે છે, સ્વર્ગને આપે છે, અને અનુક્રમે મોક્ષરૂપી લક્ષ્મીને વિસ્તારે (આપે) છે

९ १० ८ ११ १३ १४ १२ १७
दारिद्र्य न तमीक्षते न भजते दौर्भाग्यमालम्बते,
११ १५ १६ १८ २० २२ २१ २३
नाऽकीर्तिर्न पराभवोऽभिलषते न व्याधिरास्कन्दति ।
२४ २५ २१ २९ २८ २७ ३३ ३१ ३२ ३०
दैन्य नाद्रियते दुनोति न दर क्लिश्नन्ति नैवापदः,
१ १ ६ २ ५ ४ ३
पात्रे यो वितरत्यनर्थदलन दान निदान श्रियाम् ॥७८॥

॥ શ્લોક ૭૮ ॥

दारिद्र्य દરિદ્રપણુ
न तम् ईक्षते તે પુરૂષને (ના) જોતુ નથી
न भजते નથી સેવતુ
दौर्भाग्यम् અપ્રિયપણુ
आलम्बते આશ્રય કરે (છે)
न નહિ
अकीर्त्ति અપજશ
पराभव હાર
न अभिलषते નથી ચાહતો
 રોગ
न, आस्कन्दति દબાવતો નથી, દુર્બલ કરતો નથી
दैन्यम् દીનતા, ગરીબાઇ
न आद्रियते નથી આદર કરતી (પૂજતી)
दुनोति, न નથી પીડતો
दर ડર
क्लिश्नन्ति न एव નથી દુ ખ દેતીજ
आपद् આપત્તિયો (સંકટ)
पात्रे સુપાત્રને વિષે
य वितरति જે આપે છે

अनर्थ दलनम् ઉપદ્રવનો નાશ કરનાર
दानम् અનાજ વિગેરેનું આપવુ
निदानम् કારણભૂત (પમાડનાર) એવા
श्रिय લક્ષ્મીના (ને)

પાત્રે દીયે જે દાન તે નર સર્વ સંકટને હરે,
સંપત્તિનુ કારણ વલી–તે–જેહ તેને આચરે,
નિર્ધન પણુ જોવે ન સામુ તેહની–સવિ જીવને,
અક્ષખામણો ના હોય તે પામે નહી અપકીર્તિને ૧.
તે હાર ના પામે કદી ને માંદગી પામે નહી,
તેમાં રહે ના દીનતા ભય તેહને પીડે નહી;
સવિ આપદા પીડે નહિ તે ભાગ્યશાલિ જીવને,
ઓછો જ છે સંસાર ચેતન નિત્ય કર આ દાનને. ૨.

અર્થ –સંકટનો નાશ કરનાર, અને સંપત્તિના કારણભૂત એવું જે દાન, તેને જે પુરૂષ સુપાત્ર સાધુ વિગેરેને આપે છે, તે પુરૂષની સામુ દારિદ્રય જોતું નથી, દૌર્ભાગ્ય તેને સેવતું નથી, અપજશ તેમા રહેતું નથી, પરાભવ (હાર) તેને ચાહતો નથી, વ્યાધિ તેને દુર્બળ કરતો નથી, દીનતા તેનો આદર કરતી નથી, ભય તેને પીડતો નથી, અને આપત્તિઓ તેને કલેશ પમાડતી નથી

॥ હવે ફરી પણ દાનનુ જ ફલ કહે છે ॥

८ ९ १० ११ १२ ७ १३
लक्ष्मीः कामयते मतिर्मृगयते कीर्तिस्तमालोकते,
१४ १५ १७ १६ १८ १९
प्रीतिश्चुंबति सेवते सुभगता नीरोगताऽऽलिंगति ।
२० २१ २३ २२
श्रेयः संहतिरभ्युपैति वृणुते स्वर्गोपभोगस्थिति-
२४ २५ १ ६ २ ५ ४ ३
र्मुक्तिर्वांछति यः प्रयच्छति पुमान् पुण्यार्थमर्थं

॥ શ્લોક ૭૦ ॥

लक्ष्मी લક્ષ્મી
कामयते ઈચ્છે (ચાહે) છે
मति બુદ્ધિ
मृगयते શોધે છે (ખોળે છે)
कीर्ति યશ
तम् તેને (દાન કરનારને)
आलोकते જુવે છે
प्रीति આનંદ
चुम्बति મળે છે
सेवते સેવા કરે છે
सुभगता સૌભાગ્ય (લોકને વહાલા થવાપણુ)
नीरोगता નીરોગીપણુ, આરોગ્ય
आलिङ्गति મળે છે
श्रेय संहति कल्याणोनी પરંપરા
अभ्युपैति સામી આવે છે
वृणुते વરે છે
स्वर्ग સ્વર્ગની
उपभोगस्थिति ભોગ પદ્ધતિ
मुक्ति મોક્ષ
वाञ्छति ઈચ્છે (ચાહે) છે
य पुमान् જે માણસ
प्रयच्छति આપે છે
पुण्यार्थम् પુણ્યને માટે
अथम् દ્રવ્યને
निजम् પોતાના

જન જેહ નિજકલ્યાણુ કાજે દુ ખિ જનને ધન દિયે,
તેને ચહે લક્ષ્મી વલી ખોળે મતિ-વરયશ જુએ;
આનન્દ પામે તે વલી વ્હાલોજ હોવે લોકને,
નીરોગ થાય-પર પરા કલ્યાણની સામી લહે. ૧.
સુરલોકમા તે જીવને ભોગો તણી શ્રેણિ મલે,
મુક્તિ ચહે તેને કરતા દાન એ લાભો મલે,
પાલે ન નિર્મલ શીલને તુ શ્રેષ્ઠ તપ સાધે નહીં;
તિમ ભાવના ભાવે નહી તુજ દાનથી મુકિત સહી ૨

અર્થ —જે પુરૂષ પોતાનું દ્રવ્ય પુણ્યનુ ફળ પામવા આપે છે, તે પુરૂષની લક્ષ્મી ઈચ્છા કરે છે, તેને બુદ્ધિ શોધે છે, કીર્તિ જુએ છે, પ્રીતિ ચુંબન કરે (મળે) છે, તેની સૌભાગ્ય સેવા કરે છે, આરોગ્યતા આલિંગન કરે (મળે)

છે, કલ્યાણની પરંપરા તેની સામી આવે છે,' સ્વર્ગના ઉપભોગની પદ્ધતિ (શ્રેણી) તેને વરે છે, અને મોક્ષરૂપિ સ્ત્રી તેની વાછા કરે છે

(मन्दाक्रान्तावृत्तम्)

७ ९ ८ ११ १० १३ १२
तस्यासन्ना रतिरनुचरी 'कीर्तिरुत्कठिता श्रीः,
१५ १४ १७ १६
स्निग्धा बुद्धि परिचयपरा 'चक्रवर्त्तित्वऋद्धिः ।
१९ २० १८ २२ २१
पाणौ प्राप्ता त्रिदिवकमला 'कामुकी मुक्तिसप-
५ ६ २ ४ ३ १
त्सप्तक्षेत्र्या वपति विपुल 'वित्तवीज निज यः ॥८०॥

॥ श्लोक ८० ॥	ऋद्धि સંપત્તિ
तस्य તે પુરૂષને	पाणौ હાથને વિષે
आसन्ना નજીકમા રહેનાર	प्राप्ता પ્રાપ્ત થાય છે
रति સમાધિ, પ્રેમ (યાચકનો)	त्रिदिव कमला સ્વર્ગની લક્ષ્મી
अनुचरी સેવા કરનારી	कामुको ઇચ્છા કરનારી
कीर्त्ति આબરૂ	मुक्तिसपत् મોક્ષરૂપી લક્ષ્મી
उत्कण्ठिता તીવ્ર ઇચ્છા કરનારી	सप्तक्षेत्र्याम् સાતક્ષેત્રને વિષે
श्री લક્ષ્મી	वपति વાવે છે
स्निग्धा સ્નેહવાળી	विपुलम् ઘણા
बुद्धि મતિ	वित्त वोजम् ધનરૂપ બીજને
परिचयपरा અતિ પરિચય વાળી	निजम् પોતાના
चक्रवर्तित्व ચક્રવર્તિપણાની	य જે માણસ

જિન ભુવન પડિમા તેમ આગમ પૂજ્ય ચઉવિહસંઘ એ,
છે સાત ક્ષેત્રા તેહમા નિજ ભૂરિધન રૂપ બીજને;
જે વાવતા તે-પામતા મનની સમાધિ પાસમાં,
કીર્તિ બને [illegible]રી મલવા ચહે તેને રમા.

નિજ ઉપર રાખે નેહ એવી બુદ્ધિ પામે તે વલી,
ચક્રિપણાની સ પદા તેનો કરે પરિચય વલી,
સ્વાધીન કરમા તે કરે વર સ્વર્ગ કેરી ઋદ્ધિને,
મુકિત તણી સ પત્તિ હોવે ચાહનારી તેહને ૨.

આ દાન રૂપિ પાટિયુ તેના ગુણો અક્ષય સદા,
તીર્થંકરોના શાસને તપ શીલને વલિ ભાવના,
ઘટતા ઘટયા પણ દાન વાર્ષિક તેહનુ ન ફરે કદા.
મહિમા અખડિત દાનનો આધાર શ્રાવકને સદા ૧.
દ્રષ્ટાન્ત આદિનાથનુ ને શાલિભદ્રાદિક તણુ,
શકિત પ્રમાણે દાન દેવુ અલ્પમાથી અલ્પનુ;
ખેડૂત પણ થોડુ દઈ વાવેલ કણને વાપરે,
ગુણ ગણ વિવેકે શોભતો વ્યવહાર દાને તિમ ખરે ૨.
કાપી પતીકુ કાકડીનુ ખાય તો મીઠી બને,
પેદાશમાથી અલ્પ પણ દે તોજ તે મીઠી બને,
જ્વરવ ત ને ધનવ ત સરખા નેહ જડમા બેઉને,
ક જૂશને શબ બેઉસમ ધિક્કાર હો ક જૂશને.
હુ ખિયા થયા બીજાજનો નિજ કર્મના ઉદયે કરી,
ભવ જલધિ તરવા તુ બડા તે તાહરે બૂઝ તુ જરી,
છે દાનથી ઉદ્ધાર તારો કર ન શ કા તુ મને,
દીધા વિના જે ખાય છે તે પાપને ન અનાજને. ૪.

અર્થ—જે પુરૂષ પોતાના ઘણા દ્રવ્યરૂપી બીજને સાત ક્ષેત્રને વિષે વાવે છે, તે પુરૂષની ઉપર લોકો પ્રેમ રાખે છે, કીર્તિ તેની દાસી થાય છે લક્ષ્મી તેને (મળવાને) ચાહે છે, બુદ્ધિ તેની ઉપર સ્નેહ રાખે છે, ચક્રવર્તિપણાની

ઋદ્ધિ તેના પરિચય વાળી થાય છે, સ્વર્ગની લક્ષ્મી તેને હાથમા પ્રાપ્ત થાય છે, અને તેને મુક્તિની સમ્પત્તિ અભિલાષાવાળી થાય (ચાહે) છે

હવે ચાર કાવ્યે કરી તપનો મહિમા વખાણે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

यत्पूर्वार्जितकर्मशैलकुलिशं यत्कामदावानल-
ज्वालाजालजलं यदुग्रकरणग्रामाहिमन्त्राक्षरम् ।
यत्प्रत्यूहतमःसमूहदिवसं यल्लब्धिलक्ष्मीलता-
मूलं तद्विविधं यथाविधि तपः कुर्वीत वीतस्पृहः ॥८१॥

॥ શ્લોક ૮૧ ॥

यत् જે તપ
पूर्वार्जित પાછના ભવોમા બાધેલા
कर्मशैल કર્મરૂપિ પર્વતોમા
कुलिशम् વજ્ર જેવુ
यत् જે તપ
काम दावानल કામરૂપિ દાવાનલની
ज्वाला जाल જ્વાલાઓના સમૂહમા
जलम् પાણી જેવુ
उग्र ભયકર એવા
करण ग्राम अहि ઇંદ્રિયોના સમૂહરૂપિ સર્પને
मन्त्राक्षरम् વશ કરવાના મત્રોના અક્ષર જેવુ
यत् જે તપ
प्रत्यूह વિઘ્નરૂપિ
तम समूह અધકારના સમૂહમા
दिवसम् દિવસ જેવુ
लब्धि लक्ष्मी લબ્ધિ અને લક્ષ્મી રૂપ
लतामूलम् વેલડીના મૂળિયા જેવુ
तत् विविधम् તે અનેક પ્રકારના
यथा विधि વિધિ પ્રમાણે
तप તપને
कुर्वीत કરે
वीतस्पृह સ્પૃહા (નિયાણા)ને તજનાર ભવ્યજીવ

જિમ વજ્ર છેદે પર્વતોને તેમ પૂર્વ ભવે કર્યા,
જે કર્મના સમુદાય તેને છેદનાર જે સયા,[૧]

૧–સયા–હમેશા

વલિ કામરૂપ દાવાગ્નિનો જ્વાલા સમૂહ શમાવવા,
જે જલ સમુ-મંત્રાક્ષરો જિમ સર્પને વશ રાખવા. ૧.
તિમ ઇંદ્રિયોને રાખવા વશ જેહ કારણ છે સહી,
અણુ અંધકાર તણો હણે દિન તેમ વિઘ્નોને અહીં,
જે ઝટ હણે વલિ કંદમાથી વેલડી પ્રકટે યથા,
અડવીશ લબ્ધિ સંપદા હોવે પ્રકટ જેથી તથા ૨.
ઇચ્છા નિયાણાની તજી તે વિવિધ તપ ભવિજન કરે,
નિર્મલ વિધિને પાલવા ત્યાં સમજવાનો ખપ કરે,
રાખી ક્ષમાને નાણ પૂર્વક જેહ તપને આચરે,
આવશ્યકે નિર્યુક્તિ બોલે તે નિકાચિત પણ હરે. ૩

અર્થ—જે તપ પાછલા ભવોમાં બાંધેલા કર્મરૂપી પર્વતને (છેદવાને) વજ્ર જેવું છે, કામ (વિષયની ઇચ્છા) રૂપિ દાવાનળની જ્વાલાના સમૂહને (શમાવવાને) પાણી જેવું છે, તોફાની એવો જે ઇંદ્રિયોનો સમૂહ તેરૂપ સર્પને (વશ કરવાને) મંત્રાક્ષર જેવું છે, વિઘ્નરૂપ અંધકારના સમૂહને નાશ કરવાને દિવસ જેવું છે, અને લબ્ધિ તથા લક્ષ્મી રૂપી વેલડીને (ઉગાડવાને) મૂળિયા જેવું છે, એવા બે પ્રકારના તપને હે ભવ્ય જીવો ! તમે કાંઇપણ નિયાણું (સાંસારિક પદાર્થ)ની ઇચ્છા કર્યા વિના વિધિ પ્રમાણે આદરો (કરો)

यस्माद्विघ्नपरंपरा विघटते दास्यं सुराः कुर्वते,
कामः शाम्यति दाम्यतींद्रियगणं कल्याणमुत्सर्पति।
उन्मीलंति महर्द्धयः कलयति ध्वंसं चयं कर्मणां,
स्वाधीनं त्रिदिवं शिवं च भवति श्लाघ्यं तपस्तन्न किम्॥८२॥

॥ શ્લોક ૮૨ ॥

यस्मात् જે તપ કરવા થકી
विघ्न परंपरा વિઘ્નોની શ્રેણિ
विघटते નાશ પામે છે
दास्यम् દાસપણાને (ચાકરી)
सुरा દેવતાઓ
कुर्वते કરે છે [ઇચ્છા)
काम ભોગ તૃષ્ણા (વિષયની
शाम्यति શાન્તિને પામે છે
दाम्यति કબજે રખાય છે
इन्द्रियगण ઇંદ્રિયોનો સમૂહ
कल्याणम् કલ્યાણ, દર્શનાદિ
उत्सर्पति વધે છે
उन्मीलन्ति વિકાસ પામે (પ્રકટે) છે
महर्द्धय મોટી સંપત્તિયો
कलयति પામે છે
ध्वंसम् નાશ (ને)
चय સમૂહ
कर्म्मणाम् કર્મોનો
स्वाधीनम् પોતાને આધીન (તાબે)
त्रिदिवम् સ્વર્ગ
शिवम् મોક્ષ
च અને
भवति થાય છે
श्लाघ्यम् વખાણવા લાયક
तप तत् તે તપ
न किम् શું નથી

જે તપતણા મહિમા થકી સમુદાય કષ્ટોનો હઠે,
સેવા કરે દેવો-વિકારો વિષયના દૂરે હઠે;
વશમા રહે સવિ ઇંદ્રિયો-કલ્યાણ ઝટપટ વિસ્તરે,
પામે વિકસ્વર ઋદ્ધિઓ મોટી તપસ્યા જે કરે. ૧.
કર્મોતણો સંહાર હોવે સ્વર્ગસુખ સાચું લહે.
પામે ક્રમે નિર્વાણ તે તપ શું પ્રશંસા ના લહે,
આ દેહ જલથી હોય નિર્મલ પણ મલિન ક્ષણમા બને,
તપથી બનેલી નિર્મલી કાયા ન મલિન કદી બને. ૨.

અર્થ-જે તપ કરવાથી કષ્ટો (વિઘ્નો)ની પરંપરા નાશ પામે છે, દેવતાઓ દાસપણું કરે છે, કામવિકાર શાંત થાય છે ઇંદ્રિયોનો સમૂહ વશ કરાય છે, કલ્યાણ (શ્રદ્ધા વિગેરે ત્રણ) વધે છે, મહાઋદ્ધિઓ પ્રકટે છે જ્ઞાનાવરણીયાદિ કર્મોનો સમૂહ નાશ પામે છે તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષ સ્વાધીન (તાબે) થાય છે, એવું જે તપ, તે શું પ્રશંસા કરવા લાયક નથી? અર્થાત્-છેજ

कातार न यथेतरो ज्वलयितु दक्षो दवाग्निं विना,
दावाग्निं न यथापरः शमयितु शक्तो विनाम्भोधरम् ।
निष्णातः पवनं विना निरसितु नान्यो यथाम्भोधरं,
कर्मौघं तपसा विना किमपरं हन्तु समर्थस्तथा ॥८३॥

॥ श्लोक ८३ ॥

कान्तारम् वनने	निष्णात निपुण (समर्थ)
न यथा इतर जेम बीजो नथी	पवनम् विना पवन विना
ज्वलयितुम् बाळवाने	निरसितुम् दूर करवाने
दक्ष समर्थ	न अन्य बीजो नथी
दवाग्निम् विना दावानलनी विना	यथा जेम
	अम्भोधरम् मेघने
	कर्म ओघम् कर्मोना समूहने
दावाग्निम् दावानलने	तपसा विना तप विना
न यथा इतर जेम बीजो नथी	किम् अपरम् बीजो कोण
शमयितुम् शान्त करवाने	हन्तुम् समर्थ हणवाने समर्थ (छे)
शक्त समर्थ	
अम्भोधरम् विना मेघ विना	तथा तेम

દાવાગ્નિ વિણુ જિમ બાલવા વનને સમર્થ પરો નહી,
વિણુ મેઘ અન્ય સમર્થ ના દાવાગ્નિ ઓલવવાસહી,
વાયુવિના ન સમર્થ બીજો મેઘનેજ વિખેરવા,
તિમ તપવિના ન સમર્થ પર સવિકર્મને સહારવા ૧.

અર્થ—જેવી રીતે વનને બાળવાને દાવાગ્નિ વિના બાજો કોઈ સમર્થ નથી, જેમ દાવાગ્નિને શમાવવાને (ઓલવવાને) મેઘ વિના અન્ય કોઈ શકિતમાન નથી, અને જેમ મેઘને વિખેરી નાખવાને વાયુ વિના અન્ય કોઈ નિપુણ (સમર્થ) નથી, તેવી રીતે કર્મોના સમૂહને દૂર કરવા (નષ્ટ કરવા)ને શુ તપ વિના અન્ય કોઈ સમર્થ હોય ? અર્થાત્ તપથીજ કર્મો હણી શકાય છે

(स्रग्धरावृत्तम्)

सतोपस्थूलमूलः[१] प्रशमपरिकरः[२] स्कंधबंधप्रपंचः[३],
पंचाक्षीरोधशाखः[४] स्फुरदभयदलः[५] शीलसंपत्प्रवालः[६] ।
श्रद्धांभःपूरसेकाद्विपुलकुलबलैश्वर्यसौंदर्यभोग[७][८] ।
स्वर्गादिप्राप्तिपुष्पः[९] शिवसुखफलदः[१२][१३] स्यात्तपःपादपोऽयम्[११][१०] ॥८४॥

॥ श्लोक ८४ ॥

सतोप स्थूल मूल સંતોષ રૂપી મજબૂત મૂલવાળુ	श्रद्धा अम्भ શ્રદ્ધા રૂપીજલના
प्रशम परिकर શાન્તિરૂપી ઘેરાવાવાળુ	पूरसेकात् પ્રવાહ છાંટવાથી
स्कंधबन्ध प्रपंच શ્રુત સ્કંધ ની રચનારૂપિ વિસ્તાર (વડ) વાળુ	विपुल ઉત્તમ
पंचाक्षी પાંચ ઇંદ્રિયોને	कुलबल ऐश्वर्य કુલ તથા બલ, અને ઐશ્વર્ય જેવી
रोध शाखा વશ કરવારૂપી ડાળીયોવાળુ	सौन्दर्य भोग રૂપની સુંદર-તાનો અનુભવ કરાવનાર
स्फुरद् સ્ફુરાયમાન (તેજસ્વિ)	स्वर्गादि સ્વર્ગ વિગેરેના
अभयदल અભયદાન રૂપી પાંદડા વાળુ	प्राप्ति पुष्प લાભ રૂપી ફૂલ વાળુ
शीलसंपत्प्रवाल બ્રહ્મચર્ય રૂપી નવા અંકુરાવાળુ	शिवसुख મોક્ષના સુખરૂપી
	फलद ફલને આપનારો
	स्यात्
	तप पादप તપરૂપી ઝાડ
	अयम् આ

તપરૂપ તરૂ તે આપનારો મુક્તિરૂપ ફલને તને,
મૂર્છાતણો પરિહાર છે મજબૂત મૂલ જસ [૧] મુણમને,
જસ પ્રશમરૂપ ઘેરાવ થડ સુયખંધ રચનારૂપ [૨] મુણો,
સ્વચ્છંદિ પાંચે ઇંદ્રિયોનું દમન શાખાગણ ભણો. ૧

૧—જાણ ૨

જસ અભયરૂપ અથવા વિનયરૂપ પાદડાંઓ દીપતા,
શીલ સ પદારૂપ પલ્લવો જસ પાદડા તે ઉગતા;
શ્રદ્ધા સ્વરૂપ જલના સમૂહે સિચવાથી નિપજ્યો,
સૌન્દર્યના સમુદાય રૂપફુલ બલ વિપુલ ઋદ્ધિ મુણો ૨.
સ્વર્ગાદિકેરો લાભ તે ફૂલો કહ્યા છે જેહના,
મૂલાદિ જેવા ઝાડના તિમ જાણ તપરૂપ ઝાડના,
ગુરૂપાદલિપ્ત સૂરીશ્વરા ને બપ્પ ભટ્ટ સૂરીશ્વરા;
ગુરૂ અભયદેવ પ્રમુખ ઘણા તપથી લહે લાભો ખરા ૩
મુક્તિ જઇશ હુ આજ ભવમા એમ જાણે પણ છતા,
તીર્થંકરો તપ સાધતા દુ ખસમય ના ખાતા ખતા,
જો ના સૂકાયે દેહ તપથી તો સુકાશે રોગથી
પ્રકટે વિચાર વિવેકના વ્યાખ્યાનના સુણવા થકી ૪.

અર્થ —જે તપરૂપી ઝાડને (નું) સ તોષરૂપી મ્હોટુ મૂળિયુ છે, શમતારૂપી પરિવાર (ઘેરાવો) છે, શ્રુતસ્કધની રચનારૂપી મોટુ થડ છે, પાચે ઇંદ્રિયોને વશ કરવા રૂપી ડાળીઓ છે, દેદીપ્યમાન (સુદર) અભયદાનરૂપ પાદડા છે, શીલસ પત્તિરૂપ પલ્લવ (નવા અ કુરા) છે, શ્રદ્ધારૂપિ પાણીની અખડ ધારા છાટવાથી ઉત્તમ કુલ બળ અને ઐશ્વર્ય (ધનાદિનો લાભ) રૂપ શોભાનો વિસ્તાર છે, અને સ્વર્ગાદિના લાભરૂપ પુષ્પ છે, તેવુ જે તપરૂપી ઝાડ તે મુક્તિના સુખરૂપ ફલને આપે છે

હવે શુભ ભાવનાનો ઉપદેશ કહે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

नीरागे तरुणीकटाक्षितमिव त्यागव्यपेतप्रभौ,
सेवाकष्टमिवोपरोपणमिवाभोजन्मनामश्मनि ।

११ १७ १८ १५
विष्वग्वर्षमिवोपरक्षितितले दानार्हदर्चातपः,
१ १९ २ ४ ३
स्वाध्यायाध्ययनादि निष्फलमनुष्ठानं विना भावनाम् ॥८५॥

॥ શ્લોક ૮૫ ॥

नीरागे રાગ વિનાના પુરૂષની ઉપર
तरुणी कटाक्षितम् इव જેમ જુવાન સ્ત્રીના કટાક્ષ
त्याग व्यपेत દાન દેવામાં કંજુશ એવા
प्रभो સ્વામિની
सेवा कष्ट मिव સેવાનુ કષ્ટ (દુ ખ) જેમ
उपरोपणम् इव વાવેતર જેમ
अम्भोजन्मनाम् કમલોનું
अश्मनि પથ્થરને વિષે
विष्वग्वर्षम् इव ચારે તરફ વૃષ્ટિ જેમ નકામી
उपर ખારવાળી
क्षितितले જમીનમાં
दान દાન, દ્રવ્યાદિનુ આપવું
अर्हदर्चा જિન પૂજા
तप તપ
स्वाध्याय શાસ્ત્રોનુ
अध्ययनादि ભણવુ વિગેરે
निष्फलम् નિષ્ફલ (નકામી) સમજવી
अनुष्ठानम् ક્રિયા
भावना विना શુભ ભાવના વિના

કે કેલ નારીના કટાક્ષો રાગરહિત પુરૂષ વિષે,
ચમડી તુટે દમડી છુટેના કૃપણની કરવા ઘસે,
દુઃખો સહીને સેવના—પત્થર વિષે તિમ વાવવુ,
કમલોતણુ—ખારા પ્રદેશે વૃષ્ટિ કેરૂં વરસવુ, ૧
એ કે કવુ ને સેવના વલિ વાવવું'ને વરસવું.
ના લાભદાયક દાન પૂજા નાથની તપ સાધવું,
શાસ્ત્રોતણુ અધ્યયન આદિ નિષ્ફલા વિણ ભાવના,
કરણી કરેલી ભાવપૂર્વક હોય સફલી સજ્જના ? ૨.

અર્થ—જેવી રીતે રાગ વિનાના પુરૂષની ઉપર જુવાન સ્ત્રીના કટાક્ષ નિષ્ફળ (નકામા) નીવડે છે અને જેમ દાન નહિ દેનાર શેઠની સેવાનું કષ્ટ (દુ ખ) નિષ્ફળ છે, તથા જેમ પથ્થરની

ઉપર કમળ વાવવા નિષ્ફળ છે, અને જેમ ખારવાળી (ખારી) ભૂમિને વિષે વર્ષાદ નિષ્ફળ છે, તેવી રીતે દાન, જિનપૂજા, તપ અને શાસ્ત્રોનુ ભણવુ વિગેરે ક્રિયા પણ ભાવના વિના નિષ્ફળ છે

३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १०
सर्वं ज्ञीप्सति पुण्यमीप्सति दयां धित्सत्यघ मित्सति,
११ १२ १३ १४ १५
क्रोध दित्सति दानशीलतपसा साफल्यमादित्सति ।
१६ १७ १८ १९ २०
कल्याणोपचय चिकीर्षति भवाभोधेस्तट लिप्सते,
२१ २२ १ २ २३ २५ २४
मुक्तिस्त्रीं परिरिप्सते यदि जनस्तद्भावयेद्भावनाम् ॥८६॥

॥ श्लोक ८६ ॥

सर्वम् સર્વ વસ્તુને
ज्ञीप्सति જાણવાને ઇચ્છે તો
पुण्यम् પુણ્યને
ईप्सति મેળવવા ઇચ્છે છે તો
दयाम् દયાને
धित्सति ધારણ કરવાને ઇચ્છે છે તો
अघम् પાપને
मित्सति દૂર કરવા ઇચ્છે તો
क्रोधम् ક્રોધને
दित्सति નાશ કરવા ઇચ્છે તો
दान शील तपसाम् દાનશીલ તથા તપનુ (ની)
साफल्यम् સફળપણુ (સાર્થકતા)
आदित्सति કરવા ચાહે છે તો
कल्याण उपचयम् ભાગ્યનો વધારો
चिकीर्षति કરવાને ઇચ્છે તો
भव अम्भोधे સસારરૂપી સમુદ્રના
तटम् સામા કાંઠાને
लिप्सते મેળવવા ઇચ્છે તો
मुक्ति स्त्रीम् મુક્તિરૂપી સ્ત્રીના (ને)
परिरिप्सते આલિંગનને(ભેટવા, પામવા) ચાહે છે તો
यदि जन જો માણસ
तद् તો
भावयेद् ભાવે ભાવવી જોઇએ
भावनाम् શુભ ભાવના (ને)

જો લોક સઘલી વસ્તુને ચાહે હૃદયમાં જાણવા,
વલિ ધર્મને ઇચ્છે તથા સાચી દયાને ધારવા;
ચાહે દુરતિને ટાલવા વલિ ક્રોધને ઉચ્છેદવા,
તિમ દાનનુ તપનું તથા વરશીલનુ ફલ સાધવા. ૧.
સદ્ભાગ્યનેજ વધારવાને પાર ભવજલનિધિ તણો,
જો પામવા દીલમા ચહે વલિ સંગ મુક્તિ રમા તણો;
તો નિત્ય ભાવે ભાવનાને વાત મોટી ના કરે,
ભોજન અલુણ યથા તથા વિણ ભાવના કિરિયા ખરે. ૨.

અર્થ-જો મનુષ્ય સર્વ જાણવાને ઇચ્છતો હોય, તથા ધર્મને ઇચ્છતો હોય, વલી દયા ધારણ કરવાને ઇચ્છતો હોય, અને પાપને દૂર કરવાને ઇચ્છતો હોય. તથા ક્રોધનો નાશ કરવાને ઇચ્છતો હોય, વલી દાન-શીલ તપના સાફલ્ય (સાર્થકતા, ફલ)ને ગ્રહણ કરવાને ઇચ્છતો હોય, સદ્ભાગ્યને વધારવા ઇચ્છતો હોય, સંસારસમુદ્રનો સામો કાંઠો (પાર) પામવાને ઇચ્છતો હોય, અને જો મુક્તિરૂપી સ્ત્રીનુ આલિંગન કરવાને (તેને પામવા) ઇચ્છતો હોય, તો તેણે શુભ ભાવના ભાવવી

(पृथ्वीवृत्तम्)

विवेकवनसारणीं[1] प्रशमशर्मसंजीवनीं[2],
भवार्णवमहातरीं[3] मदनदावमेघावलीम्[4] ।
चलाक्षमृगवागुरां[5] गुरुकषायशैलाशनिं[6],
विमुक्तिपथवेसरीं[7,9] भजत[8] भावना[11] किं परैः[10] ॥८७॥

॥ શ્લોક ૮૭ ॥

विवेकवन વિવેકરૂપી જ ગલમા
सारणीम् નદી (નીક) જેવી
प्रशमशर्म શાન્તિરૂપી સુખને
संजीवनीम् જીવાડનારી (પમાડનારો)
भवमर्णव સ સારરૂપી સમુદ્રમા
महातरीम् આગબોટ જેવી
मदनदाव કામ વિકાર રૂપી દાવાનળમા
मेघावलीम् વરસાદની વારા જેવી

चल ચપલ, અસ્થિર
अक्षमृग ઇંદ્રિયોરૂપી હરણને
वागुराम्पाशाभ ઘન(જાલ)જે
गुरुकषाय મોટા કષાયરૂપી
शैल अशनिम् પર્વતમા વજ્ર જેવો
विमुक्तिपथ મુક્તિના માર્ગમ
वेसरीम् ખચ્ચર ઘોડી જેવ
भजत ભાવો સેવો
भावनाम् શુભ ભાવનાને
किम् परैं બીજાની શી જરૂર છે ?

હે ભવ્યજીવો ભાવજો તે ભાવનાને સર્વદા,
પરિણામ ઉત્તમ ભાવના સુવિવેક રૂપવન સિંચવા,
જે નીક જેવી નીરની વલિ પ્રશમ સુખ નિપજાવવા,
સ જીવિની ઔષધ સમી જીવાડનારી તે દવા ૧

જે નાવ મોટી પામવા ઝટ પારને ભવજલધિના,
વલિ વૃષ્ટિની ધારાસમી જે વિષય અનલ શમાવવા,
ચ ચલ બધીઆ ઇંદ્રિયો તે રૂપ હરિણો તેહને,
વશ રાખવા દોરીજ જે તે ભાવના નિત ભાવને ૨

બલવ ત ચાર કષાય રૂપિ પર્વતોને છેદવા,
જે વજ્ર જેવી-સિદ્ધિમાર્ગે ભાર સકલ ઉપાડવા;
જે ખચ્ચરીના સારિખી તે ભાવના વિણ જે કર્યાં,
દાનાદિ તેથી લાભ સાચો ના મળ્યો તો શુ રળ્યા ૩

અર્થ–વિવેકરૂપી ઝાડના વનને (વધારવામા) નદી (નીક) જેવી, શમતાથી થતા સુખને (સજીવન કરવાને)

સંજીવની દવા જેવી, સંસાર સમુદ્રનો (પાર પામવા) મોટી હોડી જેવી, કામરૂપી અગ્નિને (શાંત કરવામાં) વરસાદ જેવી, ચપલ ઇંદ્રિયોરૂપી હરિણને (વશ કરવાને) પાશ (જાલ) જેવી, મહાકષાયરૂપી પર્વતને (તોડી પાડવાને) વજ્ર નામના હથિયાર જેવી, અને મોક્ષમાર્ગને વિષે (ભાર ઉપાડનારી) ખચ્ચરી ઘોડીના જેવી, એવી જે ભાવના તેનું સેવન કરો, બીજી ભાવ વિનાની ક્રિયા કરવાથી શો લાભ છે?

(शिखरिणीवृत्तम्)

१ ३ २ ५ ६ ४
घनं दत्तं वित्तं जिनवचनमभ्यस्तमखिलं,
८ ७ ९ ११ १२ १०
क्रियाकांडं चंडं रचितमवनौ सुप्तमसकृत् ।
१४ १३ १५ १६ १७ १९ १८
तपस्तीव्रं तप्तं चरणमपि चीर्णं चिरतरं,
२३ २० २१ २२ २५ २४ २६
नचेच्चित्ते भावस्तुषवपनवत्सर्वमफलम् ॥ ८८ ॥

॥ श्लोक ८८ ॥

घनम् ઘણું
दत्तम् દીધું
वित्तम् ધન
जिनवचनम् જિનશાસ્ત્રનો
अभ्यस्तम् અભ્યાસ કર્યો
अखिलम् બધા
क्रियाकाण्डम् લોચાદિ ક્રિયા-નો સમુદાય
चण्डम् આકરી
रचितम् આરાધ્યો હોય
अवनौ જમીન ઉપર
सुप्तम् શયન કર્યું હોય
असकृत् ઘણીવાર
तप તપ
तीव्रम् દુષ્કર
तप्तम् કર્યું
चरणमपि ચારિત્ર પણ
चीर्णम् સેવ્યું હોય
चिरतरम् લાંબાકાલ સુધી
नचेत् (પરંતુ) જો ન હોય
चित्ते મનમાં
भाव શુભ ભાવના
तुष ફોતરાના
वपनवत् વાવેતર જેવી
सर्वम् સર્વ (ઉપર કહેલી) ક્રિયા
अफलम् નિષ્ફળ જાણવી

પુણ્ય (નિર્જરા) રૂપી ફૂલોને (ઉત્પન્ન કરવામા) બગીચાજેવા, સ્વચ્છદી (તોફાની) ચિત્તરૂપી વાદરાને બાધવાની સાકળ જેવા, વિરતિરૂપી સ્ત્રીને રમવાના ઘરજેવા, કામવાસના (ભોગ તૃષ્ણા)રૂપી તાવને (નાશ કરવામા) દવાનીજેવા, અને મોક્ષ-માગને વિષે (બેસવાના) રથજેવાવૈરાગ્યને વિચારીને સ સારના ભયરહિત થજે (બનજે)

(वसन्ततिलकावृत्तम्)

१ | २ ३
चडानिलस्फुरितमब्दचय दवार्चि-
४ १ ५
वृक्षव्रज तिमिरमडलमर्कबिम्बम् ।
७ ८ १० २ ९
वज्र महीध्रनिवह नयते यथात,
१४ १२ १० १३ ११ १५
वैराग्यमेकमपि कर्म तथा समग्रम् ॥९०॥

॥ श्लोक ९० ॥

चडानिल	વટોળીયાનુ
स्फुरितम्	ફરકતુ (વાતુ)
अब्दचयम्	મેઘના સમૂહને
दवार्चि	દાવાનલ
वृक्षव्रजम्	ઝાડોના સમૂહને
तिमिरमण्डलम्	અધકારના સમૂહને
अर्कबिम्बम्	સૂર્યનુ બિબ
वज्रम्	વજ્ર
महीध्र निवहम्	પર્વતોના સમૂહને
नयते	પમાડે છે, કરે છે
यथा	જેમ
अन्तम्	નાશ (નષ્ટ)
वैराग्यम्	વૈરાગ્ય
एकम् अपि	એક પણ
कर्म	કર્મને
तथा	તે પ્રમાણે
समग्रम्	સઘળા બધા

વટોળિયો હરે કરે ક્ષણુમાય મેઘ સમુહને,
અગ્નિ યથા વનનોય બાળે ગાઢ ઝાડ સમુહને,

દૂરે હઠાવે તિમિર અણુને બિંબ સૂર્ય તણું યથા,
સવિ કર્મનો જથ્થો હરે વૈરાગ્ય પણ એકજ તથા. ૧.

અર્થ–જેવી રીતે પ્રચંડ વાયુ (વટોલિયા)નું વાવું મેઘના સમૂહનો નાશ કરે (બાળે) છે, દાવાગ્નિ જેમ વૃક્ષોના સમૂહનો નાશ કરે (બાળે) છે, સૂર્યબિંબ જેમ અંધકારના સમૂહને દૂર કરે છે, અને વજ્ર જેમ પર્વતોના સમૂહનો ચૂરો કરી નાખે છે, તેવી રીતે એક (એકલો) પણ વૈરાગ્ય બધા કર્મનો નાશ કરે છે

(शिखरणी वृत्तम्)

नमस्या देवानां चरणवरिवस्या शुभगुरो-
स्तपस्या निःसीमश्रमपदमुपास्या गुणवताम् ।
निषद्याऽरण्ये स्यात् करणदमविद्या च शिवदा,
विरागः क्रूरागःक्षपणनिपुणोऽन्तः स्फुरति चेत् ॥९१॥

॥ श्लोक ९१ ॥

नमस्या	નમસ્કાર
देवानाम्	જિનેશ્વરોને
चरण वरिवस्या	ચરણની સેવા
शुभगुरो	ઉત્તમ ગુરૂના
तपस्या	તપશ્ચર્યા
नि सीम	અત્યન્ત
श्रमपदम्	પરિશ્રમનું સ્થાન
उपास्या	સેવા
गुणवताम्	ગુણી પુરૂષોની
निषद्या	સ્થિતિ, રહેઠાણ
अरण्ये	જંગલમાં
स्यात्	થાય
करण	ઇંદ્રિયોને
दमविद्या	દમવાનું જ્ઞાન
शिवदा	મુક્તિ દેનાર (થાય છે)
विराग	વૈરાગ્ય
क्रूर	ઘોર
आगः	અપરાધ (પાપ)નો
क्षपण निपुण	નાશ કરવામાં હુંશિયાર
अन्त	અંદર, મનમાં
स्फुरतिचेत्	જો વર્તતો હોય

સવિ ઘોર પાપોનેજ હણવા નિત ચતુર વૈરાગ્ય જે,
જો તેજ ખીલે હૃદયમા તો નમન કરવુ નાથને,
સેવા ચરણની પ્રવર ગુરૂના તિમ તપસ્યા તેહ જે,
અત્યન્ત મ્હેનતથી સધાયે તેમ ગુણિની ભક્તિ જે ૧
જગલ વિષે વસવુ તથા ઇદ્રિય કરી વશ મેળવ્યુ,
વર નાણ શિવપદ તો દિયે વૈરાગ્ય જો એમા ભળ્યુ,
વૈરાગ્ય રગે જેહ રગાયા નરો તે ચક્રિને,
વલિ ઇદ્રને પણ ના ગણે તેથી લહે બહુ શાતિને ૨.

અર્થ-ક્રૂર એવા પાપને દૂર કરવામા હુશિયાર એવો જે વૈરાગ્ય, તે જો હૃદયને વિષે પ્રકટયો હોય તોજ, દેવને કરેલો નમસ્કાર, ઉત્તમ ગુરૂના ચરણનીસેવા, અત્યત મુશ્કેલી વેઠીને કરેલી તપશ્ચર્યા, ગુણવત જનોની સેવા, અટવીને વિષે વાસ, અને ઇદ્રિયોને દમવાથી મેળવેલુ જ્ઞાન એટલા વાના મોક્ષને-પમાડનાર થાય છે

હવે વૈરાગ્યવત જીવ કઇરીતે મુક્તિને પામે ? તે કહે છે

(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

१ २ ३ ४
भोगान्कृष्णभुजङ्गभोगविषमान् राज्यं रजःसन्निभं,
५ ६ ७ ८
बन्धून्बन्धनिबन्धनानि विषयग्रामं विषान्नोपमम्।
९ १० १२ १३ ११ १४ १७
भूतिं भूतिसहोदरां तृणमिव स्त्रैणं त्यजन्,
१५ १६ १८ २२ २१
तेष्वासक्तिमनाविलो विल

॥ श्लोक ९२ ॥

भोगान् શબ્દાદિ ભોગોને
कृष्ण भुजङ्ग કાળા સર્પના
भोग विषमान् શરીર (ફેણ) જેના ભયકર
राज्यम् રાજ્યને
रज सन्निभम् ધૂળ સરખું
बन्धून् સગાઓને
बन्धनिबन्धनानि કર્મ બંધન ના કારણરૂપ
विषय ग्रामम् શબ્દાદિ વિષયના સમૂહને
विष अन्न ઝેરી અનાજની
उपमम् જેવો
भूतिम् સંપત્તિને
भूति सहोदराम् ભસ્મ (રખ્યા) ના જેવી
तृणम् इव ઘાસ જેવી
स्त्रैणम् સ્ત્રીઓના સમૂહને,
विदित्वा ગણીને; જાણીને
त्यजन् ત્યાગ કરતો
तेषु ભોગ વિગેરેમા
आसक्तिम् તીવ્ર અભિલાષાને
अनाविलः નિર્મલ, સરલ
विलभते મેળવે છે
मुक्तिम् મોક્ષને
विरक्त રાગ વિનાનો
पुमान् પુરૂષ

છે શ્યામ સર્પ શરીર જેવા ભયતણા દાતાર આ,
શબ્દાદિભોગો–રાજ્ય સવ્હુ ધૂલના સરખુ તથા;
છે હેતુઓ નિત કર્મ બંધતણા સગા એવું [1]મુણી,
ગણુ વિષયનો વિષ અન્ન જેવો ઋદ્ધિ રાખસમી ગણી. ૧.
સમુદાય નારીનો ગણીને ઘાસ જેવો ને વલી,
મમતા તજી ભોગાદિમાં નિજચિત્તને નિર્મલ કરી;
વૈરાગ્યને પામેલ સજ્જન સિદ્ધિના સુખને લહે,
તે દુઃખથી મિશ્રિત નહી સ્વાધીન નિત કાયમ રહે. ૨.

અર્થ–શબ્દાદિ ભોગોને કાળાસાપના શરીરની જેવા ભયકર જાણીને, રાજ્યને ધૂલજેવું ગણીને, બંધુઓને કર્મ-બાંધવાના કારણરૂપ સમજીને, વિષયના સમૂહને ઝેરવાળા અનાજની જેવો ગણીને, ઋદ્ધિને રાખ જેવી જાણીને, અને સ્ત્રીઓના સમુદાયને ઘાસની જેવો ગણીને, તે સેવને વિષે

૧–મુણી–જાણીને।

આસક્તિ તજી દેનાર, નિમળ અત કરણવાળો વિરક્ત પુરૂષ મોક્ષને મેળવી શકે છે

હવે મનુષ્ય જન્મના છ (૬) કર્ત્તવ્યો કહે છે

(उपजाति वृत्तम्)

जिनेंद्रपूजा गुरुपर्युपास्तिः, सत्त्वानुकंपाशुभपात्रदानम्॥
गुणानुरागः श्रुतिरागमस्य, नृजन्मवृक्षस्य फलान्यमूनि॥९३॥

॥ श्लोक ९३ ॥

जिनेंद्रपूजा વીતરાગની પુજા	गुणानुराग ગુણોને વિષે પ્રેમ
गुरुपर्युपास्ति ગુરૂની સેવા	श्रुति શ્રવણ, સાંભળવુ
सत्त्वअनुकम्पा જીવોની દયા	आगमस्य સિદ્ધાન્તનુ
शुभ पात्र दानम् ઉત્તમ પાત્રને દાન દેવુ	नृजन्म મનુષ્યના જન્મરૂપી
	वृक्षस्य ઝાડના
	फलानि ફળો
	अमूनि આ (૭)

પૂજા જિનેશ્વરદેવની ગુરૂગાજની ભક્તિ વલી,
જીવો તણી કરૂણા તથા શુભદાન શુભપાત્રે વલી,
ઉત્તમ ગુણોમા પ્રેમ સાભળવુ જિનાગમનુ વલી,
નરજન્મ રૂપિ ઝાડના છ ફલો કહે એ કેવલી ૧
હે જીવ જો તુજ ચાહના હુ મનુજજન્મ સફલ કરૂ,
તો એ કહેલ પદાર્થને આરાધ નિત ઇમ ઉચ્ચરૂ,
જે ક્ષણ ગયો નર ભવતણો તે ક્રોડ રત્નો આપતા,
પાછો મલે ના એમ જાણી આલસે ના ખા ખતા ૨

અર્થ -જિનેશ્વરની પૂજા, ગુરૂની સેવા, જીવોની ઉપર દયા, સુપાત્ર દાન, ગુણોની ઉપર પ્રીતિ, અને શાસનુ સાભળવુ, એ છ (૬) વાના મનુષ્ય જન્મરૂપ ઝાડના ફળ જેવા છે

હવે ક્રમેકરી મુક્તિ પામવાનો રસ્તો બતાવે છે,

સિદ્ધાન્ત પ્રભુનો સુણ સદા ઇમ સાધના વિમલી કરી,
શિવરૂપ લક્ષ્મી વેગથી વરજે કુશલતાને ધરી;
નરભવ લહી દુર્લભ કલી વશ ના થઇશ પ્રમાદને,
ઉપકાર ધર્માચાર્યનો સભારજે ઈમિ કહુ તને. ૨.

અથ –ત્રણે સંધ્યાસમયે (કાલ) જિનપૂજા કર, કીર્તિને વધાર, લક્ષ્મીને સુપાત્રને વિષે વાવ (વાપર), મનને ન્યાય માર્ગે દોર, ક્રોધ કામ આદિ શત્રુઓનો નાશ કર, પ્રાણી માત્રને વિષે દયા કર (રાખ), વળી જિનેશ્વરે કહેલ સિદ્ધાંતોને સાંભળ, ઉપર કહેલ એ સર્વ વાના કરીને શીઘ્ર મોક્ષરૂપિ સ્ત્રીને વર (મેળવજે)

હવે ઇષ્ટ સુખનો ઉપાય કહે છે
(शार्दूलविक्रीडितवृत्तम्)

कृत्वाऽर्हत्पदपूजनं यतिजनं नत्वा विदित्वाऽऽगमं,
हित्वा सङ्गमधर्मकर्मठधियां पात्रेषु दत्वा धनम् ।
गत्वा पद्धतिमुत्तमक्रमजुषां जित्वाऽन्तरारिव्रजं,
स्मृत्वा पञ्चनमस्क्रियां कुरु करक्रो[illegible] ।९५॥

॥ श्लोक [illegible] ॥

कृत्वा કરીને
अर्हत् पदपूज[illegible]

यति जनम् [illegible]
नत्वा નમસ્કા[illegible]
विदित्वा જાણ[illegible]

उत्तम क्रम जुषाम् ઉત્તમ પુરૂષોના પગલે ચાલનારા લોકોના	पञ्च नमस्क्रियाम् પાંચ પદવાળા નમસ્કાર મંત્રને
जित्वा જીતીને	कुरु કર .
अन्तर અંદર રહેલા	कर क्रोडस्थम् હાથના મધ્યમાં રહેનારૂ
अरि व्रजम् શત્રુઓના સમૂહને	इष्टम् અનુકૂલ
स्मृत्वा સ્મરણ (યાદ) કરીને	सुखम् સુખને

હે શ્રાદ્ધ[1] ! વાના આટલા ઝટ હોશથી તું આચરી,
સ્વાધીન કરજે ઇષ્ટ સુખને ઉચ્ચરૂં ન વિતથ જરી,
પૂજા કરી જિન ચરણની પ્રણમી સદા મુનિરાજને,
આગમ સુણી દૂરે તજી પાપિષ્ઠ જનના સંગને. ૧.
આપી સુપાત્રે દાન ઉત્તમ માર્ગમાંહે ચાલતા,
પુરૂષો તણા પંથે જઇને ભાવ રિપુ જે આ છતાં;
ક્રોધાદિ ષડને જીતીને પરમેષ્ઠિ પાંચે ધ્યાઇને,
કરમા રહેલા આંબલાની જિમ કરી લે સાધ્યને ૨.

અર્થ -હે જીવ ! અરિહંત ભગવાનના ચરણની પૂજા કરીને, મુનિજનોને નમસ્કાર કરીને, શાસ્ત્રજ્ઞાન સંપાદન કરીને, પાપને વિષે આસક્ત બુદ્ધિવાળા મનુષ્યોનો સંગ તજીને, સુપાત્રે દાન દઈને, ઉત્તમમાર્ગે ચાલનાર જનોની રીતિએ ચાલીને, છ અભ્યંતર શત્રુઓને જીતીને, અને પંચપરમેષ્ઠી નમસ્કારને યાદ કરીને, વાંછિત સુખને તું પામ-(મેળવ)

હવે ન્યાયમાર્ગે કેમ ચાલવું ? તે કહે છે.

(हरिणावृत्तम्)

प्रसरति यथा कीर्तिर्दिक्षु क्षपाकरसोदरा-
ऽभ्युदयजननी याति स्फातिं यथा गुणसंततिः ।

1-શ્રાવક-

१५ ११ १४ १३ १२
फलयति यथा वृद्धिं धर्मः कुकर्महृतिक्षम ,
१७ १८ २१ १९ १९ २०
कुशलसुलभे न्याय्ये कार्यं तथा पथि वर्तनम्॥९६॥

॥ श्लोक ९६ ॥	फलयति પામે
प्रसरति વિસ્તાર પામે, ફેલાય	यथा જે પ્રમાણે
यथा જે પ્રમાણે	वृद्धिम् વૃદ્ધિને
कान्ति યશ	धर्म ધર્મ
दिक्षु દિશાઓમા	कुकर्म પાપને
क्षपाकर सोदरा ચદ્રની જેવા	हृति क्षम હણવાને સમર્થ
अभ्युदय जननी આબાદી કરનારી	कुशल सुलभे પુણ્યોદયે મળે તેવા
याति પામે	न्याय्ये ન્યાય યુક્ત (નીતિવાળા)
स्फातिम् વૃદ્ધિને	कार्यम् કરવી
यथा જે પ્રમાણે	तथा તેવી રીતે
गुण संतति ગુણોની શ્રેણી	पथि માર્ગમા
	वर्तनम् પ્રવૃત્તિ

ડાહ્યા પુરૂષને પામવાને યોગ્ય ન્યાયિ માર્ગમા
તિમ ચાલવુ—"જિમ સર્વ દિશિએ વિસ્તરે ક્ષણવારમા,
જિમ ચદ્ર કિરણો તેમ ઉજ્વલ કીર્તિ"-વલિ અભ્યુદયને,
કરનાર' શ્રેણિ ગુણો તણી પામે ક્ષણે ક્ષણ વૃદ્ધિને, ૧.
જે છે સમર્થ કુકર્મ હણવા તેહ ધર્મ વધે યથા,
તિમ ન્યાય પથે ચાલવુ કરતા તથા ન લહે વ્યથા,
અન્યાય માર્ગે ચાલતા જીવો લહે છે આપદા,
છે માર્ગ ઉત્તમ ન્યાયનો છોડો ન તેને તુમ કદા ૨

અર્થ—જેવી રીતે ચદ્ર જેવી ઉજ્વલ કીર્તિ દિશાઓને
વિષે ફેલાય, આબાદી કરનારો ગુણસમૂહ વિસ્તાર પામે,

અને કુકર્મને હણવાને સમર્થ એવો ધર્મ વૃદ્ધિ પામે, તેવી રીતે ડાહ્યા પુરૂષોને સુલભ એવા ન્યાય માર્ગને વિષે વર્તન કરવુ (ચાલવુ, પ્રવૃત્તિ કરવી)

॥ હવે સાચા ઘરેણા બતાવે છે ॥

(शिखरिणीवृत्तम्)

करे श्लाघ्यस्त्यागः शिरसि गुरुपादप्रणमन,
मुखे सत्या वाणी श्रुतमधिगत च श्रवणयोः ।
हृदि स्वच्छा वृत्तिर्विजयि भुजयोः पौरुषमहो,
विनाप्यैश्वर्येण प्रकृतिमहतां मण्डनमिदम् ॥९७॥

॥ श्लोक ९७ ॥

करे હાથમા (તુ)
श्लाघ्य વખાણવા યોગ્ય
त्याग દાનરૂપી ઘરેણુ છે
शिरसि મસ્તકમા (તુ)
गुरुपाद ગુરૂના ચરણમા
प्रणमनम् નમસ્કાર (એ ઘરેણુ છે)
मुखे મુખમા (તુ)
सत्यावाणी સત્ય વચન (ઘરેણુ છે)
श्रुतम् શાસ્ત્ર (ઘરેણુ છે)
अधिगतम् જાણેલુ
श्रवणयो બન્ને કાનમા (તુ)
हृदि હૃદયમા (તુ)
स्वच्छावृत्ति નિર્મલ ભાવના (ઘરેણુ છે)
विजयि વિજય પમાડનાર
भुजयो બન્ને ભુજાઓમા(તુ)
पौरुषम् બલ (ઘરેણુ)
अहो આશ્ચર્ય છે કે
विना अपि વિના પણ
ऐश्वर्येण સંપત્તિ, લક્ષ્મી
प्रकृति સ્વભાવથી
महताम् મોટા પુરૂષોના
मण्डनम् इदम् આટલા ભૂષણ છે

જેઓ સ્વભાવ થકી મહંતા તેહ પુરૂષોની કને.
ધન આદિ ના હોવે ભલે શોભાવતા તે અંગને,
છે હાથનુ ભૂષણ 'પ્રશંસા યોગ્ય દાન" ન કંકણો,
તેથીજ શોભે હાથ ખરી રીતે વિચાર કરો ઘણો. ૧.

સાચીજ વાણી મુખ તણુ નિસુણે ભણેલા શાસ્ત્રને,
બે કાન કેરૂ તેહ ભૂષણ ભાવના ઉત્તમ મને;
જય આપનારૂ બલ 'ભુજાનુ' ભૂષણો પ્રતિઅ ગના,
સાચાજ એ છે નાય બીજા જે બનેલા મણિના ૨

અર્થ –હાથનુ ઘરેણુ પ્રશસ્ય (ઉત્તમ) એવુ દા ન છે, મસ્તકનુ ઘરેણુ ગુરૂના ચરણને નમસ્કાર કરવો એ છે, મુખનુ ઘરેણુ સત્યવાણી છે, શાસ્ત્રોનુ સાભળવુ તે કાનનુ ઘરેણુ છે, હૃદયનુ ઘરેણુ નિર્મળ ભાવ છે, અને ભુજા (હાથની ઉપરનો ભાગ)નુ ઘરેણુ વિજયદેનાર પરાક્રમ (પુરૂષાર્થ) છે આ સર્વ લક્ષ્મી વિનાના છતા પણ સ્વભાવે કરીને ઉત્તમ એવા જનોના ઘરેણા છે

॥ હવે મુક્તિનો ઉપાય બતાવે છે ॥

भवारण्य मुक्त्वा यदि जिगमिषुर्मुक्तिनगरीं,
तदानीं मा कार्षीर्विषयविषवृक्षेषु वसतिम्।
यतश्छायाप्येषां प्रथयति महामोहमचिरा
दयं जन्तुर्यस्मात्पदमपि न गन्तुं प्रभवति ॥९८॥

॥ श्लोक ९८ ॥

भव अरण्यम् સસાર રૂપી
मुक्त्वा તજીને [જગલને
यदि જો (તુ)
जिगमिषु જવાની ઈચ્છા વાળો છે
मुक्ति नगरीम् મોક્ષરૂપિ નગરીમા
तदानीम् તો

मा कार्षी ન કરીશ
विषय વિષયરૂપિ
विष वृक्षेषु વિષના ઝાડ (ની છાયા)મા (તમે)
वसतिम् રહેઠાણ(વાસ)ને
यत શાથી કે
छाया अपि છાયા પણ
एषाम् એ વિષય રૂપિ ઝેરી ઝાડોની
प्रथयति ફેલાવે છે

મહા મોહમ્ મહી મૂર્છાને	પદમ્ અપિ એક પગલુ પણ
અચિરાત્ તુરત	ગન્તુમ્ આગળ જવાને (છૂટવાને)
અય જન્તુ આ જીવ (પ્રાણી)થી	ન, પ્રભવતિ સમર્થ થતો નથી
યસ્માત્ જે (મહામોહના	

હે ભાઇ શ્રાવક ! તુ તજી સસાર રૂપ અરણ્યને,
મુક્તિ પુરી જાવા ચહે તો કરીશ ના આ કાર્યને;
શબ્દાદિ વિષયો તેહવા છે ઝેરિ ઝાડો જેહવા.
તેઓ તણી નીચે કરીશ ના વાસ થાક ઉતારવા ૧.
વિપ વૃક્ષની છાયા વધારે જીવને મૂર્છા સહી,
અજ્ઞાન [1]તિમિર વધારતી છાયા વિષય તરૂની અહીં,
જેથી બને ન સમર્થ પ્રાણી પગલુ પણ પથ ચાલવા,
જ્યાં અધકાર ઘણો તિહા ન ચલાય આગળ પુર જવા. ૨.

અર્થ.—હે જીવ ! જો સસારરૂપી અટવીને તજીને મુક્તિરૂપી નગરીમા જવાની ઈચ્છા હોય, તો વિષયરૂપી વિષવૃક્ષોનેવિષે (તેની નીચે) વાસ કર (બેસ) નહિ, કારણકે એ (વિષયરૂપ) ઝાડોની છાયા પણ એવા મહા મોહાધકારને જલ્દી ફેલાવે છે કે, તેમાથી (ત્યાથી આગળ) પ્રાણી એક પગલુ માત્ર પણ ચાલવાને સમર્થ થતો નથી

હવે અથને સાભળવાથી લાભ બતાવે છે

(उपजातिवृत्तम्)

सोमप्रभाचार्यमभा च यन्न पुसा तमःपकमपाकरोति ।
तदप्यमुष्मिन्नुपदेशलेशे, निशम्यमानेऽनिशमेति नाशम् ॥९९॥

॥ શ્લોક ૯૯ ॥	અર્યમપ્રભા સૂર્યની કાન્તિ
	યત્ જે
સોમપ્રભા ચદ્રની કાન્તિ	ન નથી
ચ અને	પુસામ્ પુરૂષોના

[1] તિમિર—અધારાને

तम पङ्कम् અન્ધકારરૂપિ કાદવ (કચરા)ને अपाकरोति દૂર કરતી तदपि તે (ને) પણ अमुष्मिन् આ સિન્દૂર પ્રકરણને	उपदेश લેશો જરાપણ ઉપદેશ निशम्यमाने સાભળતા अनिशम् હમેશા [છતા यति પામે છે नाशम् નાશ

જે અધકાર સ્વરૂપ કચરો ચ દ્રની ને સૂર્યની,
કાંતિ હરે ના તેહને પણ આજ સિદૂર પ્રકરની,
વાણી સુણે ઉપદેશની જે ભવ્ય તે નિત-સ હરે,
કવિએ કહ્યો ઉપદેશ નિર્મલ સુજન હૃદય વિષે ધરે ૧.

અર્થ -માણસોના જે અધકારરૂપી કચરાને ચદ્રની કાંતિ કે સૂર્યની કાંતિ નાશ કરી શકતી નથી તે પણ અધકારરૂપી કચરો (અજ્ઞાન અને પાપ), આ અલ્પ ઉપદેશ હમેશા સાભળવાથી નાશ પામે છે

હવે ગ્રંથ બનાવનાર પોતાની ઓળખાણ આપે છે.

(मालिनी वृत्तम्)

अभजदजितदेवाचार्यपट्टोदयाद्रि-
द्युमणिविजयसिंहाचार्यपादारविंदे ।
मधुकरसमतां यस्तेन सोमप्रभेण,
व्यरचि मुनिपराज्ञा सूक्तमुक्तावलीयम् ॥१००॥

॥ શ્લોક १०० ॥	સરખામણીને (જેના)
अमजत् સેવતા (શોભતા) હુવા	य જે (સોમ પ્રભાચાર્ય)
अजित देवाचार्य અજીત દેવ નામે આચાર્યના	तेन તે
पट्ट પટ્ટ રૂપ	सोमप्रभेण સોમપ્રભસૂરિએ
उदयाद्रि ઉદયાચલને વિષે	व्यरचि બનાવી
द्युमणि સૂર્ય જેવા	मुनिप મુનીશ્વરોના
विजयसिंहाचार्य વિજયસિંહ-સૂરિ આચાર્યના	राजा રાજા
पादारविन्दे ચરણકમલમાં	सूक्त સુન્દર કાવ્ય રૂપ
मधुकर समताम् ભમરાની	मुक्तावली મોતીની માળા
	इयम् આ

શ્રી અજિત દેવ સુરીશ કેરા પટ્ટરૂપ ઉદયાચલે,
ભાનુ સમાશ્રી વિજયસિંહ સૂરીશ જોતા દુઃખટલે;
તેઓ તણા વર ચરણ કમલે ભ્રમર જેવા સૂરિજી,
શ્રી સોમપ્રભ ગુરૂએ મુદા આ સૂક્તમુક્તાવલિ સજી १.

અર્થ—અજીતદેવ નામના આચાર્યના પટ્ટરૂપ ઉદયાચલને વિષે સૂર્ય જેવા એવા જે વિજયસિંહ આચાર્ય, તેમના ચરણકમળને વિષે ભમરાની જેવા મુનિવરોના નાયક શ્રી સોમપ્રભ સૂરીશ્વરે આ સુભાષિત કાવ્યરૂપી મુક્તાફળ (મોતીયો)ની પંક્તિ(માલા-મુક્તા મુક્તાવલી) રચી છે

इति श्री मूल शब्दार्थ छन्दोबद्धानुवाद श्लोकार्थ सहित श्री सिंदूर प्रकरण ग्रन्थः समाप्तः॥

છંદોબદ્ધ ગૂર્જર ભાષાનુવાદ કરનારની—

પ્રશસ્તિ—

જસ ધ્યાનથી પણ સિદ્ધિ અડ ને લબ્ધિ સઘલી સંપજે,
આનન્દ મંગલ હોય ઘરમાં વિઘ્ન સવિ શાંતિ ભજે,
પરભવ વિષે પણ સંપદા પુષ્કલ મલે રોગો ટલે,
શ્રી સિદ્ધચક્રતણા પસાયે સકલ વાંછિત મુજ ફલે ૧.
સ્પર્દ્ધા કરી કર્મો તણી સાથે વિજય છેવટ લહી,
પામ્યા પરમપદ જેહ પ્રભુજી જેહના નામે અહીં,
દિન જાય સઘલા હર્ષમાં પ્રત્યક્ષ ના જે અન્યને,
જીવન સુણીને જાસ જીવો પામતા વરબોધને ૨.
તે વીર પ્રભુના ચરણ પ્રણમી વિનયથી ઇમ ઉચ્ચરૂં,
મલજો ભવોભવ તાહરૂં શાસન ત્રિપુટી નિર્મલું;
આરાધના દૂરે રહો પણ રાગ શાસનનો મને,
ભવસિંધુપાર પમાડશે છે એહ નિશ્ચય મુજ મને ૩
નિર્ગ્રન્થ કૌટિક ચન્દ્ર—તિમ—વનવાસિગચ્છ વડ નામએ,
વર પાંચ નામો પૂર્વના તપગચ્છ કેરાં જાણિયે,
સ્વામી સુધર્મા તેમ સુસ્થિત ચન્દ્ર સામન્ત ભદ્રજી,
શ્રીસર્વદેવ ક્રમેજ તેના થાપનારા સૂરિજી ૪
અભિધાન છઠ્ઠું શ્રીતપા શ્રીજગચ્ચન્દ્રાચાર્યથી
તપગચ્છ રક્ષક તીર્થનો દેવી વચન ખોટું નથી,
તે ગચ્છપતિ મુજ યોગશ્રુત સંપદ તણા દાયક ખરા,
ગુરૂનેમિ સૂરીશ ચરણ નમતાં સાધ્ય સીઝે આકરા. ૫.
ખ નિધાનગ્રહ શશિ પ્રમિત વિક્રમ વર્ષ ચૈતર માસની,
સુદ પૂનમે શુભ રાજનગરે મ્હેરથી ગુરૂરાજની,
"ઉવજ્ઝાય પદ્મવિજયગણી" સિંદૂર પ્રકર તણો કરે,
અનુવાદ છંદોબદ્ધ કવિતારૂપ નિજપર હિત કરે ૬.

સમાપ્ત

॥ ओँ नमो सिद्धचक्रस्स ॥

तपोगच्छाधिपति–शासन सम्राट्–सूरिचक्र चक्रवर्त्ति–जगद्गुरु
आचार्य महाराज श्री विजयनेमिसूरिश्वर चरण किंकर
विनेयाणु–शास्त्रविशारद कविदिवाकर–महोपाध्याय
श्री पद्मविजयगणिविरचिता

॥ श्रीपद्मतरंगिणी ॥

द्रव्यसहायक

शरदलाल शा जेसगभाइ कालीदास

प्रकाशक

मास्तर उमेदचंद रायचंद
ठे. पांजरा पोळ–अमदावाद.

संवत्–१९९० वीर संवत्–२४६०

પૃષ્ટ ૧૬૧ થી ૨૪૪ તથા આગળના ચાર પાના
ધી સૂર્યપ્રકાશ પ્રિન્ટીંગ પ્રેસમા પટેલ મગનલાલ લક્ષ્મીદાસે છાપ્યા
છે પાનકોરનાકા—અમદાવાદ

બે બોલ

સર્વજ્ઞ શાસન રસિક પ્રિયબધુઓ ? આ શ્રી પદ્મતરગિણી નામનો અપૂર્વ વૈરાગ્ય બોધ ભક્તિરસથી ભરેલો અપૂર્વ ગ્રથ આપની સમક્ષ રજુ કરતા મને ઘણોજ હર્ષ થાય છે કારણ કે આ ગ્રથ પ્રવૃત્તિમય જીવનને અટકાવીને નિવૃત્તિમય જીવનને ઓળખીને તે જીવન પામવાનુ અપૂર્વ સાધન છે એમ ગ્રથ વાચવાથી જાણી શકાય છે ગ્રથકાર મહોપાધ્યાય શ્રી પદ્મવિજય ગણિએ આ શ્રી પદ્મતરગિણીમા (૧) ભાવનાષોડશક (૨) વિવિધ ઉત્તમ ભાવના (૩) ભાવના પચાશિકા (૪) ભાવના ષટત્રિશિકા (૫) સ્તુતિપચાશિકા (૬) સવેગમાલા એમ નાના છ ગ્રંથો બનાવ્યા છે (૧) **ભાવના ષોડશક**મા મત્રિશ્રી વસ્તુપાલની અતિમ સમયની અપૂર્વ ભાવના વિગેરે વર્ણન છે (૨) **વિવિધ ઉત્તમ ભાવનામા** ભૂલોની દીલગીરી, પરમાત્મા પાસે ભવ્ય જીવની ભાવના, સવારની ભાવના વિગેરે વર્ણન છે (૩) **ભાવના પચાશિકા**મા **સમય ગોયમ ? મા પમાયए** એ પ્રભુ શ્રીવીરના પવિત્ર વાક્યને ધ્યાનમા રાખીને શ્રી ગૌતમ સ્વામિનો પરિચય, ભોગતૃષ્ણાથી થતા દુ ખો, વિષય દુર્ગતિને જ આપે છે એ બાબતનુ જૈન દર્શન પ્રમાણે વર્ણન કરી ભગવદ્ગીતા પણ વિષયને છોડવાનુ જ કહે છે એ વર્ણન, રાજીમતી રથનેમિને ઉપદેશ આપે છે ? મલયાસુંદરીએ રાજા કદર્પને કહેલા વચનો, શીલધારિ મહાનુ ભાવોના સવારે યાદ કરવા લાયકમગલિક નામો, વિગેરે વર્ણન છે

મહોપાધ્યાયશ્રીપદ્મવિજયગણિપ્રણીતં-

॥ ભાવના ષોડશકમ્ ॥

હરિગીત છંદ

પ્રત્યક્ષ મહીમા જેહનો રક્ષા કરે જે માહરી,
ભગવંત તે સિદ્ધચક્ર વસજો હૃદયમા મુજ ફરી ફરી;
પરમોપકારિ નેમિસૂરિ ગુરુમંત્ર સમરી શારદા,
કહુ આત્મકેરી ભાવના સુણીને લહો સુખસંપદા.
સંસારના સઘળા પદાર્થો ક્ષણિક છે ઇમ જાણજો,
વિશ્વાસ તેઓનો ન કરનારા જનો શાંતિ ભજે,
નિજનાર ભોજન ધન વિષે સંતોષ ચેતન રાખજે,
અધ્યયન તપને દાનમા સંતોષ ના કદિ રાખજે
ગુરુરાજની ભક્તિ થકી નિજ ધર્મ સાંભળવા તણી,
દીલ ચાહના પ્રકટે સુણીને નાણ સિરિ પામે ઘણી,
સંયમ અને તપ નિર્જરા અક્રિયપણુ એવા ક્રમે,
મુક્તિ મલે હે જીવ તેવી ભક્તિ કરીશ કયે સમે.
અનુભવ કરતા શર્મનો પુણ્યાઇ ખાલી થાય છે,
તોયે તને અફસોસને બદલે હરખ કિમ થાય છે,
અનુભવ કરતા પાપનો તે કર્મ ખાલી થાય છે,
તોયે તને આનંદને બદલે અરૂચિ કિમ થાય છે.
આત્મસ્વરૂપ જાણે છતા કૃત-કર્મના ઉદયે કરી,
પામેલ પીડાથી બને કિમ ગાભરો તુ ફરી ફરી,

તેવુ કરતા કર્મક્ષય ના હોય નિશ્ચય જાણજે,
બધાય ઉલટા નવીન કર્મો આ વિચાર ન ભૂલજે. ૫
દુ:ખના સમયમાં ધૈર્ય રાખે પ્રભુ વચનને દીલ ધરી,
સુખના સમયમાં ધર્મમાર્ગે વાપરે ધન ફરી ફરી,
માની બને ના અશથી પણ જે વિવેક ગુણો ધરે,
સાચો જ નાણી તેહ ઈમ ભગવત તારા ઉચ્ચરે ૬
આ ભાવના ઉત્તમ વણી છે મન્ત્રિ વસ્તુપાલની,
નિત્ય પ્રભાતે ભાવ જે સ્થિરતા કરી તુજ ચિત્તની,
છે કર્મની શુદ્ધિ ખરેખર ભાવની શુદ્ધિ થતાં,
એવુ વિચારી બુધજનો આ ભાવનાને ભાવતા. ૭
જિમ વૈદ્ય ઓપડ પથ્યથી તનના બધા રોગો ટળે,
તિમ કર્મની પીડા ટલે શુભ યોગ ત્રણ ભેગા ભલે,
પ્રત્યક્ષ જે દેખાય છે તે વૈદ્ય ઓપડ પથ્યને,
ચાહુ નહી હુ તો હવે ઇચ્છુ ખરા ત્રણ અર્થને. ૮
ગુરૂરાજ કરૂણાસિંધુ મારા વૈદ્ય ઉત્તમ તેહ છે,
પ્રણિધાન આદિદેવનુ સાચુ રસાયણ એહ છે,
કરૂણા સકલ જીવો તણી તે પથ્ય ભોજન માહરૂ,
મલજો ભવોભવ એહ ત્રણ વાના મને, ભાવુ ખરૂ. ૯
સત્પુરૂષને સભારવા લાયક સુકૃત કઇ ના કર્યું,
મનના મનોરથ મન રહ્યા જીવન બધુ ચાલ્યુ ગયુ,
સ વાદિ સાતે ક્ષેત્રમાં ધન વાપરી પ્રભુ ધર્મને,
દીપાવનારા મન્ત્રા તે પણ ધરત ઈમ લઘુ ભાવને. ૧૦

સેવા કરી પ્રભુ દેવના શાસન તણી હોરો કરી,
મે પુણ્ય જે પેદા કર્યું તેના પસાયે ફરી ફરી,
જિનરાજ શાસન સેવના મલજો ભવોભવ એ મને,
પરમાર્થ સાચો એજ બીજુ સર્વ નકલી તસ કને ૧૧
અભ્યાસ પ્રભુના શાસ્ત્રનો નિતવ દના જિનરાજને,
સોબત સહાયે આર્ય જનની જે દીયે કલ્યાણને,
ઉત્તમ સદાચારી જનોના ગુણસમૂહ તણી કથા,
જિવ્હા કહે, મારી સદા જેથી લહુ ના દુ ખ વ્યથા. ૧૨
પરનાજ અવગુણ બોલવામા મૌનપણુ હોજો સદા,
સવિ જ તુને હિતકારિ વ્હાલા વચન બોલુ સર્વદા,
સુવિચાર આત્મ સ્વરૂપનો એ સાતવાના મુજ મલો,
મુક્તિ જતા વચલા,ભવોમા સાત ભય દૂરે ટલો ૧૩
ઇચ્છુ ન હુ રાગી ઉપર રાગી બને તે નારને,
ચાહુ વિરાગી ઉપર રાગી તેહ મુક્તિનારને,
સુખ ભોગવ્યુ મુખ પુત્રનુ જોયુ લહી બહુ લક્ષ્મીને,
સેવા કરી શાસન તણી જિનના, ન મૃત્યુ ભય મને ૧૪
એ ભાવનાના ઉચ્ચ સસ્કારે કરી આનદથી,
મ ત્રી પધારે સ્વર્ગમા ખોટુ જરી લેશે, નથી,
સસ્કાર ઉંચા પાડજે શરૂઆતમા સ ગતિ વરો,
અ તિમ સમયમા જેહથી શુભ ભાવ આ મનમા વસે. ૧૫
પરભવ તણા શુભ આયુનો પણ બ ધ નિર્મલ ભાવથી,
માટે જ મીઠી ભાવના આ ભાવવીજ મથીમથી,

ગુરૂ નેમિસૂરીશ્વરતણા શુભ ચરણુનો લહી આશરો,
ઉવજ્ઝાય પદ્મ વિજય ગણિવચને સદામ ગલ વરો. ૧૬

॥ ઇતિ ભાવના પોડશકમ્ ॥

॥ વિવિધ ઉત્તમ ભાવના ॥

શ્રી સિદ્ધચક્ર તણુ કરીને ધ્યાન નિર્મલ ચિત્તથી,
શિવમાર્ગદાયક નેમિસૂરીશ ચરણ પ્રણમી હોંશથી;
વિરચુ સમયનો સાર લેઇ વિવિધ ઉત્તમ ભાવના,
પરિણામ કરવા ઉજ્વલા સુણજો સદાતે ભવિજના. ૧

(ભૂલોની દીલગીરી)

જે પૂજ્ય પુરૂષો માહરા તેઓ તણા વર ચરણની,
આરાધના ન કરી શકયો હુ, પ્રીતિએ તિમ વિધિતણી,
મે સાભળ્યો ના ધમ જિનનો, વીર્ય ધર્મારાધને,
ના ફોરવ્યુ, વર સમય પામી કયુ ન ઇંદ્રિય દમનને. ૨
બહુ દુઃખ જેઓથી લહો હુ તે કપાયો ને અરે,
જીત્યા નહીં, મે ધ્યાન ગુરૂતુ આચાર્યું ના આદરે;
ના દાન દીધુ, તપ કર્યો નહી, કર્યો ન પર ઉપકારને,
તીર્થે ન ધનને વાપર્યું મે વશ પડી અજ્ઞાનને ૩
કાર્યો બતાવ્યા જેહ પ્રભુએ કાજ હિતને તાહરા,
ભવ તેર કિમ ના સાધતો કલ્યાણના સાધન ખરા,

હા ! દિવસ ફોગટ જાય ચાલ્યા જ્યા નહિ આરાધના,
દિન રાત સફલા ધર્મિના, ના જાણજે તુ પર તણા.

(પરમાત્માની પાસે ભવ્યજનની ભવ્ય ભાવના)

બહુ મહેનતે પણ જેહ ધ્યાવે આપને પ્રેમે કરી,
મન તેજ ઉત્તમ, અન્ય ના વલિ ધન્ય તે જીહ્વા ખરી,
જે આપના ઉત્તમ ગુણોનુ ગાન કરતી ક્ષણ ક્ષણે,
અવિશુદ્ધ ના વદતી કદી આવે ભલે આપદ કને.
જોવા રસિક વિનયે કરી જે આપના વર બિંબને,
એકાગ્રતાએ તેજ પાવન માનુ હુ બે આખને;
છે કાન તેજ પવિત્ર વચનો આપના જે સાભલે,
છે તેજ કાય પવિત્ર જે ગુરૂદેવની ભક્તિ કરે.
મે દુષ્ટ ચિતવના કરી મનને મલીન કર્યુ અરે,
સુણી બોલ શઠના બેઉ કાનો પણ બગાડયા મે અરે,
આખો બગાડી કુરૂપનિરખી હિત ન જાણ્યુ મે અરે,
અપશબ્દ બોલીને બગાડી જીભ પ્રભુજી મે અરે
મે હાથને અપવિત્ર કીધા દાન વદન ના કરી,
જઇને અનાયતને કર્યા મે મલિન પગને ફરી ફરી,
આખી બગાડી કાય ઇમ મે દુષ્ટ કર્મો આચરી,
હવે તુ હી શરણુ એક જિનજી તાર કહુ હુ ફરી ફરી.
હે વીતરાગ જિનેશ પ્રભુજી ભક્તિતુજ પદકજ તણી,
અત્યાર સુધી મે આદરી ના ચાહના છે અન્યની,

હુ એજ ચાહુ મુકિત જાઉ ત્યા સુધીમાં આપની,
ત્તિમ આપના શાસન તણી સેવા મલો મુજને ઘણી. ૯

(સવારની ભાવના)

નરપણુ લહીને આટલુ તો જરૂર કરવુ માહરે,
સમકીત અભિનવ પામવુ કદી હોય તો નિર્મલ બને;
કરી એકઠા જિન નામના દલિયા ધરી વર ભાવને,
તેનો નિકાચિત બધ હોવે ચાહના એ મુજ મને. ૧૦
અપમાન આદિ મે સહ્યા પણુ ના ક્ષમા ભાવે કરી,
મુનિરાજ સહતા તે ક્ષમાએ જે વિચારી તુ જરી,
પેદાશ કાજે યોગ્ય ઘરનુ સુખ તજ્યુ લોભે કરી,
સતોષથી મુનિરાજ તેને છોડતાં તુ જે જરી. ૧૧
દુઃખે સહાયે તેહવા દુઃખો સહ્યા ઠડી તણા,
વાયુ તણા ગરમી તણા પરદેશમા તે તો ઘણાં,
પણ ના તપે તપ દુઃખના ક્ષયકાજ મુનિ તપ આદરે,
સકટ સહે સમતારસે મનની અચલતા ના ફરે. ૧૨
તુ ધ્યાન ધનનુ નિત્ય, કરતો પ્રાણ વશમા રાખીને,
જે મુનિવરા શુ કામ કરતા ધ્યાવે જિનના નામને;
કરવુ સહન ને છોડવુ તપવુ વલિ ધ્યાન ક્રિયા,
મુનિના સમી તે આદરી પણ લાભ વદ પામ્યો કિયા. ૧૩
ચેતન સદા આ ચાર વાના ભાવજે હોરો કરી,
ગીતાર્થ ગુરૂનો સગ હોજો, તેમની ભકિત ખરી,

(જન ધર્મ માહે પ્રેમ, ના ઇચ્છીશ અસ્થાને જવા,
ઉચ્ચ કોટીમા દાખલ થવાને નિત કષાયો જીતવા. ૧૪
સસ્કાર જેવા પૂર્વ ભવ તેવાજ આવે ઉદયમા,
આ ભવ વિષે ઇમ જાણુ મનને રાખ ઉચ્ચ સસ્કારમાં,
સસ્કાર ઉત્તમ પાડવા કર સેવના વર હેતુની,
સુણુ વાત વજ્રસ્વામિની ગોશાલ મ ખની પુનની. ૧૫
જે કર્મ બાધ્યાં પૂર્વ ભવમા તે ઉદય આવો ઇહિા,
નરભવ વિષે નિધિ બોધનો સમતા તથા બીજે કિહાં,
જ્ઞાની સહે શમતા રસે બાધે ન ચીકણા કર્મને,
પ્રભુવાણીનો સુણનાર નિત્યે ના કદી દુઃખિયો બને. ૧૬
જે રાત દિવસો જાય કરતા ધર્મની આરાધના,
તેહીજ સફલા જાણ ચેતન રાખ તેમા ના મણા,
રત્નો કરોડો આપતા પણ ક્ષણ ગયેલો ના મલે,
ઉપદેશ આ પ્રભુ વીરનો સભાલજે તુ પલપલે. ૧૭
અરિહ ત ને વલી સિદ્ધ ત્રીજા વીર એ શબ્દો ત્રણે,
પ્રસરોજ રોમે રોમમા મુજ યાચુ એ સાચે મને,
સફલી બને જે યાચના એ માહરી પુણ્યોદયે,
તો મરણની પરવા મને ના, હાલ આવે તો ભલે ૧૮
હૃદયે ધરી વર ભાવના જિનરાજના શાસન તણી,
ગુરૂપૂજના ને દાન શીલ તપધ્યાન પ્રમુખ તણી ઘણી,
ચેતન કરી આરાધના ન નિદાનની ઇચ્છા કરી,
તો હર્ષ અતિશય હાલ વરતે, ભય મરણનો ના જરી. ૧૯

ચઉ અઠ્ઠ નવ ઇગ સાલ વિક્રમ માહ સુદ પાંચમ દિને,
જિન ભકત અમદાવાદ નગરે ભાવથી ઉલ્લસાઈને,
ગુરૂનેમિ સૂરિ તણા પસાયે વિવિધ ઉત્તમ ભાવના,
ઉવજ્ઝાય પદ્મ વિજય ગણી હિત કાજ વિરચે ભવ્યના. ૨૦

॥ णमो सिद्धचक्कस्स ॥

॥ હરિગીત ૭૬ ॥

॥ श्री भावना पचाशिका ॥ मगलाचरण ॥

શ્રીસિદ્ધચક્રતણુ કરીને ધ્યાન હૃદયે ખણુખણે,
ગુરૂનેમિસૂરીશ ચરણ પ્રણમી અન્ય સવિ ઉપકારિને;
શુભ "ભાવના પ ચાશિકા" વિરચુ સુજનના આગ્રહે,
જે ગુણરસિક તે ભાવ સમજી ઉલ્લસી સાર ગ્રહે. ૧
સ સાર એહ અનાદિ તેમાં તુ પ્રમાદે જીવ ભમે,
વિપરીત બોધવશે વચન જિનરાજના મન નવિ ગમે,
ભવમા સદા રખડાવનારા જાણ પ ચ પ્રમાદને,
નિદ્રા કષાય વિષય વિકથના મ ત્ર મુણ પણ નામને. ૨
સોના સમી કાયા શરીર સગ હાથ ઉ ચુ જેમનુ,
સ ઘયણ ને સ ઠાણ પ્હેલુ તીવ્ર તપ છે જેમનુ,
સયલવિજ્ઝા પાર ગામી જન્મ ગોબર ગામમા,
જિદ્દા સુનક્ષત્રે લહે જે જન્મ ગૌતમ ગોત્રમાં. ૩

વસુભૂતિ પૃથ્વી તાત જનની વરસ પચ્ચાસે લહે,
દીક્ષા પ્રવર હોડી સમી વિકરાલ આ ભવ સાયરે,
છદ્મસ્થ જે ત્રીસ વર્ષ કેવલ તે પછી જે પામતા,
સર્વજ્ઞ થઇ ભૂતલ ફરી ભવિલોકને ઉદ્ધારતા
ઇમ બાર વર્ષ કરી અવાતિ કર્મ પણ દૂરે કરી,
નિર્વાણપદ પામે જીવન બાણુ વરસ પૂરા કરી,
અ ગુઠમા અમૃત વસે ભ ડાર જે સવિ લબ્ધિના,
જપ તે સદા સિરિગોયમા વર ધામ જે ચઉનાણુના.
શ્રીવીરજનવર તેમને મીઠા વયણથી ઉપદિશે,
હે ગોયમા ? ન થજે પ્રમાદી સર્વદા પણ ખણ વિષે,
માનવપણુ છે દોહિલુ પુણ્યોદયે તે પામિયે,
જો સાવચેતી રાખિયે તો સાધ્ય સઘલા સાધિયે.
આ સમય ઉ ઘવાનો નથી ત્રણ રાક્ષસો કેડે પડયા,
તે જન્મ મૃત્યુને જરા જે સર્વ જીવોને નડયા,
ધર્મિજનોના રાત દિવસો સફલ છે ઇમ જાણજે,
ઉલટા અધર્મિ માનવોના નિશ્ચયે મન જાણજે
દુનિયા બધી છે સ્વાર્થની વિશ્વાસ નિત્ય કરીશ ના,
રાખે બગલ માહે છુરી ગુણ ગાય મોઢે નાથના,
દાનત બુરી પ કાય લોકે ભકત સારો કપટથી,
એ રીત દુનિયાદારિની તુ ચાલજે ચેતી મથી.
ઘડપણ વિષે નહિ શકિત તેવી જેહવી યૌવન વિષે,
ઇમ જાણીને ઝટ ધર્મ કરજે વસ્તુ ક્ષણભ ગુર દિસે,

જે છે સવારે તે બપોરે ના જણાયે વિણસતાં,
જે છે બપોરે તે ન રાતે એમ જાણ અનિત્યતા. ૯
જે આવતી કાલેજ કરવા તુ ચહે છે કાર્યને,
તે આજ કરજે શીઘ્રતાએ સેવજે ન પ્રમાદને,
ચાહે બપોરે જેહ કરવા તે સવારે સાધજે,
અણ ચિંતવ્યુ મૃત્યુજ આવે એમ નિશ્ચય જાણજે ૧૦
આણે કર્યું આણે કર્યું ના વાટ તે જોતા નથી,
લજ્જા નથી આ મૃત્યુને તુ ચાલ ચેતીને મથી,
ટેવો પડી છે પાપ કરવાની તને બહુ કાલથી,
પાપો કરાવે ભોગ તૃષ્ણા છોડ તેને આજથી. ૧૧
અગ્નિ ધરાયે લાકડાથી નહિ જલધિ તિમ વારિથી,
ભોગો ઘણાયે ભોગવ્યા પણ તેહ રજ ટલતી નથી;
ઉલટી વધે છે દુર્ગતિમાં તેહ ઝટ લઇ જાય છે,
ત્યા દુઃખ ભોગવતા સમે આ જીવ બહુ પસ્તાય છે ૧૨
ચેત્યો નહિ હુ બંધ સમયે ઉદયક્ષણ ડહાપણ ધરૂ,
શા કામનુ પણ બંધ સમયે રાખ ડહાપણ તે ખરૂ,
કફ વ્યાધિવાળો ખાઇ દહીને જેમ પીડા ભોગવે,
ખાતાં ન રાખે ભાન તિમ તુ બંધ ઉદયે જાણજે. ૧૩
સ્વાધીન ક્ષણ છે બંધનો ના તેહવો છે ઉદયનો,
નિત ચેતજે બંધ ક્ષણે બલવાન ક્ષણ છે ઉદયનો,
આશા તણો જે દાસ તે નર સર્વ જગનો દાસ છે,
દાસી બનાવે તેહને જે સર્વ જગ તસ દાસ છે. ૧૪

રજની વધારે તિમિરને તૃષ્ણા તથા રાગાદિને,
તેનાજ યોગે જીવ કરતો નિંદ્ય સવલા પાપને,
શબ્દાદિ ભોગવવા થકી તૃષ્ણા કદી શમશે નહી,
જલમા રહેલા ચદ્રથી તુજ કાર્ય કદિ સરશે નહી. ૧૫
સારી ગણીને ભોગ તૃષ્ણા મોહથી મોહ્યા નરા,
આ ઘોર સમારે ભમે ના શાતિને પામત જરા,
એણે બનાવ્યો જીવને કગાલ ભીખારી મમો,
તેથી જ ધાર્મિક કાર્ય કરતા જીવ રાખે અણગમો. ૧૬
રઝળાવનારી ભીમ ભવસાગર વિષે આ જીવને,
એવુ વિચારી દેહ ઘરથી દૂર કાઢી તેહને,
મન વશ કરે જે શિષ્ટ જન તે ટાળતા સવિ દુઃખને,
સવિ કર્મ બધન દૂર ફેકી પામતા નિર્વાણને ૧૭
તે ભોગ તૃષ્ણા છોડનારા તેજ જગમા વદ્ય છે,
જે વશ પડયા છે તેહને તે સાધુ જનથી નિદ્ય છે,
અનુકૂલતા આની દીયે છે દુખને પ્રતિકૂલતા,
સુખ શાશ્વતા નિત આપતી ઈમ વીર તારા કહી જતા. ૧૮
દીવમા વસી આ જ્યા સુધી જીવ ત્યા સુધી સસારને,
સારો ગણે અજ્ઞાનથી નરસો ગણે છે મોક્ષને;
જ્યારે હઠે આ ચિત્તથી મસાર વૂલ જેવો ગણે,
બગડયુ ઘણુ હે જીવ ! તારૂ ચેત ભઈ તુ આ ક્ષણે ૧૯
વિષ્ઠા અને મૂત્રે ભરેલો દેહ છે આ નારનો,
મુખ આદિનો દેખાવ કેવલ પિંડ માસ રૂધિર તણો,

આ ભોગ તૃષ્ણાના જ પાપે સુખ કમલ શશિ સમ ગણે,
વલિ હાડકાં રૂપ દાંતગણને કુદ કલિકાસમ ઘણે ૨૦
દૂરે કરતા તેહને શુ અશુચિ પુજે મન રમે,
તેના જ યોગે મન અથીર થઈ સર્વ જગ્યાએ ભમે;
છે મદદ મનની ઈંદ્રિયોને તેહથી મન વશ કરો,
હે ભવ્ય જીવો ? તિમ ચહો તો ભોગ તૃષ્ણા પરિહરો. ૨૧
સરખુ મનુજપણુ બેઉમાં દેખાય છે આ આંખથી,
ત્યા એક જણથી દાસ થઈને નિંદ્ય કર્મ કરાય છે,
તેમાય હેતુ ભોગ તૃષ્ણા તેહને દૂર જે કરે,
તે ના કદાપિ પાપ કરતાં સર્વ થલ મોઝે ફરે ૨૨
તેહીજ નાયક ઇંદ્રિના વખણાય પંડિત વર્ગથી,
તે સત સાચી શાંતિ પામે ચક્રિને પણ તે નથી,
તૃષ્ણા વિનાના સાધુઓને જેહ સુખ અહિંયા મલે,
તે ચક્રવર્તીના લહે આ ભોગ તૃષ્ણાના બલે. ૨૩
સુખ પામવા હે જીવ સેવે નિત્ય ભોગો નવનવા,
તેમ કરતા મરણદાયક રોગ પ્રકટે નવનવા,
એવુ જ જાણી ચક્રિ પણ ષટ્ ખંડ ઋદ્ધિ છોડતા,
ભિક્ષુક બને પૂછતાં જનોને ભિક્ષુ હું ઇમ બોલતા. ૨૪
હું ચક્રવર્ત્તી એમ કહેતા જે ન પામે હર્ષને,
હું ભિક્ષુ એવુ બોલતા તે અધિક પામે હર્ષને,
એવીજ સાબીત થાય છે સુખ ત્યાગમાં નહિ ભોગમાં,
વખણાય ધન્ય મુનીશ તેથી જાણુ નવમા અંગમાં. ૨૫

વિષયાદિમા જેવી રમણુતા તેમ દ્રવ્યાદિક વિષે,
તેવીજ અથવા તો વધારે રાખજે શાસન વિષે;
તો નિશ્ચયે થોડા ક્ષણે પામીશ થોડી મ્હેનતે,
હે જીવ ? અવિચલમુક્તિ કેરા શર્મ વાજત ગાજતે. ૨૬
વિષને વિષયમા જો તફાવત ઝેર ખાતા મારરો,
પણ આ વિષય તો ધ્યાવતા પણ મૃત્યુ બુરૂ આપરો;
જેથી વીંટાયે જીવ ચીકણા કર્મથી વ્યુત્પત્તિએ,
ભાખી પ્રભુએ વિષયની જોજે વિચારી શાતિએ. ૨૭
વિષયો વિનશ્વર નિશ્ચયે વિકરાલ દુ ખને આપતા,
એનાજ પાપે આર્દ્રકુવરે સયમે ખાધી ખતા,
રાવણ સરીખો રાજિયો પણ નરક ચોથી પામીયો,
આ ભવ વિષે પણ કોઇ વ્હારે તેહની ના આવિયો. ૨૮

॥ ભગવદ્ગીતામા કહેલા વચનો ॥

વિષયો તણી ચિ તા કરતા પ્રેમ તેમા ઉપજે,
પ્રેમથી નીચ કામ હોવે ક્રોધ કામ થકી હુવે,
સમોહ ક્રોધ થકી હુવે વિભ્રમ મતિનો મોહથી,
મતિ નાશથી લય બુદ્ધિનો નિજ નાશ બુદ્ધિ વિનાશથી ૨૯
મરવુ અનલ માહે પડી મરવુ ગલાફાસો દઇ,
મરવુ જ ઝ પાપાતથી મરવુ અહિ મુખ કર દઇ,
એહીજ ભલુ પણ શીલવ્રતને છોડવુ ઉચિત નહિ,
સ્વાધીન કષ્ટોને સહીને શીલથી ખસવુ નહિ. ૩૦

॥ રાજીમતીનો રથ નેમિને ઉપદેશ.॥

રાજીમતી રથ નેમિને મીઠા વચણથી બોલતી,
આ ભાવ નરકે લઈ જનારો વચનથી હુ જાણતી;
માતા જનકની રાજ્યની પરિવારની મમતા તજી,
ફરી તેજ ચાહો હે મુનજિ? શુ તમે લજ્જા તજી. ૩૧

સર્પો અગ ધન વ શના તિર્યંચપણુ તોયે છતા,
ચૂસશે વમેલા ઝેરને શુ ? દેહના ટુકડા થતાં;
તેના થકી હલકા તમો શુ ? જે તજેલા ભોગને,
પાછા ચહો નિર્લજ્જ થઈને એ ઉચિત શુ આપને. ૩૨

ગુરૂદેવને લજવાવનારૂ તેમ જનની તાતને,
આ કાર્ય નિશ્ચય જાણજો સેવો જિનેશ્વર પાયને,
વિષ્ઠા અને મૂત્રે ભરેલી કોથળી જાણો મને,
ધર્મે પુરૂષની મુખ્યતા સભાળજો જિનવચણને. ૩૩

શીખ આપવા લાયક નથી હુ એહ કારજ આપનુ,
ભૂલી ગયા શુ પચ શાખે આદર્યું સયમ ભલુ,
જે સાત વાર નરક વિષે લઈ જાય તે કિમ આદરો,
ભાવિ સુધારો આપનુ પ્રભુ માર્ગ સાધી પાધરો. ૩૪

સહસા કરતા કાર્ય ચૂકાયે સુપથ વિવેકનો,
અવિવેક આપત્તિ પમાડે માર્ગ ટયો સુવિચારનો,
સપત્તિ લબ્ધિ તે લહે કાર્યો વિચારી જે કરે,
પ્રભુ નેમિના બાધવ તમે જે જન્મથી શીલવ્રત ધરે. ૩૫

હાથી હુવે વશ અ કુશે સતીના વચણ અ કુશ સમા,
મુનિ હાથી જેવા જાણુ રથનેમી સમજતા શાનમા;
પ્રભુ પાસ જઇ નિર્મલ થઇ આજ્ઞા પ્રમાણે નાથની,
સુખ વિપુલ પામે સયમે સપૂર્ણ ઉલ્લાસી બની.

॥ મલયાસુ દરી ક દર્પ રાજાને કહે છે ॥

કદર્પની નજરે ચડી દુખિયારી મલયાસુદરી,
વિષયાધ દુ:ખ દેતા બહુ જેને દયા દીલ ના જરી,
દુ ખને વધાવી લે સતી તે એક શીલના કારણે,
બોલેજ આગળ રાયની ઇમ વચણ તે નિર્ભયપણે
ટુકડા કરીશ મુજ દેહના જો હરીશ મુજ ધનમાલને,
પણ સમજજે નરરાય નિશ્ચય ના તજીશ હુ શીલને,
પરબ્રહ્મનુ આ મુખ્ય કારણ 'શીલ' ભગવતે કહ્યુ,
ચારિત્રનુ વલિ પ્રાણ જેવુ તેહ શીલને મે ગ્રહ્યુ.
શીલવતને વલિ પૂજ્ય પૂજે ઇદ્ર વાદે હોશથી,
સ ઠાણુ ને સ વયણ સારૂ દીર્ઘ આયુ શીલથી;
બલ તેજ ઉત્તમ શીલથી વરબુદ્ધિબલ પણ શીલથી,
આ દેહનો શણગાર ઉત્તમ શીલ સમ બીજો નથી
પરનાર સામુ ના જુએ ને અ શ બોલે નહીં,
એ ટેક છે કુલવતની દૃષ્ટાત ભાખુ હુ અહીં,
સીતાહરણ હોતા પૂછે શ્રીરામ લક્ષ્મણ બધુને,
કકણ અને કુડલ તપાસો ત્યા કહે શ્રીરામને.

કુંડલ ન જાણું તેમ કંકણ ભાઈ હું જાણું નહીં,
પગમાં પડી વંદન કરૂં તેથી નૂપુર જાણું સહી;
સાબીત એથી થાય છે સીતાતણું મુખ કર જુએ,
નહિ, દિયર લક્ષ્મણ તેહથી એવો સરલ ઉત્તર હોએ. ૪૧
પર પુરૂષ ભાઇ જનકસમા મોટા જનક જેવા ગણું,
નાના ગણું પુત્રો સમા સરખી ઉંમરના ભાઈ ગણું,
ત્હારે મને તો બ્હેન જેવી માનવી કુલ રીત એ,
કિંપાક ફલ જેવા જ વિષયો લઇ જશે નરકે તને. ૪૨
નિશ્ચય કપાયે જીભડી મધુ લિપ્ત અસિને ચાટતા,
નેવાજ વિષયો ભાઇ રાજા એહ ના ભૂલી જતા;
લઠ્ઠી લઇ સામા ઉભેલા પુરૂષને દૂધ ચાટતા,
બિલ્લી જુએ ના તેમ યમને વિષય પંથે ચાલતાં. ૪૩
આ જીવ ના જોતો જરી હોનાર વધ બંધાદિને,
એવા જ દૃષ્ટાંતો ઘણા સુણ ભાઇ સૂત્ર વિપાકને,
સજ્જન કરતા કાર્ય તેનું ભાવિ મૂલ વિચારશે,
પરિણામ ભૂરૂં જેહનું તેવું કદી ના સાધશે. ૪૪
ચાલે નજર નીચી કરી સ્ત્રીને સ્વભાવે જોઇને,
તે વૃષભ જેવા ધન્ય પુરૂષો વંદુ નેહે તેમને;
ઉત્તમ પુરૂષો આળસુ હોવે અકારજના ક્ષણે,
જીવ વંશ પ્રસંગે પાંગળા નિંદા વચન જબ સાંભળે. ૪૫
તબ બધિર જેવા હોય પરની નારને પણ દેખવા,
જન્માધ જેવા હોય તેવા સેવીએ સુખ પામવા,

આ દેહ ઔદારિક મળ્યો જે મુક્તિનું સાધન કહ્યો,
શીલથી સફલતા તેહની ચિત્તે વિચાર કરી જુઓ ૪૬
શીલના પ્રભાવે કીર્ત્તિ ચઉદિશ ખ્યાતિ તેની વિસ્તરે,
પ્રિય સર્વને પણ તેજ હોવે શીલ ઉત્તમ જે ધરે;
ઉત્તમ ગતિ પણ તેજ પામે દેવ પણ તેને નમે,
સ્થલિ ભદ્રજી ગુરૂએ વખાણ્યા એ સુણ્યુ મે આગમે. ૪૭
કનક કોટીને દીયે જિનભુવન સોનાનું કર્યે,
જે પુણ્ય તેનાથી અધિક છે શીલવ્રતને આદર્યે,
લોહ ચુંબક લોહને તિમ શીલ ખેંચે સર્વદા,
સવિ લબ્ધિ સિદ્ધિ ઋદ્ધિ વૃદ્ધિ પ્રકટ ઉત્તમ સંપદા. ૪૮
કાયા થકી પણ શીલ ધરતા બ્રહ્મ લોકે જઈ રમે,
તેમાં ભળે જો ભાવના શુભ તો શિવાલયમાં રમે,
નિજનાર સંતોષી બની વિષયે વિરાગી શ્રાદ્ધ જે,
તે સૂત્ર માંહે સાધુ જેવો જાણ ઈમ ગણધર કહે ૪૯
કરૂણા સમો નહિ ધર્મ પર સંતોષ જેવું વ્રત નહીં,
ખરૂં શૌચ સાચું વયણ એ શીલના સમું મંડન નહીં;
શીલ તેજ સાચું દ્રવ્ય સાચો કલ્પતરૂ પણ શીલ છે,
શીલ તેજ સંકટને હઠાવે શીલ મહિમા પૂર્ણ છે. ૫૦
સવિ દુ:ખ અનલ શમાવવાને મેવ સમપણ શીલ છે,
જયવિજયને પણ શીવ આપે શીલ ગુણસરદાર છે,
સીતા અનલમાં હોમતી નિજકાયને પણ ના બલે,
અગ્નિ બન્યો જલરૂપ તે શીલનોજ મહિમા જાણિયે. ૫૧

ઐશ્વર્યનુ ભૂષણ મધુરતા વચન ગુપ્તિ શૌર્યનુ,
શમ નાણનુ શ્રુતનુ વિનય છે તિમ સરલતા ધર્મનુ;
અક્રોધ તપનુ ને ક્ષમા બલવતનુ ભૂષણ ભલુ,
ઉત્કૃષ્ટભૂષણ સર્વ ગુણનુ જાણ શીલ સોહામણુ. ૫૨
ઈમ વિનયથી સમજાવતી બહુવાર મલયાસુ દરી,
વિપરીત બુદ્ધિ વિનાશ કાલે ના સમજતો દીલ જરી;
અંતે પડી અગ્નિ વિષે દુઃખ દુર્ગતિના પામતો,
તદુલ મત્સ્ય તણી પરે નીચભાવ તે નહિ છોડતો ૫૩
વેશ્યા સદા રાગી છતાં નિજવેણને માને છતાં,
ભોજન ભલુ ખાતા છતાં પ્રાસાદમાં રહેતા છતા,
ઉગતી જુવાની છે છતા ક્ષણ વૃષ્ટિનો પણ તે છતાં,
કદર્પ જીત્યો સ્થૂલિભદ્રે રાગ ઝેર ઉતારતા. ૫૪
વેશ્યા બની વ્રતધારિણી રથકારને પ્રતિબોધતી,
વલિ રયણકબલ ખાલ ફેંકી સાધુને પ્રતિબોધતી;
કરી નાચ સરસવ રાશિમા રથકારનો મદ ટાલતી,
જિન ધર્મ સારો પાળતી નરભવ સફલતા સાધતી. ૫૫
ઉઠી પ્રભાતે ભાવના એ ભાવવી શીલધારિના,
વલિ નામ લેવા હોંશથી રાગી બનીને શીલના,
શ્રીમલ્લિ નેમિજિનેશ્વરા શ્રીજબુસ્વામી કેવલી,
શ્રીસ્થૂલિભદ્ર મુનીશ્વરા નમીએ સુદર્શન સદ્દગુણી. ૫૬
શ્રી વજસ્વામી કૃષ્ણ નૃપના ભાઇ ગજ સુકુમાલને,
અતિમુક્ત મુનિને પ્રભવ સ્વામી મનકબાલ મુનીશને;

જિનપાલને શુભ વિજય શ્રેષ્ઠી નાગિલાના કંતને,
નમીએ પ્રભાતે પ્રેમથી હમેશ તે શીલવંતને. ૫૭
ચંદન અને મલયાગિરિને અંજના સુમૃગાવતી,
વિજયા સુરાણી દ્રૌપદી સાતા શિવા પદ્માવતી,
મુલસા સુભદ્રા રોહિણી રાજીમતી સુપ્રભાવતી,
દમયંતી કુંતી શીલવતી ને ચંદના સુકલાવતી ૫૮
વલિ પુષ્પચૂલા સુંદરીને રેવતી નિત વંદીએ,
ગૌરી જયંતી દેવકીને નિત્ય બ્રાહ્મી વંદીએ,
જ્યેષ્ઠા સુજ્યેષ્ઠા ધારિણી નંદા વલી નિત વંદીએ,
ભદ્રા મદનરેખા શ્રીદેવી નમંદા નિત વંદીએ ૫૯
વલિ ચિલ્લણા જંબૂવતીને લક્ષ્મણા ને રૂકિમણી,
પદ્માવતી ને સત્યભામા ને સુસીમા શીલગુણી,
શીલધારિ ઋષિદત્તા સતી પ્રણુયેજ ગંધારી નમો,
એ નામ ચઉવિહ સંઘમાં ઘે હર્ષ નિત્યે મન ગમો. ૬૦
સતી યક્ષદિન્ના ભૂતદિન્ના તેમ ભૂતા સમરિયે,
વેણા સુયક્ષા તેમ રેણા શ્રેષ્ઠ સેના જાણિયે,
સ્થૂલિભદ્ર કેરી બ્હેન સાતે યાદ શક્તિ ધરે અતિ,
નિત નામ લેતા પ્રથમ મંગલ ઋદ્ધિ પામે બહુમતિ. ૬૧
આકાશ નિધિ નવ છ દુ વરસે નેમિ જન્મ દિવસ ભલો,
જિન ચૈત્ય મંડિત રાજનગરે ભાવ પ્રકટયો ઉજ્જવલો,
આ ભાવના પંચાશિકા ગુરૂ નેમિસૂરિ પસાયથી,
ઉવજ્ઝાય પદ્મ વિજય ગણી વિરચે ભણો ઉલ્લાસથી. ૬૨

મહોપાધ્યાય શ્રી વિજયપદ્મગણિ પ્રણીતા

॥ શ્રી ભાવના પટ્ત્રિંશિકા ॥

(હરિગીત છંદ)

જસ વિશ્વ મહિમા ઝગઝગે કલિકાલ કલ્પ તરૂસમા,
તે પૂજ્ય કેસરીયા પ્રભુ ગુરૂ નેમિસૂરિ મુકુટ સમા;
પ્રણમી પ્રણયથી ભાવના પટ્ત્રિંશિકા વિરચુ મુદા,
ભવિજન સુણી મ ગલવરે પામે સદા સુખ સ પદા. ૧

(મ ાક્રાન્તા)

પૂજા સેવા જિનસુગુરૂની તેમ શ્રીધર્મ સેવા,
સામગ્રી આ નરભવ તણી જીવ નિર્વાણ લેવા,
પામ્યો પૂર્વે સફલ ન કરી તીવ્ર અજ્ઞાનધારી,
હોશે તેથી કર પ્રતિદિને ભાવના સત્ય સારી ૨

(શાર્દૂલવિક્રીડિતવૃત્તમ્)

કયારે પ્રેમભરે જગીશ પ્રભુની હુ તેહવી પૂજના,
જેવી શ્રેણિક સ્વસ્તિકાદિ કરતા પ્રેમે ધરી ભાવના,
યોગ સ્થૈર્ય સુનાગકેતુ સરખુ તેમા કદા પામશુ,
જેથી લીન બની જિનેશ ચરણે જંજાલને વામશુ ૩
જેવી સદ્ગુરૂવદના શુભમને શ્રી કૃષ્ણજી આદરી,
ફેડી સ ચિત ગાઢ કર્મ નિરયે પીડા હરે આકરી,
તેવા શ્રીગુરૂવદને રત બની નિત્યે નવોલ્લાસથી,
કયારે હોંશ ભરે થઇશ અલગો કર્મો તણા પાશથી. ૪
જેથી રાયકુમાર ભૂપ નિપજ્યો દેશે અઢારે તથા,
લક્ષ્મી શૌર્ય લહેજ શીઘ્ર હરતા શ્રીપાલ કુષ્ઠ વ્યથા,

માની મલ્લ વશે કર્યો ઝપટમા શ્રીવિક્રમાર્કે સુદા,
ચક્રી ઈદ્રિ સુશાલિભદ્ર પ્રમુખા પામ્યા ઘણી સપદા. ૫
જેથી હીન સુરદ્રુમો અનુપમો તેથી કહ્યો સૂત્રમા,
તેવા ધર્મ સમર્થ કર્મ દલને સ્થાયી રહે પાત્રમા,
તેની સાગર કામદેવ સુલસા આનદ આરાધના,
સાધે ધૈય ભરે કરે તિણ અહો શ્રીવીર સશ્લાઘના- ૬
કયારે તેહ કરીશ જીવ નિયમા, તેના વિના તુ ભમ્યો,
જ્યારે શ્રી ગુરૂથી રહસ્ય સમજ્યો ત્યારે તને તે ગમ્યો;
જાણી એમજ સાધજે સ્થિર મને કલ્યાણ સન્માર્ગને,
કો હ્યે શુક્તિ વિચારથી રજતના પામી વિપર્યાસને- ૭
પાત્રદાન યુધિષ્ઠિરે શુભમને શ્રીશાલિભદ્રે તથા,
દીધુ અલ્પ તથાપિ ભાવ ચઢતે શ્રીચદનાએ યથા,
બીજુ મેઘકુમાર શાતિ પ્રભુએ જીવો બચાવ્યા ઘણા,
પ્રાણન્તે પણ કષ્ટને અનુભવી રાખી ન તેમા મણા ૮
રાજા મત્રિ કુમાર વસ્તુ વિમલે આમે મહીમા મથી,
મુંજે વીસલ અબડે યશ તણા દાનો કર્યા હોશથી;
શ્રીગોપાલ કવીશ મુંગલ તણા ખગાર સિદ્ધેશના,
ગાવે ગ્રન્થ ગુણો સદા ઉચિતને દેવા થકી દાનના- ૯
પાત્રાપાત્ર વિચાર નાજ કરતા સાધો દયા દાનને,
જેવી છે સુખ ચાહનાજ સુજને તેવીજ છે અન્યને,
જાણી સપ્રતિ ભૂપ સાધન બન્યો ઉદ્ધારમા દીનના,
ખ્યાતા વિક્રમ ભીમરામ જગડૂ દાને થયા અન્નના ૧૦,

પશ્ચાત્તાપ વિલબ દુર્વચનને વમુખ્ય ન્યક્કારને,
મૂકીને અનુમોદના પ્રિયવદી હર્ષાશ્રુ રોમાંચને,
ધારી આદરભાવ યાદ કરતો સદ્‌ભાગ્ય શ્રેયાસના,
ક્યારે ચેતન એહ દાન કરશો ચાલી ક્રમે પૂર્વના. ૧૧
રેરે ચેતન નિત્ય યાદ કરજે શિક્ષા મુદા શીલની,
સંગે જાસ હણીશ ધર્મકુલને જાલે ફસી મોહની,
નારી તેહ વિવેક દીપ બૂઝવે ચિત્તગૃહે પેસતા,
શુ વિશ્વાસ કરે કદી રમણીનો સ તો નદી જાણતા. ૧૨
જે દુર્ગંધ પદાર્થ સાર્થ વહતી વિષ્ઠાદિની કોથળી,
જો હોવે નહિ ચર્મ તો સવિ લહે વૈરાગ્યની આવલી,
જેવો પ્રેમ ધરે તિહાં પ્રતિદિને તેવો ધરે ધર્મમા,
જીવન્મુક્તિ તણા ઇહાંજ ન રહે ખામી કદી શર્મમા. ૧૩
જીતે જે મદમાન, વિકૃતિ નથી જેને કદી યોગની,
જે આશા કરતા નથી પરતણી ચારિત્રરંગી બની;
જીવન્મુક્તિતણા સુખો અનુભવે તે પૂજ્ય યોગીશ્વરા,
ધોતા કર્મ મલો કુરંગ જનના ઉદ્ધારમા તત્પરા. ૧૪
ધારી ભાવ, કહેલ શીલ ધરિયુ શ્રીસ્થૂલભદ્રાદિકે,
શ્રી જંબૂજિનદાસ તેમ સુલસા, રાજીમતી નારદે;
સીતા શ્રેષ્ઠિ સુદર્શનાદિ વિજયા રાણી તથા શ્રેષ્ઠિએ,
તેવુ શીલ ધરી કદા વિચરિશુ જેથી શિવે મ્હાલિએ. ૧૫
હોવે કાંચનશુધ્ધ અગ્નિ બલથી સ શુધ્ધ આત્મા તપે,
ભાવે કેવલ નિર્જરા તબ તિહાં કર્મો વિવેકે ખપે;

આશા સવર મુખ્ય સર્વ તપમા જે દાસ ઇચ્છા તણા,
તે છે કિંકર વિશ્વના, તિમનથી, તો, પૂજ્ય છો સર્વના ૧૬
જેની નિશ્ચિત મુક્તિ તેજ ભાવમા તે પૂજ્ય તીર્થંકરા,
ઉલ્લાસે તપને તપે સ્થિરપણે ખામી ન રાખે જરા,
દીક્ષા હેત હજાર આઠ વર્ગિમો આચામ્લ તે સુંદરી,
સાધે પાડવ ચદ્રભૂપ મયણા શ્રીપાલ ને દ્રૌપદી. ૧૭
પામે શર્મ દ્રઢ મહારિ તપથી જે ચારહત્યા કરે,
હેલે યાદવ અભિવાદિ તપથી આપત્તિને સહરે,
ચિંતા રાતિ વિવેક સવાર તણી જે પાપ પુંજો હરે,
તેથી શાત ચિલાતિ પુત્ર સહજે પામે સહસ્રારને, ૧૮
લાળે ચક્રિ સનત્કુમાર સુરને આશ્ચર્યમા નાખતા,
શ્રીમદ્ ગૌતમ તે તપસ્વિગણને ખીરેજ સતોપતા;
વસ્ત્રે સૂરીશબપ્પભટ્ટગુરૂના શ્રીઆમરજા તણો,
વિધ્વંસે જ્વર શીઘ્ર એહ મહિમા જાણો તપસ્યા તણો ૧૯
પ્રેમે તે રસ પાદલિપ્ત ગુરૂને નાગાર્જુને મોકલ્યો,
જે દુર્લભ્ય સુવર્ણ સિદ્ધિ કરણો ઠીબે ભર્યો દર્ખિયો,
ફેંકે તે ગુરૂ ત્યાગભાવ ધરતા મૂત્રે ભરી મોકલે,
ફેંકે શિષ્ય લુહા સુવર્ણ બનતી દેખી અચબો લહે. ૨૦
તો તે લબ્ધિ સુસિદ્ધિ ભાવ તપથી જો જ્ઞાન યોગે કરે,
પામ્યો મુક્તિ ન તામલી તિણ લહે ઇશાનના સ્થાનને;
જો સૂકાય ન દેહ યોગ્ય તપથી સૂકાય તો રોગથી,
રે રે ચેતન છોડ દેહ મમતા સાધી તપસ્યા મથી ૨૧

હોવે સાર્થક દાન શીલ પ્રમુખા જો ભાવ તેમાં ભલે,
લાગે ભોજન મિષ્ટ ખાર ભલતાં શુ કાર્ય એકે ચલે,
ભાવે શુધ્ધ કરેલ અલ્પ કિરિયા આપે વલી નિર્જરા,
પીતા અમૃત બિંદુ રોગ હરશે બધાદિ ભાવે ખરા. ૨૨
વૈય્યાવૃત્ય ભલે સુશીલ મુનિના જે આદ્ય ચક્રી થયા,
આદર્શે પ્રતિબિંબ કાંતિ નિરખી તે ભાવનામા ચઢયા,
જે લાવ્યો તનુ સાથ જન્મ ધરતા જે ભોજ્યથી પોષિયુ,
જે હુ સાચવતો સદાય, પલમા તે દેહનુ શુ થયુ ૨૩
એવી જો સ્થિતિ દેહની સમયમાં તો વાત શી અન્યની,
ધિક્‌ધિક્ તોય અબૂઝ જીવ ? ન કરે ભાવ ક્રિયા ભડની,
મોહે આજ સુધી ભમ્યો ભવવને તુ જીવ દુઃખી બની,
કોને કાજ કરે ઉપાધિ, દુનિયા આ નિશ્ચયે સ્વાર્થની. ૨૪
જે દે દુઃખ તિહા કુબુદ્ધિ સખની ધારી અરે આકરી,
જે આપે સુખ દુઃખની મતિ તિહા અજ્ઞાનથી આદરી;
કર્મ શ્રેણિ કુટુંબ કાજ વિરચી તેના ફલો વિસ્મરી,
દેશે શુ " સુખ તેજ કર્મ ઉદયે ત્યા ભાગદારી કરી ૨૫
તે તુ ભોગવનાર કર્મ ફલને જે બંધ કાલે હતો,
બીજા હોય નિમિત્ત માત્ર અછતા તે શુ નથી જાણતો,
શક્ર શ્રીપતિ ચક્રિ દેવ બલિયા તેની કને રાંકડા,
હોતાં કર્મ વિડંબના નવિ લહે કલ્યાણ તે બાપડા ૨૬
આત્મા ચિદ્દઘન જેહ ધર્મ વિમલો તે રૂપ હુ છુ સહી,
મારો સદ્દગુણ બોધ નાર તનયો મારા ન લક્ષ્મી મહી,

સંયોગેજ પરંપરા વ્યસનની પામ્યો અરે જે ભવે,
આવ્યો એક, જઇશ એક, તિણ હું તે વોસિરાવું હવે ૨૭
તીવ્ર સ્નેહ ધરૂં રમા દ્રવિણમાં હું મૂઢતા આદરી,
તે જો હોત પવિત્ર ધર્મ વિધિમાં તો સિદ્ધિ સાધુ ખરી;
ભાવતા ઇમ ભાવ સાધુ ભરતે ધ્યાનાગ્નિ તેજી કરી,
જેથી આત્મ સુવર્ણ શુદ્ધ બનતા કૈવલ્ય લક્ષ્મી વરી. ૨૮
કૂર્માપુત્ર લહંત મુક્તિ વિમલા એ ભાવના ભાવતા,
સાધ્યું ના તપ, તોય, મુકિત સદને, શ્રીઆદિમાતા જતા;
સદ્ભાવેજ પ્રસન્નચંદ્ર મુનિજી કૈવલ્યરૂપી બન્યા,
જ્ઞાની પંદરસો સુતાપસ થયા શ્રી ગૌતમે બોધિયા ૨૯
આહારે પડિલાભિયા અભિનવે શ્રી વીરને દેખતા,
જીર્ણ શ્રેષ્ઠિ ઉદારચિત્ત ધરતા સદ્ભાવના ભાવતા;
તે બેમાં ફલસાર કોણ લહતો એ પ્રશ્નના ઉત્તરે,
જીર્ણ શ્રેષ્ઠિ કહે જિનેશ ભવિયા ભાવે ઘણા નિસ્તરે. ૩૦
અજે હું ભગવંત વીર પ્રણમું એ ભાવથી ચાલતા,
માર્ગે અશ્વપદ દબાય મરતા સદ્ભાવના રાખતા;
દૈવે દર્દુર દર્દુરાંક અમરો, એ ભાવના ભાવતા,
છમ્માસે વિચરી લહીજ કપિલે શ્રી કેવલજ્ઞાનિતા ૩૧
સંધ્યાએ પ્રભુ નેમિનાથ જિનજી શ્રીદ્વારિકા આવિયા,
જાણી કૃષ્ણ નરેશ એમ વદતા સદ્ભક્તિથી ઉલ્લસ્યા,
પહેલા જે નમશે જિનેશ, લહશે પટ્ટાશ્વ તે માહરો,
તેથી પાલક લોભથીજ નમતો રાતે જઈ સત્વરો ૩૨

ભાવે સાંબ કુમાર આપ ભુવને ઊઠી ધરી હર્ષને,
જાવે સન્મુખ સાત આઠ પગલા, ને ઉત્તરાસ ગને,
સાધી વ દત પાદ પદ્મ વિભુના સો અઠ્ઠ યોયે કરી,
હાર્યો પાલક અશ્વ સાબ લહનો ઈચ્છા ન જેને જરી 33
ભાવે ભાવત એમ અશ્રુ ઝરતે સાર ગ સાધુ કલી,
જો હુ માણુસ હુ ત દેત મુનિને તો દાન ભાવે ભલી,
તેવી તે અનુમોદનાજ કરતા શ્રીબ્રહ્મલોકે ગયો,
રાજા સૂર્યયશા પ્રભાવ બલથી મુક્તિ સ્થલે રાજિયો. ૩૪
ભાવે વલ્કલચીરિ સિદ્ધિ લહતાં ભોગી તર્યો ભાવથી,
સાધે સૈનિકથીજ સૈન્ય જયનેઆશ્ચર્ય તેમા નથી,
દે દાનાદિ ઘણા વિશેષ ન ફ્લે જો ભાવની ત્યાં મણા,
વીરા નામક ત તુવાય કપિલા જો મમ્મણાદિ ઘણા. ૩૫
સાચો મિત્ર સુધર્મનો જ્વલન જે કર્મેન્ધનો બાલવા,
ઘી જેવો વરકૃત્ય અન્ન નિચયે તે ભાવને સાધવા;
થાશો ચેતન યત્નવ ત પ્રણયે જે પુણ્યના વાસરે,
સારો તે દિન મુક્તિ હેતુ ગણજે, બીજા દિનો સ ચરે. ૩૬

કલશ (હરિગીત છંદ)

આકાશતત્વનિધાન શશિ સ વત્સરે કાર્તિક તણા,
પ્હેલાદિને સુપસાયથી ગુરૂ રાજનેમિ સૂરીશ ના,
આ ભાવના ષટ્ત્રિ શિકા ઉવજ્ઝાય પદ્મ વિજય ગણી,
વિરચે ભણો ભવિકા લહો નિત વિજય મ ગલ સિરિ ઘણી ૩૭

શ્રી દહેરાસરમા પ્રભુની આગળ બોલવા લાયક શ્લોકો

॥ श्री स्तुतिपचाशिका ॥

(૭૬ હરિગીત)

॥ मगलाचरण ॥

મહિમા અપૂરવ જેમનો અતિશય ધરે જે મનહરા,
તે પૂજ્ય કેસરીઆ પ્રભુ ગુરૂરાજ નેમિસૂરીશ્વરા,
વરતીર્થ પ્રણમી 'શ્રી સ્તુતિ પચાશિકા ' વિરચુ મુદા,
ભવિકા ભણી પ્રભુ ઓળખી પામો વિમલ સુખ સપદા ૧
પ્રભુ આજ તારા બિબને જોતા નયણ સફલા થયા,
પાપો બધા દૂરે ગયા ને ભાવ નિર્મળ નીપજ્યા,
સસારરૂપ સમુદ્ર ભાસે ચુલુ સરીખો નિશ્ચયે,
આનદ રગ તરગ ઉછળે પદ કમલના આશ્રયે. ૨
નબળી બની જસ પાપસેના તે તને પ્રમે ભજે,
દારિદ્રયને દૌર્ભાગ્ય ન લહે ને અભેદપણુ સજે,
હુ સૂર્ય માનુ આપને અજ્ઞાન તિમિર હઠાવતા,
વલિ ચદ્ર માનુ આપને મુજ રાગ તાપ શમાવતા ૩
સાગર કૃપાના નાથ તારૂ વદન આજ નિહાલતા,
નિર્ભય અમે બનતા વની આપત્તિ દૂરે ટાલતા,
પાવન થયો મુજ જન્મ ના દરકાર મારે કોઈની,
ગણુ આજ આખો દેખતી પર દેખતી શા કામની. ૪
આનદ દાતા વિશ્વને વલિ મુક્તિ કેરા પથને,
બતલાવનારા નાથ મારા તારનારા ભવ્યને,
ભડાર ભાવ રયણતણા છો એહ ભાવ ધરી આમો,
ઇમ બોલીએ નિત્યે પ્રભાતે આપનેજ નમો નમો. ૫

ઉત્તમ ગણુ હુ તેજ મનને જેહ ધ્યાવે આપને,
ઉત્તમ ગણુ તુજ સ્તવન કરવામાં રસિક તે જીભને,
ઉત્તમ ગણુ તે આખને જે નિત્ય દેખે આપને,
છે એક સાચી ચાહના મુજ, તાર તાર હવે મને ૬
સંસારના વિસ્તારને વિણુસાવનારા આપ છો,
ત્રણુ ભુવનમાં પણ મુકુટ સરખા દેવ પણ પ્રભુ આપ છો;
આ ઘોર ભવ જંગલ વિષે છો સાર્થવાહ પ્રભુ તમે,
ભવસાગરે બૂડનાર મુજને તારનારા પણ તમે. ૭
જ્યાં નિત્ય સાચી પૂર્ણ શાંતિ તેહ મુક્તિ સ્થાનને,
શોભાવનારા આપ પણ ના દૂર છો આ ભકતને;
હે નાથ ! થુણુતા આપને પુષ્કલ હરખ પ્રકટે મને,
તેથીજ જાણુ હૃદયમા પ્રત્યક્ષ ઊભા આપને. ૮
સંસારિ જનના દીલમા આવો નહિ તુમ જ્યાંસુધી,
અનુભવ કરે નિત પાપ કેરા દુઃખનો તે ત્યાંસુધી,
તે ધ્યેય માની આપને ધ્યાવે અડગભાવે યદા,
જિમ અગ્નિ બાળે કાષ્ઠને તિમ પાપ ભસ્મ કરે તદા ૯
જે પાપરૂપી પંક તે કરતો મલિન આ જીવને,
મેલાશ જાયે દૂર વધતે ભાવ કરતાં ધ્યાનને,
સિંચાય જે વરધ્યાનરૂપી અમિય રસની ધારથી,
તે હર્ષમાં મ્હાલે સદા પૂરણ બને શુભ ભાવથી. ૧૦
દુઃખમાં દીલાસો આપનારા આપ મહદે જેહની,
આવ્યા નહી કરૂણા ઘણી મુજ ચિત્ત માંહે તેહની,

રાગાદિ ચોરોના જુલ્મમા તેહ જન સપડાય છે,
પહેલા નહી ચેત્યો અરે ત્યારે હવે રીબાય છે. ૧૧
અમૃત સરીખા મિષ્ટ ઉત્તમ વચન બોલી આપતા,
પ્રભુ પ્રેમથી અમને શિખામણ તે અમે ભૂલી જતા,
નિર્લજ્જ થઈને સ્વપ્નમા પણ ના કદી સભારતા,
અજ્ઞાનથી અપરાધ કીધા સેકડો અણ છાજતા ૧૨
તોયે ગણો નિજ ભક્તની કોટી વિષે અમને તમે,
હદપાર કરૂણા આપની એ કેમ ભૂલીશુ અમે;
આપજ કૃપા ભડાર છો ઉન્મત્ત અમવિણ કોણ છે,
અપરાધિને પણ તારનારા આપવિણ પર કોણ છે. ૧૩
પ્રભુ આપ કરૂણા રૂપ કરને દેઈ સઘલા જીવને,
પ્રેમેજ પકડી રાખતા તુજ ધન્ય કરૂણા ભાવને,
નહિ તો જરૂર પડતાજ તેઓ નરકરૂપિ કૂપમા,
કોના શરણને લેત રોતા જેહ પલપલવારમાં. ૧૪
ક્લેશો વિનાનો નિર્વિકારી દેહ શોભે આપનો,
તેને નિરખતા પણ અભવ્ય ન હોય ભાજન હર્ષનો,
જિમ કાકને ન ગમે દરાખ દરાખનો શો દોષ છે ?
જે આપ ન ગમો તેહને ત્યા આપનો શો દોષ છે ? ૧૫
છે હાસ્ય સાધન રાગનુ ને શસ્ત્ર સાધન દ્વેષનુ,
વલિ જે વિલાસો કામના તે પ્રબલ સાધન મોહનુ,
તે હાસ્યને દૂરે કર્યો નવિ શસ્ત્ર રાખ્યા પાસમા,
ન વિલાસને હૈયડે ધર્યો તેથી હુ હરખુ ચિત્તમા ૧૬

તુજમાં રહેલા ગુણ અનતા કેમ હુ બોલી શકુ,
જડબુદ્ધિ હુ છુ ભક્તિરાગે કઇક પણ બોલી શકુ,
જાણી શકો છો આપ મારા ચિત્ત કેરા ભાવને,
ભવભવ પસાયે આપના તે ગુણ તણી ઇચ્છા મને. ૧૭
મષી પુજ નીલગિરિ જેટલો હોવે જલધિ રૂપ ભાજને,
કાગળ રસાપડસમ બનાવે કલમ સુરતરૂશાખને,
એ સર્વ સાધનથી લખે હમેશ કુશલ સરસ્વતી,
તોયે કદી ન લખી શકાયે આપના ગુણ છે અતિ. ૧૮
સસાર ઘોર અપાર છે તેમા બૂડેલા ભવ્યને,
હે તારનારા નાથ! શુ ભૂલી ગયા નિજ ભકતને,
મારે શરણ છે આપનુ નવિ ચાહતો હુ અન્યને,
તોપણ મને પ્રભુ તારવામાં ઢીલ કરો શા કારણે. ૧૯
છો આપ બેલી દીનના ઉદ્ધારવામાં દીનને,
આજે ઉપેક્ષા આદરો, છે તે ઉચિત શુ આપને;
મૃગ બાલ વનમા આથડે તિમ ઘોર ભવ માંહે મને,
મૂકયો રખડતો એકલો આપે કહો શા કારણે ૨૦
ભયથી બનેલો ગાભરો હુ ચઉ દિશાએ રખડતો,
આધારથી અલગો થયેલો આપ વિણ દુઃખ પામતો;
ધારક અનતા વીર્યના દેનાર ટેકો જગતને,
હે નાથ ભવ અટવી ઉતારી કર હવે નિર્ભય મને. ૨૧
જિમ સૂર્ય વિણ ના કમલ ખીલે તેમ તુજ વિણ માહરી,
હોવે કદીના મુકિત ભવથી માહરી એ ખાતરી,

જિમ મોર નાચે મેઘને જોઇ હુ દેખી આપને,
તિમ નાચ કરૂ હરખાઇને મનમા ધરી વરભાવને ૨૨
શુ કર્મ કેરા દોષ આ અથવા શુ મારા દોષ છે, ?
નહિ ભવ્યતા મારી અરે હત કાલનો શુ દોષ છે, ?
અથવા શુ મારી ભક્તિ નિશ્ચલ આપમા શુ થઇ નથી,
જેથી પરમપદ માગતા પણ દાસને દેતા નથી. ૨૩
હુ સ્પષ્ટ બોલુ તુજ કને છે તાહરૂ શરણુ મને,
આ લોકમાહે સ્વપ્નમા પણ ચાહતો નવિ 'અન્યને;
હે નાથ મારા પ્રાણના મુજ માત તાત ખરા તમે,
મુજ સત્ય જીવિતબધુ ગુરૂ સામી વલી સાચા તમે. ૨૪
તરછોડશો જો આપ તો થાશે ગતિ શી માહરી,
થલમાહિ જે ગતિ માછલાની, હાલ તે ગતિ માહરી,
મે સત્ય અનુભવથી કર્યું છે થીર મનને આપમા
સર્વજ્ઞ પ્રભુજી તેહ સઘલુ આપની છે જાણમાં ૨૫
તુમ ભાનુ સરખા ભુવનમાહિ કમલસમ મન માહરૂ,
તમને બરાબર દેખતા ઝટ હૃદય વિકસે માહરૂ;
જીવો અનતા તુમ બચાવો કિમ મને ન બચાવશો,
કેવી દયા આ આપની જાણુ ન આપ જણાવશો ૨૬
ધન ભાગ્ય મ્હારા આજ પાવન સપજ્યો મુજ આતમા,
દરિસણે આનદ હોવે અસખ્યેય પ્રદેશમા,
સસ્કાર ઉચ્ચ વધારનારા ભાવ પ્રભુ દેખાડશો,
પ્રભુ આપનુ દર્શન અમોલુ, મુક્તિ ઠાણ પમાડશો. ૨૭
જિમ આમ્ર કેરી મજરીને જોઇ કોયલ કલ સ્વરે,

ટહુકા કરે બહુ હોંશથી સુણનારને ખૂશી કરે,
તિમ હર્ષ દાતા નાથ નેહે 'વદન' તારૂં દેખતાં,
જે મૂર્ખ તે પણ શીખનો ક્ષણવારમાહે બોલતાં. ૨૮
કંઇ આવડે ના બોલતાં આને વિચારી ઇમ મને,
તરછોડરો ના નાથ ! મારા આશરે કેનો મને;
નવ અંક સરખા સંત મોટા ભેદ ભાવ તજે સદા,
નમનાર નરને નેહથી નિરખે હરે તમ આપદા ૨૯
કાલુ વદે અછતુ વદે શિશુ આલ જાલ વચન કહે,
તોપણ પિતા તે સાંભળીને હર્ષને શું ના લહે;
તેવીજ રીતે આપનો આ ભક્ત પણ જિમતિમ કહે,
તોપણ કહો ન પમાડતો મુદ આપને આ અવસરે. ૩૦
જિમ ભુંડ અશુચિ થાનકે દોડેજ નિજ અભ્યાસથી,
ચલચિત્ત તિમ દોડે વિષયમાં ભૂરિભવઅભ્યાસથી;
જાતાં નિવારૂં તોય પણ ત્યાં ચિત્ત આ ઝટ જાય છે,
તેને તમે અટકાવજો હાલકું અપાર દુભાય છે. ૩૧
આ ભક્ત શીર આણા ન ધારે આ વિકલ્પ ગ્ આપને,
જેથી વિનયથી બોલતા પણ દ્યો નહિ ઉત્તર મને,
સેવક બન્યો હું આપનો ને ઉંચ કોટીએ ચઢ્યો,
તોયે હૃદયના શત્રુઓનો જુલમ હજુ પણ ના ટળ્યો ૩૨
જો આપ સર્વ નમેલ જનને રારવાર બનાવતા,
તો ખનસમા ઉપસર્ગ સર્વિ કિમ પૂઠ મુજ ના છોડતા;
પીડે મને ચારે કપાઓ તેહથી હું તુજ કને,

આવી ઉભો જ્ઞાની છતાં પણ નાથ કિમ ન જુઓ મને. ૩૩
વરગંધ હાથી જેહવા શ્રુતબોધ ચક્ષુદાયકા,
વરધર્મ ચક્રી આપ મ્હારા સર્વ સંકટ પાયકા;
પુરૂષોત્તમ પ્રભુ આપ વલિ પુંડરીક જેવા આપ છો,
પુરૂપ સિંહસમા તમે જિનરાજ જગદાધાર છો. ૩૪
શત્રુતણાં પંઝા વિષે સપડાયલા આ દાસને,
છોડવવાને છો સમર્થ સદા તમે આવા સમે;
ના ધ્યાન આપો હે દયાલુ ? ઉચિત તે શું આપને,
સાચું કહું છું એમ કરવું ખચિત અવટિત આપને ૩૫
સંસાર સાગરને તરેલા પૂજ્ય પ્રભુજી આપને,
જોતા ભવે વસવા રતિ જરો ના હુવે આ દાસને,
પણ શું કરૂં ? આ ઘોર આંતર શત્રુઓ કનડે મને,
તે જુદમ જે અટકાવશો તો નાથ આવીશ તુજ કને. ૩૬
હે ધીર ? ભવ આધીન તારે તેમ ભવનો પાર જે,
તેહ પણ આધીન તારે તારવામાં ઢીલ જે,
તે કિમ ? તમારા દાસને તાર્યા વિના છૂટકો નથી,
જિમતિમ કરો પણ આપને હું છોડવાનો જગી નથી. ૩૭
માટે કરો ઉદ્ધાર મારો ઢીલ પ્રભુજી ના કરો,
કરૂણા કરી વિનયે કરેલી વીનતિ મુજ સાંભલો,
સંતો સુખડની જેહવા જે આપતા નિજ વસ્તુને,
મોટાઇ દેવામાં સદા તે જાણમાં છે આપને ૩૮
કરૂણા નહિ પ્રભુ આપની તેથી લહીને દીનતા,

હુ જન્મ મરણ કરૂ ઘણાં સ સારમાં નહિ થીરતા,
ભૂટયો ભમ્યો પ્હેલા પ્રભુ તુજ બિ બ આજ નિહાલતાં,
હૃદપાર આન દી બન્યો ખોટા વિભાવો દૂર જતા ૩૯
તુજ પૂર્ણતા સ્વાભાવિકી વર રત્ન કાંતિ પ્રભાસમી,
મુજ પૂર્ણતા પરભાવની માગ્યા ઘરેણાના સમી,
એવુ વિચારી ચિત્ત મારૂ થીર બન્યુ તુજ બિ બમાં,
નિર્મલ સ્વરૂપે રાજતા પ્રભુ તાહરી ન અજાણમાં. ૪૦
આન દના દેનાર પ્રભુ દેખાડજો શિવ પ થને,
આ મૂર્ખ કિ કરનેજ સમજાવો ઉચિત સત્યાર્થને;
સ સારના વિસ્તારને વિણસાવનારા આપ છો,
ત્રણ લોકમા પણ મુકુટ જેવા તીર્ણ તારક આપ છો. ૪૧
ભવસાગરે રખડી રહેલા જીવને હોડી સમા,
વલિ સાર્થવાહ સમા તમે સ સાર રૂપ કાંતારમાં,
અનન્ત પૂર્ણાનન્દ પૂરે પૂર્ણ નિર્વાણે રહ્યા,
પ્રત્યક્ષ નિરખુ ભક્તિથી હુ આપને મુજદીલ વસ્યા. ૪૨
તુજબિંબ જોતા હર્ષ જાગે એજ સાચી ભવ્યતા,
ક્રોધ દાવાનલ શમાવુ મૂર્તિ તારી દખતા,
કરૂણા સુધાકર માહરા ચિત્તે ન આવો જ્યાંસુધી,
આ પાપ પુજો કનડગત બહુવાર કરતા ત્યાસુધી. ૪૩
પ્રભુ આ૧ હૃદયે આવતા તો પાપ સઘલા દૂર જતા,
સિંચી અમે શુભભાવ અમૃત શાંતિ સાચી પામતા,
જેની ઉપર મીઠી નજર પ્રભુ આપની પડતી નથી,
તે જન ઇહા રાગાદિથી પીડાય ત્યા અચારજ નથી, ૪૪

શરણુ લીધાથી આપનુ મન ભય વિનાનું સંપજે,
ગુરૂનીજ સાચવણી થકી ભવ્યો શિવાલયને ભજે;
કેરૂણા સ્વરૂપિ શુભકકેડો નરક કૂપ ઉપરે કર્યો,
આપે જ પ્રભુજી તેહથી અનગો રહે તે તો બચ્યો. ૪૫
સ કલેશ સવલા ટાળનારા નિર્વિકારી આપો છો,
સ્ત્રી હાસ્ય હેતિ અક્ષમાલા છોડનારા આપ છો;
નિરખી અભવ્યો આપને આન દ જે ના પામતા,
તેઓ બિચારા નિજતણા દોષે રીબાતા રખડતાં ૪૬
તે ભરતભૂમિ ભાગ્યશાલી જ્યા પ્રભુ વિચર્યા તમે,
ચારે ગતિના જ તુઓને પ્રેમદાયક છો તમે,
ઉપજે કમલ કાદવવિષે અ શે ધરે ના લેપને,
ઇમિ ભવવિષે રહેતા છતાં પ્રભુ ના ધરો રજ લેપને. ૪૭
ઇગકોડિસટ્ઠિ લાખ કલશે આપને ન્હવરાવતા,
ચોસઠ હરિ હોવેજ નિર્મલ એજ અચરિજ પામતા,
કર્મરૂપિ પાહડાને છેદનારૂ વ્રત લહી,
ચઉનાણ રૂપી મૌનભાવે પ્રભુ ફર્યા ભૂતલ મહી ૪૮
નિર્મમ કૃપાલુ આપ છો નિર્ગ્રંથ મોટા તે છતા,
છોન્રુદ્ધિવાળા નાથ મારા સૌમ્ય તેજસ્વી છતા,
સ સારથી ભય રાખનારા ધીર કહેવાઓ છતા,
પૂજે ઘણાયે દેવ પ્રેમે આપને માનવ છતા ૪૯
પ્રભુ હુ સનાથ બન્યો હવે તુજ ચરણનો લહી આશરો,
જર જમીન જોરૂ તુચ્છ લાગે કાચમણિનો આતરો,

મોહે બગાડયુ માહરૂ તેથી ન જાણ્યા આપને,
સાચો મણિ પરખ્યો હવે હુ ના થઇશ વશ મોહને. ૫૦
પુણ્યરૂપ અણુના કણસમી તુજ ચરણરજ હુ માનતો,
તે મુજ શીરે ઠયે સ્થાનતો ભય મોહથી ના પામને,
જિમ લોહચુ બક લોહ ખેચે ભક્તિ ખેચે મુક્તિને,
મલજો ભવોભવ સાત્ત્વિકી ભકિત કહુ હુ આપને. ૫૧
હુ આપ દર્શનને ચહુ રોગી દવાને જિમ ચહે,
તુજમાં રહો મન માહરૂ મુજ આતમા એહી ચહે,
થાકી જઉ છુ બોલતા જડબુદ્ધિ હુ કહુ કેટલુ,
કરૂણા કરીને તારજો જિન રાજ ચાહુ એટલુ. ૫૨
આકાશ નિધિ નવ ઇંદુ વર્ષે રાજનગરે હોશથી,
કેવલ દિને ગૌતમતણા ગુરૂનેમિ સૂર પસાયથી,
વિરચે સ્તુતિ પચાશિકા ઉવજ્ઝાય પદ્મ વિજય ગણી,
ચોખ્ખી ભણી પ્રભુ ઓલખી સુખ સપદા પામો ઘણી. ૫૩

॥ ॐनमः श्री सिद्धचक्राय ॥

महोपाध्याय श्री पद्मविजयगणि प्रणीता

॥ श्री सवेगमाला ॥

मगलाचरण (हरिगीत छद)

જગતીતલે ચિંતામણિ શ ખેશ્વરાધીશ પાસને,
પરમોપકારિ પૂજ્ય ગુરૂવર વિજય નેમિસૂરીશને,
પ્રણમી પ્રવર સ વેગમાના હુ રચુ આગમ બલે,
ભવિકા ? સુણ તા સ પજે આન દ મ ગલ પલપલે ૧
દુર્લભ મનુજ ભવ આ મળ્યો દ્રષ્ટાત દશ સૂત્રે કહ્યાં,
શુભ આર્ય ક્ષેત્રે જન્મ પામ્યો સિદ્ધિના સાધન મળ્યા;
ગુરૂદેવ તારા નિર્મલા જિન ધર્મ પામ્યો નિર્મલો,
શ્રીવીર અ તિમ દેશનાની વાનકી આ સાભલો. ૨
યત્નો કર તા સે કડો વધરો ન જીવિત તાહરૂ,
તુટતા ન સ ધાગે કદી આ જીવન દોરી કહુ ખરૂ,
તીર્થંકરો સુરનાયકો પણ મરણ રોકી ના શકયા,
ત્યા મ ત્ર ઔષધ યોગ વિદ્યા સર્વ અફલા સ પજ્યા. ૩
(૧) નરપણુ (૨) શ્રવણ જિનવચનનુ (૩) શ્રદ્ધાન (૪) વીર્ય સ યમે,
તે જીવ ચઉરગી ફરી ન લહે પ્રમાદે જે રમે,
તુ એમ ધારીશ ના કદી હુ ધર્મ સાધીશ વડપણે
જેથી જરા દૂરે કરાયે તે ન રક્ષણ તે ક્ષણે ૪

આહાર ઉત્તમ તિમ રસાયણ ખાય પણ ન જરા ટલે,
તુજ હાલ ધર્મારાધને જે શક્તિ તે ન પછી મલે,
માટે પ્રમાદ કરીશ'ના રોગે જરાયે જ્યા સુધી,
ન હણાય ઇંદ્રિય બલ અમમ થઇ ધર્મ કર તુ ત્યાંસુધી. ૫
ધન તેજ ઉત્તમ લોકમાં ઉચ નીચ પણ ધનથી બને,
ધનથી જ કષ્ટ હણાય તેથી ધન કમાવુ ઇગ મને,
એવુ વિચારી કુમતિ વશ થઇ કરી પ્રપચો આકરા,
દેખાવ ઋજુતાનો કરીને ધન ઉપાર્જે જે નરા. ૬
બહુ જીવ સાથે વેર બાધી ભોગમા પ્રીતિ ધરી,
તે દુર્ગતિમા સચરે જ્યાં વેદનાઓ આકરી,
ધન હેતુ વધ બધાદિનો ધન કુગતિ દાયક ઇમકલી,
ના માનજે પુરૂષાર્થ ધનને ધર્મસાધક તુ જરી. ૭
ખાતરતણા બાકા વિષે અદર અને વલિ બ્હારથી,
પકડાયલો જિમ ચોર દુઃખી હોય કૃત નિજકર્મથી;
તિમ જીવ પોતે આચરેલા કર્મના ઉદયે સહે,
પીડા વણી જે દેખતાં ડાહ્યા જનો કરૂણા લહે ૮
અજ્ઞાનથી બાધ્યા કુકર્મો ભોગવ્યા વિણ ના ખસે,
પ્રજ્ઞાપના સૂત્રે કહ્યું અનુભૂત કર્મદલિક ખસે,
રાખે અરે જેવુ ડહાપણ કર્મતરૂ ફલ ચાખતાં,
તેવુ જરૂર તુ રાખજે ભઈ? કર્મતરૂને વાવતાં ૯
સસારિ જીવો આપ કાજે અન્ય કાજે પણ ઘણા,
કરતા સમજ ને ફરી વ્યાપાર મીલ કૃષિ આદિના,

જે બાંધવોને કાજ કરતા પાપ કર્મો આકરા,
દુઃખના સમે કર્મો તણા ના ભાગ લેશે તે જરા ૧૦
કર્મો કરીને મેળવેલી માલમીલકત પામવા,
પુત્રો જઈ કોરટ વિષે ઝગડાજ કરશે નવનવા,
ધન ભાગ લેશે તે બધા ના ભાગ લેશે કર્મનો,
સૌ સ્વાર્થના ભેગા મળ્યા મેળો સમજજે પંખિનો ૧૧
સમકીતવંતા જીવડા આ કેદખાના જેહવા,
ભવ જાલમા વસતા છતા તે ધાવમાતા જેહવા,
ન્યારા રહે અણછૂટકે આરંભ કરતા પણ ડરે,
સ્થાનાંગ સૂત્ર તણા વચનની પલપલે યાદી કરે. ૧૨
પ્રભુવીર ગોયમ આદિ ચઉદસ સહસ મુનિવરને કહે,
ચઉ કારણે જીવો ઘણાયે નરક વાસાને લહે,
આરંભ બહુ મમતા ઘણી હિંસા કરે પંચિંદ્રિની,
આહાર કરતા માંસનો પામે કુપીડા નરકની ૧૩
માયા કરંતા જૂઠ વદતા તેમ ઉત્કંચન કરે,
વિવિધ ઠગબાજી કરંતા તિરિગઇમા સંચરે;
ઠગતા જ ભોળા જીવને પરપાસ વાત છુપાવતા,
થીર મૌન સેવન તેહ ઉત્કંચન પ્રભુ ઇમ ભાષતા. ૧૪
કરૂણા વિનય સરલ સ્વભાવે નિરભિમાન દશા ધરે,
ચઉકારણે મનુજાયુ બાંધી મનુજ ગતિમા સંચરે,
સંયમ સરાગે અણુવ્રતો નિષ્કામ નિર્જરણા બલે,
વલિ બાલતપ ચઉકારણે ગતિ દેવની જીવને મલે. ૧૫

॥ હવે દરેક કર્મના વિસ્તારથી કારણો કહે છે ॥

સુજ્ઞાન દર્શનવતની તિમ જ્ઞાનને દર્શન તણી,
આશાતના કરવા થકી તે બેઉના સાધન તણી;
મત્સર કરે પૈશૂન્ય નિહ્નવ વિઘ્ન ઘાત ક્રિયા બલે,
જ્ઞાન દર્શન ઢાંકનારા કર્મ બાંધી ભવ ફરે. ૧૬
પ્રભુ પૂજના ગુરૂસેવના કરૂણા દુવિહ સંયમ બલે,
દેતા સુપાત્રે દાન ખંતિ શૌચ બાલ તપોબલે;
હોતા અકામે નિર્જરા, દશ કારણો ઇમ સાધતાં,
આસન્ન સિદ્ધિક જીવ શાતા વેદનીને બાંધતા. ૧૭
દુઃખ શોક વધ પરિદેવના સંતાપને આક્રંદના,
નિજમાં અને પરમાં રહેલા તે અશાતા કર્મના,
ગુરૂ હેતુ ષટ્ પ્રભુએ કહ્યા દુઃખ આપનારા જાણજે,
તેથી રહીને દૂર ચેતન શર્મ સાધન સેવજે ૧૮
તજજેજ પંદર કારણો તેવાજ દર્શન મોહના,
પ્રભુશાસ્ત્ર સંઘ સુધર્મના ને સુર અધિષ્ઠાયક તણા,
નિંદા વચન મિથ્યાત્વને 'અપલાપ કેવલિ સિદ્ધનો',
વલિ દેવનો અપલાપ ધાર્મિકના વદે નિત દૂષણો. ૧૯
ઉન્માર્ગની વલિ દેશના દે તિમ્ કદાગ્રહ રાખતા,
ગુરૂ આદિનું અપમાન કરતા ને અસંયત પૂજતા,
સહસા કરતા કામ દર્શન મોહનીને બાંધતા,
હે જીવ પંદર આશ્રવોને છોડજે સુખ ચાહતા. ૨૦
ક્રોધાદિના વ્યાપારથી બંધાય સંયમ મોહની,
ભવને પમાડે જેહ એ વ્યુત્પત્તિ જાણ કષાયની;

ચઉ સોલ ચઉસઠ ભેદ તેના સૂત્ર પન્નવણા કહે,
તેથી જ નિત અલગા રહે તે નાણ કેવલને લહે ૨૧
ક્રોધે ગતિ તિરિયચની જિમ સાધુ સર્પપણુ લહે,
માને નૃપતિ રાવણ ઘણી આપત્તિ અહિંયા પણ લહે;
માયા બલે સ્ત્રીવેદ પામે તીર્થપતિ ઓગણીશમા,
લોભેજ મમ્મણ આદિ જીવો સચરે સસારમા ૨૨
શેલડીને ચાવતા સનોષ ના જે રાખતા,
થૂ થૂ કરે તે લોભથી છેવટ છુ છાણુ ચાવતા,
સતોષવતા તેજ સુખિયા ધર્મ મોક્ષે સાધતા,
બાધે ન ચીકણા કર્મને ભવ એકેના ફલ પામતા. ૨૩
હાસી કરે[૧] સ્ત્રીઆદિની જેથી વિકાર વધે ઘણા,
કરતા જે[૨] ઠઠ્ઠા મશ્કરી નિષ્ફલ વચણ વદતા[૩] ઘણા,
દીનતા જણાયે જેહથી તેવા વચણ ઉચ્ચારતા[૪],
હસતા[૫] ઘણુ ઇમ હાસ્ય કારણ પચ પ્રભુજી ભાષતા. ૨૪
બહુ જાત ક્રીડા ખેલ કરતા[૧] નાટકાદિક પેખતા[૨],
પરચિત્ત વશ કરતા[૩] અને બહુ દેશ જોવા ચાહતા[૪],
ઇમ જાણજે ચઉકારણે બધાય છે રતિ મોહની,
એ ચાર હેતુ છોડજે તો ચ હના જો શર્મની ૨૫
પર ગુણ વિષે જે દોષ આરોપે અસૂયા[૧] તે મુણો,
પર નામ ઇર્ષ્યા જાણિયે ધુર હેતુ અરતિ કર્મનો;

ટેવ પાડે પાપની કરે નાશ પરના હર્ષનો,
હસતાંજ પરદુ ખ જોઇને હોવેજ બધ અરતિ તણો. ૨૬
એ ચાર કારણ અરતિના હે જીવ ! તજજે તુ સદા,
બહુ માન ધરજે અન્યના ગુણ દેખતા હોશે સદા,
તેવુ કરતા ગુણ મલે સુખ સાધનો નિત પામિયે,
પર જીવ સુખિયો દેખતાં એ પુણ્યના ફલ જાણિયે. ૨૭
બૂરૂ થશે તારૂ ખચિત પરનુ અનિષ્ટ વિચારતા,
એવુ વચણ વાચકતણું મુજ હર્ષ યાદી આવતાં,
સત્કૃત્ય કરવાનો સદા અભ્યાસ જીવ ? તુ રાખજે,
પર જીવને દુ ખિયો કદી કરવા સુખી તત્પર થજે. ૨૮
બીકણ પણુ નિત રાખતાં વલિ અન્યને બીવરાવતાં,
તિમ ત્રાસ દેતા મારવાની ભાવના મન રાખતા,
એ બધકારણથી બચીને નીડર બનજે અન્યને,
ભય ત્રાસ ના આપીશ નિત્ય બચાવજે સવિજીવને ૨૯
દ્વેષી હતો તોયે બચાવે વીર મખલિ પુત્રને,
અપરાધની પણ ઉપર કરૂણા રાખ જાણ રહસ્યને,
તેજ સાચો ધર્મરાગી જેહ જન અપરાધિને,
પ્રેમે બચાવે ભેદભાવે ના જુએ નિજ અન્યને. ૩૦
મન શોક રાખે વેણ તેવા ઉચ્ચરે અજ્ઞાનથી,
પરચિત્ત માંહે શોકને પ્રકટાવતો અજ્ઞાનથી,
રોવા વિષે આસક્તિ ધરતાં એમ એ ત્રણ હેતુથી,
શોક મોહની કર્મ બાંધે હેતુ છોડ વિવેકથી. ૩૧

પ્રિય પદાર્થ તણા વિયોગે તેમ રોગાદિક થતા,
હોવેજ પ્રાયે શોક તેને દૂર કરવા ચાહતાં,
વસ્તુ સ્વરૂપ વિચારણ બાધી અશાતા વેદની,
તેથી ખરેખર ભોગવુ હુ વેદનાને રોગની ૩૨
બાધ્યા કરમ વિણભોગવ્યે ક્યારેજ છૂટવાના નથી,
ત્યા શોક કરતાં નવીન બાધે એમ જાણુ શાસ્ત્રથી;
એવા ક્ષણે સમતા ધરી રોગા દેની પીડા સહે,
તે અલ્પ સમયે હોય સુખિયો એમ વીરજિનવર કહે ૩૩
ઉત્તમ વિવેક મનુજ ભવે કલ્યાણના સવિ સાધનો,
નહિતિરિય નરકે દેવભવમા બોધ એવો શાસ્ત્રનો;
રાખી હૃદયમા ધૈર્યંવા જ્ઞાની સહે છે વેદના,
હીંમત ગુમાવી ક્લેશ પામે અજ્ઞ ટાણે દુખના. ૩૪
જ્ઞાની કરેલા કર્મનો અનુભવ કરે એ કાયદો,
અજ્ઞાનિને લાગુ પડે સરખી રીતે ક્રમ ના જુદો;
એવુ વિચારી શોકને ના રાખજે નિજ ચિત્તમા,
પરમને ના શોક ઉપજાવીશ બોલુ ટૂકમા. ૩૫
સુખના સમયમા પુણ્યની મુડીજ ખામી થાય છે,
એવુ વિચારી ના ફૂલાજે સાવચેતી રાખજે;
'ધર્મે અડગતા આદરી દુખિયાતણા દુઃખ ટાલજે,
કારૂણ્ય કેરી ભાવના નિત્ય પ્રભાતે ભાવજે ૩૬
દુખના સમયમા ધર્ય રાખી હાયવોય કરીશ ના,
દુઃખ ધે અશાતા વેદની જાશેજ ગભરાઇશ ના,

દુરિત કચરો દૂર થાતાં હર્ષ કિમ પામે નહી,
એવુ નિરંતર ભાવતાં તુજ પાપ થોર રહે નહી. ૩૭

ભય ત્રાસ તે દીધા હશે પરજીવને પૂરવ ભવે,
તેનો જ બદલો આ તને એવુ જ આવે અનુભવે;
તેવો જ બદલો દાન જેવુ જિમ તમાચો ગાળનો,
એવુ વિચારી ધૈર્ય રાખી માર્ગ લેજે ધર્મનો ૩૮

ચેતતાં પરજીવને સુખિયો થવા સુખ આપજે
દીલમાં દીલાસો પામવા શિક્ષા હૃદયમા રાખજે;
અલ્પ જીવનને વધારો એમ સુરપતિ વીનવે,
વીરજિન ઉત્તર દીયે ત્રણ કાલ ઇમિ ના સંભવે ૩૯

વસ્તુ સ્થિતિ એવી છતાં બહુ કાલ જીવન કારણે,
લીધેલ વ્રત નિયમો બગાડે જીવ ? તુ શા કારણે,
વર્જિત પદાર્થો સેવવા વલિ દોડધામ ઘણી કરે,
એ તો મતિભ્રમ તાહરો મોહિત થઇ આ શુ કરે. ? ૪૦

સંયોગ જેનો સાંપડયો હોશે વિયોગજ તેહનો,
જિમ પંખીનો મેળો તરૂપર તેમ મેળો સર્વનો,
મરનાર મળવાનો નથી શુ કામ પાછળ તેહની,
મરવા કરે છે ધપછાડા એ નિશાની મૂર્ખની. ૪૧

અજ્ઞાનથી પાડે બરાડા આર્ત્તધ્યાને આથડે.
તેથીજ ચીકણા કર્મ બાંધે ખાડ ખોદે તે પડે;
ષટ્ખંડ નાયક કેશવા બળદેવ બલવંતા હતા,
પણ આઉખુ નિજ પૂર્ણ હોતા મરણ પંથે ચાલતા. ૪૨

કાયર પુરૂષ મરનારની કેડે મરણને ચાહતા,
તેવા પ્રસંગે સત્ત્વશાલી ધૈર્ય ઉત્તમ ધારતા;
શોક કરતા ને રડતા સત્ય ફલ ના સંપજે,
જે જન્મ પામે તે મરે એ નિયમ હૃદયે રાખજે. ૪૩
એનું જ હોવે મરણને બીજાનું મૃત્યુ ના બને,
તો શોક કરવો વ્યાજબી પણ એહવું ન કદી બને,
છદ્મસ્થ સઘલા જીવને આ કાયદો લાગુ પડે,
ધનવંત કે નિર્ધન ભલે તોપાય સબ એકે ઘડે ૪૪
પ્રિય બંધુ આદિકના મરણથી રૂદન કિમ તું આદરે,
શિક્ષા ભલી આપી તને મરનાર પરભવ સંચરે,
હે ભાઇ ? ચેતી ચાલજે વિશ્વાસ કર ના કાલનો,
અણચિંતવ્યું આવે મરણ ઝટ પંથ લેજે ધર્મનો. ૪૫
અનુત્તર સુરોનું આઊખું તેત્રીસ સાગરનું કહ્યું,
તેવા સુરો પણ ચ્યવન પામે એમ જિન મતમાં કહ્યું,
નિશ્ચય મરણ સંસારિનું તેથી નીકળ ઊભા પગે,
ને સાધ સંયમ તેમ કરતાં બ્હાદુરી જે ત્યાં લગે ૪૬
આડે પગે તો સર્વ નીકળે ત્યાં ન હુંશિયારી જરી,
આવ્યો સમય ચાલ્યો જશે મલશે ન આ તક ફરી ફરી,
મરનાર નરને જોઇને એ બોધ મનમાં રાખજે,
હે જીવ ? જીવન સુધારજે તિમ અન્યને સંભલાવજે. ૪૭
મંત્રીશ વસ્તુપાલને પૂછે કુશલ બીજા જનો,
આયુ ઘટે છે નિત કુશલ કયાં ઘે જવાબ વિવેકનો,

આશ્ચર્ય એ મરતા ઘણા તોયે બીજા રહેવા ચહે,
નિંદ ઉડાડી સુણી એ સુજન શિવપયે રહે. ૪૮

લાગણીથી ધર્મ કરતાં પાપ કેરા જોરને,
નિશ્ચય ઘટાડીશ ને વધારીશ પુણ્ય કેરા જોરને,
બલવાન જન કમજોર નરને જેમ શીઘ્ર દબાવતો,
તિમ પાપ પુંજ દબાય છે જો પુણ્ય બલિયું હોય તો. ૪૯

નિંદા કરંતા સંઘની તેને વલી તરછોડતા,
ઉત્તમ સદાચારિતણી નિત ખોદણીને સાધતા,
ત્રણ કારણે અજ્ઞાનજન બાંધે જુગુપ્સા મોહની,
નિંદા કરીશ ના કોઇ દિન શ્રી સંઘ ગુણિ માનવ તણી. ૫૦

શ્રી સંઘના પદકમલ કેરી ધૂલના પુંજે કરી,
મુજ આંગણું પાવન થશે કયારે પરમ હરખે કરી;
મંત્રીશ વસ્તુપાલ એવી ભાવના નિત ભાવતા,
ઉત્તમ વિવેકે સંઘને તસચરણ ધોઇ જમાડતા. ૫૧

છો સંઘપતિ મોટા તમે ઇમ લોક બોલે મંત્રિને,
ત્યારે કહે વિનયે કરી શ્રી સંઘપતિના અર્થને,
સંઘ છે પતિ જેહનો હું તેહવો છું સંઘનો,
નાયક થવા લાયક નથી લઘુદાસ હું છું તેહનો. ૫૨

પૂજ્ય નંદી સૂત્રમાં જેની ઘણી ઉપમા કહી,
જે રત્ન કેરી ખાણ સમ પ્રભુ જેહને નમતા સહી;

જિમ ખાણુમા રત્નો ઘણા તિમ સઘમાં રત્નો ઘણા,
અરિહ ત કેવલિ ગણધરા શ્રુત કેવલી આદિક ઘણા. ૫૩
જે સઘની પૂજા કરે તે જાતિ કુલ નિર્મલ કરે,
છેદેજ દુર્ગાત દોરડા નિજ નામને શશિ મ ડલે,
લખતો જલાજલિ ઘેજ દુ:ખને સ્વર્ગ શિવની સ પદા,
પામેજ તે જન અલ્પકાલે તીર્થપતિની સ પદા ૫૪
ઘર આંગણે તેનાજ હોવે વૃષ્ટિ સોનૈયા તણી,
ઘરમાય દાખલ થાય રત્ન નિધાન વર રળિયામણી;
આ સુરલતા તેના ઘરે ઊગેજ વર પાવન કરે
જે જનતણુ શ્રી સ ઘ તેને લાભ બોલેલા મલે ૫૫
જે તીર્થરૂપ ગણાય પ્રભુજી સમવસરણે બેસતા,
" ૐ નમો તિત્થસ્સ ' બોલી દેશના નિત આપતા,
મહિમા વણે શ્રી સ ઘનો વાચસ્પતિ કહી ના શકે,
ભ ડાર ગુણનો સ ઘ જાણો ભક્તિથી ભવ તરી શકે. ૫૬
આ વિશ્વરૂપ સરોવરે જિન ધર્મરૂપ કમલ વિષે,
શ્રી સ ઘ જાણે હ સ ઉત્તમ હોય ઇમ મુજ મન દિસે,
એવીજ ઉત્તમ ભાવના મ ત્રીશ વસ્તુપાલની,
તે આગવી શુભ ભાવના પણ ભાવતા શ્રી સ ઘની ૫૭
ભવમા રખડતા જીવ ' તુ બહુવાર નર સુરલોકની,
ઋદ્ધિ અને સામ્રાજ્ય પામ્યો પૂજ્ય સ ઘપતિ તણી,
પદવી મલે ના જો મલે તો એ નિશાની ભાગ્યની,
માટેજ સ ઘપતિ બની કર ભક્તિ આ શ્રી સ ઘની ૫૮

માતા પિતાનો ભક્ત જે પરિજન સ્વજન સ તોપતો,
શાંત સ્વભાવે જેહ શ્રદ્ધા રંગ પૂરે દીપતો,
મદ કલહ ટાલણહાર ઉજ્વલ શીલબુદ્ધિ ધારતો,
દાન વર્ષી તિમ દયાલુ પરવિભવ ગુણ દેખતો ૫૯

આનંદને ધરતો નિરન્તર તેમ પંચ દકારને,
દાક્ષિણ્ય ગુણથી શોભતો ત્રણકાલ પૂજે નાથને,
તેવા ગુણો જે ચિત્ત ધારે તેહ સંઘપતિ મુણો,
એ ભાવ સંક્ષેપે કહ્યો વિસ્તાર શાસ્ત્રવિષે ઘણો ૬૦

આજપૂરા ભાગ્ય ખીલ્યા આજનો અવસર ભલો,
આજે ફલી આશા જનકની માહરી માતા તણી,
આજેજ આશીર્વાદ ફલિયો સિદ્ધગિરિમા આવતા,
યાત્રાળુઓની ભક્તિ કરવા સમય ઉત્તમ પામતા. ૬૧

હું ધન્ય વલિ કૃતકૃત્ય માનું જન્મ પાવન માહરો,
સફલી ઘડી મુજ આજની ને દિવસ પાવન માહરો,
ઇમિમ ત્રિ વસ્તુપાલ ભાવી સંઘની ભક્તિ કરે,
બહુ લાભ પામે એ સુણીને સંઘપતિ શિક્ષા ધરે. ૬૨

લોલૂપતા[1] વિષયાદિમા ન કરીશ જૂઠાં વયણુંને,[2]
તજ વક્રતા[3] ઇર્ષ્યા[4] પરસ્ત્રીના વિલાસે પ્રેમને,[5]
એ પાંચ કારણ ના તજે તો બાંધતા શ્રી વેદને,
ધારી સરલતા સત્ય બોલી શીલ નિર્મલ ધારને. ૬૩

પરનારીમા આસક્તને તિમ વિષયલોલુપ જીવને,
રોગાદિ બૂરા નીપજે સુણજેજ ત્રીજા અગને,
રોગની ઉત્પત્તિ ત્યા નવ કારણે પ્રભુ ઉચ્ચરે,
ઈર્ષ્યા તણા બૂરા વિપાકો અગ્નિશર્માને મલે. ૬૪
જૂઠા વયણ ઉચ્ચારતા વસુરાય દુઃખ બહુ પામતા,
વક્રતાને રાખતા સ્ત્રીભાવ તિરિપણુ પામતા,
ભગવત શ્રીમુખ બોલતા સીધા જનો સુખ પામશો,
ભાવ ચોખ્ખા રાખનારો રખડ પટ્ટી ટાલશો ૬૫
નિજ નાર સતોષી બની ગુણિને સુખીને જોઈને,
ઇર્ષ્યા કરે ના એમ માની પૂર્વભવના પુણ્યને,
કરતા કષાયો પાતળા જિન ધર્મ ચોખ્ખા દીલથી,
ચઉ કારણે નર વેદ બાવે એમ જાણ્યુ શાસ્ત્રથી. ૬૬
ઉભયમા આસક્તિ રાખે ભાડ ચેષ્ટા આદરે,
સ્ત્રીઆદિનો વ્રત ભગ કરતા ભોગ ઇચ્છા અતિ ધરે,
ક્રોધાદિ તીવ્ર કષાય ધરતા એહવા ચઉ કારણે,
કિંકર બનેલા મોહના બાધે નપુસક વેદને ૬૭
નિંદા કરતા સાધુની વલિ વિઘ્ન કરતા ધર્મિને,
નિત્ય અવિરતિને વખાણે દેશ વિરતિ વતને,
બહુ અતરાય કરે વખાણે નિત્યનારી આદિને,
ચારિત્રમા દૂષણ બતાવે નોકષાય કષાયને ૬૮

પ્રકટાવનારો સાત કરણુ તીવ્ર સયમ મોહની,
આંધે બચી એથી ન કરજે નિદના મુનિરાજની,
મદદ કરજે ધર્મિને ચારિત્ર નિત્ય વખાણજે,
હોતાં કષાય શમાવજે બસ મોહનુ જ ઘટાડજે ૬૯
પચેન્દ્રીને હણતા[1] ઘણા સાવદ્ય આરભે[2] કરી,
મૂર્છા સ્વરૂપ પરિગ્રહ કરતાં[3] ક્રૂરતાને આહરી[4],
માસ ખાતાં[5] રૌદ્રધ્યાને વૈર બુદ્ધિ[6] થીર કરી,[7]
પ્હેલા[8] કષાયે કૃષ્ણ[9] નીલ કાપોત લેશ્યા[10] દીલધરી[11] ૭૦
જૂઠ વદતાં[12] ચોરી કરતા ભોગ[13] સાધન સેવતાં,[14]
ઇંદ્રિયવશે બહુ પાપ કરતાં નરક[15] જીવિત બાધતાં,
હે જીવ ! પ દર કારણો એ છોડજે નિત ચેતતા,
નરકાયુને બાંધ્યા પછી પરત ત્રજન ના છૂટતા. ૭૧
માંકડ પકડતા દૂર ભાગે એહથી સમજાય છે,
જીવન વ્હાલુ માનનારા સર્વ જીવ જણાય છે;
માટે હણીશ ના કોઇને ન કરીશ આરભો કદી,
ધન આદિની મૂર્છા તજી સાચાં વચણ નિત્યે વદી ૭૨
મન વચન કાયાએ કરી કરૂણા નિરન્તર પાલજે,
સાત વ્યસનો છોડજે વલિ આર્ત્ત રૌદ્ર ન ધ્યાવજે,
વૈર ના કદી રાખજે હોતાજ શીઘ્ર ખમાવજે,
આલોચના રૂડીજ દુષ્કર કહત ચાર્ણિનિશીથ જે. ૭૩

પ્હેલા કષાયો કૃષ્ણનીલ કાપોત લેશ્યા છોડજે,
ચોરી કરીશ ના કોઈ દિન વિષયો બધા તરછોડજે,
માતા પિતાને મેઘ કુંવરે વિષય દુ:ખદાયી કહ્યા,
છેવટ જવાબ સચોટ દેતાં જનક જનની થીર થયા ૯
પુત્રભિક્ષા આપવા પ્રભુવીરને તત્પર થયા,
મેઘમુનિ સંયમ ધરીને સર્વથા સુખિયા બન્યા,
મોટા વિદેહે સિદ્ધિ લેશે એમ છઠ્ઠા અંગમાં,
એવું સુણી વિષયાદિને તજ દૂર સમજી શાનમા.
પ્રભુ વાણીને સુણવા થકી વશ થાય મનરૂપ વાંદરો,
એમ કરવાર્થીજ ઇંદ્રિય હોય વશ કહે ગણધરો,
ઉપદેશ પદર કારણોને છોડવા સંક્ષેપથી,
મે સૂત્રને અનુસાર દીધો અંશ પણ વિપરીત નથી.

ઉન્માર્ગની યે[૧] દેશના કરતા[૨] વિનાશ સુમાર્ગનો,
પરદ્રવ્યને સંતાડતા[૩] આદર દ્વિતીય કષાયનો,
કરતા[૪] કપટ[૫] વ્રતશીલને[૬] કરતા મલિન આરંભને[૭],
પરિગ્રહ[૯] કરતા આર્તધ્યાની[૧૦] ચિત્ત રાખે[૧૧] શલ્યને
કાપોત[૧૨]નીલ[૧૩] લેશ્યા બલે તિર્યંચ આયુ બાંધતા,
એ તેર કારણ ગણધરો નિજ શિષ્યને સમજાવતા,
સન્માર્ગને નિત પોષવા શિવમાર્ગની શુભદેશના,
હે જીવ ? દેજે છોડજે વ્યાપારને આરંભના.

પરદ્રવ્યને હેય ગણી શુભ ધ્યાનને નિત સેવજે,
દીલમાં સરલતા રાખજે વ્રત શીલને સંભાલજે,
પરિગ્રહ તજી મિથ્યાત્વ માયા ને નિયાણુ છોડજે,
કાપોત નીલ લેશ્યા તણા પરિણામ ન કદી રાખજે. ૭૯

જેણે કરી શ્રાવકપણુ આ જીવડો પામે નહી,
બીજા કષાયો તેહવા જાણી ઉદય વશ થા નહી,
મનમાંય એવા અક્ષરો નિત કોતરીને રાખજે,
મન વચન કાય સુધારજે તિર્યંચના દુઃખ ટાલજે. ૮૦

આવો પધારો એમ કહી બોલાવતાં ગુણવંતને,
પોતેજ બોલાવે પ્રથમ ધારી ગૃહસ્થ વિવેકને,
હિતકારિ મિત પ્રિય વચન વદતા દાન પરને આપતા,
દેવ ગુરૂને પૂજતા તિમ ધર્મ ધ્યાને રાચતા ૮૧

આરંભ પરિગ્રહ અલ્પ કરતા સરલતાને રાખતા,
વ્યવહારમા મધ્યસ્થતા કાપોત પીત લેશ્યા છતા;
મધ્યમ પરિણામે કરી પરને સુખે સમજાવતા,
ત્રીજા કષાયે શ્રેષ્ઠ નરના આઉખાને બાધતાં. ૮૨

પંદર સુરાયુ કારણો ઇમ તીર્થપતિજી બોલતા,
સંયમ[1] સરાગે દેશ સંયમ[2] શુદ્ધ શ્રદ્ધા[3] રાખતા,
કલ્યાણ મિત્ર તણો પરિચય[4] શુદ્ધ તપને[5] સાધતા,
ત્રણ રત્નને આરાધતા નિષ્કામ નિર્જરણા[7] થતાં. ૮૩

મૃત્યુ કાલે પદ્મ લેશ્યા[૮] પીત લેશ્યા[૯] રાખતા,
ધર્મ શ્રવણુ કરવા તણો અભ્યાસ ઉજ્વલ રાખતા,[૧૦]
અવ્યક્ત સામાયિક બલે[૧૧] અજ્ઞાન તપને સાધતા,[૧૨]
શુભ પાત્ર માહે દાન દેતા[૧૩] દેવ ભવને પામતા ૮૪
મરતા[૧૪] ગળે ફાંસો દઈ જલ અગ્નિ[૧૫] આદિક સાધને,
કેઇક લાયક જીવ પ્રાયે બાધતા સુર આયુને,
સમભાવની જ્યા મુખ્યતા વિસ્તાર બોર ન જે વિષે,
તેવી પવિત્ર ક્રિયા કહુ અવ્યક્ત સામાયિક શ્રુતે ૮૫
સારણા વલિ વારણા તિમ ચોયણા પડિચોયણા,
ધર્મમા નિત્યે તને જે જોડવા કરતા સદા,
આયતનને સેવતા નિ સ્વાર્થ તુજ હિત ચાહતા,
કલ્યાણ મિત્રો તેહવા તુ સેવજે પદ તેમના ૮૬
એ ભેદ છઠ્ઠા કર્મના તે અશુભ શુભ ભેદે સુણો,
પ્હેલાં કહુ હેતુ અશુભ ના ત્યાગ કરજો તેહનો,
મનમાય રાખે[૧] વક્રતા તિમ[૩] વક્ર વયણો બોલતા,[૨]
કુટિલ કિરિયા કાયથી કરતા બતાવી કુશલતા ૮૭
પરનેજ છેતરતા તથા માયા પ્રયોગો સાધતા,
મિથ્યાત્વ દીલમા રાખતા તિમ ચાડિયા પણુ રાખતા;
ચિત્તની ચપલતા રાખતા તિમ નૉટ આદિ બનાવટી,
સિક્કા બનાવે તેમ રૂપિયા મ્હોર સર્વ બનાવટી. ૮૮

ખોટીજ શાખો પૂરતા બહુ વસ્તુના વર્ણાદિને,
પલટાવીને સાચી કહી કરતા વિવિધ વ્યાપારને;
ભૂલ થાપમાં નાખી અપરને માન આપી લાભને,
ભેગસેળ કરી કરતા અન્નના વ્યાપારને. ૮૯
કાપતાંજ કપાવતા પર અગ તેમ ઉપાંગને,
નિર્દયપણે તિમ વેચતા સાવદ્ય પજર યત્રને,
ત્રાજવાં તોલાજ ખોટા માપને નિપજાવતા,
નિત એહ ત્રણને વેચતાં તિમ અન્ય જનને નિંદતાં. ૯૦
હણતાજ જૂઠું બોલતા કરતાજ ચોરી અન્યની,
આરભ પરિગ્રહ સેવતા ચેષ્ટા કરતા વિષયની,
વયણો કહતા આકરા હલકા વયણ ઉચ્ચારતાં,
વિવિધ વેષાદિક સજી મદ આઠમાનો રાખતા. ૯૧
ચોટ કાર્મણ આદિને બકવાટ ક્રોધ ઉદીરતાં,
સૌભાગ્યનો ઉપઘાત કરતાં ત્યાગને લજવાવતાં,
દેતા ભૂષણ વેશ્યાદિને કૌતુક ઘણાં ઉપજાવતા,
દશ પાંચ કર્માદાન કરતા દીલ કષાયો રાખતાં ૯૨
બ્હાને સદા દેવાદિના ગધાદિ વસ્તુ ચોરતા,
વનમાંય દવ સળગાવતા ચૈત્યાદિને વિણસાવતા,
નામ કર્મ ખરાબ બાંધે એજ ઉલટા હેતુઓ,
આરાધવાથી બાંધતા શુભ નામ કર્મ ભવિકજનો. ૯૩
મનથી વચનથી કાયથી નિત સરલાને ધારતા,
મન થીર કરી દર્શન લહી ખોટા પ્રપચે છોડતા,

તિમ ત્રાજવાને કાટલા માપાજ સાચા રાખતા,
સ તોષ વૃત્તિ રાખીને પાચેજ આશ્રવ છોડતા. ૯૪
પ્રિયમિત વચણુ હિત બોલતા તિમ વેષ ધાર્મિક રાખતા,
નમ્રતાને રાખતા વાચાલતા દૂર ટાલતા,
રાખી ક્ષમા મુઠ ચોટ કાર્મણુ દુમ્મણાદિક છોડતા,
ડોળ ખોટો છોડતા વેશ્યા પ્રમુખ નહિ પોષતા ૯૫
ચૈત્યો ઉપાશ્રયને પ્રતિમા નિત્ય સાચવતા છતા,
ધન જેહ ધર્માદા તણુ તેને સદા સ ભાળતા,
ના ઉપેક્ષા આદરે શ્રાવક સદા શકિત છતા,
તજતાજ કર્માદાન ઇમ શુભ નામ કર્મો બાધતા ૯૬
તિમ શ્રેષ્ઠ દર્શન ભાવનાથી વીસ થાનક સેવતા,
પુણ્યશાલી શ્રેષ્ઠ પદવી તીર્થપતિની પામતા,
દેદીપ્યમાન પ્રભાવશાલી ધર્મ દીવો છે છતા,
માર્ગ ભૂલી મૂઢ જીવો ભવવને નિત રખડતા ૯૭
તે સર્વ જીવોને પ્રવર જિન ધર્મ દીપ પ્રકાશથી,
તેહ વનના પારગામી હુ બનાવુ પ્રેમથી,
એવુ વિચારી તેમ કરતા વીસ સ્થાનક સાધતા,
અમૃત અનુષ્ઠાને કરી જિન નામ કર્મ ઉપાર્જતા ૯૮
એહવા ક્રમથી કહ્યા તે વીસ થાનક શ્રુત વિષે,
અરિહ ત સિદ્ધગુરૂ સ્થવિર બહુશ્રુત તણી ભક્તિ વિષે,
ગચ્છ શ્રુત તપસી તણી તત્પરપણુ શુભ ભક્તિમા,
અપ્રમાદ આવશ્યક ક્રિયામા તેમ સ યમ શીલમા ૯૯

વિનય જ્ઞાનાભ્યાસ તપ તિમ દાન કેરી સાધના,
બહુ વાર ધ્યાન સુસેવના જિનતીર્થની સુપ્રભાવના;
શાંતિ પમાડી સંઘને મુનિરાજ ચરણ ઉપાસના,
ઉલ્લાસથી ભણવું નવું કરવી સુદર્શન સાધના. ૧૦૦
પ્રથમ અંતિમ તીર્થપતિજી સર્વ થાનક સાધતા,
શેષ જિનપતિ હોય ત્રણ વલિ વીસ થાનક સાધતા,
અન્ય ગ્રંથે ક્રમ જુદો નામો જુદાજ જણાય છે,
પૂર્વના ત્રીજે ભવે તસ બંધ ગાઢો થાય છે ૧૦૧
નિંદા[1] અવજ્ઞા[2] અન્યની તિમ મશ્કરી કરતાં[3] છતાં,
પરના ગુણોજ છુપાવતાં[4] બે ભેદ દોષ બતાવતા;[5]
નિજ ગુણ વખાણે[6] દોય ભેદે નિજ પ્રશંસા સાધતાં,[7]
નિજ દોષ ઢાંકે આઠ ભેદે દુષ્ટ મદને સેવતાં.[8] ૧૦૨
આ જીવ એ નવ કારણે બાંધેજ હલકા ગોત્રને,
એવું વિચારી દીલમાં નિંદા અપરની છોડજે,
હાસી અવજ્ઞા અન્યની ન કરીશ આપ બડાઇને,
પર ગુણ વખાણી કોઇ દિન બોલીશ ના પરદોષને. ૧૦૩
નિજ ગુણ પ્રશંસા છોડજે તિમ આઠ મદને ટાલજે,
પ્રશમ સુખ અટકાવનારા આઠ મદ ઇમ જાણજે;
પ્રશમ રતિના વેણ ને પણ આ સમય ના ભૂલજે,
યોગ શાસ્ત્ર વિષે કહેલી વાતને ના ભૂલજે. ૧૦૪

હે જીવ ? જેના મદ કરે તે વસ્તુ હીન પમાય છે,
એવુ ઘણા શાસ્ત્રો વિષે વાચેલ યાદ કરાય છે,
કુલ જાતિ બલ રૂપ તપ ગણો ઐશ્વર્ય વિદ્યા લાભનો,
મદ આઠ ભેદે જાણિયે ઇમ પાઠ પુષ્કલ શાસ્ત્રનો ૧૦૫
પ્રભુ આદિદેવ જિનેશ્વરા નયરી અયોધ્યા એકદા,
આવ્યાજ ત્યારે વાદવાને ભરત ચક્રી આવતા,
સતોષ પામી નાથની વરદેશનાને સાભળી,
બે હાથ જોડી તીર્થપતિને પૂછતા પ્રીતિ ધરી ૧૦૬
આ પર્ષદામા ભરત ક્ષેત્ર ભાવિકાલે પામરો,
જે તીર્થપતિની સપદા તે દ્રવ્યજિનનો જીવ છે ?,
હે ભરતરાય ? મરીચિનામે પુત્ર જે આ તાહરો,
જે ત્રિદડી વેષ રાખે સયમે થઇગાભરો ૧૦૭
તે આજ ચોવીશી વિષે ચોવીશમો જિનપતિ થશે,
પ્રિય મિત્ર નામા ચક્રવર્તી વલિ વિદેહે તે થશે,
પ્રવર મૂકા રાજધાની તેહની તુમ જાણજો,
આ ભરત ક્ષેત્રે પ્રથમ વાસુદેવ હોશે જાણજો ૧૦૮
એ સાભળી રાજી થઇ ત્રણવાર દેઇ પ્રદક્ષિણા,
વદી મરીચિને કહે તુ લાભ પામીશ નિર્મલા,
તીર્થપતિતા ચક્રિતા વલિ વાસુદેવની સપદા,
હોશે તને જિનજીવ જાણી હુ કરૂ છુ વદના ૧૦૯
સ્તુતિ ઇમ કરી ચક્રી ગયા નિજઠાણ મરીચિ નાચતા,
ત્રિપદી પછાડી ખૂશ થઇને વેણ આવા બોલતા,

હુ વાસુદેવ પ્રથમ વલી ચક્રી ચરમ તીર્થંકરો,
હોઇશ તેથી શ્રેષ્ઠ કુલ છે માહરૂ મદ ઉછળ્યો ૧૧૦
મારા પિતા સવિચક્રિમાંહે ચક્રવર્ત્તી પ્રથમ છે,
દાદા સકલ તીર્થંકરોમાં પ્રથમ આદિજિનેશ છે,
તેથીજ કુલ ઉત્તમ અહો મુજ એમ મદ મન આવતાં,
બીજ જેવો અંકુરો તિમ ગોત્ર હલકુ બાધતાં. ૧૧૧
તે ગોત્રના અનુભાવથી અવતાર વિપ્રકુલે લહે,
જોજો વિચારી તીર્થપતિને કર્મ બાંધેલા નડે,
કુલ મદ કરતા નીચ કુલમા જન્મ પામે જીવડા,
નીચ પણ ઉત્તમ બને નાનાજ તે જે છે વડા. ૧૧૨
મારીજ ઉત્તમ જાતિ છે ના અન્યની ઇમ મદ વશે,
હલકા ગણતા અન્યને નીચ જાતિ હરિકેશી લહે,
જીવે કર્યા બહુ જન્મ મરણો સર્વયોનિજાતિમાં,
સર્વ કુલમાં સર્વઠાણે જીવ ? સમજ સક્ષેપમા ૧૧૩
હુશિયાર યુધ્ધે જેહ તે બલવત બલમદ રાખતાં,
વસુભૂતિ શ્રેણિક આકરી બહુજાત પીડા પામતા,
ચક્રી સનતના દેહની રોગિષ્ઠતા મન ભાવતા,
ડાહ્યાજનો રૂપમદ કરે ના દેખતાંજ અનિત્યતા ૧૧૪
ભૂલી સ્વરૂપ મદ તપ તણો કૂરગડુ મુનીશ્વર સેવતા.
ન કરી શકે નાની તપસ્યા કર્મ છેલ્લુ બાંધતા,
ઐશ્વર્ય વસ્તુ અનિત્ય જાણી તેહનો મદ છોડજો,
હેવાલ રાયદશાર્ણનો હમેશ ખૂબ વિચારજો. ૧૧૫

અલ્પજ્ઞ હુ છુ એમ લઘુતા ચિત્તમાહે રાખજે,
સ્થૂલિભદ્ર વર્ણન સાંભળીને જ્ઞાનનો મદ ટાલજે,
સત્યનાણી વિનયવાલો કલ્પવૃક્ષ સમો કહ્યો,
કલિકાલમા પણ કલ્પ વૃક્ષો વિનીત નાણી વુર કહ્યા ૧૧૬
દેખાવડો રૂપે છતા શીલવત બીજો સુરતરૂ,
સત્તા છતાયે નીતિ પાલે એહ ત્રીજો સુરતરૂ,
બહુદાન કરનારા ધનિક એહીજ ચોથો સુરતરૂ,
રાખે ક્ષમા બલિયો છતા એહીજ પચમ સુરતરૂ ૧૧૭
તૃષ્ણા વિશાલ ગગન સમી તિણ લોભ વધતો લાભથી,
પાચ મળતા દશતણી ઇચ્છા રહે ઓછુ નથી,
દશ પામતા પણ શત તણી ઇચ્છા હૃદયમા થાય છે,
તિમ તિમ વધે છે લોભ જીવને લાભ જિમ જિમ થાય છે ૧૧૮
લાભ કરતા લોભમા માત્રા વધારે હોય છે,
તેથીજ લોભ વધારનારો લાભ આ પકાય છે,
લાભ મળતા સાત ક્ષેત્રે દ્રવ્યને નિત વાપરી,
ટાળજે અભિમાનને અવસર મળે ના કરી કરી ૧૧૯
લાભ મદને સેવનારા જન બિચારા નરકમા,
રીબાય ચક્રિ સુભૂમનુ દૃષ્ટાત સુવિદિત શાસ્ત્રમા,
શિક્ષા સ્વરૂપે ટૂકમા એ આઠ મદ વિવરી કહ્યા,
મદ ટાળતા શુભ ગોત્ર બાધે ચેતનાર તરી ગયા ૧૨૦
નીચ ગોત્ર કેરા હેતુને વિપરીત ભાવે સેવતા,
ગુરૂદેવને શુભ ભાવથી વાદી ત્રિકાલે પૂજતા,

નમ્રતા વિનયે કરી ઉપકાર પરનો સાધતા,
સાધર્મિવાત્સલ્યે કરી ઝટ ગોત્ર ઉંચુ બાંધતાં ૧૨૧
દાન માહે વિઘ્ન કરતા દાન વિઘ્નજ બાધતા,
લાભ માહે વિઘ્ન કરતાં લાભ વિઘ્નજ બાંધતાં,
ભોગ માંહે વિઘ્ન કરતા ભોગ વિઘ્નજ બાધતાં,
ઉપભોગ માહે વિઘ્ન કરતા ભેદ ચોથો બાધતા ૧૨૨
વીર્ય માહે વિઘ્ન કરતા વીર્ય વિઘ્નજ બાધતા,
ઇમ અ તરાય સકારણે કારણ વિના કરતાં છતા,
ભ ડારિ જેવા આઠમા એ કર્મને જન બાધતા,
નૃપ શુ કરે ? દાનાદિ જો ભ ડારિની પ્રતિકૂલતા. ૧૨૩
દેવાય તેવી વસ્તુ છે શુભ પાત્ર સામો છે છતાં,
ફલ દાનનુ જાણે છતા દાનાન્તરાયોદય થતાં,
જીવ ના દીયે તીર્થંકરો ઇમ પર્ષદામા બોલતા,
દેનારને ઉત્સાહ દેતા જીવ બહુ સુખ પામતા ૧૨૪
ઇષ્ટ વસ્તુ મળે નહી લાભાન્તરાયોદય છતા,
ભોજ્ય અર્થ ન વાપરે ભોગાન્તરાયોદય છતા,
ઉપભોગ વિઘ્ને ફરી ફરી ના વાપરે ઉપભોગ્યને,
વીર્ય વિઘ્ને અલ્પકાયે ફોરવે ના વીર્યને ૧૨
એ કારણોનુ આશ્રવો એવુ જ બીજુ નામ છે,
એથીજ સ સારે ઘણી આપત્તિ નિત્ય પમાય છે,
દીર્ઘ ગદ્દનાળા સમા એ આશ્રવોને જાણજે,
[illegible] ાાવ પાણી કર્મ છે ઇમ જાણજે

દીર્ઘ ગઢનાળે કરી જલનો પ્રવાહ તળાવમા,
જિમ આવતો તિમ આશ્રવે કરી આત્મરૂપ તળાવમા,
કર્મ રૂપ જલ આવતુ તે રોકવાને સ વરો,
નિત સેવવા શુભ ભાવથી ઇમિ બોલતા તીર્થંકરો. ૧૨૭
મન વચન કાયાની ક્રિયા તે યોગ લક્ષણુ જાણિયે,
યોગ આશ્રવ તેમ બ ધન હેતુ ભિન્ન ન જાણિયે,
મૈત્રી વિગેરે ભાવનાથી કર્મ શુભ બ ધાય છે,
વિષયો કષાયો સેવતા કર્મો અશુભ બ ધાય છે. ૧૨૮
દુરિત કોઈ ન આચરો સવલા જનો સુખિયા બનો,
સર્વ પામો મુક્તિ એવી ભાવના મૈત્રી સુણો,
આ ભાવનાવાળો ખમાવે અન્યને પોતે ખમે,
નિજ પર વિષે ના ભેદ માને સર્વને પ્રેમે નમે ૧૨૯
સર્વ દોષો ટાળનારા વસ્તુ તત્ત્વ વિલોકતા,
ઇમ નાણકિરિયા બેઉને નિર્વાણ હેતુ માનતા,
ગુણવ ત જનના ધૈર્ય દમ શમ ઉચિતતા ગ ભીરતા,
વિનયાદિ ગુણને જોઇને પોતે હરખથી વાહતા. ૧૩૦
આવો પધારો આસને મીઠા વચન ઇમ ઉચ્ચરે,
ગુણ પામવા તે પૂજ્યના ગુણના વખાણ સ્તુતિ કરે,
દ્રવ્યભાવે ભક્તિ કરતા હર્ષ સાચો મન ધરે,
એ ભાવના સુપ્રમોદની શ્રાવક પ્રભાતે ઉચ્ચરે. ૧૩૧
નિજ કર્મના ઉદયે થયા દુખિયા જનોને જોઇને,
ભવજલધિ તરવા તુ બડા એ એમ દીલમાં ભાવીને,

કરૂણા કરે બે ભેદથી નિજ દ્રવ્યના ભોગે કરી,
પરને બચાવે દ્રવ્ય કરૂણા પાલવી હોશે કરી. ૧૩૨
નહિ ધર્મ પામેલા જનોને શુદ્ધ ધર્મ પમાડવો,
જિન ધર્મ પામેલા જનોને સ્થૈર્યભાવ પમાડવો,
પ્રેમપૂર્વક શાંતિથી નિત સ્મારણા પ્રમુખે કરી,
પૂર્ણ ઉત્સાહી બનાવે ભાવના કરૂણા ખરી. ૧૩૩
અજ્ઞાનથી શાસ્ત્રો પ્રવર્ત્તાવે કરી કુવિકલ્પના,
પોતે ડૂબે પરને ડૂબાવે દેઇ ખોટી દેશના,
કરૂણાજનક તે દીન જીવો એ પ્રવૃત્તિ છોડીને,
સન્માર્ગ પામો એમ ભાવો નિત્ય કરૂણા ભાવને ૧૩૪
પ્રભુવીર જિન મરીચિભવે ઉન્માર્ગ કેરી દેશના,
દેઇ જો ભવમા ભમે સાગર સુધી બહુ કાલના,
તો પાપ પુંજો બાંધનારા આ બીચારા જીવની,
શી ગણત્રી ? એમ ભાવો ભાવના એ દાનની. ૧૩૫
ભોગ સાધન પામવાને દોડધામ કરે ઘણી,
વલિ જેહજન હિતકારિ વસ્તુ કોઇ દિન ના સેવતા,
જે મળ્યા તે ભોગવી તૃષ્ણા ધરે ઉરમાં ઘણી,
અહિત વસ્તુ ના તજીને વિવિધ પીડા પામતા ૧૩૬
ધન પામવા પીડા સહે પામેલ દ્રવ્ય બચાવવા,
પીડા સહે વપરાય તો સંકલ્પ કરતા નવ નવા,
લાહ્ય લાગે ચોર ચોરે રાજદંડે ધન જતા,
વિવિધ પીડા ભોગવે તે આર્ત્તજન જિન બોલતા. ૧૩૭

આવી પડચા વિકરાલ પથે આમતિમ તે આથડે,
દેખેલ મારગ પૂર્વનો તે ગોતતા પણ નવિ જડે,
સર્પો ડસ્યા ખાડે પડચા છેવટ અતિથિ યમના થયા,
આ પ્રમાદે તાહરી પણ એ દશા પ્રભુ કહી ગયા. ૧૪૯
સમજાવવાને સ્પષ્ટ ઘટના હુ કહુ તે સમજજે,
શ્રુત બોધ દીવો તેહ મલશે કર્મલાઘવથીજ જે,
તેથી કલીને માર્ગ શિવનો જીવ પ્રમાદ કરે પડી,
રચે ના ખબર તે દીપની બૂઝી ગયો તિણુ તે ઘડી. ૧૫૦
મૂઝાય મિથ્યાભાવ તિમિરે લોભ સર્પ ડસ્યો તિહા,
દુષ્ટ ગતિ ખાડે પડી બોલે સુપથ ગયો કિહા,
હારી ગયો જિન ધર્મ પામ્યો પણ ન પામ્યા જેહવો,
વિત્તાદિની આસક્તિથી પામે ન અવસર એહવો ૧૫૧
સૂવે કદી અવિવેક જીવો તુ ન સુઇશ પણ જરા,
ગાડર પ્રવાહે સુખ નહી ઇમ માનતા ડાહ્યા ખરા,
મદનિયાની કાણમા રાણી નૃપતિ આદિ ગયા,
બીના ગધેડીના શિશુની સાભળી દીલગીર થયા. ૧૫૨
હિતકાર્યમા કરતા પ્રવૃત્તિ અહિત કાર્યો નવિ કરે,
શુભ બોધ હૃદયે ધારનારા સુજન નિર્ભય થઇ ફરે,
પ્રતિબુદ્ધ તે જે દ્રવ્યથી નિદ્રા હરીને ભાવથી,
જ્ઞાના યથાર્થ પદાર્થનો તેવા થજે તુ મથી મથી. ૧૫૩
સુણજે અગડદત્તાદિના દૃષ્ટાત શ્રીગુરૂની કને,
હૃદયે ધરી તરછોડજે તુ ખદાચિ એહ પ્રમાદને,

જે ઉચિત કાર્યો શીઘ્ર સાધે આશુ પ્રજ્ઞ તે જાણજે,
તેવા જનોનો સગ પામી અપ્રમાદી તુ થજે ૧૫૪
છે કાલ રૌદ્ર હરણ કરે જે પ્રાણનુ નિર્દયપણે,
તેને ન જીતે કોઇ બલથી જાણજે નિશ્ચયપણે,
ઘટતીજ જાયે શક્તિ તનુની કાલ અવસર્પિણીતણો,
હે ભાઇ ? માટે માન શીખ મુજ સમય આ તુજ હિતતણો ૧૫૫
ડોક જૂદી ચરણ ત્રણ તિમ ઉદર જેને એક છે,
બોલી મનુજના જેહવી ભારડપક્ષી તેહ છે,
ભિન્ન ફ્લ ખાવા તણી ઇચ્છા થતા મૃત્યુ લહે,
પ્રિય જીવન કાજે તેહ પક્ષી સાવચેત સદા રહે. ૧૫૬
તુજધર્મજીવન કાજ ચેતન ? અપ્રમાદ દશા ધરી,
શાસન બગીચામાં સફર કર એજ કરણી છે ખરી,
પર વસ્તુની અભિલાપ તે દુખ આકરૂ તુ જાણજે,
નિસ્પૃહાગુણ ધારિને સાચા સુખોને પામજે ૧૫૭
સુણજે સદા જિનવચણને એથીજ આત્મિક ઉન્નતિ,
જિનવચણ ત્રિપુટી શુદ્ધ તે આપે સદાયે સન્મતિ,
દૂરે હઠાવે આધિ વ્યાધિ તિમ ઉપાધિ ઝેરને,
નોળવેલ સમુ કહ્યુ તીર્થંકરે એ કારણે. ૧૫૮
દોરા પ્રમુખને પાશલા જેવા ગણી ભારડ આ,
ચાલે યથા તિમ દુષ્ટ સકલ્પો તથા ભાષાક્રિયા;
કર્મબધન હેતુ જાણી અપ્રમાદી થઇ સદા,
ચારિત્ર રૂપિ વ્હાણની રક્ષા કરી ટયે મપદા. ૧૫૯

આ દેહ દોષોથી ભરેલો છે સદાયે તે છતા,
જ્ઞાનાદિનો શુભ લાભ તેથી જ્યાં સુધી મુનિ પામતા,
ત્યાંસુધી તનને ટકાવે અન્ન પાનાદિક બલે,
ઉપક્રમ અકાલે જિમ ન લાગે તેમ વરતે પલ પલે ૧૬૦
છેવટ સમય મુનિ એમ જાણે આ શરીરતણા બલે,
પેદાશ ગુણની ના થતી ને નિર્જરા પણ ના મલે;
હોવે ન ધર્મ ધ્યાન ઉત્તમ એમ નિર્ણય શુભ કરી,
કર્મ મલ દૂર કરે સાપેક્ષતા તનની હરી ૧૬૧
પ્રભુ આ પ્રસગે ઉચ્ચરે મ ડિકના દૃષ્ટાતને,
લૂ ટેલ ધનને પામવા મૂલ દેવ નૃપ એ ચોરને,
નિજ વાસ રાખે કામ સરતા શૂલિની શિક્ષા કરે,
ઇમ લાભ જાણી દેહ રક્ષણ સર્વદા ગુણિજન કરે ૧૬૨
ગુરૂબુદ્ધિને અનુસાર સવલા સૂત્રના અ ર્થ થતા,
એવુ વિચારી ભવ્યજીવો આણ ગુરૂની પાલતા,
ખોટો કદાગ્રહ રજ ન રાખે એમ ટાળી કલેશને,
કર્મ બધ થકી બચી જે સાચવે શુભ શીલને ૧૬૩
તે નિર્જરા પુષ્કલ લહે નિર્વાણ થોડા સમયમા,
જનતા ગણે કલ્યાણ તેના નામ કેરા જાપમા,
આપ મતિએ ચાલનારા જન કદાગ્રહમા પડી,
પામે અનતો ભવ અનર્થો ભોગવે બહુ રડી રડી ૧૬૪
છઠ્ઠ અઠ્ઠમ દસમ દુવાલસ અર્ધમાસ ખમણ કરે,
આણ ગુરૂની ઓલવે તો લાભ તેથી ના મલે,

માટે ગુરૂની આણ માની આપમતિને છોડિયે,
તો નાણ દર્શન ચરણની થીરતા અપૂરવ પામિયે. ૧૬૫
શિક્ષકતણી શિક્ષા લહી જિમ અશ્વ બખ્તર ધારિને,
શિક્ષક તણા વચને રહીને પામતો ઝટ વિજયને,
તોફાનિ ઘોડો હાર આપે ઇમ વિચારી સર્વદા,
અપ્રમત્તપણે વિચરિને પામિયે શિવ સંપદા. ૧૬૬
તે ખિન્ન ના હોવે પછી શરૂઆતમાં જે ચેતતા,
ઇમ ના કરે તો અંત સમયે દીલગીર બહુ થતા,
ધર્મ પાછળથી કરીશું ઇમ વદે નિરૂપક્રમી,
પણ ઇમ ન માને કોઇ દિન ગુણિ માનવો સોપક્રમી ૧૬૭
મે ધર્મ રજ ના આચર્યો પાપો અઢારે આચર્યા,
સુખ ચાહના દીલમા ઘણી પણ તેહના કારણ તજ્યા,
દુઃખી થવા ઇચ્છા નહીં પણ દુઃખ સાધન ના તજ્યા,
ઇમ શોક કરતા મૂર્ખ જીવો ચેતનાર સુખી થયા. ૧૬૮
અભ્યાસ સારો પાડજે વિષયો બધા તરછોડજે,
સમ માન શત્રુમિત્રને લોક સ્વરૂપ વિચારજે,
દુર્ગતિના સાધનોથી અલગ આત્મા રાખજે,
દૃષ્ટાંત બ્રાહ્મણ વાણિયાની નારનું અહી જાણજે. ૧૬૯
અરૂચિ કર શબ્દાદિમા મુનિયો ? અરૂચિ કરશો નહી,
રૂચિકર રસાદિ પામીને રાગી કદી બનશો નહી,
મધ્યસ્થ ભાવે નિત રહી ચારિત્ર ચોખ્ખું રાખવું,
વિસ્તાર દશમા અંગમાં બવન તજીને ચાલવું. ૧૭૦

શબ્દાદિ પાચ મુ ઝાવતા ડાહ્યા પુરૂષને પણ યથા,
પુષ્કલ જનોને ખેચતા નિજ પક્ષમાં નિત્યે તથા,
લોભાવનારા તિણ કહ્યા ત્યા ધ્યાન દેરો ના તમે,
માન જીતો નમ્રતાથી ક્રોધ જીતો ઉપશમે ૧૭૧
જન્મથી ધારણ કરે જે નિત્ય કૂટ સસ્કારને,
પ્રબલ રાગદ્વેષથી પીડિત તે સવિ વાદિને,
જાણી અધર્મી સર્વથા તેઓ તણી સોબત તજી,
જીવતા સુધી ગુણ ચાહજે ઇમ બોલતા જિનરાજજી. ૧૭૨

।। હવે આયુષ્યના ઉપક્રમનુ વર્ણન ચાલે છો।

બીજા ભવે પણ ભોગવે આયુવિના સવિ કર્મને,
આયુષ્ય બાંધ્યુ જેહ ભવનુ ભોગવે ત્યાં તેહને,
જેના બલે ઇચ્છિા છતા ન જવાય બીજા ભવ વિષે,
બેડી સમા તે આયુના બે ભેદ જિન શાસન વિષે ૧૭૩
લાગે ઉપક્રમ જેહમા ને આયુ સોપક્રમ કહ્યુ,
ઉપક્રમ વિનાનુ જેહ તે આયુ નિરૂપક્રમ કહ્યુ,
જેથી ઘટે આયુષ્ય તે કારણ ઉપક્રમ જાણિયે,
પરિણામ આદિ ઉપક્રમો તે સાત છે ઇમ જાણિયે. ૧૭૪
ત્રિવિધ અધ્યવસાયે[1] કારણું[2] વેદના[3] તિમ સ્પર્શથી[4],
ભોજને[5] પરાવાતે[6] કરી તિમ વિકૃત શ્વાસોચ્છ્વાસથી[7],
આ જીવ થોડા કાલ જીવન ભોગવે ઇમિ જાણજે,
એથી બચી જિન ધર્મ ઉત્તમ પૂર્ણ હોગે સાધજે ૧૭૫

જે બધ સમયે શિથીલ બાધ્યાં જ્યા હુવે અપવર્ત્તના,
આયુતણી પેરે બીજા તે કર્મ સોપક્રમ વણા;
ભોગવાયે અલ્પ કાલે બાહ્ય ઉચિત નિમિત્તથી,
દૃષ્ટાત બળતા દોરડાનુ જાણજે સિદ્ધાતથી ૧૭૬
બહુવાર લાગે સળગતા છૂટી કરેલી રજ્જુને,
વાર થોડી સળગતાં ભેગી કરેલી રજ્જુને,
એ ભાવ સોપક્રમતણો ભાખ્યો વિશેષાવશ્યકે,
સાવચેતી રાખનારા દીર્ઘ આયુ ધરી શકે. ૧૭૭
બધસમયે તીવ્રભાવે બદ્ધ કર્મ અનુક્રમે,
ભોગવાયે તેમ હોતાં ભૂરિ કાલ અતિક્રમે,
સ્થિતિનો ઘટાડો રસતણો જેમા કદીના સભવે,
બાંધ્યાં પ્રમાણે ભોગવે તે આયુ નિરૂપક્રમ હુવે. ૧૭૮
પુષ્કલનરો તિર્યંચ એવા જેમનુ અણચિંતવ્યુ,
મૃત્યુ ઉપક્રમ લાગતા હોવે પ્રભુએ ઇમ કહ્યુ,
ત્રિવિધ અધ્યવસાય તે એ રાગના તિમ સ્નેહના,
ભયના કુઅધ્યવસાય ઇમ ત્રણ ભેદ જાણો તેહના. ૧૭૯
અતિરાગ તિમ અતિસ્નેહભય પણ મૃત્યુદાયક જાણજે,
બહુ રાગ કરતાં પરબવાળી નારની સ્થિતિ જાણજે,
જલપાન કરવા પરબ ઉપરે એક માનવ આવિયો,
પરબવાળી નારને બહુ રાગ જોતાં જાગિયો ૧૮૦
જલ પી જતા તે પુરૂષ બાજુ નાર તે બહુ દેખતી,
આઘો જતાં ના દેખવાથી મરણ બરૂ પામતી,

આ તેજ મુનિ લજ્જા વિનાનો મૃત્યુને પણ ચાહતો,
જેણે તજી મુજ નિરપરાધિ બાલિકા ઇમ બોલતો ૧૯૨
તે વિપ્ર માથે પાળ બાંધિ લાલ અંગારા ભરે,
વૈર વાળી એમ નિજ રસ્તે પડે મન બહુ ડરે,
મુનિ આકરી એ વેદના સમતાધરીને ભોગવે,
દીક્ષા દિવસની પ્રથમ રાતે નાણ કેવલ મેળવે. ૧૯૩
આ મુનિ શુભ ચરણ સાધી અંતગડ નાણી થયા,
એવું વિચારી નજીકના દેવો ઘણા ખૂશી થયા,
વૃષ્ટિ સુગંધોદકતણી તિમ પંચ રંગિ ફૂલની,
વસ્ત્રની વૃષ્ટિ કરે શરૂઆત ગાયન નૃત્યની. ૧૯૪
કૃષ્ણ નૃપતિ સવારમાંહે હસ્તિ ઉપરે બેસીને,
પ્રભુ નેમિ વંદન કાજ નીકળે રાખતા બહુ ઠાઠને,
બ્હારથી ઈંટો ઉપાડી ઘર મૂકે જે હાંફતા,
તે વૃદ્ધ જનને માર્ગમાં જોઇ દયા નૃપ પામતા ૧૯૫
પોતે ઉપાડી ઇંટને તેના ઘરે નૃપ મૂકતા,
ભૂપના બહુ માનથી ઇમ નોકરો પણ મૂકતા,
પ્રભુ પાસ આવી વાંદતા લઘુ બંધુને ના દેખતા,
વાંદવાને ચાહતા વંદી પ્રભુને પૂછતા ૧૯૬
ભાઇ ગજસુકુમાલ કિમ દેખું ન આ સમુદાયમાં,
તુજ ભાઇએ નિજ અર્થ સાધ્યો પ્રભુ કહે સંક્ષેપમાં,
એક જણ ઉપસર્ગ કરતો તેહ સમતાથી સહે,
મુનિરાજ ગજસુકુમાલ અંતગડ કેવલી સિદ્ધિ લહે. ૧૯૭

ઉપસર્ગના કરનાર નરની ઉપર ક્રોધ અતિ ધરી,
નૃપ નાથને પૂછે કયો નર ? તેહ જસ બુદ્ધિ ફરી,
અહીં આવતા જિમ મદદ કરતો કૃષ્ણ ? તુ તે વૃદ્ધને,
તેણે કરી છે મદદ તિમ શિવ પામવા તુજ ભાઈને. ૧૯૮
માટે નૃપતિ ? ના ક્રોધ કરિયે એમ પ્રભુ સમજાવતા,
કિમ જાણવો ? તે પુરૂષને ઇમ કૃષ્ણ નૃપ ફરી પૂછતા,
પ્રભુજી કહે-અહીં થી જતા નયરી તરફ સામો મલે,
જોઈ તને ભયથી મરે તે મારનારો જાણજે. ૧૯૯
નિસુણી પ્રભુને વંદિને હાથી ઉપર નૃપ બેસીને,
નયરી તરફ આવે મળ્યો સોમિલ ત્યા ઈમ ચિંતવે,
પ્રભુ નેમિનાથે કૃષ્ણને એ વાત ગજસુકુમાલની,
કીધી હશે મુજ શુ થશે ? ચિંતા થતાં ઇમ ભય તણી ૨૦૦
તેજ સમયે મરણ પામ્યો કૃષ્ણ નૃપતિ દેખતા,
મુજ ભાઈને આ મારનારો દુષ્ટ એમ જણાવતા;
મૃતકને બાહિર કઢાવી ભૂમિ શુદ્ધ કરાવતા,
ભાઈ કેરો શોક હૃદયે ધારતા ઘર આવતા. ૨૦૧
અતિ ભય ઘટાડે આયુને તે ઉપર ગજસુકુમાલની,
બીના કહી ઈમ પૂર્ણ થઈ બીના ત્રિવિધ પરિણામની,
વિષ શસ્ત્ર આદિક કારણે આહાર અતિ આરોગતા,
સ્નિગ્ધ વિકૃત અહિત ભોજન રૂક્ષ અતિ આરોગતા ૨૦૨
ન પચી શકે તેવુ જ ભોજન કરત આયુ ઘટાડતા,
ખાડમા પડવા થકી શૂલાદિ પીડા વેદતા,

કરતાજ ઝંપાપાત જલમા ડૂબતાં ફાસી થકી,
એવા પરાઘાતે કરી આયુ ઘટે નિશ્ચય થકી. ૨૦૩
સર્પ આદિક કરડતા વિષ બાલિકાને અડકતા,
દેહમાય વિકાર હોતા શ્વાસ પુષ્કલ ચાલતા,
ઝટ સાસનુ રોકાણુ હોતા આયુ ઘટતુ ઇમ થતા,
એમ સાતે કારણે આયુ ઘટે પ્રભુ ભાષતા ૨૦૪
નિરૂપક્રમાયુ જીવને પણ એ ઉપક્રમ લાગતા,
ખંધકસૂરિના જેમ શિષ્યો યંત્રપીલન પામતા,
દુઃખ આપતા તેવા ઉપક્રમ ના ઘટાડે આયુને,
પ્રજ્ઞાપના વરસૂત્ર કેરા જાણુ એહ રહસ્યને. ૨૦૫
નિરૂપક્રમાયુ કેઇજન સોપક્રમાયુ બહુજના,
બે ભેદ ઇમિ જીવો તણા સોપક્રમાયુ તે જના,
નિજ આયુના બે ભાગ જાતા પરભવાયુ બાંધતા,
વર્ષ તેત્રીસ આયુવાળા જિમ વરસ બાવીસ જતા ૨૦૬
ઘોલના પરિણામથી બંધાય પરભવ આયુને,
ઘોલના પરિણામ જાણો મિશ્ર અધ્યવસાયને,
પરભવ જીવન બંધાય છે એ ઘોલના પરિણામમા,
તેવાજ અધ્યવસાય પણ ન પમાય સઘલા કાલમા ૨૦૭
અંત્ય ત્રીજા ભાગમા તુ જાણુ બંધન યોગ્યતા,
બે ભાગમા બાંધેજ નહી એ વચનકેરી સ્પષ્ટતા,
પરભવજીવન ના બાંધતા જે રોપ ત્રીજા ભાગમા,
પરભવાયુ તેહ બાંધે અંત્ય નવમા ભાગમા ૨૦૮

જદિ તે ક્ષણે બંધાય ના તો અંત્ય સત્યાવીસમે,
ભાગે જીવન પરભવતણું બાંધે કહ્યું જિન આગમે,
જદિ તે ક્ષણે બંધાય ના તો અંતિમે એકાશીમે,
ભાગે જીવન પરભવતણું બાંધે કહ્યું જિન આગમે. ૨૦૯
તે કાલ ના બંધાય તો અંત્યે બસો તેતાલીમે,
ભાગે જીવન પરભવતણું બાંધે કહ્યું જિન આગમે,
ગત સાત ઓગણત્રીશમે ભાગે જનો તે બાંધતાં,
પરભવાયુ પૂર્ણકાલે જે જનો ના બાંધતા. ૨૧૦
છેવટ તણા અંતર્મુહૂર્ત્ત સુધી ત્રિગુણી એ કલ્પના,
કરવા કહ્યું વિસ્તાર માટે સાંભળો પ્રજ્ઞાપના,
બાંધેજ આયુ નિશ્ચયે અંતર્મુહૂર્ત્તે અંતિમે,
તે વિના પરભવ ન જાવે ઇમ પ્રભુના આગમે. ૨૧૧
યુગલિક મનુજ તિર્યંચ જે જીવન અસંખ્યાતુ ધરે,
ચરમદેહી નિરય સુર તેસઠ શલાકા પુરૂષ એ,
અનુપક્રમાયુવંત જાણો અન્યસૂરિગણ ઉચ્ચરે,
દેવનિરય જિનેશ્વરા તે ના ઉપક્રમથી મરે ૨૧૨
શેષ જીવોનું મરણ બે ભેદ ઇમ તત્ત્વાર્થની,
ટીકા વિષે ઉલ્લેખ એવા તેમ કર્મ પ્રકૃતિની,
ટીકા વિષે છે પાઠ એ કોઈક યુગલિક ભૂમિમાં,
તિર્યંચરૂપે ઉપજે અથવા મનુષ્ય સ્વરૂપમાં. ૨૧૩
ઉપજ્યા પછી અંતર્મુહૂર્ત્ત શિવાયનુ ત્રણ પલ્યનુ,
આયુ વટાડે વેણ એવુ મલયગિરિ આચાર્યનુ,

પ્રશ્ન એ અપવર્ત્તના કિમ ? આ નિકાચિત આયુની,
અપવર્ત્તના જ્યા તે નિકાચિત વાણ એહ વિરોધની. ૨૧૪
ઉત્તર ઇહા એ જાણવો જે આ નિકાચિત બધના.
પરિણામ સ્થિતિદીક છે અસ ખ્યો ાતણ નિકાચિત આયુના,
ભેગ વણા ઇમ જાણવુ તિણ હોય પણ અપવર્ત્તના,
કેઈક નિકાચિત આયુની ગ ભીર વયણો શાસ્ત્રના ૨૧૫
એ ભેદ કીધા આયુના તત્ત્વાર્થ કેરી વૃત્તિએ,
અપવર્ત્તનાને ઉચિત આયુ તેમ અનુચિત આયુ એ,
અપવત્તનાને ઉચિત આયુ નિશ્ચયે સોપક્રમી,
એ ભેદ બીજા ભેદના સોપક્રમી નિરૂપક્રમી. ૨૧૬
કાલ જીવન જાણ તે મૃત્યુ અકાલે જે હુવે,
દલિક નિશ્ચય ભોગવે સ્થિતિરસ વિકલ્પે અનુભવે,
યુગલિક મનુજ તિરિ દેવ નિરય છ માસ રોપે આયુએ,
પરભવતણુ આયુષ્ય બાધે જાણ તેમ મતાતરે ૨૧૭
વ્હેલામા વ્હેલા નિરય જીવ છ માસ ગેપે જીવિતે,
મોડામા મોડા અ તિમે અ તર્મુહુર્ત્તે જીવિતે,
પરભવતણુ આયુષ્ય બાધે અભયદેવસૂરિ કહે,
પ ચમાગે ચઉદમે શતકે પ્રથમ ઉદ્દેશકે ૨૧૮
નિરૂપક્રમાયુજીવ ત્રીજા ભાગમા નિજ આયુના,
પરભવાયુ બાધતા ઇમ આશયે પર સૂરિના,
છ માસ રોપ તણો નિયમ ના જાણિયે એ આશયે,
તત્ત્વજાણે કેવલી ઇમ ભાવ ચોખ્ખા રાખિયે ૨૧૯

પરભવાયુ બંધ પછીનો ચાલતા આયુષ્યનો,
ભાગ પૂરો તે અબાધા બંધ તેમ ઉદયતણો;
કાલ વચલો એ અબાધા અર્થભેદ નહિ જરી,
સ્થિતિના પ્રમાણે છે અબાધા યુક્તિ કહુ આગલ ખરી. ૨૨૦
ક્રોડને ક્રોડે ગુણતા હોય કોડાકોડી એ,
સાગરોપમનીજ સાથે તેહને પણ જોડિયે,
સાગરોપમ કોડાકોડી જેટલી સ્થિતિ જેહની,
તેટલા સો વર્ષનો જાણો અબાધા તેહની ૨૨૧
પ્રથમના બે કર્મની ને વેદની અંતરાયની,
જાણ ઠિઈ તીસ કોડાકોડી સાગરોપમ કાલની,
સિત્તેર કોડાકોડી સાગર જાણિયે સ્થિતિ મોહની,
ના તેટલી સગવીસની સિત્તેર મિથ્યા મોહની. ૨૨૨
વીસ કોડાકોડી સાગર નામની તિમ ગોત્રની,
તેત્રીસ સાગરની સ્થિતિ પ્રભુએ કહી આયુષ્યની,
તે ધ્યાન રાખીને અબાધા જાણવો સવિકર્મનો,
ત્રણ હજાર વરિસ તણો જિમ આદ્ય જ્ઞાનાવરણનો. ૨૨૩
આયુ પુદ્ગલ જેટલા બાંધ્યા જીવે બંધ ક્ષણે,
તેટલાજ પ્રમાણના સવિ પુદ્ગલોને અનુભવે,
તે કાલ શ્વાસોચ્છવાસનુ નિર્માણ જીવ કરતો નથી,
તિણ સાસ ઉપરે જીવનનો આધાર એ સાચુ નથી ૨૨૪
સે કડો વર્ષો તણા આયુષ્યવાળા જીવડા,

અંતમુહુર્તે મરણ પામે સાસ પૂર્ણ કર્યા વિના,
એગિંદિ કેઇક જીવડા પર્યાપ્તિ ચોથી ન પૂરતા,
તોયે મરે તેવીજ આયુ શ્વાસ જૂદા ભાસતા. ૨૨૫
જીવનદોરી તૂટવામા હેતુ સામ ઉસાસને,
કીધો પ્રભુએ જાણવા એ નિત્ય મુણ તત્ત્વાર્થને,
મરણ સમયે જેહ લેશ્યા વર્ત્તતી તેવા સ્થલે,
આ જીવ ઉપજે તેહવી લેશ્યા સ્વરૂપ પ્રભુ ઉચ્ચરે ૨૨૬
આયુના બંધ ક્ષણે જેની મતિ તેવી ગતિ,
અંત સમયે જાણજે જેવી ગતિ તેવી મતિ;
આયુ બંધન કાલ પ્રાયે પર્વ તિથિયો મવિ કહી,
પર્વતિથિ સંકેતનો સુવિચાર કરજે ખૂબ અહી ૨૨૭
કૃષ્ણ વાસુદેવને અંત્ય ક્ષણે ગતિના સમી,
લેશ્યા થઈ નરકે ગયા અત્યંત ધિ ધમધમી,
શરીર ઉપર લ ચોટે જેમ ચીકાશે કરી,
જીવ સાથે કર્મ ચોટે તેમ લેશ્યાએ કરી ૨૨૮
કૃષ્ણનીલકાપોત તેજો પદ્મ લેશ્યા જાણિયે,
શુકલ લેશ્યા ભેદ ષટ્ લેશ્યા તણા અવધારિયે,
જંબૂફલ ખાનારનુ તિમ ગામને લૂટનારનુ,
દ્રષ્ટાંત સુણ સંક્ષેપમા શ્રુત ઠાણ છે વિસ્તારનુ ૨૨૯
રોચ શાખાની નમેલી જેહની પાકા ફલો,
જેમા ભરેલા ખૂબ છે તે જંબૂતરૂ મોહે નીલો,

છ પુરૂષ જોઇ પકવ જ બૂ ચાહતા આરોગવા,
કેમ ખાવાં ! એ પ્રસ ગે પ્રથમ લાગ્યો બોલવા. ૨૩૦
ઉપર ચઢતાં મરણ હોવે મૂલમાંથી છેદીને,
ઝાડ નીચે પાડીને તે ફલ ખઇએ આપણે,
ડાળીઓ મોટીજ છેદો એમ બીજો નર કહે.
ડાળીઓ નાનીજ છેદો એમ ત્રીજો નર કહે ૨૩૧
સર્વગુચ્છાં તોડીયે એવુ જ ચોથોનર કહે,
સર્વ ફલને તોડિયે એવુ જ પ ચમ નર કહે;
નીચે પડેલાં જા બૂ ખઇયે એમ છઠ્ઠો નર કહે.
ભાવ હલકા આદ્ય ત્રણના અ ત્યત્રણ શુભ જિન કહે. ૨૩૨
દ્રષ્ટાંત એમ ઘટાડવુ જે મૂલથી તરૂ છેદવો,
ઇમ કહે તે કૃષ્ણ લેશ્યાવ ત પુરૂષ પિછાણવો,
ડાળ મોટી છેદવાનુ જે કહે તે પુરૂષને,
નીલ લેશ્યાવ ત જાણો છેદ નાની ડાળને ૨૩૩
એમ જે બોલે મનુજ કાપોત લેશ્યાવ ત એ,
તોડ ગુચ્છા એમ વદતો પીત લેશ્યાવ તએ,
ાાડ ફલને એમ વદતો પદ્મ લેશ્યાવ તએ
તિત ફલ ખાવા કહે જે શુક્લ લેશ્યાવ તએ ૨૩૪
ટ ચોર લૂટવા ગામને નિજ નિજ ઘરેથી નીકલે,
ાાર્ગમાહે એક બોલે સર્વ નર પશુ મારિયે;
બીજે મનુજને મારવા ત્રીજો પુરૂષને મારવા,
ચોથો ઇમ કહે હથિયારવાળા મારવા. ૨૩૫

લડનાર નરને મારવા પચમ પુરૂષ ઇમ ઉચ્ચરે,
માર્યા વગર ધનનેજ લેવુ એમ છઠ્ઠો ઉચ્ચરે,
ઘટના પ્રથમ દષ્ટાંતના જેવીજ અહિંયા જાણવી,
શુદ્ધ લેશ્યા એહ તેજો પદ્મ શુક્લા રાખવી ૨૩૬
લેશ્યાતણુ અનુમાન હોવે યોગ ચેષ્ટાએ કરી,
ખર પુરૂષ તિમ અતિચડ દુર્મુખ વૈર અતિશય દીલ ધરી;
કરૂણા ન રાખે દીલમા માની હણે જે અન્યને,
આચારથી તે ભ્રષ્ટ જાણો કૃષ્ણ લેશ્યાવતને. ૨૩૭
કુશલ માયા દભમા જે લાચ ખાવા નિપુણજે,
જૂઠ બોલે વિષય પ્રેમી થીર હૃદય વાલો ન જે;
આલસુ વલિ મદમતિ કાયર ધરે અભિમાનને,
એહ ચાલે જાણજે તુ નીલ લેશ્યા વતને. ૨૩૮
આરભમા આસક્ત જે નિર્દોષ સવિ કાર્યો ગણે,
લાભ તોટો ના વિચારે ક્રોધ રાખે રોકને,
નિંદા કરે જે અન્યની કરતોજ આપ બડાઇને,
યુદ્ધે ભયકર દુખિયો કાપોત લેશ્યાવતએ ૨૩૯
દક્ષ સવર સેવતા કરૂણા સરલતા રાખતા,
દાન શીલ સતોષ વિદ્યા ધર્મ રૂચિ જે ધારતા,
પાપ સાધન છોડતા ઉત્તમ ક્ષમા ગુણ ધારતા,
લેશ્યા ચતુર્થી તેહની જે વર વિવેકે રાજતા. ૨૪૦
વીર દયાલુ દેવ પૂજા વ્રત ધરે દાનેશ્વરી,
ધૈર્ય પાવન હર્ષને ધારે કુશળ બુદ્ધિ ખરી,

જે ક્ષમા ગુણ ધારતો સેવે કદી ના માનને,
એ ગુણોથી જાણ તુ તે પદ્મ લેશ્યાવતને. ૨૪૧

ધર્મબુદ્ધિ અપક્ષપાતી જે ન સેવે પાપને,
શોક નિંદાને તજે પરમાત્મભાવ સ્વરૂપને,
પામેલ મૂલથી સહરીને બધ રાગ દ્વેષને,
એ ગુણોથી જાણ તુ તે શુકલ લેશ્યાવતને ૨૪૨

કૃષ્ણ લેશ્યા નરકને તિમ નીલ થાવર ભાવને,
તિર્યંચપણુ કાપોત લેશ્યા પીત મનુજસ્વરૂપને,
પદ્મ લેશ્યા સુરપણુ ઘે શુકલ લેશ્યા મુક્તિને,
અશુભ લેશ્યા દૂર છડી શુદ્ધ લેશ્યા રાખને. ૨૪૩

કર્મના કારણ તણી ઉડી સમજ દીલ રાખીને,
નિત્યે ઉપક્રમથી બચીને શુદ્ધ લેશ્યા ધારિને;
અમૃત અનુષ્ઠાને કરી જિન ધર્મ સાત્ત્વિક સાધના,
હે જીવ ? મુક્તિ પામજે એ છે ખરી આરાધના. ૨૪૪

આકાશ નિધિ નવ ઇદુ વરસે રાજનગરે હોશથી,
કેવલ દિને ગૌતમતણા ગુરૂનેમિસૂરિપસાયથી,
સવેગમાલા વિરચતા ઉવજ્ઝાય પદ્મ વિજયગણી,
કહે ઠવી શ્રીસઘ પામે આત્મ સપત્તિ ઘણી ૨૪૫

(કલશ)

ભાવના ષોડશક નિર્મલ વિવિધ ઉત્તમ ભાવના,
ભાવના પચાશિકા તિમ ભાવના પટ્ત્રિંશિકા,
પ્રભુ સ્તુતિ પચાશિકા સવેગમાલા રગિણી.
પુષ્કલ તરગે શોભતી આ શ્રેષ્ઠ પદ્મ તરગિણી. ૧

આકાશ નવ નિધિ ઇદુ વરસે ચૈત્ર સુદ પૂનમદિને,
ધર્મિષ્ઠ મહુવા બ દરે મહુવીર જીવત્સ્વામિને,
પ્રણમી કૃપાએ પૂજય ગુરૂવરનેમિસૂરીશ્વરતણી,
ઉવજ્ઝાય પદ્મ વિજયગણી વિરચે સુપદ્મતર ગિણી. ૨

